

โบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรี

9.373
36บ
2

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

โบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรี

ฉบับนี้จัดทำจาก...กรมศิลปากร
พิมพ์เมื่อ-ชาย

โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี

พิมพ์ครั้งที่สอง จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๕๗
ISBN 974 - 418 - 089 - 7
สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ที่ปรึกษา

นายบรรเวท รุ่งรุจี
นายจรูญ นราคร
นางสุนิสา จิตรพันธ์
นายพิรพน พิสนพงค์
นายประทีป เพ็งตะโก

อธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี

ผู้เขียนและเรียบเรียง

นายเชมชาติ เทพไชย

คณะทำงาน

นายอรุณศักดิ์ กิ่งมณี
นางทัศนีย์ เทพไชย
นางนิภา สังคนาคินทร์
นายประติษฐ์ เวียงแก้ว
นางสาวสุเพ็ญภา สะชะโร
นางสาวสุกมาศ ดวงสกุล
นางสาวปิยนันท์ ขอบศิลปประกอบ

491761

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

SUPHANBURI

3 1111 90012274 6

๑๖๑.๙๗๓

ข ๖๖๖ ม

ค ๐๒

พิมพ์ที่

บริษัท ไชเบอร์ ร็อก เอเยนซี กรุป จำกัด

๑๑๙/๙๒ หมู่ ๘ ถ.รัตนวิเชียร์ ต.บางกระสอ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทร. ๐๒ ๙๕๐ ๘๓๐๐ โทรสาร ๐๒ ๙๕๐ ๘๓๐๒

คำนำ

โบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นชาติ แสดงถึงความรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมของคนในชาติ ตลอดจนความเป็นมาที่ยาวนานของท้องถิ่นและประเทศ ด้วยเหตุนี้ในประเทศที่เจริญแล้วจึงมีการศึกษา ค้นคว้าหาอารยธรรมเก่าแก่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เพื่อเป็นการนำอดีตกลับมาปรับใช้สังคมในปัจจุบัน อันจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมนั้นๆ ทั้งในส่วนของความรู้ดั้งเดิม ที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาโบราณ และในส่วนของ การเสริมสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน

สุพรรณบุรีนับเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยที่ตัวเมืองตั้งอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า ได้มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในสุพรรณบุรีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ เมื่อประมาณ ๓,๕๐๐ – ๓,๘๐๐ ปีมาแล้ว และได้มีพัฒนาการของเมืองสืบเนื่องมาจน กระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรทวารวดี ในช่วงเวลาที่อาณาจักรสุโขทัยเรืองอำนาจนั้น เมืองสุพรรณบุรีเป็นที่รู้จักกันในนาม “สุพรรณภูมิ” ครั้นถึงสมัยอยุธยา เมืองสุพรรณบุรีมีฐานะเป็นเมืองอิสระ ต่อมาได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กาลล่วงมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อได้มีการจัดระเบียบการปกครองครั้งใหญ่ เมืองสุพรรณบุรีได้รับการจัดลำดับเป็นหัวเมืองชั้นในหรือหัวเมืองชั้นจัตวา นอกจากนี้สุพรรณบุรียังเป็นเมืองที่มีบทบาทและความสำคัญเนื่องจากอยู่ในเส้นทางเดินทัพของฝ่ายพม่าที่ยกทัพผ่านเมืองกาญจนบุรีเพื่อเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นจึงได้รับผลกระทบจากการ ถูกโจมตีบ่อยครั้ง อันเป็นเหตุให้ผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรีต้องสร้างเมืองให้มีความมั่นคงแข็งแรงเพียงพอ ที่จะต้านภัยข้าศึกศัตรูจากภายนอก แต่อย่างไรก็ดี ภายหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นมา กลับปรากฏเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีในเอกสารประวัติศาสตร์ไม่มากนัก

หนังสือ “โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี” ถือเป็นหนังสืออันทรงคุณค่า เล่มหนึ่งของกรมศิลปากร ผลงานจากการค้นคว้าเรียบเรียงและบรรณาธิการ ของนายเชมชาติ เทพไชย ขณะยังดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี (ปัจจุบันคือ สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี) ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ให้ความรู้อย่างกว้างขวางในแง่มุมของโบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี ได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่ต้องการในหมู่นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปและหนังสือได้หมดไปนานแล้ว

กรมศิลปากรตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรู้ทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เพื่อเป็นการต่อยอดให้มีการนำเรื่องราวในอดีตมาเป็นบทเรียนและประสบการณ์ที่จะก้าวต่อไป ในอนาคต จึงได้สนับสนุนและอนุญาตให้สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี จัดพิมพ์หนังสือ “โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี” ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจโดยทั่วกัน

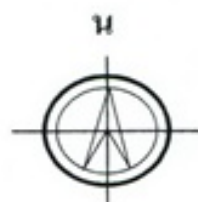

(นายบรรเวท รุ่งรุจี)

อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ค
บทที่ ๑ สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม	๑
สภาพทั่วไป	๑
๑. ที่ตั้ง เนื้อที่และอาณาเขต	๑
๒. ลักษณะภูมิประเทศ	๑
สภาพภูมิอากาศ	๗
สภาพเศรษฐกิจ	๗
สภาพสังคม	๑๐
บทที่ ๒ ความเป็นมาในการศึกษาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	๑๗
บทที่ ๓ โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistory)	๓๑
ยุคหินใหม่ (Neolithic)	๓๑
ยุคโลหะและยุคเหล็ก (Bronze Age & Iron Age)	๓๘
บทที่ ๔ โบราณคดีสมัยกึ่งประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์	๔๓
(Protohistory & History)	
สมัยกึ่งประวัติศาสตร์ (Protohistory)	๔๓
สมัยประวัติศาสตร์ (History)	๕๖
บทที่ ๕ บทสรุป	๑๐๗
บรรณานุกรม	๑๐๙

แผนที่จังหวัดสุพรรณบุรี

บทที่ ๑

สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม

สภาพทั่วไป

๑. ที่ตั้ง เนื้อที่และอาณาเขต

สุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในภาคกลางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูด (Latitude) ๑๔° ๔' ถึง ๑๕° ๕' เหนือ และเส้นลองจิจูด (Longitude) ที่ ๙๙° ๑๙' ถึง ๑๐๐° ๑๐' ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ทางรถยนต์ ๑๐๗ กิโลเมตร และทางรถไฟ ๑๔๒ กิโลเมตร

จังหวัดสุพรรณบุรีมีพื้นที่ประมาณ ๕,๓๕๘.๐๐๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๓๔๘,๗๕๕ ไร่ (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี ๒๕๔๑)

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงมีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดชัยนาท
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

๒. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ ของจังหวัดสุพรรณบุรีแบ่งออกเป็น

๒.๑ บริเวณเทือกเขาสูง

เป็นเทือกเขาสูงและพื้นที่ลอนลาดสลับลอนชัน (Mountainous and undulating plain) เริ่มตั้งแต่ทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอด่านช้าง มีสภาพที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับซับซ้อนจนถึงเทือกเขาสูงชัน และเป็นเทือกเขาที่ติดกับเขตเขาตะนาวศรี ประกอบด้วยเขาสูง ซึ่งมีลักษณะเป็นแนวเทือกเขามียอดเขาสูงสุดชื่อเขาเทวดาที่บ้านตะเพินคี สูง ๑,๑๒๓ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ถัดมาคือเขาปลายห้วยหินขาวอยู่ใกล้กับบ้านห้วยดินดำ สูงประมาณ ๑,๐๐๒ เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง และรองลงมา

เป็นเขาพุดเตยสูง ๗๖๓ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง แนวเทือกเขานี้เป็นถิ่นกำเนิดแม่น้ำและธารน้ำสายเล็กๆ หลายสาย ไหลลงสู่ลำห้วยกระเสียวซึ่งอยู่ในที่ราบหุบเขา และบริเวณหุบเขาแห่งนี้ ปัจจุบันกรมชลประทานได้สร้างเขื่อนกันน้ำบริเวณบ้านนาตาป็นชื่อเขื่อนกระเสียว เพื่อใช้น้ำในการชลประทาน ถัดจากหุบเขามาทางตะวันออกเป็นแนวลูกคลื่น ลอนชันถึงเนินเขาลาด แล้วค่อยๆลาดเขามาทางทิศตะวันตกผ่านเขตอำเภออุทุมพรซึ่งมีกลุ่มภูเขาหินปูนอยู่หลายแห่ง โดยมีความลาดเขาระหว่าง ๒ - ๘ เปอร์เซ็นต์ สลับเชิงเขากระทั่งในทางทิศตะวันออกของแม่น้ำสุพรรณบุรี

๒.๒ บริเวณพื้นที่ราบลุ่ม

เป็นพื้นที่อยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน มีความลาดชันระหว่าง ๐ - ๓ เปอร์เซ็นต์ อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด แนวตั้งแต่เหนือจรดใต้คือ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย ๓ เมตร ส่วนทางทิศเหนือของจังหวัดสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ ๑๐ เมตร พื้นที่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำสุพรรณบุรี ตั้งแต่อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้า และบางส่วนของอำเภออุทุมพรและอำเภอสองพี่น้อง ในฤดูฝนมักจะมีน้ำหลากไหลมาท่วมขัง ในที่ราบลุ่มทำให้เกิดน้ำท่วมบางท้องที่ในเขตอำเภอสองพี่น้อง และอำเภอบางปลาม้า

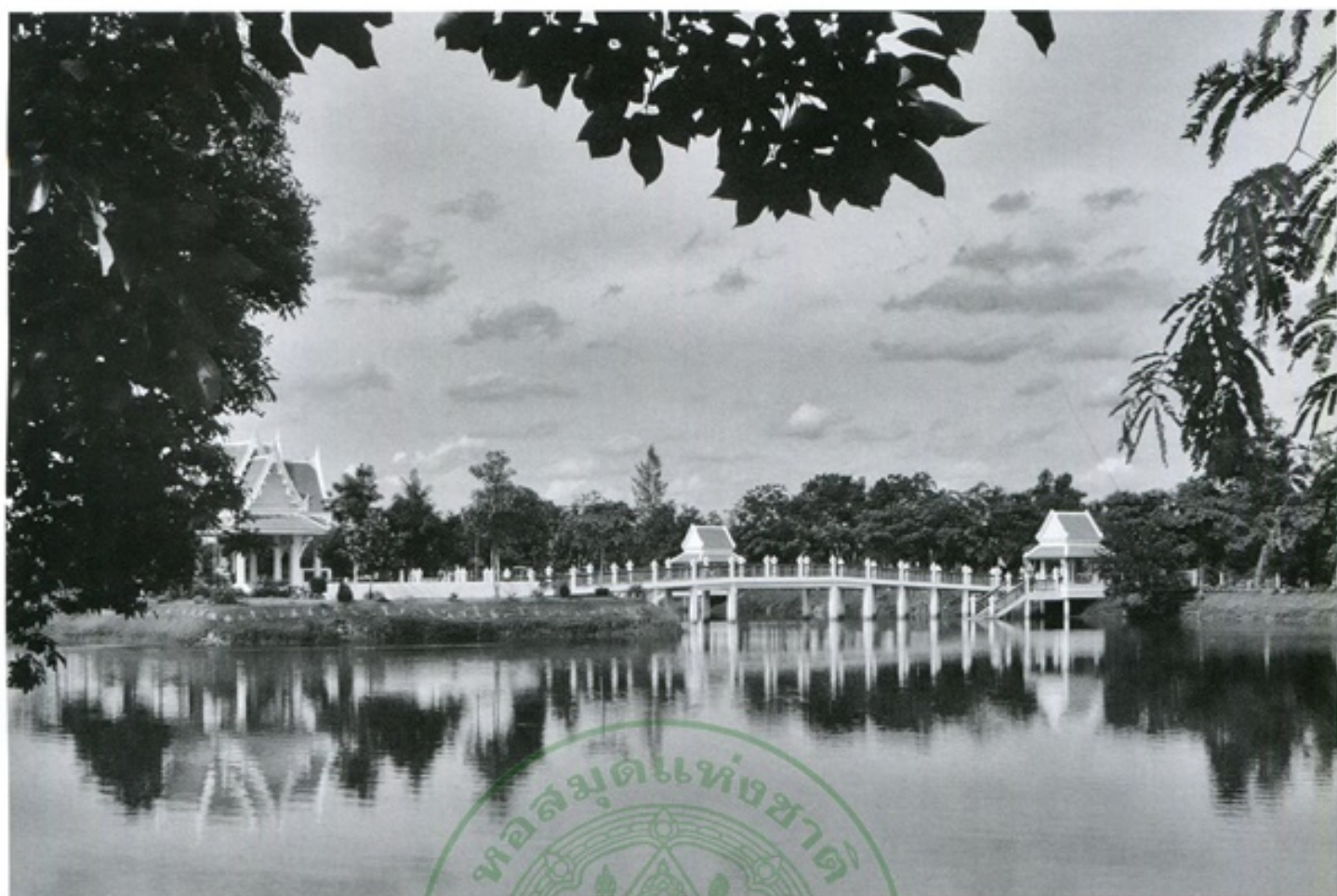
๒.๓ สภาพธรณีสัณฐาน

จังหวัดสุพรรณบุรีสามารถแบ่งสภาพธรณีสัณฐานออกได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม ๑ หน่วยโครงสร้างหรือสันเขา มีลักษณะเป็นเทือกเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และด้านทิศตะวันตกของจังหวัด เขตอำเภอด่านช้าง และอำเภออุทุมพร

กลุ่ม ๒ บริเวณที่ลาดเชิงเขาเป็นพื้นที่อยู่ใกล้กับบริเวณแนวเทือกเขา มีพื้นที่ไม่ใหญ่มากนักอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอด่านช้าง และทิศใต้ของอำเภออุทุมพร

กลุ่ม ๓ เขาระโดดหรือเนินเขา มีลักษณะเป็นเขาลูกโดดที่ยกตัวสูงขึ้นจากพื้นดินและมีความสูงไม่มาก

นักมียู่ในเขตอำเภอเดิมบางนางบวชเพียงแห่งเดียว

กลุ่ม ๔ บริเวณที่ลาดลูกคลื่นแบ่งออกเป็น ๒ พื้นที่ ดังนี้

- ลูกคลื่นลอนลาดชันกึ่งเชิงเขาเป็นพื้นที่ที่มีความสูงเฉลี่ยประมาณ ๑๓๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีแนวต่อเนื่องจากแนวเทือกเขาทางทิศตะวันตกของจังหวัดในเขตอำเภอด่านช้าง

- ลูกคลื่นลอนลาดกึ่งลูกคลื่นลอนชันเป็นพื้นที่ที่มีความสูงเฉลี่ยประมาณ ๑๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นแนวต่อเนื่องกัน มีปรากฏในบริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดในเขตอำเภอด่านช้าง

กลุ่ม ๕ หุบเขาทึบถม เป็นบริเวณที่เกิดตะกอนต่อเนื่องจากลำน้ำสายเล็ก ๆ ที่เกิดจากแนวเทือกเขาทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัด มีปรากฏในบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเช่นกัน

กลุ่ม ๖ พื้นที่แบบเพี้ยตมอนท์ มีความสูงเฉลี่ย ๓๔ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีปรากฏอยู่ระหว่างบริเวณลูกคลื่นลอนลาดชันกึ่งเนินเขากับที่ราบ

ตะกอนลำน้ำ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ บริเวณ ดังนี้

- พื้นที่แบบเพี้ยตมอนท์ มีความลาดชันสูง อยู่บริเวณทางทิศเหนือของจังหวัดในเขตอำเภอเดิมบางนางบวช

- พื้นที่แบบเพี้ยตมอนท์ มีความลาดชันปานกลาง อยู่บริเวณทิศเหนือของจังหวัดในแถบด้านตะวันตกของอำเภอด่านช้าง

- พื้นที่แบบเพี้ยตมอนท์ มีความลาดชันต่ำ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางเป็นแนวยาวทางตอนกลางของจังหวัด กระจายอยู่ในเขตอำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอดอนเจดีย์ และอำเภออุทุมพร

กลุ่ม ๗ ที่ราบตะกอนลำน้ำ มีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่บริเวณทั้งสองฝั่งของแม่น้ำสุพรรณบุรี และลำน้ำจะเข้สามพันความสูงเฉลี่ย ๘ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่นี้มีเนื้อที่มากที่สุดของจังหวัด โดยกระจายตั้งแต่อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชุก อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภออุทุมพร และบางส่วนของด้านทิศตะวันตกของอำเภอสองพี่น้อง

กลุ่ม ๘ ที่ราบน้ำทะเลเคຍท่วมถึง อยู่ในบริเวณทางทิศใต้ของจังหวัด ซึ่งมีแม่น้ำสุพรรณบุรีไหลผ่านต่อเนื่องกับจังหวัดนครปฐม มีความสูงเฉลี่ย ๓ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอบางปลาม้าทางตอนใต้ของอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอสองพี่น้อง และทิศตะวันออกของอำเภออุทุมพร

๒.๔ สภาพธรณีวิทยา

จังหวัดสุพรรณบุรีประกอบด้วยหิน ๓ ชนิดด้วยกันคือ หินอัคนี (Igneous rock) หินชั้น (Sedimentary rock) และหินแปร (Metamorphic rock) ที่โผล่ให้เห็นบนเส้นผิว อยู่ในเขตอำเภอด่านช้างเป็นส่วนใหญ่ บางบริเวณมีตะกอนที่ถูกหินมาทับถม โดยกระบวนการทางธรณีวิทยา พื้นผิวตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ซึ่งมักเกิดใกล้กับบริเวณหินชั้นและหินแปร ในบริเวณอำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี สำหรับหินชนิดต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

หินอัคนี ที่พบส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอด่านช้างจะเป็นหินแกรนิต (Granite) หินแกรโนไดออไรท์ (Grano diorite) หินไดออไรท์ (Diorite) หินควอทซ์ (Quartz) และหินบะซอลท์ (Basalt) หินเหล่านี้

เกิดจากแมกมา (Magma) ดันตัวแทรกจากพื้นใต้โลก ขึ้นมาเย็นตัวลงอย่างช้าๆ กลายเป็นหินแกรนิต ส่วนที่เป็นตัวอย่างรวดเร็วจะเป็นหินบะซอลท์ หินชุดนี้จัดอยู่ในยุค Mesozoic มีอายุประมาณ ๓๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี มีอยู่ในเขตอำเภอด่านช้าง

หินชั้นและหินแปร มีปรากฏทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเขตอำเภอด่านช้าง อำเภอหนองหญ้าไซ และอำเภอเดิมบางนางบวช ประกอบด้วยกลุ่มของหินดินดาน (Shale) ในหลาย ๆ แห่ง จะแปรเป็นหินฟิลไลต์ (Phyllite) หินควอตไซต์ และหินชนวน จะพบหินปูนเป็นชั้นบางๆ พบเป็นแห่งๆ ส่วนในบริเวณทิศตะวันตกแถบอำเภออุทุมพร จะเป็นชั้นของหินปูนสีเทาอ่อน เนื้อละเอียดเกิดสลับกับหินดินดาน หินทราย หินโคลน (Mud stone) หินกรวดมน (Conglomerate) และหินทัฟฟูเขาไฟ (Tuff)

ตะกอนลุ่มน้ำและกรวดแม่น้ำ พบในบางตอนกลางของจังหวัดในเขตอำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอสามชุก อำเภออุทุมพร อำเภอตอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี บางส่วนของอำเภอบางปลาม้า และอำเภอสองพี่น้อง มีพื้นที่ค่อนข้างราบต่ำกว่าส่วนอื่น ๆ มีความสูงเฉลี่ยประมาณ ๕ - ๑๒ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางเป็นพื้นที่ถูกทับถมด้วยหินและตะกอนใหม่ยังไม่จับแข็งตัว ซึ่งตะกอนเหล่านี้จะถูกทับถมโดยกระบวนการทางแม่น้ำลำธาร (Alluvium Colluvium) โดยเฉพาะแม่น้ำสุพรรณบุรี แม่น้ำจะเซาะสามพัน แม่น้ำท่าว่า เป็นต้น ในบริเวณทางด้านทิศเหนือของจังหวัดในเขตอำเภอเดิมบางนางบวช และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีที่ราบลุ่มน้ำ หรือบึงขนาดใหญ่ (Swamp) ทับถมโดยโคลนเลน ตะกอนเหล่านี้เกิดในยุคไพลสโตซีน (Pleistocene) ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ - ๒,๐๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว และ ยุคปัจจุบัน (Recent) (Geological map of Thailand, 1976)

๒.๕ ทรัพยากรแร่และน้ำมัน

จังหวัดสุพรรณบุรี มีแร่ธาตุหลายชนิด อาทิ ดินบุก วุลแฟรม ซีไลต์ แมงกานีส เฟลด์สปาร์ สังกะสี ตะกั่ว เงิน ยิปซัม และดินขาว มีปริมาณไม่มากพอในเชิงพาณิชย์จะมีก็แต่ดินบุกและวุลแฟรมในแหล่งเขาตุงกุดตอนเหนืออำเภอด่านช้างที่มีการดำเนินกิจการเหมืองแร่ แต่ยังคงอยู่ในขีดจำกัด และมีการสำรวจพบน้ำมันดิบ

ในปริมาณเพียงพอในเชิงพาณิชย์ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ผลิตน้ำมันดิบมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๒๔ ได้น้ำมันดิบเฉลี่ยวันละ ๓๙๘ บาร์เรลต่อวัน แต่ไม่มีข้อมูลปริมาณสำรองน้ำมันดิบเท่าไร

๒.๖ ลักษณะดิน

ดินที่พบในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี มีจำนวน ๓๓ กลุ่ม ชุดดินจำนวน ๑๖๙ ชุดดิน ลักษณะดินของจังหวัดสุพรรณบุรีแบ่งตามความเหมาะสมและการใช้ประโยชน์เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่ม ๑ กลุ่มดินที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว มีประมาณร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่จังหวัดพบในบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีและบริเวณตอนกลางของจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชุก อำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอตอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์ อำเภออุทุมพร และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี เป็นกลุ่มดินที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ พืชผัก

กลุ่ม ๒ กลุ่มดินที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่ มีประมาณร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ได้แก่ เขตอำเภอด่านช้าง และทิศตะวันตกของจังหวัด บางส่วนของอำเภออุทุมพร และอำเภอสองพี่น้อง กลุ่มดินนี้อยู่ระหว่างที่ราบเชิงเขากับบริเวณที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย โรงงาน สับปะรด มันสำปะหลัง

กลุ่ม ๓ กลุ่มดินเป็นปัญหาต่อการพัฒนาการเกษตร มีประมาณร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่จังหวัด

- กลุ่มดินที่มีสภาพเป็นกรดประมาณร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่จังหวัด มีพื้นที่ดินเปรี้ยวทั้งจังหวัด ๓๘๘,๒๓๐ ไร่ อำเภอสองพี่น้อง ๑๘๒,๓๘๒ ไร่ อำเภอบางปลาม้า ๑๖๒,๑๖๖ ไร่ อำเภออุทุมพร ๑๑,๖๙๓ ไร่ และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ๓๒,๐๐๙ ไร่ จากลักษณะทางธรณีวิทยาเป็นที่ราบน้ำทะเลเคยท่วมถึงมาก่อน ปัจจุบันมีสภาพเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมจึงมีศักยภาพในการเพาะปลูกต่ำ เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดและกุ้งที่สำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี

- กลุ่มดินดิน ปรมาณร้อยละ ๕ ของพื้นที่จังหวัด เป็นดินดินอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นที่สูงไม่เหมาะกับการเพาะปลูก ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลวังคัน และตำบลองค์พระ อำเภอ

ด้านข้าง

- กลุ่มดินภูเขา ประมาณร้อยละ ๕ ของพื้นที่ ทั้งจังหวัดอยู่บริเวณเนินเขาสูงทางด้านตะวันตกของ จังหวัด ไม่เหมาะสมเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งอยู่ใน เขตอำเภอด่านช้าง ได้แก่ ทิศตะวันตกของตำบลวังคัน ตำบลองค์พระ และตำบลห้วยขมิ้น ส่วนพื้นที่ดินเค็ม ขณะนี้อยู่ในระหว่างการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดิน พื้นที่ดินเค็มไม่ได้เกิดเป็นพื้นที่ใหญ่ ๆ แต่เกิดเป็นจุด ๆ บริเวณที่มีการขุดหน้าดินขาย หรือบ่อปลาเก่าของอำเภอ อุทอง อำเภอสองพี่น้อง และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

๒.๗ แม่น้ำสายสำคัญ

แม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน แยกจาก แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งขวาที่ตำบลมะขามเต่า อำเภอ วัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านอำเภอเมือง อำเภอ หันคา จังหวัดชัยนาท เข้าสู่เขตจังหวัดสุพรรณบุรี ที่อำเภอเดิมบางนางบวช ไหลผ่านอำเภอสามชูก อำเภอ ศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอนางปลามา และอำเภอสองพี่น้องตามลำดับ ปลายแม่น้ำไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ ๑๑๕ กิโลเมตร และแม่น้ำสายนี้ยังมีโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีกระจายตัวอยู่ริมทั้งสองฝั่งเกือบ ตลอดแนว

แม่น้ำจรเข้สามพัน เกิดจากการแยกตัวของ แม่น้ำสุพรรณบุรีที่อำเภอสามชูกปัจจุบัน แม่น้ำและ ลำน้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลมารวมกันจากด้านตะวันตก ของจังหวัด แม่น้ำสายนี้ช่วงที่ไหลผ่านอำเภอดอนเจดีย์ เรียกว่า “ลำน้ำท่าคอย” ช่วงที่ไหลผ่านท่าเสด็จ เรียกว่า “คลองท่าว่า” แดกสาขาไหลผ่านอำเภออุทองไปยังเขต จังหวัดกาญจนบุรี เรียกว่า “แม่น้ำจรเข้สามพัน” ไหลลง มาทางใต้เข้าเขตอำเภอบางเลน จนกระทั่งบรรจบกับ แม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำนครชัยศรี ลำน้ำนี้มีความ สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นอย่างมาก เพราะพบหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุต่าง ๆ มาก ชุมชนโบราณสถาน แหล่งลูกปัด เมืองโบราณ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป

ลำน้ำกระเสียวหรือห้วยกระเสียว เกิดจาก ลำน้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลจากทางตอนใต้ของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และเขาพุระกำ เขาพระทนต์ ทางตอนใต้และไหลมารวมกันด้านตะวันตกของ

อำเภอด่านช้างกลายเป็นลำห้วยกระเสียว ไหลลงสู่ ตอนกลางของจังหวัดสุพรรณบุรี ไหลผ่านที่ราบลุ่ม แม่น้ำสุพรรณบุรีที่อำเภอสามชุกเป็นลำน้ำที่มีน้ำ ไหลผ่านตลอดปี เหมาะต่อการใช้ประโยชน์เพื่อการ เพาะปลูก อุปโภคและบริโภค ตลอดทั้งสองฝั่ง รวมทั้งพื้นที่รับน้ำจากเขื่อนกระเสียวด้วย

๒.๘ สภาพป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดสุพรรณบุรี มีรวมกันถึง ๓๙๖,๒๕๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๔ ของพื้นที่จังหวัด อยู่ทางตอนเหนือและตะวันตกของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็น ป่าไม้เบญจพรรณ ประกอบด้วย ไม้เต็งรัง มะค่าโมง มะค่าแต้ ชิงชัน ชาก ตะเคียนทอง เขตป่าที่ยังคง สภาพป่ามากที่สุด คือ ทางทิศตะวันตกของอ่างเก็บน้ำ กระเสียว ซึ่งเป็นเขตติดต่อพื้นที่ป่าจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าองค์พระเขาระกำ ป่าเขาห้วยพลู และในเขตอนุ ททยานแห่งชาติเขาพุเตย มีป่าสนสองใบ

สภาพภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางมี ๓ ฤดู ดังนี้

ฤดูฝน

เริ่มจากเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม รวมระยะเวลา ๖ เดือน จะมีฝนตกมากที่สุดในเดือน สิงหาคมและกันยายน เกิดจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งจะได้รับอิทธิพลจาก พายุดีเปรสชัน ซึ่งเคลื่อนตัวจากทะเลจีนใต้เข้ามาทางฝั่งประเทศเวียดนาม และถ้าปีใดเกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้ง เข้ามาติดต่อกัน ทำให้ฝนตกนานกว่าปกติและเกิดน้ำท่วมขึ้นได้

ฤดูหนาว

เริ่มจากปลายเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ประมาณ ๓ เดือน ฤดูหนาวในจังหวัดสุพรรณบุรีมีอากาศหนาวเย็น แต่อุณหภูมิไม่ลดต่ำมากนักเพราะอยู่ปลายลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ฤดูร้อน

เริ่มจากกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ประมาณ ๓ เดือน เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุด ความร้อนของอากาศนี้มีสาเหตุเนื่องจากการแผ่รังสีของดวงอาทิตย์ และในขณะเดียวกันก็ได้ถูกปกคลุมด้วยบริเวณความกดอากาศสูง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในทะเลจีนใต้ และลมมรสุมแปซิฟิกตะวันตกอันเป็นต้นกำเนิดของกระแสลมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดเข้าสู่ลาวไทยและภาคกลาง

ปริมาณน้ำฝนจังหวัดสุพรรณบุรี มีปริมาณน้ำฝนต่อปีเฉลี่ย ๑,๐๕๕.๗ มิลลิเมตร จากข้อมูลเฉลี่ยในช่วง ๓๐ ปี (ปี ๒๕๑๐ - ๒๕๓๙) โดยมีปริมาณน้ำฝนมากที่สุด เมื่อปี ๒๕๑๗ จำนวน ๑,๕๕๐.๘ มิลลิเมตร จำนวนวันที่มีฝนตกเฉลี่ย ๑๐๔.๗ วัน เดือนที่มีวันฝนตกมากที่สุดคือ เดือนกันยายน เฉลี่ย ๒๐.๑ วัน เดือนที่มีวันฝนตกน้อยที่สุดคือ เดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ มีจำนวนวันที่มีฝนตกเฉลี่ย ๐.๙ วัน

อุณหภูมิจังหวัดสุพรรณบุรี มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่อปี ๒๘.๒ องศาเซลเซียส จากข้อมูลเฉลี่ยในช่วง ๓๐ ปี (ปี ๒๕๑๐ - ๒๕๓๙) เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิ

สูงสุดเฉลี่ย ๓๙.๔ องศาเซลเซียส เดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๑๕.๓ องศาเซลเซียส

สภาพเศรษฐกิจ

มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ของจังหวัดสุพรรณบุรี ใน พ.ศ.๒๕๓๙ มีมูลค่ารวม จำนวน ๒๙,๕๗๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท โดยมีสาขาอุตสาหกรรมเป็นสาขานำ มีมูลค่าจำนวน ๖,๕๒๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท หรือเท่ากับร้อยละ ๒๒.๑ ส่วนสาขาเกษตรกรรม สาขาการค้าปลีกและค้าส่ง มีมูลค่ารองลงมาคือ ๖,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท และ ๕,๘๙๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท หรือร้อยละ ๒๐.๓ และ ๑๙.๙ ตามลำดับ

สำหรับรายได้เฉลี่ยต่อคนของจังหวัดสุพรรณบุรี ใน พ.ศ.๒๕๓๙ เท่ากับ ๓๕,๕๘๔ บาทต่อคนต่อปี ซึ่งจัดอยู่ในลำดับที่ ๒๐ ของภาคกลางและลำดับที่ ๓๓ ของประเทศ

เศรษฐกิจของจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ดังนี้

ภาคเกษตรกรรม

ภาคการเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสุพรรณบุรี และส่งผลให้จังหวัดเป็นจังหวัดที่มีบทบาททางด้านเกษตรกรรมสำคัญของภาคกลางด้านตะวันตก โดยมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้นประมาณ ๒,๒๑๓,๒๑๓ ไร่ และมีพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานประมาณ ๑,๖๐๒,๙๐๘ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๘๖ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด หรือร้อยละ ๗๒.๔๒ ของพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้เกษตรกรของจังหวัดสุพรรณบุรีมีการผลิตพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ นอกจากข้าวแล้วยังมีอ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น และมีการเลี้ยงสัตว์ในรูปปศุสัตว์เป็นฟาร์มเปิด สุกขนาดใหญ่ ซึ่งผลิตผลเหล่านี้สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบตามประเภทโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อที่จะรองรับอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นใหม่ในจังหวัดได้เป็นอย่างดี

ในภาคเกษตรกรรมมีการผลิตที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

กสิกรรม (พืช) การผลิตพืชเป็นรายได้ที่สำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี พืชดั้งเดิมคือ ข้าว อ้อยโรงงาน

มันสำปะหลัง และข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์เป็นพืชเศรษฐกิจหลัก พื้นที่ปลูกอ้อยมีแนวโน้มลดลงรวมทั้งพื้นที่นาปี และพื้นที่นาปรังก็มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ส่วนจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรของจังหวัดสุพรรณบุรีโดยประมาณจำแนกได้เป็นพื้นที่ทำนา ๑,๕๑๒,๑๖๙ ไร่ ปลูกพืชไร่ ๔๔๒,๒๐๔ ไร่ เป็นผลไม้ยืนต้น ๙๐,๑๘๒ ไร่ พืชผัก ๒๓,๘๒๔ ไร่ ไม้ดอกไม้ประดับ ๒,๓๑๕ ไร่ ข้าวที่ผลิตได้ในจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่จะส่งเข้าแปรรูปในโรงสีข้าวจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีจำนวน ๒๓๕ โรง มีมาตรฐานการสีเป็นข้าวคุณภาพดีระดับข้าวส่งออก มีตลาดกลางข้าวเปลือกในอำเภอดุสิตประจันต์ สำหรับอ้อยของจังหวัดสุพรรณบุรี มีโรงงานน้ำตาล ๓ โรง มีกำลังการผลิต รวมกันกว่า ๓๔,๙๐๐ ตันต่อวัน มันสำปะหลังจะแปรรูปเป็นมันเส้นแล้วส่งโรงงานอัดเม็ดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ข้าวโพดและข้าวฟ่างส่งขายยังไซโล ผู้ส่งออกและผู้ผลิตอาหารสัตว์ภายนอกจังหวัด ผักและผลไม้ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการบริโภค ตลาดสำคัญคือกรุงเทพมหานครและประชาชนทั่วไป พืชผักสำคัญบางชนิดใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตอาหารกระป๋อง เช่น แห้ว ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง หน่อไม้ วุ้นหน่อ และกระเจี๊ยบ เป็นต้น

ปศุสัตว์ ภาคการผลิตปศุสัตว์เป็นภาคเศรษฐกิจที่ขยายตัวรวดเร็ว ส่วนหนึ่งจากการขยายตัวของการเลี้ยงเบ็ด ไก่และสุกร ซึ่งแต่เดิมกระจุกตัวอยู่ในบริเวณจังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ส่วนจำนวนกระบือลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันจำนวนโคก็มีเพิ่มขึ้น

ประมง จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีน้ำอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชลประทานบริเวณตอนกลาง และตอนล่างของจังหวัดแถบอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้า และอำเภอสองพี่น้อง จึงนิยมสร้างบ่อเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด การเลี้ยงปลาช่อน ปลาดุก และกุ้งก้ามกราม มีผลพลอยได้ปลาประเภทอื่น ๆ เช่น ปลานิล ปลาตะเพียน โดยปล่อยลงเลี้ยงในบ่อน้ำทิ้ง และบ่อปรับคุณภาพน้ำ การเลี้ยงปลามีเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน และการลงทุนขั้นแรกไม่สูงนัก การลดการเลิกหรือการเปลี่ยนพันธุ์ปลาที่เลี้ยงก็ทำได้ง่าย เพราะต้นทุนส่วนใหญ่อยู่ที่ค่าอาหาร ปัจจุบันมีการเลี้ยงกบ และเลี้ยงจระเข้ อาจเพิ่มความสำคัญขึ้นในอนาคตเพราะมีความต้องการน้ำน้อยกว่า

ภาคอุตสาหกรรม

ภาคการอุตสาหกรรมของจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าว คือ อุตสาหกรรมโรงสีข้าว ประมาณ ๑๑๐ โรง โรงงานน้ำตาลจำนวน ๓ โรง โรงงานผลิตหน่อไม้กระป๋อง หน่อไม้ฝรั่งกระป๋อง แห้วกระป๋อง กระเจี๊ยบกระป๋อง วุ้นหน่อกระป๋อง และลูกตาลกระป๋อง จำนวนประมาณ ๑๓ โรง โรงงานผลิตรองเท้า ๑ โรง โรงงานผลิตไฟแช็ค ๑ โรง โรงงานผลิตซ่อมเครื่องมือการเกษตร ๑ โรง

ภาคหัตถกรรม สินค้าหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อคือไม้กวาดใบมะพร้าวผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ผลิตภัณฑ์จากทองเหลือง การผลิตเครื่องเบญจรงค์ทอง

ระบบบริการพื้นฐาน

ในด้านระบบการบริการพื้นฐานต่อการบริการในภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม การบริการและการเดินทางท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นมีดังต่อไปนี้

การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๑๐๙ กิโลเมตร วัตรระยะทางตามทางหลวงแผ่นดินสาย ๓๔๐ กรุงเทพฯ - สุพรรณบุรี ซึ่งปัจจุบันได้รับการขยายเป็นถนนคอนกรีต ๔ เลน แยกเส้นทางไปกลับ ถนนเส้นนี้จะเป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ โดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพฯ และท่าอากาศยานกรุงเทพฯ มีการคมนาคมโดยทางรถยนต์ทั้งภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัด มีความสะดวกรวดเร็วมาก ถนนสายต่าง ๆ มีความยาวรวม ๓๒,๔๔๘ กิโลเมตร เนื่องจากราชการได้มีโครงการปรับปรุงถนนในเขตจังหวัดอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันนับว่าระบบโครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่งในจังหวัดสุพรรณบุรีมีความสมบูรณ์มากจังหวัดหนึ่งในประเทศ นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารประจำทางทั้งประเภทปรับอากาศและธรรมดาวิ่งให้บริการตลอดเวลา

ปัจจุบันนี้อำเภอต่าง ๆ สามารถติดต่อกันได้ครบทุกอำเภอโดยทางรถยนต์ ซึ่งมีเส้นทางลาดยางแอสฟัลต์ตลอดเส้นทางจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรีถึงอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

จากอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ถึงอำเภอต่าง ๆ

	ระยะทาง (กม.)
๑. บางปลาม้า	๑๐.๑๐
๒. ศรีประจันต์	๒๐.๙๑
๓. ดอนเจดีย์	๓๒.๕๔๒
๔. อุทอง	๓๒.๐๐๓
๕. สามชุก	๓๘.๖
๖. เดิมบางนางบวช	๕๒
๗. หนองหญ้าไซ	๕๕.๖
๘. สองพี่น้อง (สายมาลัยแมน)	๖๘.๙๓๐
๙. สองพี่น้อง (สายบางปลาม้า)	๓๖
๑๐. ด่านช้าง	๗๘.๘๗๕

การติดต่อภายในเขตจังหวัดสามารถติดต่อกับ จังหวัดใกล้เคียงและกรุงเทพฯ ได้ตามเส้นทางต่อไปนี้

ทางหลวงแผ่นดิน	ระยะทาง (กม.)	เฉลี่ยเวลาเดินทาง (ชม.)
๑. สุพรรณบุรี - บางบัวทอง - กรุงเทพฯ	๑๐๗	๑.๓๐
๒. สุพรรณบุรี - กำแพงแสน - นครปฐม - กรุงเทพฯ	๑๖๐	๒.๐๐
๓. สุพรรณบุรี - นครปฐม	๑๐๕	๑.๓๐
๔. สุพรรณบุรี - กาญจนบุรี	๙๑	๑.๐๐
๕. สุพรรณบุรี - นครสวรรค์	๑๖๐	๒.๐๐
๖. สุพรรณบุรี - พระนครศรีอยุธยา	๖๘	๐.๕๕
๗. สุพรรณบุรี - สิงห์บุรี	๘๔	๑.๐๐
๘. สุพรรณบุรี - ชัยนาท	๙๖	๑.๐๐
๙. สุพรรณบุรี - อ่างทอง	๔๔	๐.๓๐
๑๐. สุพรรณบุรี - โคกสำโรง	๑๔๓	๑.๕๕

การคมนาคมทางรถไฟ มีรถไฟปรับอากาศ ตั้งต้นจากสถานีวัดป่าเลไลยก์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี ปลายทางที่สถานีรถไฟหัวลำโพง มีรถออกวันละ ๒ เที่ยว เวลา ๐๕.๔๕ น. และเวลา ๑๓.๑๐ น. รถไฟปรับอากาศ จากสถานีหัวลำโพงถึงสุพรรณบุรี มีรถออกวันละ ๒ เที่ยว เวลา ๐๙.๕๕ น. และเวลา ๑๖.๕๐ น. นอกจากนี้ ยังมีรถไฟสายสุพรรณบุรีถึงธนบุรี ออกจากสุพรรณบุรีวันละ ๑ เที่ยว เวลา ๐๗.๐๐ น.

การคมนาคมทางน้ำ ในอดีตเคยมีบทบาทอย่างสูงโดยอาศัยแม่น้ำท่าจีนและคลองชลประทาน เป็นเส้นทางเดินเรือ เพื่อการติดต่อระหว่างชุมชนภายใน จังหวัดที่ตั้งริมแม่น้ำ แต่ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำนี้ลดความสำคัญไปเป็นอย่างมาก

โทรคมนาคม

๑. การไปรษณีย์โทรเลข

จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขประเภทรับ - จ่าย สำหรับให้บริการประชาชน และอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารสำหรับประชาชน ๑๕ แห่ง ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขประเภทรับฝาก ๒ แห่ง และที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตที่การสื่อสารแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดตั้งขึ้นและให้เอกชนดำเนินการในท้องที่ตำบลต่าง ๆ จำนวน ๓๖ แห่ง

๒. โทรศัพท์

โทรศัพท์จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เปิดให้บริการ โทรศัพท์บ้านเรือน หน่วยราชการ และหน่วยงานธุรกิจต่าง ๆ โดยชุมสายอำเภอ ๑๐ แห่ง และชุมสายตำบล ๒๔ แห่ง รวมกันทั้งสิ้น ๒๘,๔๙๑ เลขหมาย จากหมายเลขเต็มที่มีทั้งหมดจำนวน ๔๒,๓๑๒ เลขหมาย ในจำนวนนี้เป็นเลขหมายโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน ๖๐๗ เลขหมาย ทำให้อัตราสัดส่วนเลขหมายโทรศัพท์ต่อประชากรเพิ่มจาก ๑ เลขหมายต่อประชากร ๑๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็น ๖๗ เลขหมายต่อประชากร ๑๐๐ คน ในปี ๒๕๔๐

ระบบไฟฟ้า

สำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ได้ให้บริการ ด้านกระแสไฟฟ้าภายในจังหวัดสุพรรณบุรี ครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้านแล้ว ณ เดือนธันวาคม ๒๕๓๙ สามารถติดตั้งระบบไฟฟ้าไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน ๙๔๙ หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๒๗ มีผู้ใช้กระแสไฟฟ้ารวมทั้งสิ้น ๑๗๕,๓๔๒ ราย ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้ไฟฟ้าประเภทบ้านพักอาศัย รองลงมาได้แก่ ประเภทธุรกิจขนาดเล็ก ธุรกิจขนาดกลางและธุรกิจขนาดใหญ่ และผู้ใช้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

การประปา

การประปาส่วนภูมิภาค มีหน่วยงานแยกไปให้บริการในเขตชุมชนต่าง ๆ รวม ๖ แห่ง นอกจากหน่วยบริการที่ขึ้นอยู่กับการประปาส่วนภูมิภาคแล้ว

ยังมีระบบประปาที่ดำเนินการโดยเทศบาลอีก ๒ แห่ง และยังมีระบบประปาของสุขาภิบาลอีก ๔ แห่ง ซึ่งให้บริการสำหรับชุมชนไม่ใหญ่นัก

สภาพสังคม

ประชากร จากข้อมูลสถิติสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (๓๑ ธันวาคม ๒๕๓๘) จังหวัดสุพรรณบุรี มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๘๔๐,๕๑๒ คน แยกเป็นชาย ๔๑๐,๘๕๖ คน หญิง ๔๒๙,๖๕๖ คน ความหนาแน่นของประชากร ๑๕๙ คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรของจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่เป็นคนไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายลาว (ลาวเวียง พวน ไช่ ครั่ง) คนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง คนไทยเชื้อสายละว้า คนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายมอญ และคนไทยเชื้อสายญวน

การศึกษาและศาสนา การจัดการศึกษาในจังหวัดสุพรรณบุรีมีทั้งในและนอกระบบ รับผิดชอบโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีการจัดระดับการศึกษาประกอบด้วย ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา มีจำนวนสถานศึกษาในระบบทั้งสิ้น ๕๒๕ แห่ง เป็นสถานการศึกษาของรัฐ ๔๘๘ แห่ง เอกชน ๒๕ แห่ง และท้องถิ่น (เทศบาล) ๘ แห่ง จำนวนนักเรียน ๑๔๙,๓๗๐ คน ครู ๗,๒๐๒ คน สัดส่วนครูต่อนักเรียน ๑ : ๒๐

ศาสนา ประชากรเกือบทั้งหมดนับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๙๐ มีวัดจำนวน ๔๙๙ วัด โบสถ์ศาสนาคริสต์ จำนวน ๙ แห่ง มัสยิด ๑ แห่ง

การสาธารณสุข จังหวัดสุพรรณบุรีมีสถานบริการสาธารณสุขของรัฐบาลอยู่ในทุกอำเภอ โดยมีโรงพยาบาลทั่วไป ๒ แห่ง โรงพยาบาลชุมชน ๘ แห่ง และโรงพยาบาล ๒ แห่ง สถานีอนามัย ๑๔๖ แห่ง กระจายให้บริการตามตำบล นอกจากนี้ยังมีสถานบริการสาธารณสุขที่จัดตั้งและดำเนินการโดยเอกชนเป็นโรงพยาบาล ๘ แห่ง คลินิกแพทย์ ๔๓ แห่ง คลินิกทันตแพทย์ ๑๗ แห่ง สถานผดุงครรภ์ ๒๒ แห่ง คลินิกเทคนิคการแพทย์ ๑ แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน ๔๒ แห่ง ร้านขายยาเภสัชกรประจำร้าน ๕ แห่ง

ร้านขายยาบรรจุเสร็จ ๑๐๒ แห่ง ร้านขายยาแผนโบราณ ๖๐ แห่ง อัตราส่วนระหว่างแพทย์ต่อประชากร ๑ : ๙๐๕๔ อัตราส่วนเตียงพยาบาลต่อประชากร ๑ : ๖๘๗

ภาษาพูด ประชากรส่วนใหญ่ พูดภาษาไทยกลาง และมีลักษณะโดดเด่นของสำเนียงพูด เรียกว่า "พูดเหน่อ" ในหลาย ๆ ท้องที่ ภาษาเฉพาะเชื้อสายมีพูดกันเฉพาะกลุ่ม

การปกครอง จังหวัดสุพรรณบุรีแบ่งการบริหารราชการ ออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การบริหารราชการส่วนภูมิภาคแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๐ อำเภอ ๑๑๐ ตำบล ๙๖๑ หมู่บ้าน ดังนี้ (อยู่ในเขตเทศบาล ๒ ตำบล)

- อ.เมืองสุพรรณบุรี มี ๒๐ ตำบล ๑๒๑ หมู่บ้าน (ไม่รวมตำบลท่าพี่เลี้ยงอยู่ในเขตเทศบาล)
- อ.สองพี่น้อง มี ๑๕ ตำบล ๑๓๗ หมู่บ้าน
- อ.บางปลาม้า มี ๑๔ ตำบล ๑๒๕ หมู่บ้าน
- อ.เดิมบางนางบวช มี ๑๔ ตำบล ๑๑๗ หมู่บ้าน
- อ.อุททอง มี ๑๓ ตำบล ๑๔๖ หมู่บ้าน
- อ.ศรีประจันต์ มี ๙ ตำบล ๖๔ หมู่บ้าน
- อ.ด่านช้าง มี ๗ ตำบล ๘๕ หมู่บ้าน
- อ.สามชุก มี ๗ ตำบล ๖๘ หมู่บ้าน
- อ.หนองหญ้าไซ มี ๖ ตำบล ๖๒ หมู่บ้าน
- อ.ดอนเจดีย์ มี ๕ ตำบล ๔๗ หมู่บ้าน

รวมทั้งสิ้น ๑๑๐ ตำบล ๙๗๓ หมู่บ้าน

๒. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น

๒.๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด

๒.๒ เทศบาล ๒ แห่ง

- เทศบาลเมืองสุพรรณบุรี

- เทศบาลตำบลสองพี่น้อง

๒.๓ สุขาภิบาล ๑๙ แห่ง ได้แก่

อำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีสุขาภิบาล ๓ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลท่าเสด็จ

- สุขาภิบาลโพธิ์พระยา

- สุขาภิบาลสวนแตง

อำเภอเดิมบางนางบวช มีสุขาภิบาล ๓ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลนางบวช

- สุขาภิบาลเขาพระ

- สุขาภิบาลบ่อกรู

อำเภอบางปลาม้า มีสุขาภิบาล ๔ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลบางปลาม้า
- สุขาภิบาลบ้านแหลม
- สุขาภิบาลโคกคราม
- สุขาภิบาลไผ่ก่องดิน

อำเภอศรีประจันต์ มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลศรีประจันต์

อำเภอสองพี่น้อง มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลทุ่งคอก

อำเภอสามชูก มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลสามชุก

อำเภออุททอง มีสุขาภิบาล ๒ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลอุททอง
- สุขาภิบาลสระยายโสม

อำเภอดอนเจดีย์ มีสุขาภิบาล ๒ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลดอนเจดีย์
- สุขาภิบาลสระกระโจม

อำเภอด่านช้าง มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลด่านช้าง

อำเภอหนองหญ้าไซ มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง คือ

- สุขาภิบาลหนองหญ้าไซ

๒.๔ องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐๖ แห่ง คือ

ที่	อำเภอ	จำนวน องค์การบริหารส่วนตำบล (แห่ง)	รายชื่อ องค์การบริหารส่วนตำบล
๑.	เมืองสุพรรณบุรี	๑๘	บ้านโพธิ์ ตลิ่งชัน สนามคลี ท่าระหัด ไม่ขวาง ศาลาขาว สนามชัย ไร่ใหญ่ ดอนโพธิ์ทอง ดอนกำยาน พินารแดง ดอนมะสังข์ ทับตีเหล็ก โคกโคเค็ม บางกุ้ง โพธิ์พระยา สวนแดง ดอนตาล
๒.	สองพี่น้อง	๑๔	บ่อสุพรรณ บางตาเถร บางเลน หนองบ่อ ศรีสำราญ ดอนมะนาว บ้านกุ่ม หัวโพธิ์ ทุ่งคอก บางตะเคียน บางพลับ ต้นตาล บ้านช้าง เนินพระปรารักษ์
๓.	บางปลาม้า	๑๔	บางปลาม้า สาละ ฤๅษณา ตะค่า จระเข้สามพัน องค์รักษ์ โคกคราม วัดดาว บางใหญ่ วัดโบสถ์ วังน้ำเย็น มะขามล้ม ไผ่กองดิน บ้านแหลม
๔.	อู่ทอง	๑๓	พลับพลาไชย หนองโอง จระเข้สามพัน อู่ทอง กระเจียน บ้านช้าง ดอนคา บ้านดอน สระยายโสม เจริญ ดอนมะเกลือ ยุงทะลาย สระพังลาน
๕.	เดิมบางนางบวช	๑๓	เดิมบางนางบวช เขาดิน ทุ่งคลี ยางนอน หัวเขา โคกช้าง ปากน้ำ บ่อกรู เขาพระ หนองกระทุ่ม หัวนา ป่าสะแก
๖.	ศรีประจันต์	๙	วังยาง บ้านกร่าง บางาม ดอนปรุ ปลายนา มดแดง ศรีประจันต์ วังหว้า น้ำซับ
๗.	ด่านช้าง	๗	หนองมะค่าโมง ด่านช้าง ห้วยขมิ้น องค์พระ วังคัน วังยาว นิคมกระเสียว
๘.	สามชุก	๗	วังลึก หนองผักนาก กระเสียว หนองสะเดา บ้านสระสามชุก ยานยาว
๙.	หนองหญ้าไซ	๖	ทัพหลวง หนองขาม แจงงาม หนองราชวัตร หนองโพธิ์ หนองหญ้าไซ
๑๐.	ดอนเจดีย์	๕	ทะเลบก หนองสาหร่าย ไร่จรด สระกระโจม ดอนเจดีย์

ขนบธรรมเนียมประเพณี

จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นทั้งจังหวัดที่เก่าแก่ และจังหวัดที่ประกอบไปด้วยคนไทยหลายเชื้อสาย จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีหลากหลาย นอกจากประเพณีพื้นฐานที่เหมือนกับท้องถิ่นหรือจังหวัดอื่น ๆ เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน ประเพณีลอยกระทง พิธีการปลงศพ เป็นต้น

ยังมีประเพณีที่สำคัญดังนี้ (บุญครอง คันธรากร และรัตนมณี คันธรากร ๒๕๔๐ : ๘-๑๐)

๑. รัฐพิธีถวายบังคมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์

ที่อำเภอดอนเจดีย์ กำหนดวันที่ ๒๕ มกราคมของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ทรงวางพวงมาลาดถวายราชสักการะ หรือโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติแทน ทางจังหวัด

สุพรรณบุรีจะจัดงานอนุรักษ์ดนตรีและงานกาชาด ซึ่งในช่วงระยะเวลานี้ รวม ๑๐ วัน ๑๐ คืน มีการแสดง แสงเสียงยุทธหัตถีเทอดพระเกียรติ

๒. งานนมัสการหลวงพ่อดิ วัดป่าเลไลยก์

เป็นงานประเพณีสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล มีงานปีละ ๒ ครั้ง ขึ้น ๕ ค่ำถึง ๙ ค่ำ เดือน ๕ ครั้งหนึ่ง ขึ้น ๕ ค่ำถึง ๙ ค่ำ เดือน ๑๒ อีกครั้งหนึ่ง ประชาชน ชาวสุพรรณบุรี และจังหวัดต่างๆ มีความศรัทธาอันนับถือ หลวงพ่อดิ เดินทางมาสักการะหลวงพ่อดิกันเป็นจำนวนมาก งานเดือน ๑๒ เป็นช่วงที่มีการเล่นเพลงเรือ เป็นการชุมนุมฟังเพลงแม่เพลงในยุคอดีต

๓. ประเพณีทิ้งกระจาด

เป็นประเพณีตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา นิยามหายาน เป็นการจำเริญเมตตารธรรมแก่ดวง วิญญาณ ด้วยการนำเอาสิ่งของของผู้ตายเช่น เสื้อผ้า สิ่งของต่าง ๆ มาแจกจ่ายเป็นทานแก่ผู้ยากไร้ พระสงฆ์ มหายานจีนนิยามจะสวดอนุโมทนา งานประเพณีนี้จะ เริ่มในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ ตามปฏิทินจีน งานแบ่งเป็น ๒ ช่วง คือเป็นงานทิ้งกระจาดฟ้า ๕ วัน และเป็นงาน ทิ้งกระจาดดินอีก ๕ วัน

๔. ประเพณีกำฟ้า

เป็นประเพณีของผู้ที่สืบเชื้อสายไทยพวน ในเขตอำเภอ บางปลาม้า แดบตำบลมะขามล้ม ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลโพธิ์ศรี "กำฟ้า" แปลว่า ถือฟ้า เป็นการบูชาเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล งานนี้ จะมีในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของปี

๕. ประเพณีบุญข้าวจี

เป็นประเพณีของผู้ที่สืบเชื้อสายไทยเวียงใน เขตอำเภออุทุมพรแกดตำบลบ้านโข้ง ตำบลดอนคา และตำบลพลับพลาชัย ลักษณะเช่นเดียวกับ "กำฟ้า" ต่างกันแต่วันทำบุญคือ บุญข้าวจี เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา

๖. ประเพณีบุญบั้งไฟ

เป็นประเพณีของผู้ที่สืบเชื้อสายไทยพวน อำเภอบางปลาม้าแกดตำบลวัดโบสถ์ ตำบลมะขามล้ม โพธิ์ศรี กกม่วง ผู้สืบเชื้อสายไทยเวียง อำเภออุทุมพร แกดตำบลบ้านโข้ง บ้านขาม ดอนคา จระ หนองโคก กำหนดงาน ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของปี เป็นประเพณีที่สืบทอด มาจากความเชื่อในเรื่องบั้งไฟ

เสี่ยงทายเรื่องท้าวผาแดง นางไอ่

๗. ประเพณีตักบาตรเทโว

เป็นพิธีบุญในเทศกาลออกพรรษา ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงจาก ดาวดึงส์สู่มนุษยโลกและแสดง โลกวิวรรณปาฏิหาริย์คือ "เปิดโลก" การทำบุญตักบาตรในโอกาสนี้ในจังหวัด สุพรรณบุรีมีที่วัดหัวเขา วัดก้ามะเขียร อำเภอดำเนินบาง- นางบวช ที่วัดเขาพระ อำเภออุทุมพร และวัดวรจันทร อำเภอมืองสุพรรณบุรี

๘. ประเพณีเสนเฮือน

เป็นประเพณีไทยซึ่งทำกันในเดือน ๖ หรือเดือน ๑๒ เป็นพิธีคล้ายพิธีไหว้เจ้าของคนจีนในวันตรุษจีน คือ ทำบุญเซ่นไหว้บรรพชน มีหม่อเช่นผีเป็นเจ้าพิธี แต่ทำ กัน ๓ ปีต่อครั้ง

๙. ประเพณีปากดง

เป็นประเพณีทำบุญลานข้าวของไทยซึ่ง ซึ่งทำ กันตอนที่ได้ข้าวใหม่ มีการดำข้าวเม่า และข้าวฮาง มีการเซ่นไหว้บรรพชนคล้ายกับพิธีเสนเฮือน

๑๐. ประเพณีการเล่นคอน

เป็นประเพณีไทยซึ่ง การเล่นคอนจะเริ่มแต่วัน ตรุษไปจนถึงวันสงกรานต์ ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะเล่น ก็ครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับจำนวนหนุ่มสาวในหมู่บ้าน หรือหนุ่ม สาว จะเล่นขามหมู่บ้านก็ได้ แต่ต้องไม่ข้ามบ้านเจ้าภาพ วิธีเล่นจะแขวนลูกคอนไว้ที่บ้านเจ้าภาพเวลาเช้าวันรุ่ง ขึ้นเป็นวันเล่นตอนเย็นหนุ่มสาวก็จะมารวมกันที่บ้าน เจ้าภาพตั้งแต่ ๙ คนขึ้นไป ชายหญิงจำนวนเท่ากัน เจ้าภาพจัดเลี้ยงอาหารอิมหน้าแล้วมีการก่อกองไฟ หนุ่มสาวจะแยกนั่งคนละข้างกองไฟ ฝ่ายหนุ่มจะ เป่าแคน ประหม่อทำจังหวะร้องเพลง เกี้ยวพาราสี ฝ่ายสาวจะร้องตอบการร้องเพลงนี้เรียกว่า "ร้องเขิน" และร้องด้วยภาษาไทยซึ่ง เวลาพอสมควร ก็จะมีการวานสาว คือ ให้หนุ่มสาวได้พูดคุยกันไปจนสว่าง ถ้าบ้านเจ้าภาพออกปากให้ช่วยทำสิ่งใดก็จะช่วยกัน ทำจนแล้วเสร็จถึงจะแยกย้ายกันกลับบ้านเป็นเสร็จ พิธีเล่นคอนบ้านนั้น

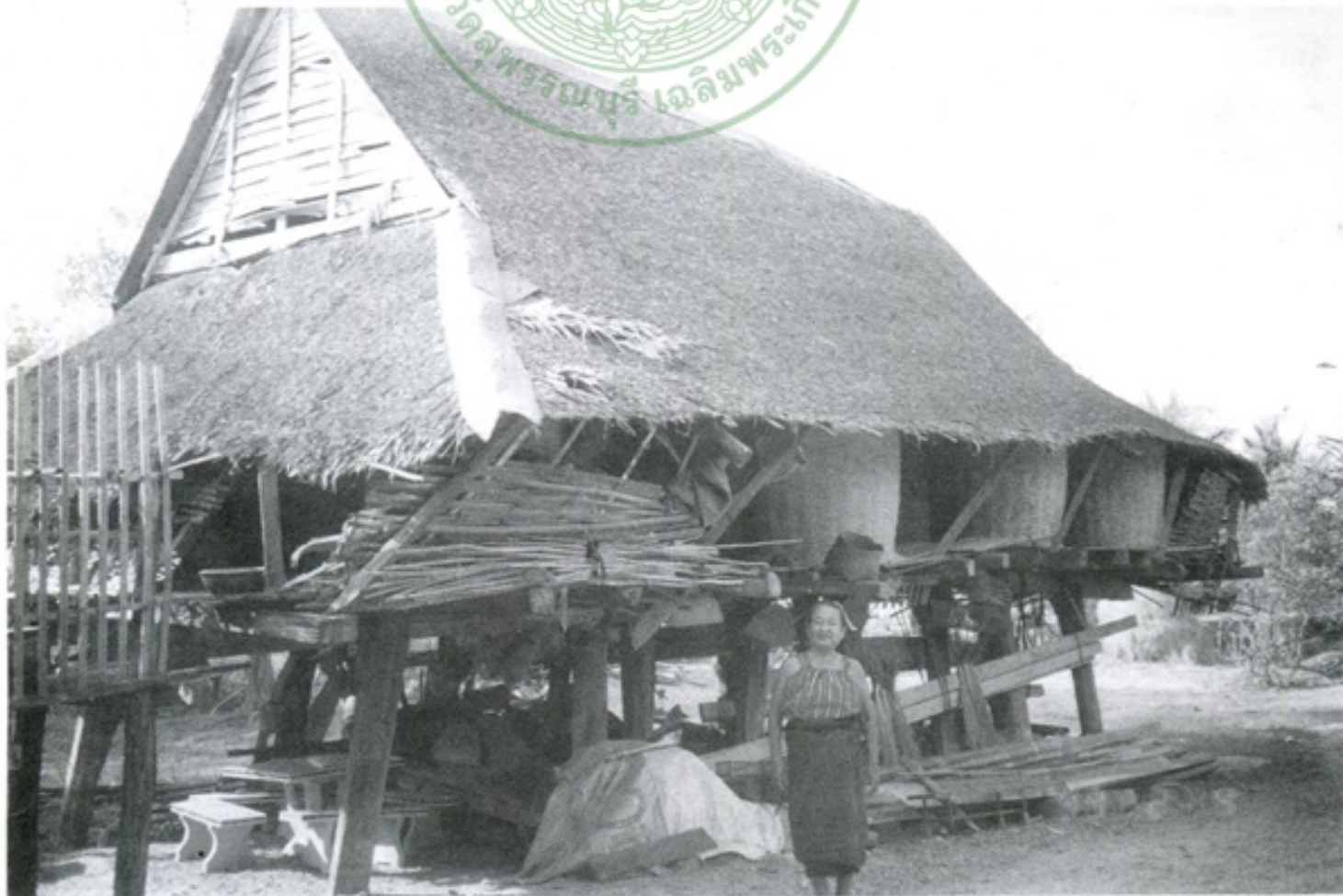
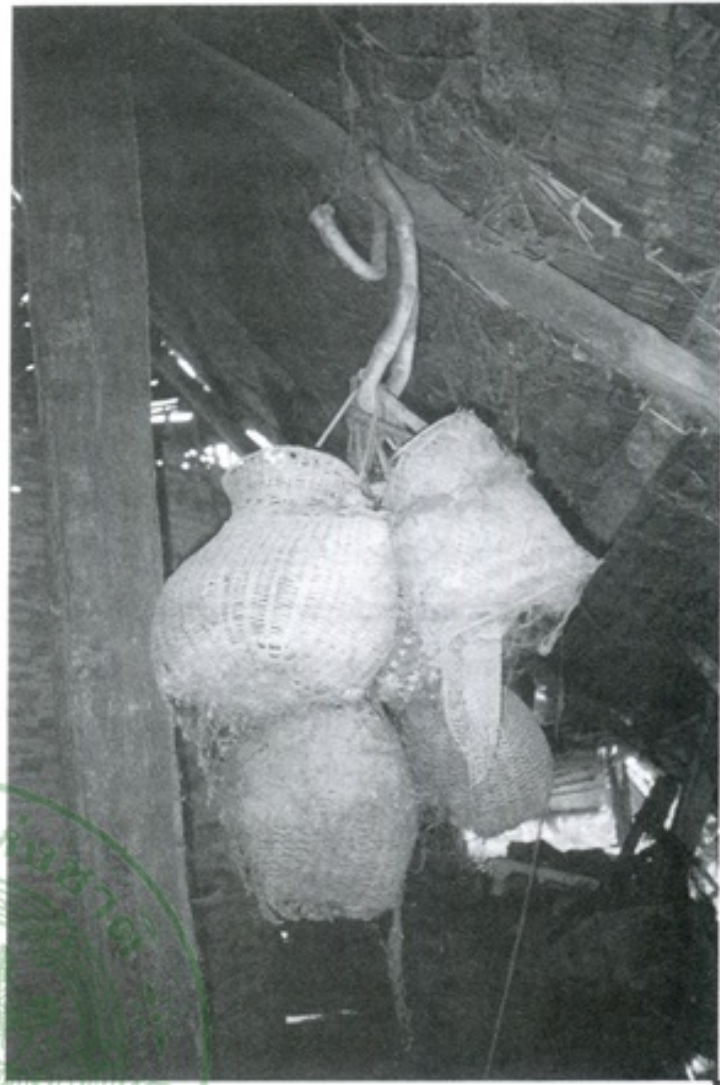
๑๑. ประเพณีไหว้พระแซ

เป็นประเพณีคนไทยเชื้อสายเขมรในตำบล บ้านโพธิ์ และในตำบลลี้ลงขันเป็นพิธีบวงสรวง และ ไหว้พระจันทร์ พิธีเสี่ยงทายฝนฟ้าประจำปี โดยใช้

พราหมณ์ ๒ คน ประกอบพิธีและพิธีสงฆ์ การเลี้ยง
เทียนจะเริ่มเมื่อเวลาเที่ยงคืน พิธีนี้จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๑๒
และในวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านก็จะเผาข้าวหลาม มาทำบุญ
เลี้ยงพระ ปัจจุบันประเพณีนี้มีการจัดที่วัดต่างๆ คือ
วัดประชุมชน วัดสกลบักชี วัดสามทอง วัดสุวรรณาคี
เป็นต้น

๑๒. ประเพณีทำบุญหลังบ้าน

เป็นประเพณีของคนไทยพวน โดยใช้สถานที่
เป็นที่รวมของคนในชุมชน เช่น ลานหลังบ้านเป็นที่
ทำบุญ ส่วนวันกำหนดนั้นเป็นวันหลังจากสงกรานต์แล้ว
ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า ในสมัยพุทธกาล
เกิดมีโรคภัยไข้เจ็บที่เมืองไพศาลี มีคนเจ็บป่วยล้มตาย
เป็นจำนวนมากต้องเชิญเสด็จพระพุทธองค์มาโปรด
บันดาลให้ฝนตกชำระซากอสุภ (ซากศพ) ไหลลงสู่ทะเล
แล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาให้รักษา
ความสะอาด และให้เจริญพระพุทธมนต์ ขจัดภัยพิบัติ
ต่าง ๆ

บทที่ ๒

ความเป็นมาในการศึกษาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าทางด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรีเป็นที่สนใจของนักวิชาการต่าง ๆ มากมาย โดยได้ทำการสำรวจขุดค้นและวิเคราะห์จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเมืองสุพรรณบุรีมีการเริ่มต้นการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และพัฒนามาเป็นแคว้นหรือรัฐที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครองอย่างแท้จริง ซึ่งหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่พบได้แก่ ศิลาจารึก โบราณวัตถุ โบราณสถาน ลูกปัด เหรียญ ภาชนะดินเผา เป็นต้น

Sammut Beal (ค.ศ. ๑๘๘๔ หรือ พ.ศ. ๒๔๒๗) ได้แปลบันทึกการเดินทางของพระภิกษุเหียนจิ่ง Hsuan Tsang ที่ได้เดินทางจากประเทศจีนใน พ.ศ. ๑๑๗๒ (ค.ศ. ๖๒๙) ไปยังประเทศอินเดียโดยทางบกและเดินทางกลับประเทศจีนในพ.ศ. ๑๑๘๘ รวมเวลาที่จาริกอยู่ประเทศอินเดียนานถึง ๑๖ ปี เอกสารเล่มนี้ให้ชื่อว่า Si Yu Ki Buddhist Records of the Western World ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ดังนี้

“ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงชายฝั่งมหาสมุทร ไปถึงอาณาจักรชิลิฉาโล (Shi - li - Cha - lo) ต่อจากนั้น ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ที่ชายฝั่งมหาสมุทร เราไปถึงประเทศเกียโมลางเกีย (Kia - mo - lang - kia) ต่อจากนั้นไปทางตะวันออก คือ อาณาจักรโกลโปติ (To - lo - po - ti) และไกลออกไปทางทิศตะวันออกอีก คือประเทศชิงนาปูโล (I - ching na - pou - lo)”

สำหรับชื่อที่ปรากฏในบันทึกนี้ มีคำว่า โกลโปติ ได้รับการตีความว่า เป็นชื่อของอาณาจักรที่ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ทวารวดี” และมีความเกี่ยวข้องกับสยาม

J. Takakusu (ค.ศ. ๑๘๙๖ หรือ พ.ศ. ๒๔๓๙) ได้แปลบันทึกการเดินทางของพระภิกษุฮิซิง (I - Tsing) ที่เดินทางจากประเทศจีนไปจาริกยังประเทศอินเดียโดยทางทะเล เพื่อไปศึกษาพระพุทธศาสนา และอยู่ยาวนานถึง ๒๔ ปี โดยใช้ชื่อเอกสารนี้ว่า A Record of the Buddhist Religion as practised in India and the Malay Archipelago (A.D. 671 - 675) โดยได้

กล่าวในบันทึกไว้ว่า ตามเส้นทางที่ฮิซิงเดินทางออกจากกวางตุ้ง (Canton) โดยทางทะเลไปยังประเทศอินเดีย นั้น มีท่าเรือของเมือง หรืออาณาจักรสำคัญ ได้แก่ หลินอี่ (Lin - I) ฟูนัน (Fu - nan) ทวารวดี (Dvaravati) ลังเจียชู (Lan - chia - shu หรือ Langkasuka) ศรีวิชัย (Sri - Vijaya) โมโลยู (Mo - lo - yu) เป็นต้น

พ.ศ. ๒๔๔๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้เสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรีและเสด็จเมืองอุททองโบราณ ซึ่งขึ้นกับอำเภोजระเข้สามพัน (ภายหลังเปลี่ยนเป็นอำเภออุททอง) ทรงนิพนธ์เล่าเรื่องเมืองอุททองไว้ในรายงานเสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรี และทรงวินิจฉัยเรื่องเมืองอุททองไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง นิทานโบราณคดีอีกครั้งหนึ่ง ทรงสันนิษฐานว่าเมืองอุททองโบราณอาจจะเป็นเมืองที่

พระพุทธรูปสมัยทวารวดี พบที่อุททอง

พระเจ้าอู่ทององค์ที่สร้างกรุงศรีอยุธยาเคยครองราชย์อยู่ก่อน เนื่องจากทรงพบซากกำแพงเมือง คูน้ำ คันดิน และเนินดินอย่างมากมาย ทั้งยังพบพระพุทธรูป ศิลปะทวารวดีเหมือนที่จังหวัดนครปฐมและเงินตราสังข์ ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นเมืองขนาดใหญ่มาก่อน

พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) ปอล เปลิโต์ (Paul Pelliot) ได้นำเรื่องราวของตอนที่ปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ใหม่สมัยราชวงศ์ถัง (Sin T'ang chou) และหนังสือประวัติศาสตร์เก่าสมัยราชวงศ์ถัง (Kieu T'ang chou) โดยกล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ใหม่ สมัยราชวงศ์ถัง มีชื่อ (อาณาจักร) ว่า จวนโลโปติ (Tchouan - lo - po - ti) และในหนังสือประวัติศาสตร์เก่า สมัยราชวงศ์ถังมีชื่อ โลโลโปติ (T'o - lo - po - ti) ซึ่งเขาแน่ใจว่าตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ทวารวดี (Dvaravati) ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ปอล เปลิโต์ ยังเสนอต่อไปว่า พลเมืองของรัฐทวารวดีคงเป็นมอญหรือเขมร เพราะพบจารึกจำนวนหลายหลักในภาคกลางของประเทศไทย

เทวรูปพระสุริยเทพ ศิลปะแบบฮินดู พบที่เมืองศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์

พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) ลูเนต์ เดอ ลาจองกีแอร์ (L. de Lajonquiere) รายงานข้อมูลโบราณคดีของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาว่า มีโบราณวัตถุแบบหนึ่งพบที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ปราชินบุรี มีลักษณะแปลกไปจากแบบอินเดีย - เขมร จึงให้ชื่อศิลปะกลุ่มนี้ว่า "แบบฮินดู"

พ.ศ. ๒๔๗๑ (ค.ศ. ๑๙๒๘) ยอร์ช เซเดส์ (G. Coedès) ได้เสนอบทความในเอกสาร Ars Asiatica กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า มีรัฐชื่อทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย และมีศิลปะแบบหนึ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะแบบคุปตะ (Gupta) ของอินเดีย พบโดยรอบทางทิศตะวันตกและเหนืออ่าวไทย ว่าควรเป็นศิลปะแห่งทวารวดี (L'Art de Dvaravati) เซเดส์ได้เสนอว่าอู่ทองคือเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี

ในปีเดียวกันนั้น เซเดส์ ได้ให้ความสนใจศึกษาทั้งที่เป็นจารึกและหลักฐานด้านโบราณคดี ได้อ่านจารึกบนเหรียญเงิน ๒ เหรียญซึ่งพบที่จังหวัดนครปฐมและเมืองอู่ทองบันทึกว่าทฤษฎีเก่าเกี่ยวกับอาณาจักรทวารวดีนั้นถูกต้อง

พ.ศ. ๒๔๗๔ ดร. ควอริช เวลส์ (Dr. Quaritch Wales) นักโบราณคดีชาวอังกฤษทำการขุดหลุมทดสอบที่เมืองอู่ทองบริเวณเนินดินใหญ่แห่งหนึ่ง (เจดีย์หมายเลข ๓) เสนอว่าควรมีการขุดหลุมทดสอบอย่างจริงจังในเมืองอู่ทอง ถึงแม้ว่าการขุดครั้งนี้จะไม่พบหลักฐานสมัยเก่า แต่ก็มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์อู่ทองสมัยหลัง

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมาถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ กรมศิลปากรได้เริ่มงานขุดแต่งโบราณสถาน ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในอำเภออู่ทอง ร่วมกับศาสตราจารย์ ช็อง บัวเชอร์ลีเยร์ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส โดยนักวิชาการในขณะนั้นได้แก่ ว่าที่ ร.ต. สมศักดิ์ รัตนกุล นักโบราณคดีประจำหน่วยศิลปากรที่ ๒ อู่ทอง เป็นผู้ดำเนินการร่วม

พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๙ กรมศิลปากร ได้มอบหมายให้ ว่าที่ ร.ต. สมศักดิ์ รัตนกุล นักโบราณคดีประจำหน่วยศิลปากรที่ ๒ ดำเนินการสำรวจขุดแต่งโบราณสถานเมืองอู่ทองใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้มีการจัดพิมพ์รายงานการสำรวจ และขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองอู่ทอง ทำให้ได้หลักฐานโบราณคดีมากมายที่สำคัญ ๆ ดังนี้-

๑. ขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๒ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของคูเมืองโบราณอู่ทอง นอกจากจะได้รูปแบบเจดีย์สมัยทวารวดีแล้วยังพบโบราณวัตถุสำคัญๆ ได้แก่ ธรรมจักรศิลา พระเศียรพระพุทธรูปทองคำ พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูปศิลาปางเสด็จจากดาวดึงส์ รูปกนิฐดินเผาปูนดำ เป็นต้น

๒. ขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๓ พบโบราณวัตถุ เช่น ภาพจำหลักรูปคนทำด้วยดินเผา พระพุทธรูปสำริด เทวรูปปูนปั้น หน้ายักษ์ปูนปั้น หน้ากากดินเผา เป็นต้น

๓. ขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑๑ พบหลักฐานพระพุทธรูปสำริดปางเสด็จจากดาวดึงส์ ๔ องค์ ธรรมจักรศิลา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ เมตร กับเสาคันทันแปดเหลี่ยมจำหลักลวดลาย และแท่นหินสี่เหลี่ยมจำหลักลวดลาย และพระพิมพ์ดินเผาด้านหลังมีจารึกว่า "เมตเตยยโกและสาริปุตโต" ที่มีรูปทรงเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยมสูงประมาณ ๓๕๐ เมตร ฐานชั้นล่างแต่ละเหลี่ยมยาว ๕ เมตร สูง ๑ เมตร แต่ละด้านแบ่งเป็นช่องขัณฑ์ ๒ ช่อง ไม่มีลวดลายเครื่องประดับอยู่ภายในช่อง ส่วนฐานชั้นบนทำเป็นฐานย่อมุมล้อมฐานชั้นล่าง นับได้ว่า

เป็นเจดีย์ที่ทรงงามแห่งหนึ่งของสมัยทวารวดี ซึ่งได้ค้นพบเป็นครั้งแรก และยังเหลือสภาพของฐานค่อนข้างสมบูรณ์

ส่วนโบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ ส่วนยอดสลูทำด้วยศิลาแลง รูปสิงห์ศิลาแลง พระพุทธรูปสำริดปางพระปฐมเทศนา พระพุทธรูปสำริดปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ สิงห์สำริด เป็นต้น

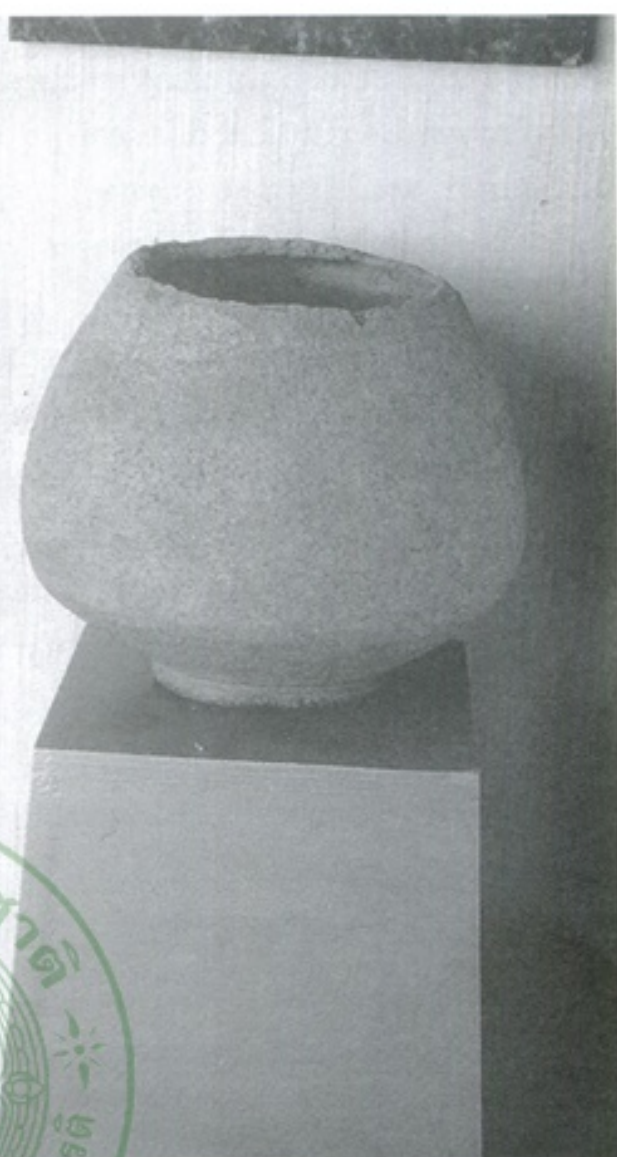
๔. ขุดแต่งโบราณสถานด้านทิศเหนือบริเวณคอกช้างดิน โดยในครั้งนั้นได้สำรวจพบคอกช้างดิน จำนวน ๓ คอก และซากศิลาแลงอยู่ประมาณ ๔ - ๕ แห่ง และได้ทำการขุดแต่งเนินที่ ๑ พบเศษภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี พบกระดูกดินเผาภายในบรรจุเงินตราสมัยทวารวดีเต็มกระปุก ส่วนเนินที่ ๒ พบเศษภาชนะในสมัยทวารวดีเท่านั้น

พ.ศ. ๒๕๐๘ ปีแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) ได้เขียนในคำนำหนังสือ L'Archéologie moine de Dvāravatī ประวัติศาสตร์ประเทศไทยแถบภาคใต้เริ่มต้นในสมัยทวารวดี ปัจจุบันเราไม่อาจยอมรับความคิดเห็นนี้อีกต่อไป เพราะโบราณวัตถุที่พบที่เมืองอู่ทอง

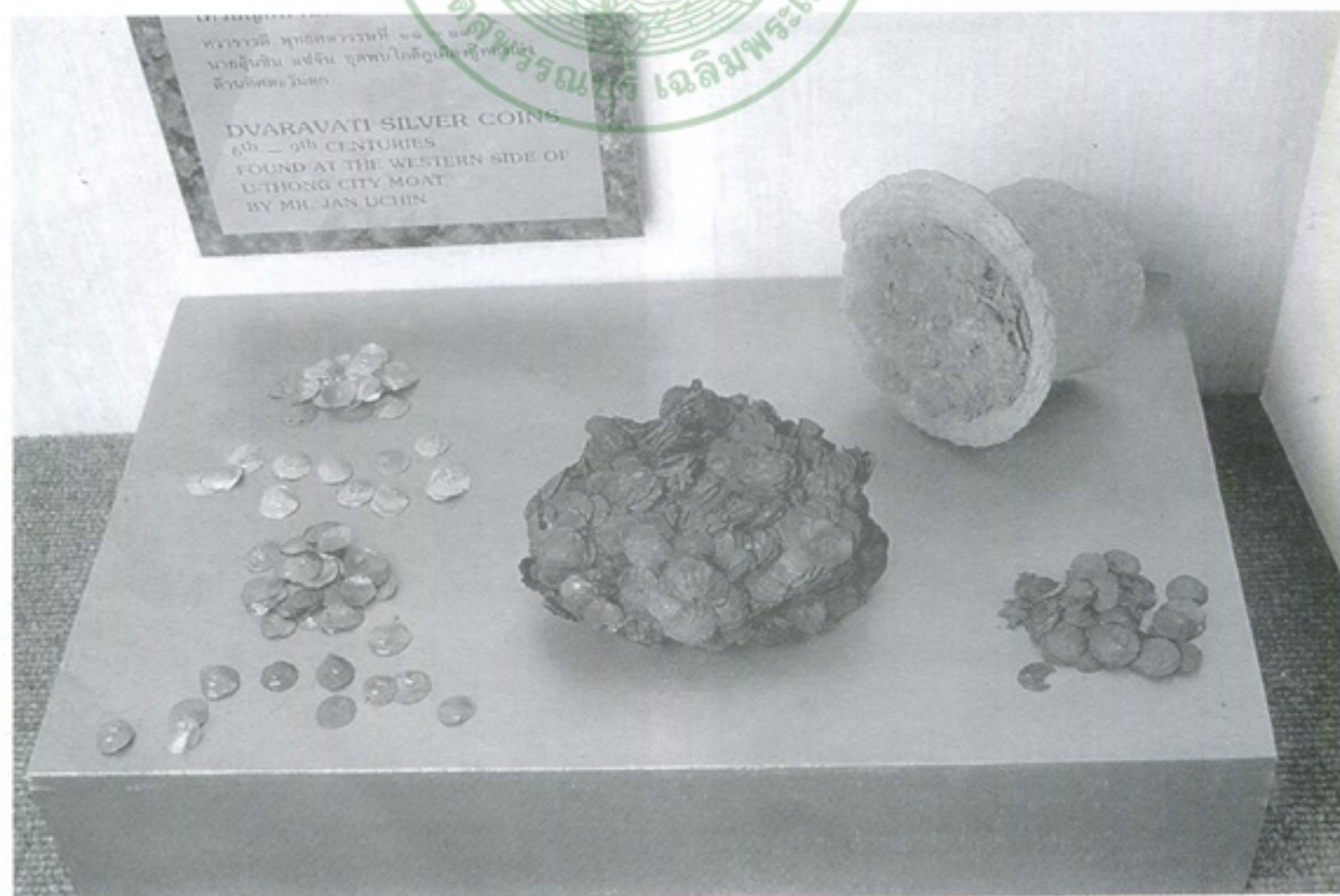

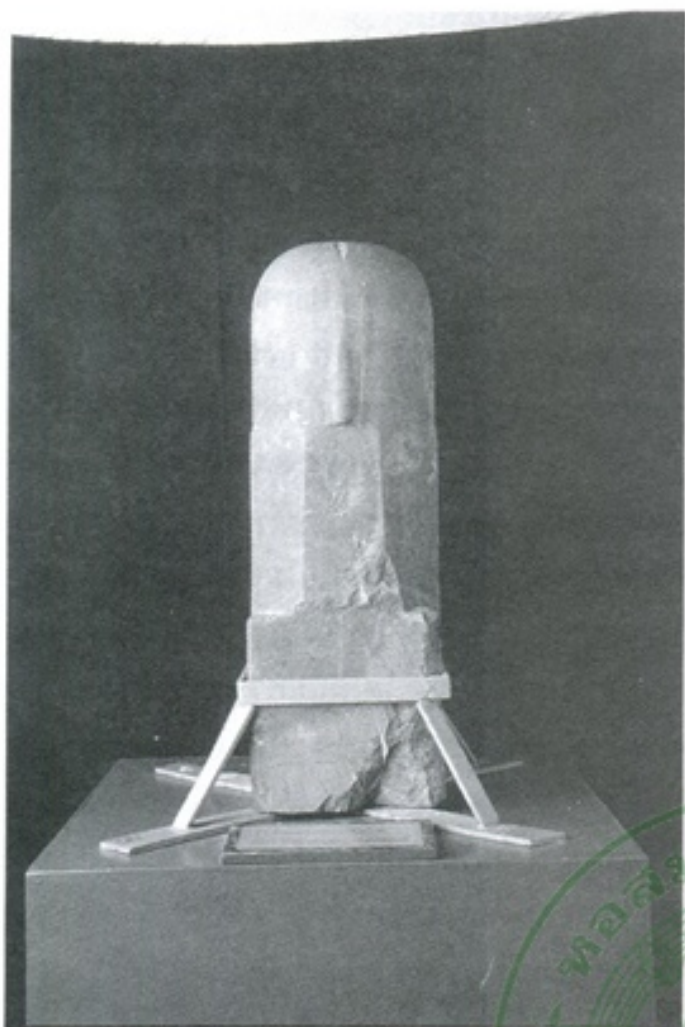
หน้ายักษ์ปูนปั้น พบจากโบราณสถานในเขตเมืองอู่ทอง

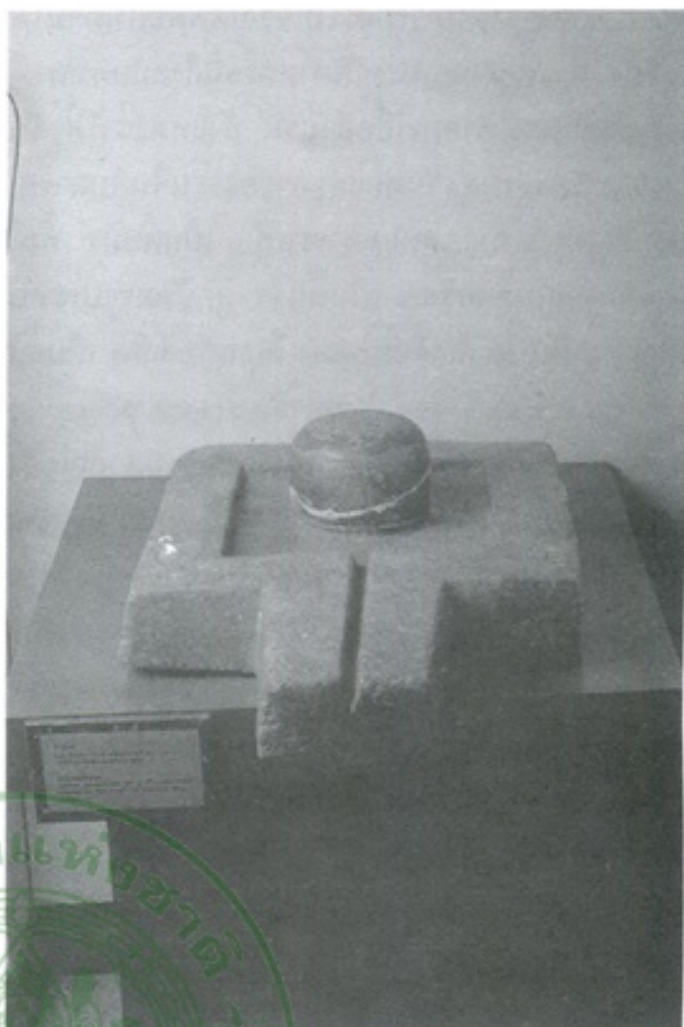

กระปุกดินเผา ภายในบรรจุเงินตราสมัยทวารวดี
พบที่คอกช้างดิน อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี

ศิลาสิงค์ พบที่เมืองอุทุม

ประติมากรรมคนงูสิง และสิงห์ พบที่เมืองอุทุม

แสดงให้เห็นว่าได้อารยธรรมเจริญติดต่อกันมามิได้หยุดยั้ง ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยทวารวดี เพราะสภาพภูมิศาสตร์เอื้ออำนวย ยังแสดงว่ารู้จักรับเอาอารยธรรมตะวันตกและอารยธรรมจีนกับอารยธรรมอินเดียมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๖ เป็นต้นมา ทั้งนี้พบหลักฐานโบราณวัตถุ เป็นต้นว่า ลูกปัดตราประทับเหรียญ เครื่องประดับทำด้วยทอง ดีบุกหรือสำริด เป็นต้น

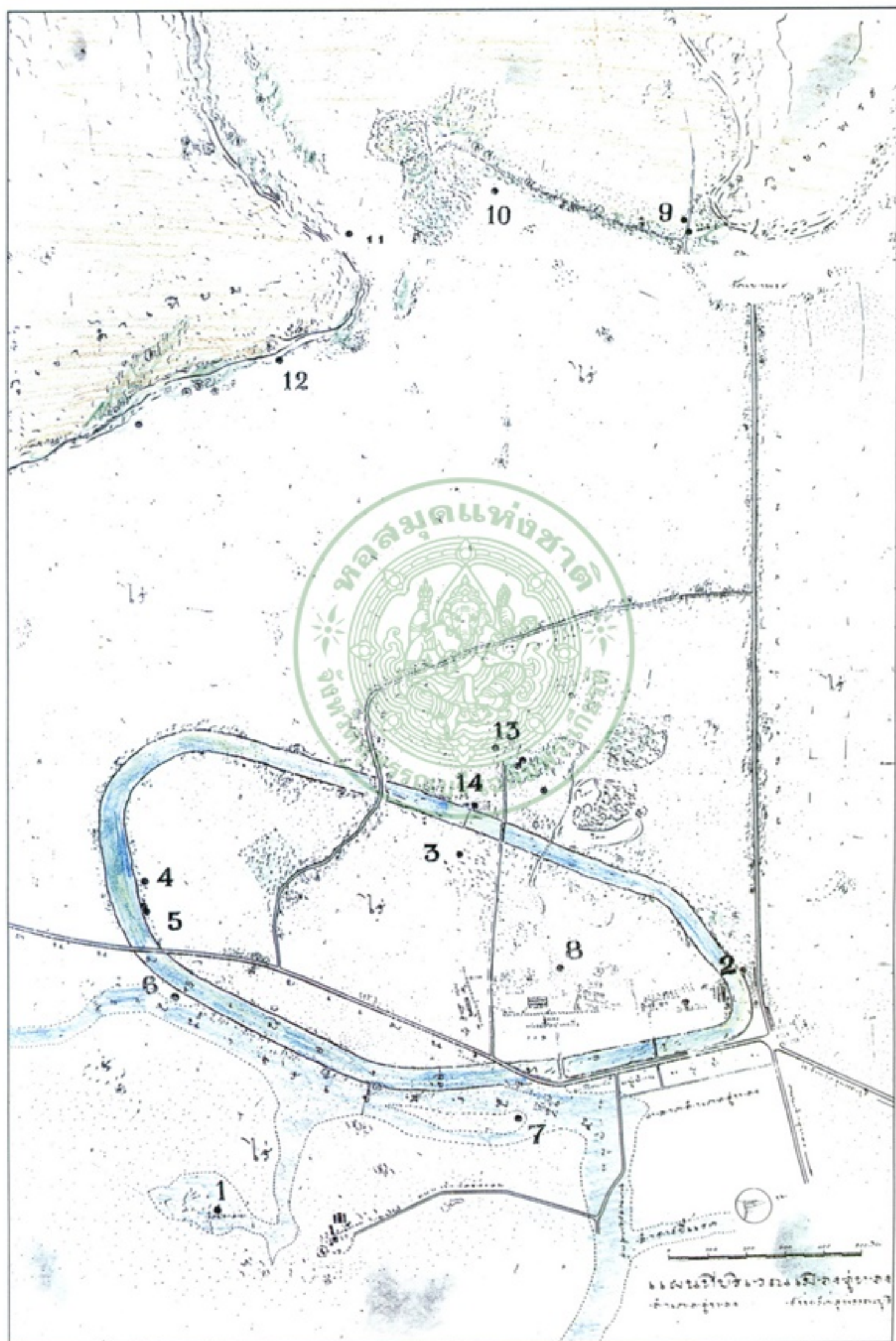
พ.ศ. ๒๕๐๘ ช็อง บัวเซอร์ลีเยร์ (Jean Boisselier) ได้เขียนบทความ เรื่องเมืองอู่ทองและความสำคัญของเมืองอู่ทองในประวัติศาสตร์ไทย (U - thong et son importance pour l'histoire de Thaïlande) ไว้ตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าได้ประจักษ์ว่า อู่ทองเป็นเมืองเอกของอาณาจักรทวารวดี มิได้ทำให้เรารู้จักสมบัติของอาณาจักรทวารวดีเท่านั้น แต่อู่ทองมีความสำคัญตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เป็นที่น่าเสียดายที่เราได้ทำการขุดตรวจพื้นที่น้อยและรีบด่วนเกินไป การขุดตรวจพื้นที่ การเปรียบเทียบ ศิลปวัตถุทั้งหมดกับศิลปวัตถุจากแหล่งอื่นๆ โดยเฉพาะวัตถุที่ได้จากจังหวัดปราจีนบุรี และจากออกแกว (Oc - éo) อยู่ทางตอนใต้ (ของเวียดนามปัจจุบัน) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นดินแดนแห่งอาณาจักรฟูนัน ขวนให้เชื่อว่าอู่ทองได้เจริญติดต่อกันมาไม่ขาดตอนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือถึงประวัติศาสตร์จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือ ๑๘ อันเป็นเวลาที่ยู่ทองอาจถูกทอดทิ้งไปอย่างกะทันหัน เพราะภัยธรรมชาติหรือเพราะเหตุอื่น ๆ เพื่อไปสร้างเมืองใหม่ที่สุพรรณบุรีตั้งแต่นั้นมา (ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙) เมืองอู่ทองก็ถูกรวมเข้ากับเมืองสุพรรณบุรีอันเป็นที่พระเจ้าอู่ทองเคยประทับแล้ว เมืองอู่ทองก็เลยกลายเป็น ศูนย์กลางอารยธรรมแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไปด้วย"

ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักฐานโบราณคดีนั้น บัวเซอร์ลีเยร์ ได้สรุปไว้ว่า เมืองอู่ทองมีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๑๘ เพราะได้พบเครื่องมือเครื่องใช้ในยุคหินใหม่ มีอายุราว ๓,๕๐๐ - ๓,๘๐๐ ปี เช่น ขวานหินแบบมีใบ ขวานหินที่มีด้านข้างเห็นสันหน้าตัด และขวานหินแบบปลายมน ต่อมาพบศิลปะสมัยอมราวดี เช่น แผ่นภาพดินเผาสลักนูนเป็นรูปกิริสรวมศิริภรณ์แบบอินเดีย พระพุทธรูปนาคปรกแบบอมราวดี พระพุทธรูปครองจีวรแบบอมราวดี ตะเกียงแบบโรมัน และพบตะเกียงแบบ

อานธระในศิลปะอมราวดี ที่แสดงให้เห็นว่าอู่ทองติดต่อสัมพันธ์กับอารยธรรมจากอินเดียแล้ว และยังขุดพบพระพุทธรูป สมัยทวารวดีอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เจดีย์หมายเลข ๑๑ ที่เชิงเขาทำเทียมพบพระพุทธรูปสำริด ๔ องค์ ศิลธรรมจักรรูปกวางหมอบ เป็นต้น ส่วนเจดีย์หมายเลข ๑๓ พบพระพุทธรูปสำริด ๕ องค์ ปางประทานพร และเอทิกิขุอีก ๓ องค์ เป็นปางโปรดสัตว์ นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบทวารวดี ส่วนในเมืองอู่ทองยังได้พบศิลปะแบบศรีวิชัยบ้างเล็กน้อย แต่ศิลปกรรมสมัยหลังๆ ต่อมานั้นไม่พบ โดยเฉพาะศิลปกรรมแบบเขมร และศิลปกรรมแบบอู่ทอง

บัวเซอร์ลีเยร์ ได้เสนอความคิดเห็นว่าอู่ทองเป็นเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และในสมัยฟูนัน อาจจะมีฐานะเป็นเมืองหลวงของฟูนัน ในสมัยทวารวดีนั้นอู่ทองนับเป็นเมืองเอกของอาณาจักรทวารวดี และหลังจากพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๑๘ ไปแล้วเมืองอู่ทองก็เสื่อมความสำคัญลงหรืออาจถูกทิ้งร้าง อันเนื่องจากภัยธรรมชาติหรือเหตุอื่น แต่กระนั้นเมืองอู่ทองก็มิได้ถูกทิ้งร้างโดยเด็ดขาดยังเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยเรื่อยมา ดังเห็นได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑ พบว่าสร้างในสมัยทวารวดีและได้รับการซ่อมแซมใหม่สมัยอยุธยา บัวเซอร์ลีเยร์ให้ความเห็นว่าเมืองอู่ทองโบราณอาจเคยเป็นที่อยู่ของเชื้อสายพระเจ้าอู่ทองมาก่อน ต่อมาย้ายเมืองไปอยู่บริเวณไรรอด (เขตอำเภอดอนเจดีย์ปัจจุบัน) เนื่องจากบริเวณนี้พบโบราณวัตถุสมัยลพบุรีจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น และบัวเซอร์ลีเยร์ได้สันนิษฐานไว้ว่าเมืองอู่ทองอาจเป็นเมืองหลวงของฟูนันก็ได้เนื่องจากพบศิลปวัตถุฟูนันโดยเฉพาะลูกปัดจำนวนมาก และเห็นว่าเมืองอู่ทองเป็นศูนย์กลางทางผ่านของวัฒนธรรมอินเดียไปยังเมืองออกแกว

พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙ วัดสัน (W. Watson) กับลูฟส์ (H.E. Loffs) ได้ทำการขุดหลุมทดสอบที่บ้านท่าม่วงเขตเมืองเก่าอู่ทอง พบหลักฐานสมัยฟูนันมากในระดับผิวดินและความลึกระดับต่างๆ ในบริเวณเมืองอู่ทอง มีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมตั้งแต่ฟูนันมาจนสมัยทวารวดี ซึ่งไม่พบในบริเวณเมืองออกแกว ก่อนการขยายตัวของวัฒนธรรมฟูนัน

พระพุทธรูป ศิลปกรรมแบบอู๋ทอง

ตะเกียงโรมัน พบที่บ้านพงตึก
อำเภอมะนัง จ.กาญจนบุรี
ROMAN LAMP FOUND AT
TAMBON PHONG - TUK,
AMPHOE THA - MAKA, KANCHANABURI

ตะเกียงแบบโรมัน พบที่บ้านพงตึก อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

วัฒนธรรมในปลายยุคหินใหม่และยุคโลหะมีอยู่แล้ว ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การเข้ามาของวัฒนธรรม ฟูนันมิได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในเขตนี้นัก จึงมีการพบของบางชิ้นที่บ้านท่าม่วงคล้ายกับที่จันทัน ที่เมืองออกแก้วและเมืองเบิดโนในประเทศพม่า ลูฟส์ ตั้งข้อสมมุติฐานเรียกวัฒนธรรมนี้ว่า Early Mon หรือ Proto Mon มีอาณาจักรบริเวณจากตอนล่างของประเทศพม่ามาถึงประเทศไทยและอินโดจีนตอนใต้

พ.ศ. ๒๕๐๙ ชิน อยู่ติ ได้มีการศึกษาค้นคว้า เรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองอู๋ทอง ได้กล่าวสรุปไว้ว่าท้องที่อำเภออู๋ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบลูกดินเผากลมคล้ายลูกกระสุนหลายลูก เครื่องมือ อย่างอื่น นอกจากพบขวานฟ้าแล้ว ยังมีสิ่วหิน จักรหิน ฉมวกทำด้วยกระดูก เข็มทำด้วยกระดูก และใบมีดทำ ด้วยเปลือกหอย เป็นต้น

ชิน อยู่ติ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าที่อำเภออู๋ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบขวานหินขัดมีจำนวนมากว่า ที่พบที่จังหวัดอื่น ๆ ซึ่งขวานหินขัดแบบต่าง ๆ นี้ แสดงว่าเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปี มีคนก่อนประวัติศาสตร์ยุค หินใหม่อยู่ที่อำเภออู๋ทอง และน่าจะอยู่ต่อลงมาถึง ยุคสำริดและยุคเหล็ก

พ.ศ. ๒๕๑๐ ธนิต อยู่โพธิ์ มีความคิดเห็นว่า แคว้นสุวรรณภูมิหรือดินแดนทอง มีเมืองหลวงตั้งอยู่ อู๋ทองเป็นดินแดนที่พ่อค้าอินเดีย ลังกา พากันมา เลี้ยงชีพเพราะดินแดนนี้มีสินค้ามากมาย

พ.ศ. ๒๕๑๐ มานิต วัลลิโกดม ให้ความเห็นว่า เมืองสำคัญอันน่าจะเป็นราชธานีของสุวรรณภูมินั้น อยู่ที่ไหนในจดหมายเหตุ โดยมีกล่าวถึงเมืองบลังกา เมื่อสอบค้นดูตามเส้นรุ้ง - เส้นแวงที่กำหนด เมืองใน จดหมายเหตุนั้นตกแถวเมืองร้างอำเภออู๋ทอง จะคลาด เคลื่อนไปบางไมล์ทางไกลนัก

พ.ศ. ๒๕๑๒ (ค.ศ. ๑๙๗๐) ดร.ควอริช เวลล์ ได้ขุดหลุมทดสอบในเขตเมืองเก่าบริเวณบ้านท่าม่วง เป็นหลุมยาว ๒๘ ฟุต หลักฐานที่พบมีเครื่องปั้นดินเผา สีเนื้อจำนวนมาก เปลือกหอย กระดูก ส่วนในชั้นดิน ลึกประมาณ ๔ ฟุต และ ๗ ฟุต ได้พบเศษเครื่องปั้น ดินเผาทำสีแดงมีลวดลายคล้าย ๓ แนว คล้ายของฟูนัน ซึ่งเวลล์คิดว่าเป็นของฟูนันเช่นเดียวกับความเห็น ของวัดสันเมื่อครั้งที่ขุดค้นที่บ้านท่าม่วง ในพ.ศ. ๒๕๐๘

ขวานหินขัดแบบต่างๆ ยุคหินใหม่ พบที่ อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี

- ๒๕๐๙

จากการขุดค้นของ ดร. เวลล์ ประกอบการศึกษาผลงานการขุดค้นที่ผ่านมา และเอกสารประวัติศาสตร์ ดร. เวลล์ เสนอความเห็นซึ่งพ้องกับนักวิชาการท่านอื่นๆ อีกมาก เช่น พอล วิทลีย์ ที่เชื่อว่าเมืองอุทองเป็นศูนย์กลางของสมัยทวารวดี เกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ หลังพูนดินแตกแยก และมีอำนาจต่อมาเกือบ ๕ ศตวรรษ เมืองในแคว้นทวารวดีไม่เพียงเกิดขึ้นในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง แต่ขยายไปสู่ที่ราบปราจีนบุรี ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และทางเหนือขึ้นไปถึงจังหวัดลำพูนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปถึงที่ราบลุ่มโคราชผ่านเมืองเสมา อันเป็นเมืองชุมเส้นทางไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตามความเห็นของเวลล์ ผังเมืองอุทองเป็นแบบไม่สม่ำเสมอแสดงถึงความเก่าแก่และร่องรอยการขยายตัวของเมืองยาว ๑,๘๕๐ เมตรและกว้าง ๘๒๐ เมตร เวลล์ สันนิษฐานว่าจินหลินในหลักฐานจีนที่ว่าห่างจากเมืองพูนดินถึง ๒,๐๐๐ ลี้ ไปทางตะวันตก คือ เมืองอุทองในครั้งแรกเป็นเมืองเล็ก ๆ ทางทิศเหนือ (บริเวณหน้าโรงเรียนอุทอง) ต่อมาขยายออกไปโดยมีการวางผังแบบทวารวดี การพบเหรียญเงินมีตราพระอาทิตย์สมัยทวารวดีรุ่นแรก และจารึกแผ่นทองแดงที่ระบุชื่อกษัตริย์ซึ่งอาจเป็นของอุทอง ตลอดจนพระธรรมจักรที่เจดีย์หมายเลข ๑๑ ล้วนแต่แสดงความสำคัญของเมืองอุทองว่าอยู่ในฐานะเมืองหลวงเมืองแรกของสมัยทวารวดี

ดร. เวลล์ ยังมีความคิดขัดกับทฤษฎีที่ว่าบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนใต้เคยอยู่ใต้อำนาจพูนดิน ครั้นเมื่อพูนดินเสื่อมลงจึงเกิดทวารวดีขึ้นและรับอิทธิพลของพูนดินสำหรับเวลล์เชื่อว่า จินหลินอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ซึ่งเป็นอิสระก่อนที่จะตกอยู่ใต้อิทธิพลจากพูนดินภายหลัง และจินหลินได้ไหมรดกทางวัฒนธรรมต่อทวารวดี ส่วนการศึกษาค้นคว้าของเวลล์ได้สรุปประเด็นสำคัญเพื่อให้นักวิชาการช่วยกันพิสูจน์ดังนี้ ประการแรก จินหลินในระยะแรกไม่เกี่ยวข้องกับพูนดิน ประการที่สอง เมืองอุทองมิได้ร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ หรือ ๑๗ และประการสุดท้ายมีการเคลื่อนย้ายผู้คนในสมัยทวารวดีจากภาคกลางไปยังที่ราบสูงโคราชเนื่องจากพบเศษเครื่องปั้นดินเผาที่มีความคล้ายคลึงกัน

พ.ศ. ๒๕๒๗ ภูธร ภูมะธน ได้ศึกษาผลจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดี บ้านท่าม่วง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ของศาสตราจารย์วิลเลียม วัตสัน แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอนว่า ผลจากการหาอายุของวิทยาศาสตร์จากหลักฐานที่พบโดยวิธีเทอมอลูมิเนสเซนซ์ในระดับ ๑๓๐ - ๑๘๐ เซนติเมตร จากดาตัม (DATUM) สูงจากผิวดิน ๓๐ เซนติเมตร มีอายุได้ ค.ศ. ๕๐๐ - ๒๐๐ เฉลี่ยราว ค.ศ. ๖๐๐ หรือราว ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ภูธร ภูมะธน (พ.ศ. ๒๕๒๗) เสนอบทความทวารวดีชื่อกษัตริย์หรือชื่อเมือง ได้ให้ความเห็นว่า “ศรีทวารวดีศวร” ควรเป็นชื่อบุคคลหรือชื่อรูปเคารพมากกว่า โดยการวิเคราะห์จากการพบเหรียญเงินอีก ๑ เหรียญที่เมืองดังดอนที่มีข้อความบนว่า ศรีทวารวดีศวร ปุณยะ แปลว่า เจ้าศรีทวารวดี ผู้มีพระเทวี ผู้มีบุญ ซึ่งเป็นการพิสูจน์ให้เห็นได้ชัดว่า ศรีทวารวดีศวร นั้นเป็นชื่อบุคคลหรือรูปเคารพ จึงได้มีพระเทวี

พ.ศ. ๒๕๒๘ รัตน์า หนูน้อย ได้เสนอวิทยานิพนธ์ชื่อ ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๒๓๑ ได้สรุปถึงพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีได้ดังนี้

ในช่วงอยุธยาตอนต้น เมืองสุพรรณบุรีมีฐานะเป็นเมืองอิสระในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จนถึงรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมืองสุพรรณบุรีเปลี่ยนฐานะมาเป็นเมืองลูกหลวง และเมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชฐานะของเมืองสุพรรณบุรีเปลี่ยนไปกลายเป็นหัวเมืองชั้นในของอยุธยา นับแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้นมา

ในช่วงอยุธยาตอนต้นและตอนกลางเมืองสุพรรณบุรียังมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นในของอยุธยาอยู่เช่นเดิม แม้จะมีบทบาทอื่นแทรกซ้อนเช่น เป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในสงครามไทย - พม่า ก็มิได้ทำให้ฐานะทางการเมืองของสุพรรณบุรีเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

พ.ศ. ๒๕๒๙ พรชัย สุจิตต์ ได้ขุดสำรวจหลุมภาคสนามทดสอบที่บ้านนาลาว อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลึกประมาณ ๒ เมตร ได้พบหอยที่อยู่ใต้ดินสำรวจ ๑.๐๐ เมตร ซึ่งศึกษาแล้วว่าเป็นหอยทะเล จึงสรุปได้ว่าเมืองอุทองเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีน้ำทะเลขึ้นถึงอำเภออุทอง

พ.ศ. ๒๕๓๐ ทิวา ศุภจรรยา ได้ทำการศึกษา

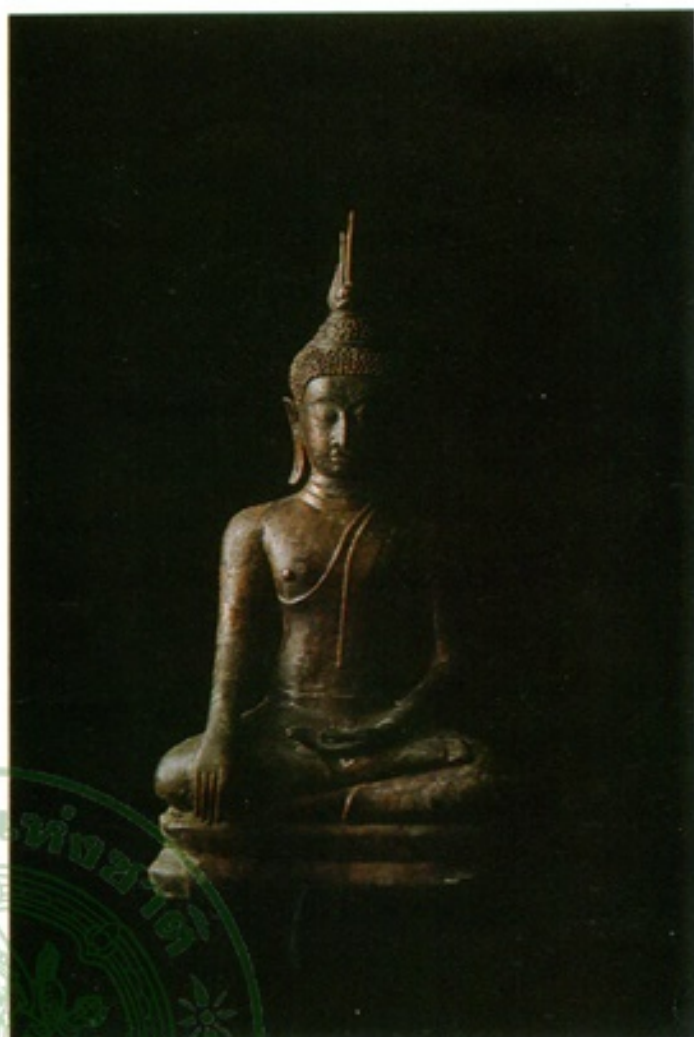
สภาพภูมิประเทศแหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณจังหวัดสุพรรณบุรี ได้กล่าววาลักษณะภูมิศาสตร์ที่ศึกษาได้จากข้อมูลและภาพถ่ายทางอากาศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเล ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเดินของแม่น้ำจระเข้สามพัน และการเปลี่ยนแปลงคลองในการติดต่อกับภายนอกทางฝั่งทะเลของเมืองอู่ทอง และเป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของคนเมืองอู่ทองในอดีตได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาคือเป็นผลมาจากการถอยตัวของน้ำทะเล และเมื่อทะเลถอยออกไปมากขึ้นจนไม่สะดวกหรือเกินกว่าจะแก้ไขได้

พ.ศ. ๒๕๓๔ ศรัศกร วลลิโกดม ให้ความเห็นเกี่ยวกับทวารวดีไว้ว่า บรรดาเมืองทั้งหลายในลุ่มน้ำเจ้าพระยาในภาคกลางของประเทศไทยทั้งกลุ่มเมืองที่อยู่ใกล้ทะเล และที่อยู่ภายในหาได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนภายใต้อาณาจักรใดอาณาจักรหนึ่งไม่ หากมีการพัฒนาการขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน และมีลักษณะที่แตกต่างกันไปทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นว่าไม่ได้รวมกันในการเมืองขึ้นเป็นเอกราช

ศรัศกร วลลิโกดม ได้กล่าวถึงแคว้นสุพรรณภูมิว่าจะเป็นชื่อเมืองพระราชวงศ์กษัตริย์ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ลงมาแล้ว ยังมีลักษณะเป็นรัฐสำคัญรัฐหนึ่งในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนที่มีการสถาปนาพระนครศรีอยุธยาในตอนปลายราชพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ศรัศกร ยังเชื่อว่ารัฐเจนลีฟ ซึ่งมีการกล่าวถึงในจดหมายเหตุจีนว่ามีการส่งทูตในเมืองจีน และติดต่อกับจีนมาตั้งแต่ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา ตำแหน่งของเมืองอยู่เข้ามาในแผ่นดินใหญ่ต้องแล่นเรือเข้ามาเป็นเวลากว่า ๕ วัน ซึ่งตรงกับเมืองสุพรรณภูมิ

พ.ศ. ๒๕๓๗ มนัส โอภากุล กล่าวถึงการพบเหรียญอู่แปะ ที่วัดสมอลม ตำบลสนามคลี อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยอาจารย์วีระ เจ้าอาวาสได้ขุดพบในดินด้วยตนเอง จากการศึกษาค้นพบว่าเป็นเหรียญอู่แปะขนาดเล็กทั่วไป แต่รูปสี่เหลี่ยมกว้างถึง ๑.๒ เซนติเมตร กว้างกว่าเหรียญอู่แปะขนาดเล็กอื่นๆ อันเนื่องสำริดปนเงิน เขียนว่า อู่จูหรืออู่จูเงิน สร้างในสมัยธนบุรีได้เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๔๒๕ ติดต่อกันมานานหลายราชวงศ์ถึง ๓๓๗ ปี (ถึง พ.ศ. ๑๑๖๔)

พระพุทธรูปสมัยอยุธยา

พ.ศ. ๒๕๓๙ ธิดา สาระยา กล่าวว่าดินแดนของรัฐ (ทวารวดี) นี้เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมอันรุ่งเรือง ผลผลิตเฉพาะภูมิภาคที่รู้จักในนามว่า ศิลปะทวารวดี เป็นศิลปะที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะผสมผสานกับความหลากหลายของคติความเชื่อในเมืองท่าชายฝั่ง มาประมวลเข้าด้วยกันเป็นคุณลักษณะเฉพาะของศิลปะทวารวดี ถือว่าเป็นอารยธรรมที่มีต้นกำเนิดอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ปัจจุบันอายุของศิลปะนี้ อยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๖ - ๑๑ (หรือพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖) โดยระยะเวลาดังกล่าวจึงเป็นระบบแห่งการมีอำนาจของรัฐ (ศรี) ทวารวดี ศิลปะแบบนี้ นอกจากจะปรากฏอิทธิพลของศิลปะอินเดียและเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา หินยานเถรวาท ที่ใช้ทั้งภาษาบาลี และสันสกฤตแล้วก็ตาม ยังเกี่ยวกับคติของมหายานและพราหมณ์อีกด้วย

ธิดา สาระยา ยังได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า พัฒนาการของทวารวดีนั้น แท้จริงเกิดจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มใกล้ทะเล (Riverine Region) ที่สร้างเครือข่ายการติดต่อทั้งภายในและภายนอกสืบต่อมาตั้งแต่สมัยเมืองอุททอง ซึ่งร่วมสมัยกับรัฐฟูนันที่อยู่บริเวณปากแม่น้ำโขงแล้ว ในด้านการเกี่ยวข้องกับภายนอกนั้น มีหลักฐานมากมายแสดงให้เห็นว่าทวารวดีเป็นรัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าขาย และมีอำนาจทางทะเล (Maritime State) ซึ่งมีการพัฒนาการในช่วงเดียวกับรัฐศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๕๓๙ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ กล่าวถึงเมืองสุพรรณภูมิว่าเป็นชื่อที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเช่นเดียวกับเมืองพระบาง-

แพรง จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังปรากฏในจารึกหลักที่ ๔๘ ศิลาจารึกลานทอง วัดสองคืบในเขตท้องที่อำเภอชัยนาท เป็นจารึกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๑ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ยังได้กล่าวถึงสิ่งสำคัญที่แสดงว่าตัวเมืองสุพรรณภูมิ กับเมืองสุพรรณบุรีนั้น ตั้งอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน คือ ซากกำแพงเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งเมื่อขุดค้นทางโบราณคดีได้ปรากฏร่องรอยให้เห็นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนประกอบด้วยกำแพงเมือง ป้อมปราการทำด้วยอิฐมีคูเมืองล้อมรอบ โดยด้านตะวันออกใช้แม่น้ำท่าจีนเป็นคูเมือง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบวัดพระศรีรัตนมหาธาตุไว้เป็นศูนย์กลางเมือง ลักษณะเด่นของเมืองสุพรรณบุรี คือ การทำป้อมลอยเป็นเกาะอยู่ในคูเมือง ไม่มีส่วนเชื่อมต่อกับกำแพงเมือง ลักษณะป้อมอยู่กลางน้ำนั้นน่าจะตรงกับพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เรียกว่า "หอโหนด" ที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดให้สร้างขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อรับศึกชาวาลักษณะป้อมกลางน้ำนี้ มีที่เมืองพิษณุโลก ฝั่งตะวันตก เมืองพิศตรเกา และเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเมืองเหล่านี้ล้วนมีประวัติการก่อสร้างอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ประมาณได้ว่าสร้างขึ้นราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐

พ.ศ. ๒๕๔๐ มนัส โอภาณกุล กล่าวว่า ที่หมู่ ๔ บ้านหนองแจง ตำบลไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบเหรียญอูแปะเงินเป็นจำนวนไม่น้อยฝังจมอยู่ในพื้นดิน ได้แก่ เหรียญโคหยวน-หงป่าว สมัยราชวงศ์ถัง อายุราว พ.ศ. ๑๖๖๐ - ๑๖๐๕ เช่นเดียวกับพบที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

กำแพงเมือง, บ่อ และคูเมือง เมืองสุพรรณภูมิ

บทที่ ๓

โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistory)

ในการศึกษาค้นคว้าด้านโบราณคดีของเมืองสุพรรณบุรีนั้น พบหลักฐานว่ามีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่ยุคหินใหม่ (Neolithic Period) ซึ่งเป็นยุคที่มีการพัฒนาการต่อเนื่องมาจากยุคหินกลาง (Mesolithic) โดยพบหลักฐานทางด้านโบราณคดีทั้งในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตก

ของจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวทอดยาวเชื่อมโยงต่อกัน ตลอดจนถึงทางด้านทิศตะวันตกของสุพรรณบุรี ที่มีลักษณะเป็นทิวเขาและที่ราบเชิงเขาอีกด้วย

ยุคหินใหม่ (Neolithic)

ยุคหินใหม่นี้มนุษย์ได้พัฒนาจากผู้แสวงหาอาหาร (Food gathering) มาเป็นผู้ผลิตอาหาร (Food producing) มีการกำหนดอายุไว้ราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว (ขึ้นอยู่ดี ๒๕๐๙ : ๕๐)

จากการศึกษาของศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ได้สรุปว่ามนุษย์ในยุคหินใหม่ว่ารู้จักการทำไร่ ทำนา รู้จักเลี้ยงสัตว์ รู้จักทอผ้า และทำเครื่องปั้นดินเผาได้ดี ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำในบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง เป็นต้น

ภาพรวมการดำเนินงานโบราณคดีในพื้นที่ภูมิภาคตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับสมัยหินใหม่ สามารถสรุปข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีสมัยก่อน

ประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมบ้านเก่าและที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งตามพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ ๒ สายหลักๆ ได้ ดังนี้

๑. ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง มีแม่น้ำสาขาได้แก่ แม่น้ำแควใหญ่ - ลำตะเพินและแม่น้ำแควน้อย
๒. ลุ่มแม่น้ำท่าจีน ประกอบด้วยลำน้ำสาขา ๓ สายได้แก่ ห้วยกระเสียว แม่น้ำท่าว่า - ท่าคอย และลำน้ำจระเข้สามพัน

จากตำแหน่งแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่

พบในบริเวณลุ่มแม่น้ำทั้ง ๒ สายหลัก พบว่า ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในระยะเวลาเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ ปีที่แล้ว (สมัยหินใหม่) ปรากฏขึ้นอย่างหนาแน่นแถบลุ่มแม่น้ำแควใหญ่ - ลำตะเพิน และแม่น้ำแควน้อยเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงร่องรอยของกลุ่มคนก่อนหน้านี้ในสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ (โหบินเนียน) ที่มีอายุอยู่ในราว ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว จะพบว่ากระจายตัวอยู่ตามถ้ำและเพิงผาไม่ไกลจากแม่น้ำแควใหญ่ และแควน้อยคำอธิบายที่เป็นไปได้ก็คือ มีกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากคนในวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมได้เคลื่อนย้ายลงตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบที่ยัง

ไม่ไกลจากเขตที่สูงมากนัก จึงได้พบแหล่งชุมชนยุคหินใหม่อยู่หนาแน่นแถวที่ราบริมแม่น้ำแควใหญ่และลำตะเพิน ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยเหมาะแก่การดำรงชีพของชุมชนในระยะแรกเริ่ม โดยมีทั้งแหล่งน้ำและแหล่งวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือ เป็นปัจจัยหลักในการเลือกตั้งถิ่นฐานของชุมชนและ

จากหลักฐานจำพวกภาชนะดินเผาที่มีเคลือบขาวผสมอยู่ในเนื้อภาชนะแล้ว ทำให้สันนิษฐานว่ากลุ่มคนเหล่านี้รู้จักทำการเพาะปลูกแล้ว นอกจากจะมีกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากคนดั้งเดิมในพื้นที่แล้ว ประเด็นเรื่องการอพยพเข้ามาของกลุ่มคนกลุ่มใหม่จากภายนอกก็เป็นสิ่งควรทำการศึกษาในเชิงลึกเนื่องจากร่องรอย หลักฐานหลายประการไม่ว่าจะเรื่องการปรากฏขึ้นของ “หม้อสามขา” และความรู้เรื่องการเพาะปลูก บ่งชี้ว่าอาจมีการอพยพเข้ามาของผู้คนกลุ่มอื่นๆ หรืออย่างน้อยก็มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกห่างไกล

— ในขณะที่เดียวกันก็พบความแตกต่างในแบบแผนการดำรงชีวิตระหว่างกลุ่มคนที่อยู่ในบริเวณเทือกเขาสูง และที่ราบลุ่มนี้ ๑ โดยพบว่าแหล่งโบราณคดีอายุสมัยหินใหม่ลงมาที่อยู่ในถ้ำบนเทือกเขาโดยส่วนมาก เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับ

การฝังศพมากกว่าจะใช้เป็นแหล่งที่พักอาศัย ส่วนแหล่งที่อยู่ของพวกเขาก็คือพื้นที่ราบเล็กๆ ในหุบเขาซึ่งมีลำธารอยู่ใกล้ๆ นั้นเอง โดยพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานแบบนี้กระจายตัวในพื้นที่เขตภูเขาตั้งแต่อำเภอบ้านไร่ ในเขตจังหวัดอุทัยธานี อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ลงมาจนถึงแนวสันเขาในเขตอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ขณะเดียวกันกลุ่มชนที่นิยมการฝังศพภายในถ้ำเหล่านั้นนั้น ก็มีการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนแลกเปลี่ยนสิ่งของสำคัญกับชุมชนร่วมสมัยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบ และชุมชนที่อยู่ติดทะเล ตัวอย่างเช่น การพบโบราณวัตถุจำพวกกำไลเปลือกหอยที่พบในหลุมฝังศพภายในถ้ำในป่าสลักพระ เป็นต้น ข้อมูลหลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาเดียวกันเมื่อราว ๓,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว พื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำท่าจีน — แม่น้ำคลองปรากฏกลุ่มคนที่มี

วิธีการดำรงอย่างน้อย ๒ รูปแบบ คือพวกที่อยู่ที่สูง และกลุ่มที่อยู่ในที่ราบ

ส่วนแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในที่ราบ บริเวณตอนบนลุ่มน้ำแม่กลอง (แควใหญ่ - แควน้อย) พบว่า ชุมชนนิยมเลือกตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลำห้วยสายเล็กๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากลำน้ำใหญ่ มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ส่วนแหล่งผลิตเครื่องมือหินก็มักอยู่ไม่ไกลจากแหล่งภูเขา/แหล่งหินที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต ดังเช่นในพื้นที่ลุ่มน้ำตะเพินที่พบแหล่งผลิตเครื่องมือหินหลายแห่ง ตั้งแต่ตอนบนลุ่มน้ำแควห้วยเหล็กไหล ตอนน้อยในเขตบ่อพลอย ห้วยกระดก - พุมะหาด หรือย่านพุน้ำร้อน — ไปง่อมในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนก็ได้พบหลักฐานของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในช่วงหินใหม่ในพื้นที่ราบ ที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร แหล่งโบราณคดีบ้านแจงงาม แหล่งโบราณคดีบ้านพุน้ำร้อนในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยชุมชนในที่ราบของลุ่มน้ำนี้มักอยู่อาศัยเป็นชุมชนขนาดใหญ่ อยู่ไม่ไกลจาก ลำน้ำกระเสียวหรือสาขา ส่วนชุมชนที่อยู่เขาสูงในอำเภอด่านช้าง มักเป็นแหล่งที่ผลิตเครื่องมือหิน เช่น แหล่งโบราณคดีแถบบ้านโป่งคอม และแหล่งโบราณคดีห้วยเหล็กไหล บ้านทุ่งมะกอก โดยชุมชนในแถบนี้พบว่ามีการผลิตและใช้เครื่องมือหินกะเทาะแบบใบมีดซึ่งเป็นรูปแบบพิเศษ ไม่ปรากฏในชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองแต่อย่างใด

แหล่งโบราณคดีสำคัญในสมัยหินใหม่ที่พบในจังหวัดสุพรรณบุรี ขอยกตัวอย่างข้อมูลจากแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ที่ได้มีการดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากและสามารถนำมาแปลความได้อย่างดี (ข้อมูลถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๒)

ข้อมูลเบื้องต้น

แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ ๕ บ้านหนองเป่า ตำบลหนองราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี

โบราณวัตถุที่พบ

๑) โครงกระดูกมนุษย์

พบจากการขุดค้น ๓ ครั้งแรก ๓๘ โครง (ครั้งที่ ๑ พบ ๖ โครง ครั้งที่ ๒ พบ ๑ โครง และครั้งที่ ๓ พบ ๓๑ โครง) ดังนี้

- Area-01 เป็นพื้นที่ส่วนเนินดินพบหลักฐานการฝังศพจากการขุดค้น ๒ ครั้ง จำนวน ๒๘ โครง เป็นการฝังโดยหันศีรษะไปทางทิศเหนือ จำนวน ๒๕ โครง หันไปทางทิศใต้จำนวน ๑ โครง และฝังศพในภาชนะ ๑ โครง

- Area-02 เป็นพื้นที่อยู่อาศัยพบโครงกระดูกจากการขุดค้นปีแรก ๒ โครงอยู่ร่วมกับชั้นดินอยู่อาศัย ฝังนอนหงายเหยียดยาวโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก

- Area-03 เป็นพื้นที่ฝังศพบนเนินดินด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ที่ถูกขุดตัดหน้าดินไปแล้วบางส่วน พบโครงกระดูกจากการขุดค้นจำนวน ๕ โครง หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ๔ โครง และหันไปทางทิศตะวันตก ๑ โครง

- นอกจากนี้การขุดค้นหลุม TP-3 ของปีแรกได้พบโครงกระดูกจำนวน ๔ โครง ฝังโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก ๑ โครง และหันไปทางทิศเหนือ ๓ โครง

สภาพของโครงกระดูกเกือบทุกโครงผุกร่อน และเบี่ยงอยู่จนไม่สามารถศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเพศ อายุ และสาเหตุการตายได้ แต่ร่องรอยการฝังศพที่ยังเหลืออยู่ทำให้ทราบว่าคนโบราณที่หนองราชวัตรนิยมฝังศพแบบนอนหงายเหยียดยาว มีบ้างที่ฝังศพเด็กในภาชนะดินเผา แต่ก็ไม่เสมอไป เนื่องจากพบการฝังศพเด็กบนพื้นดินด้วย มีการเตรียมพื้นหลุมศพอย่างดีโดยการขุดปรับหลุมเพียงดิน ๆ ส่วนใหญ่มีการทาบภาชนะปูรองใต้ก้นหลุม ยกเว้นโครงที่ฝังโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกที่ไม่มีการปูเศษภาชนะรองศพ จากการศึกษารูปทรงภาชนะที่นำมาทาบปูรองก้นหลุมพบว่าทำขึ้นอย่างประณีต

มีรูปแบบเฉพาะพิเศษ เช่น ภาชนะมีนม ภาชนะสามขา ขวนให้เชื่อว่า ก่อนจะทาบภาชนะแบบพิเศษเหล่านี้ปูรองคงมีการทำ

พิธีกรรมทำบางอย่างก่อน จากนั้นจึงวางศพ
ผู้ตายบนเศษภาชนะดินเผาที่ปูรอง วางข้าว
ของอุทิศให้กับศพ ทั้งภาชนะดินเผาขวานหิน
ขัด (พบเกือบทุกโครง) บางโครงก็มีขวานหิน
กะเทาะ ฯลฯ บางโครงมีการโรยดินเทสส์แดง
บริเวณหลุมศพด้วย และหลายโครงสันนิษฐาน
ว่าน่าจะมีการใช้ก้อนดินเผามาบดละเอียดโรย
บนศพด้วย เนื่องจากได้พบเศษดินเผาไฟก้อน
เล็กๆ จำนวนมากในหลุมศพและพบกระจาย
ตัวหนาแน่นอยู่ในชั้นการฝัง หลังจากนั้นจึงได้
พูนดินกลบหลุมศพ ลักษณะการฝังศพของที่นี่
จึงใช้วิธีการพูนดินกลบหลุมศพที่ขุดเพียงชั้นๆ
และมีการฝังซ้อนทับกันไปมา โดยที่แทบไม่ม
ีการขุดหลุมตัดลงไปรบกวนหลุมศพที่ฝังอยู่
ก่อน แม้จะพบโครงกระดูกอยู่ซ้อนกันเพียง
๒๐ เซนติเมตร

๒) ภาชนะดินเผา และเศษภาชนะ ดินเผา

มีทั้งที่เป็นภาชนะดินเผาเต็มใบ ที่แม้
จะแตกหักแต่ชิ้นส่วนยังคงอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์
สามารถต่อประสานกันเป็นภาชนะเต็มใบ
และเศษภาชนะดินเผาที่พบกระจายตัวอยู่หนา
แน่นทุกชั้นดิน ข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นพื้นที่ฝังศพใน Area-
๐๑ ทำให้ทราบว่าภาชนะที่นิยมฝังร่วมกับศพโดยพบวางอยู่
ที่ตำแหน่งศีรษะของเกือบทุกโครงที่หันศีรษะไปทางทิศเหนือ
คือ ภาชนะทรงพาน ส่วนภาชนะที่นิยมทูปูรองใต้หลุมศพ
คือภาชนะทรงเดียวกับภาชนะแบบที่ ๔ ของแหล่งโบราณคดี
บ้านเก่า ซึ่งบางใบมีการตกแต่งด้วยกระเปาะ หรือ นม เป็น
“ภาชนะมีนม” นั่นเอง

๒.๑ ภาชนะดินเผาเต็มใบ เกือบทั้งหมดเป็นภาชนะที่ฝัง
อุทิศให้กับศพแต่ส่วนใหญ่แตกหักเนื่องจากการกดทับของดิน
ที่แน่นแข็งมาก โดยภาชนะทรงพานทาน้ำดินสีแดงเป็นรูปแบบ
พื้นฐานที่ใช้ในพิธีการฝังศพ ในการขุดค้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒
ได้พบภาชนะดินเผาจำนวนมากที่มีรูปแบบพิเศษ โดยเฉพาะ
หม้อสามขา หม้อมีนมและกลุ่มภาชนะที่มีเขา ภาชนะรูปแบบ

ที่มีเนื้อมิลักษณะคล้ายกับภาชนะที่พบในแหล่งโบราณคดีใน
ลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก

๒.๒) เศษภาชนะดินเผา พบหนาแน่นตั้งแต่ชั้นถ้ำ
อยู่อาศัยในวัฒนธรรมสมัยแรกต่อเนื่องมาจนถึงชั้นวัฒนธรรม
สมัยที่ ๒ ส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะลายเชือกทาบและผิวเรียบ
ส่วนเศษภาชนะที่ปูรองหลุมฝังศพมีทั้งภาชนะตกแต่งด้วยลาย
เชือกทาบและแบบผิวเรียบ รวมทั้งภาชนะแบบมีเขาและหม้อ
สามขา เกือบทั้งหมดเป็นภาชนะที่เคลือบน้ำดินสีแดงและขัด
ผิวมัน ส่วนลายขูดขีดนั้นได้พบบ้างแต่ไม่มาก เช่น ที่ฝังร่วม
กับศพเด็กในกลุ่มที่หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก (Area-๐๓)
ส่วนภาชนะระฆังขูดมันสีดำนั้นพบในชั้นดินอยู่อาศัยน้อย
มาก ส่วนในพื้นที่ฝังศพพบเป็นภาชนะที่ถูกทุบเพื่อปูรองศพที่
หันศีรษะไปทาง ทิศตะวันออกเพียง ๒ โครงเท่านั้น

เนื้อดินภาชนะที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรนั้นค่อนข้างมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่ม ที่พบในพื้นที่อยู่อาศัยที่แสดงถึงภาชนะที่ใช้งานในพิธีกรรม กล่าวคือ ภาชนะที่ใช้งานในชีวิตประจำวันนั้น เนื้อดินค่อนข้างหยาบหนา และมีทรายปนในเนื้อดินมาก ใส่ในเผาไม่สุกมีสีดำเห็นได้ชัด หลายชิ้นที่พบมีแถบขาวหรือโยพิชเป็นส่วนผสมในเนื้อดิน นิยมตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบทั้งเส้นเล็กและใหญ่ ผิวเศษภาชนะเหล่านี้มักมีร่องรอยเขม่าควันไฟจับอยู่ ซึ่งเกิดจากการใช้งานภาชนะเหล่านี้ รูปทรงที่พบส่วนใหญ่ เป็นหม้อก้นกลม หรือหม้อก้นกลมมีเชิง

ส่วนภาชนะที่พบในหลุมฝังศพนั้นมีทั้งขนาดใหญ่ มากจนถึงภาชนะใบเล็กมาก แต่เกือบทั้งหมดทำขึ้นอย่างประณีต บางชิ้นดูบอบบางมาก ทำให้ภาชนะเหล่านี้ชำรุดแตกหักง่าย เนื้อดินมีทรายละเอียดอยู่มาก ไม่เห็นแถบขาวหรือโยพิชเป็นส่วนผสมในเนื้อภาชนะ มักเห็นเกล็ดแร่ไมกาเป็นแผ่นเงินวาวอยู่ในเนื้อดิน อีกทั้งยังทำรูปทรงที่หลากหลาย ซึ่ง

หลายแบบสามารถเทียบเคียงได้กับกลุ่มภาษาที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านเก่า แต่ก็มีภาษาแบบพิเศษที่ยังไม่เคยพบหลักฐานในแหล่งโบราณคดีอื่น เช่น ภาษาเนินม ภาษามะเขือ เป็นต้น สันนิษฐานว่าบรรดาภาษาที่ฝังร่วมกับศพคงตั้งใจทำให้ใช้ในพิธีกรรมเป็นการเฉพาะ ไม่นับเรื่องการใช้งานในชีวิตประจำวันเนื่องจากเนื้อบางมาก อีกทั้งส่วนผสมในเนื้อดินยังทำให้เนื้อภาษาไม่แกร่งนัก ผุกร่อนง่ายต่างไปจากภาษาที่พบในชั้นดินอยู่อาศัยอันเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

๒.๓) หม้อสามขาและชิ้นส่วนหม้อสามขา ได้พบเป็นจำนวนมากเมื่อคราวพื้นที่แหล่งถูกขุดตัดหน้าดิน และในการขุดค้นก็ได้พบด้วยหลายชิ้น โดยรูปแบบขาหม้อที่พบมีความหลากหลายพอสมควร มีทั้งแบบเป็นกรวยขาสั้นเป็นกระเปาะ และแบบทรงกรวยยาว แต่มีการเจาะรูที่ขา ๒ รูทั้ง ๒ แบบ

โดยรวมแล้วรูปแบบหม้อสามขาของที่หนองราชวัตรก็สามารถเทียบเคียงได้กับที่เคยพบในแหล่งโบราณคดีบ้านเก่า

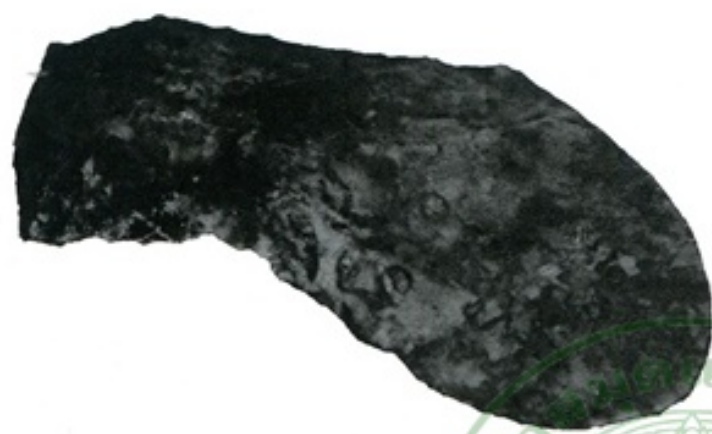
3) เครื่องมือหิน

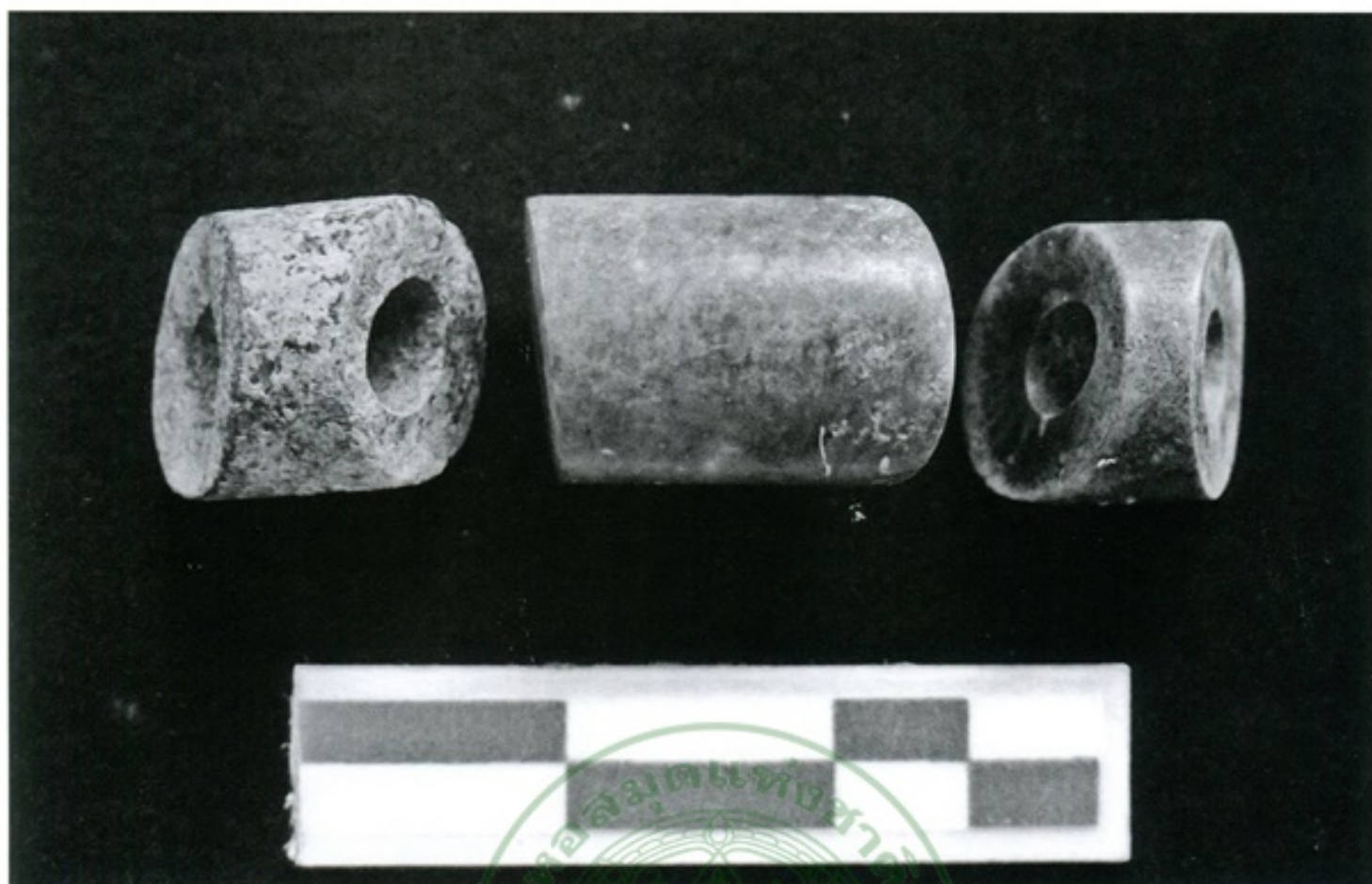
ข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นในปีแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นการขุดค้นในพื้นที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในการฝังศพในระยะหลังด้วย ได้พบเครื่องมือหินจำนวน ๗๗ ชิ้น จำแนกกลุ่มเครื่องมือหินที่พบออกเป็น ๔ ประเภทใหญ่ๆ ตามลำดับขั้นการผลิต คือ แกนหิน โกลนเครื่องมือหิน หินลับ ขวานหินขัด ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัดที่มีรอยแต่งคมเพิ่ม สะเก็ดหินที่เกิดจากการใช้งาน สะเก็ดหินที่เกิดจากการกะเทาะซ่อมเครื่องมือ และสะเก็ดหินขยะที่เกิดจากขบวนการผลิต (waste flake) ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าที่นี่ไม่ได้เป็น

ที่ผลิตเครื่องมือหิน เนื่องจากสะเก็ดหินที่พบเป็นจำนวนมาก เป็นสะเก็ดหินที่เกิดจากการใช้งาน หรือแตกคมเครื่องมือ โดยแทบไม่พบสะเก็ดหินขยะเลย ส่วนเครื่องมือที่พบเกือบ ๖๐% เป็นเครื่องมือที่ผลิตสำเร็จแล้ว โดยมีแกนหินและหินลับน้อยมาก นอกจากนี้เครื่องมือหินที่นิยมใช้ในแหล่งโบราณคดีนี้คือ ขวานหินขัดที่พบมากที่สุด เกินครึ่งของโบราณวัตถุในกลุ่ม

เครื่องมือหิน

๔) เครื่องประดับจากหิน พบทั้งที่เป็นกำไลหินและ ลูกปัดหิน กำไลหินนั้นพบทั้งในพื้นที่อยู่อาศัยและที่ฝังศพ ส่วนลูกปัดหินนั้นทั้งหมดพบฝังรวมอยู่กับศพตรงตำแหน่งคอ สันนิษฐานว่าผู้ตายคงสวมลูกปัดนี้ในขณะที่ทำพิธีการฝังศพ

๕) กระสุนดินเผา พบหลายชิ้นโดยฝังให้กับศพในชั้นดินทั้งสองวัฒนธรรม

๖) กระดุกสัตว์ มีทั้งที่พบในชั้นดินอยู่อาศัยและชั้นการฝังศพ โดยในชั้นการอยู่อาศัยระยะแรกนั้น พบกระดุกสัตว์ขนาดใหญ่จำพวกวัว ควาย จำนวนมากปะปนอยู่ในกองขี้เถ้า ส่วนในชั้นดินตอนบนถัดขึ้นมาได้พบกระดุกกวางเป็นจำนวนมาก

๗) เครื่องมือกระดูก ส่วนมากพบในชั้นดินอยู่อาศัยและมีบางชิ้นที่ฝังอุทิศให้กับศพ

ยุคโลหะและยุคเหล็ก (Bronze Age & Iron Age)

ตามหลักสากลของยุคโลหะแบ่งออกเป็น ๒ ยุค คือ ยุคสำริดและยุคเหล็ก โดยเฉพาะในบริเวณดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น มักมีการขุดค้นพบเครื่องมือสำริดกับเครื่องมือเหล็กปะปนกัน จึงนิยมเรียกรวมกันว่า

ยุคโลหะ (ขึ้น อยู่ติ ๒๕๐๙ : ๔๖) มนุษย์ในยุคนี้เป็นกลุ่มที่ได้พัฒนาการตนเองทางด้านสมอง และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการนำแร่ธาตุจากภูเขาหรือตามพื้นดินมาหลอม และถลุงให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธต่าง ๆ ได้

มนุษย์ยุคสำริดรู้จักใช้ม้าเป็นยานพาหนะ การใช้เกวียนมีการค้าขายแลกเปลี่ยน โดยการใช้หลักการแลกเปลี่ยนสินค้า (barter) และการใช้เงินตรา มีความชำนาญในการเดินเรื่อนำวัตถุธรรมชาติมาผลิต รู้จักการหลอมโลหะมาผลิตเป็นลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน ประติษฐ์เครื่องประดับด้วยทองคำ มีการตั้งชุมชนที่ใหญ่ขึ้นและมีการสลับซับซ้อนมากขึ้นจนกลายเป็นเมืองในที่สุด

เมืองสุพรรณบุรีพบหลักฐานโบราณคดีที่จัดอยู่ในยุคสำริด ดังนี้

ขวานสำริด มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนปลายเป็นช่องสำหรับใส่ไม้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งาน พบที่อำเภอสองพี่น้อง บ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์

ฉมวกสำริดและใบหอกสำริด มีความยาว ๑๙

เซนติเมตร มีเจียงข้างละ ๔ เจียง ปลายแหลม พบที่บ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ (มนัส โอภากุล ๒๕๔๐ : ๓๘)

กำไลสำริด พบทั้งที่เป็นรูปทรงกลมตัน และบางอันทำเป็นลวดลายรูปม้วนต่างๆ พบที่บ้านหนองไธ้ ตำบลหนองไธ้ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านหัวโคก ตำบลสนามคลี อำเภอเมืองสุพรรณบุรี (มนัส โอภากุล ๒๕๔๐ : ๒๘)

ลูกกระพรวนสำริด เป็นเครื่องประดับ หรือ ตกแต่งกำไลสำริด ลักษณะกำไลสำริดที่มีลูกกระพรวนเช่นนี้ติดอยู่กับตัวกำไล อย่างเช่น การพบที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ต่างหู (Ear Rings) เป็นเครื่องประดับ แต่เดิมนั้นจะมีลักษณะกลม (Ring) แต่ในที่นี้หมายถึงเครื่องประดับทุกรูปแบบที่ใช้ประดับใบหู เครื่องประดับนี้มีการพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินกลาง (Mesolithic) และยุคหินใหม่ (Neolithic) โดยรู้จักการนำต่างหูจากหอย กระดุก หินสีต่าง ๆ ต่อมาก็มีการใช้ตะกั่ว สำริด ดีบุก เงิน ทองคำ บางครั้งมีการประดับด้วยแร่รัตนชาติ

กำไลและต่างหูทำด้วยสำริด พบในเขตอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

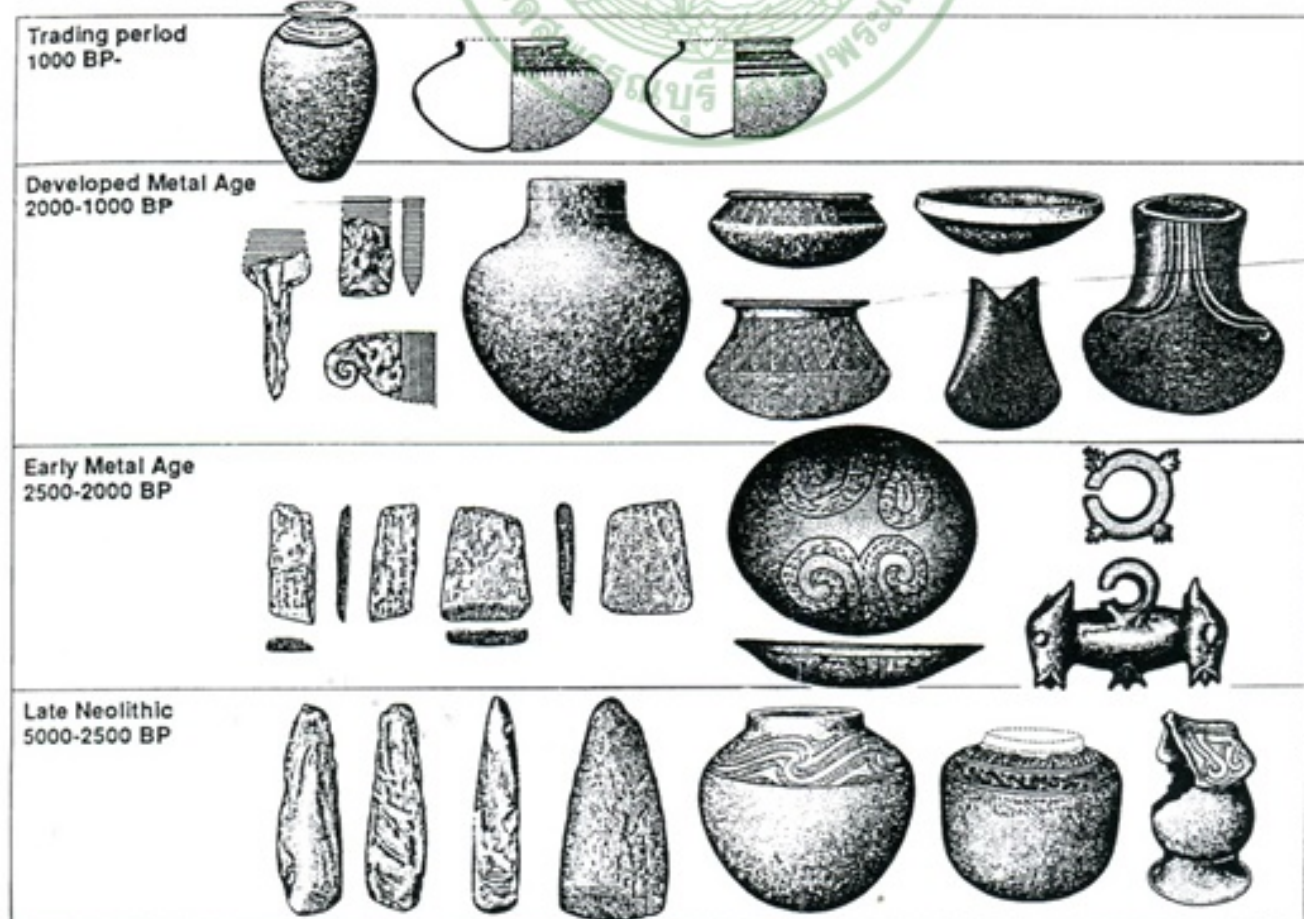
ต่างหูหินสำคัญพบที่บ้านหนองปรือ ตำบลท่าเสด็จ อำเภอเมืองสุพรรณบุรีทำด้วยหินเนฟไฟท์ (Nephite) สีเขียวอ่อนทำเป็นรูปหัวสัตว์ ๒ หัว ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ได้ให้ความเห็นว่าเป็นรูปหัวควาย แต่ R. B. Fox ให้ความเห็นว่าเป็นรูปหัวม้า ต่างหูนี้มีลักษณะคล้ายกับที่ในถ้ำตาบอน (Tabon) ประเทศฟิลิปปินส์ แต่มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ต่างหูที่เมืองอุทองนั้นที่ตรงกลางมีเป็นก้าน และส่วนปลายเป็นห่วงแบบตะขอ ส่วนที่ถ้ำตาบอนนั้นเป็นรูปทรงกลม ส่วนที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบเช่นเดียวกันกับที่เมืองอุทองแต่ทรงแบบตะขอกลับหันหัวทวนเข็มนาฬิกา

จากการศึกษาอายุของ Fox จัดอยู่ในยุคโลหะตอนต้น (Early Metal Age) มีอายุ ๒,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งจากการเทียบเคียงอายุต่างหูนี้ก็น่าจะมีอายุราว ๒,๐๐๐ ปีเศษมาแล้วเช่นกัน มีการพบต่างหูลักษณะเป็นรูปวงกลมตรงปลายกรอบเป็นวงกลม ที่กรอบจะมีปุ่มประดับรูปกรอบ ๒ ปุ่มติดอยู่ด้านข้าง และมีติดอยู่ด้านล่างอีก ๑ ปุ่ม มีลักษณะคล้ายกับที่พบที่ถ้ำดุยอง (Duyong) ถ้ำอูยอ (U yaw) ในเกาะปะลาวัน ประเทศฟิลิปปินส์ จัดอยู่ในยุคโลหะตอนต้น

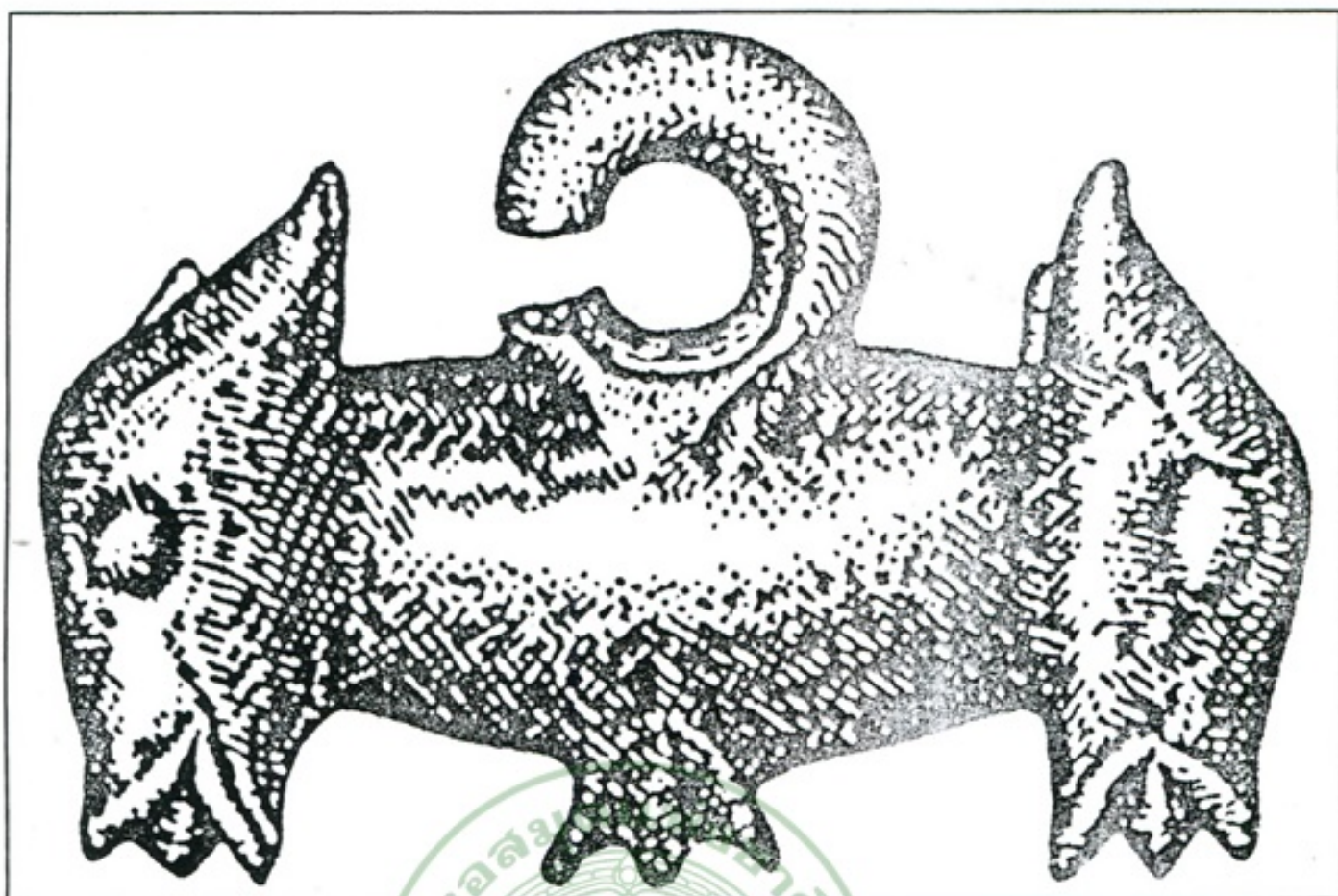
สามารถกำหนดอายุได้ประมาณ ๒,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีมาแล้วเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบที่เมืองสาฮุนท์ (So Huynh) ในประเทศเวียดนาม ในไต้หวัน และทางตอนใต้ของประเทศจีน ส่วนในประเทศไทยนั้นพบที่บ้านอุตะเกา ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่างหูนี้เรียกโดยทั่วไปว่า ลิง - ลิง - โอ (Ling - Ling - O)

ต่างหูที่ทำด้วยดีบุก ตะขอสำริดและทองคำทำเป็นรูปวงโค้งไม่ติดกัน ส่วนปลายจะโป่งออกเล็กน้อย พบทั่วไปในเขตอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ต่างหูประเภทที่ใช้วัสดุโลหะจัดอยู่ในยุคโลหะตอนปลายเช่นเดียวกัน

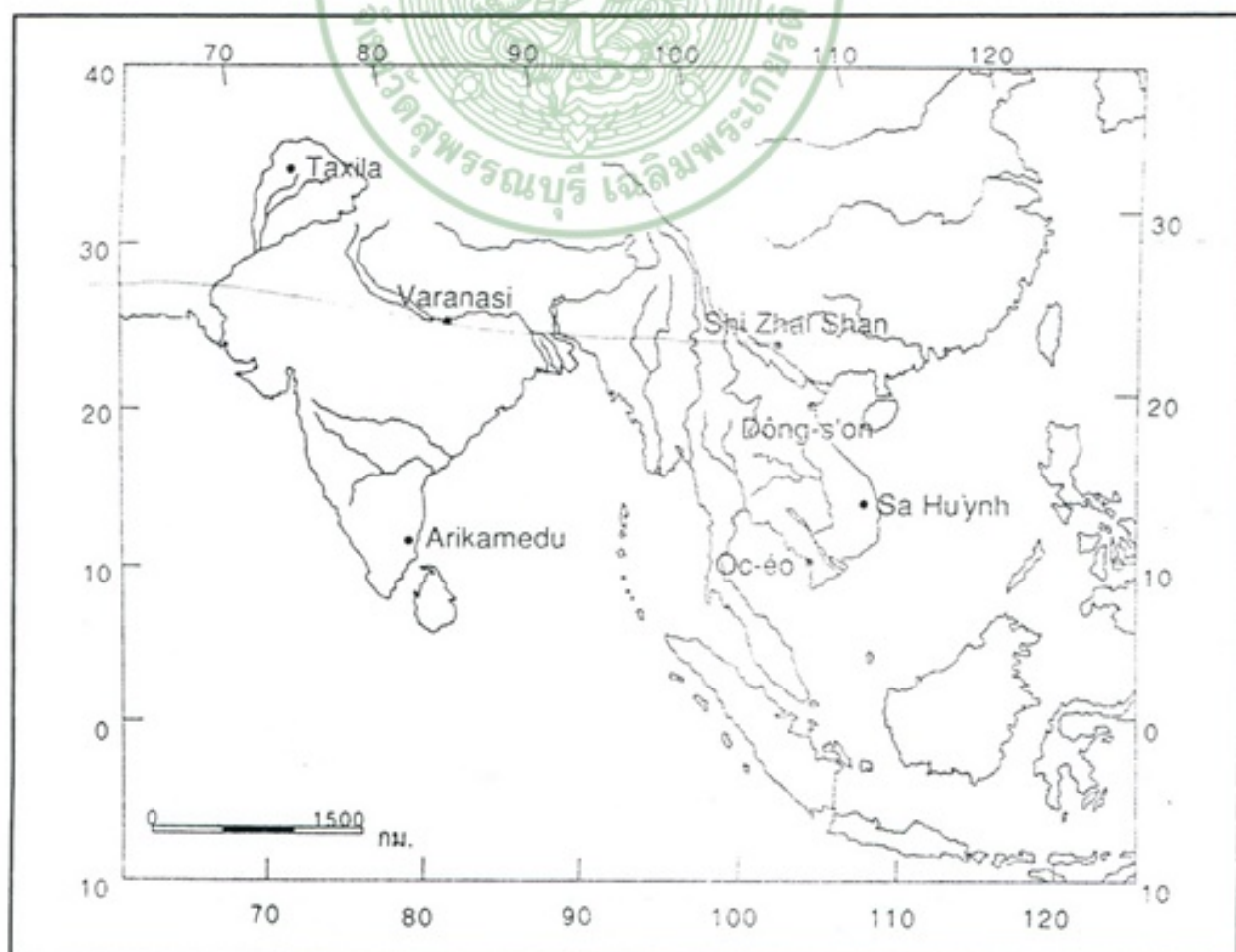
จากลักษณะต่างหูที่พบในเมืองสุพรรณบุรี ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าชุมชนโบราณในเขตเมืองอุทองและใกล้เคียงมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนต่าง ๆ ในประเทศและดินแดนภายนอก หรืออาจจะรับเอารูปแบบจากวัฒนธรรมแหล่งเดียวกันและรูปแบบบางแบบนั้นยังคงทำขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้วมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ หรือในสมัยทวารวดีนั่นเอง

รูปแบบของต่างหูแบบ ลิง - ลิง - โอ (Ling - Ling - O) พบที่ถ้ำตาบอน (Tabon cave) ประเทศฟิลิปปินส์

คัมพูรูปเขาควายเป็นที่รู้จักกันว่า "สิง สิง โอ" พบในแหล่งโบราณคดีในประเทศเวียดนาม อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๓ - ๗ ในประเทศไทย พบที่เมืองอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และบ้านคอนคาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

แผนที่แสดงที่ตั้งเมือง Sa Huynh และเมือง Oc - ่อ ในประเทศเวียดนาม

บทที่ ๔

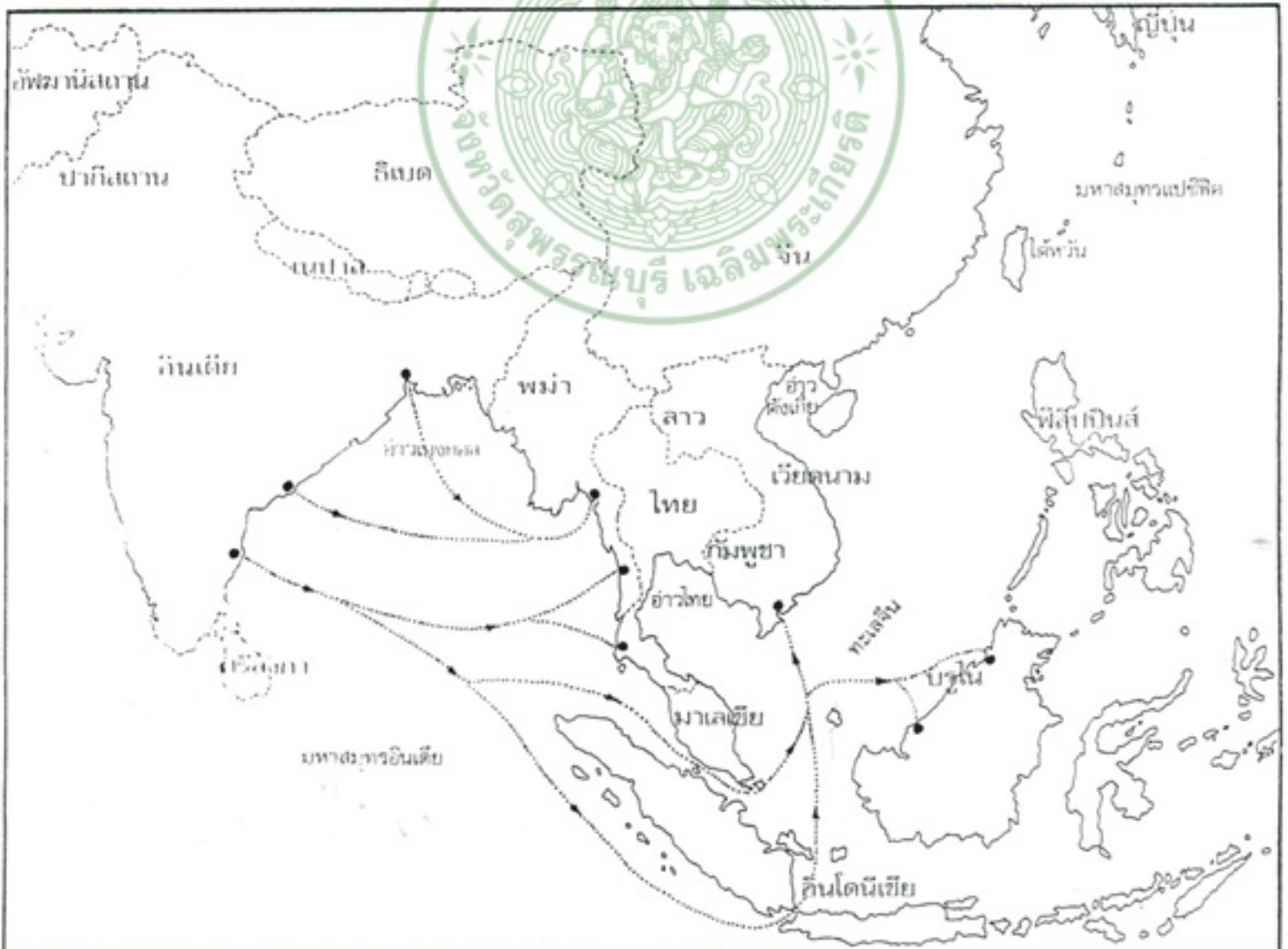
โบราณคดีสมัยกึ่งประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ (Protohistory & History)

สมัยกึ่งประวัติศาสตร์ (Protohistory)

เมืองสุพรรณบุรี เมื่อเข้าสู่ยุคกึ่งประวัติศาสตร์นั้น นับได้ว่าเป็นช่วงที่มีการพัฒนาการของชุมชนต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย กระแสแห่งการความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองและความมั่งคั่งไปด้วยทรัพยากร ย่อมส่งผลให้พ่อค้าวานิช ผู้สืบทอดศาสนา และนักเดินเรือแสวงโชคทั้งหลายที่ได้มาถึงเดินทางมาติดต่อดินแดนนี้้อย่างมากมาย

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๓ เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงขยายพระราชอาณาเขตของราชวงศ์โมริยะ พระองค์ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา โปรดให้มีการ

สังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้งที่ ๓ โดยรวบรวมบรรดาคำสอนต่าง ๆ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้อย่างเป็นสัดส่วน ในขณะที่เดียวกันโปรดให้มีการรวบรวมบรรดาพระบรมสารีริกธาตุต่างๆ ที่ได้ถูกแบ่งแยกออกไปเป็นแปดส่วน เมื่อครั้งหลังจากถวายพระเพลิงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามารวบรวมไว้อีกครั้งหนึ่ง โปรดให้สร้างพระสถูปขึ้นไปประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุให้เป็นศาสนสถานที่สวยงามและทรงคุณค่า จึงได้สร้างพระสถูปสาญจิขึ้น และทรงสถาปนาเป็นวัดที่มีความพร้อมไปด้วยอาคารเพื่อการพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา

แผนที่ประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง แสดงเส้นทางอารยธรรมอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. ๒๓๐ - ๓๑๑) โปรดให้มีการเผยแพร่พุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ แปรแห่งด้วยกัน โดยมีการส่งพระโสณะเถระและพระอุตตรเถระเดินทางยังดินแดนสุวรรณภูมิ ดังกล่าวไว้ในคัมภีร์ "สมันตปาสาทิกา" ว่า

สวณณภูมิ คนตวาน โสณุตตรา มหิทธิกา
ปิสางเจ นิทุสมิตวาน พุทฺทมชาล อเทสิสุ

แปลว่า

พระโสณะเถระและพระอุตตรเถระผู้มีฤทธิ์มากไปยังสุวรรณภูมิ ปรามปรามพวกปิศาจแล้ว ได้แสดงพราหมชาลสูตรหรือเช่นที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ ที่ปวงส มีข้อความคล้ายคลึงกับคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ว่า

สวณณภูมิ คนตวาน โสณุตตรา มหิทธิโก
ทเมตวา ปิสางคณ โมเจสิ พนธนา พุทฺ

แปลว่า

ท่านพระโสณะเถระและพระอุตตรเถระ ผู้มีฤทธิ์มากได้ไปยังสุวรรณภูมิ ทรมานหมู่ปิศาจแล้ว ได้ปลดปล่อยประชาชนเป็นอันมากให้พ้นจากกิเลสเครื่องผูกพัน

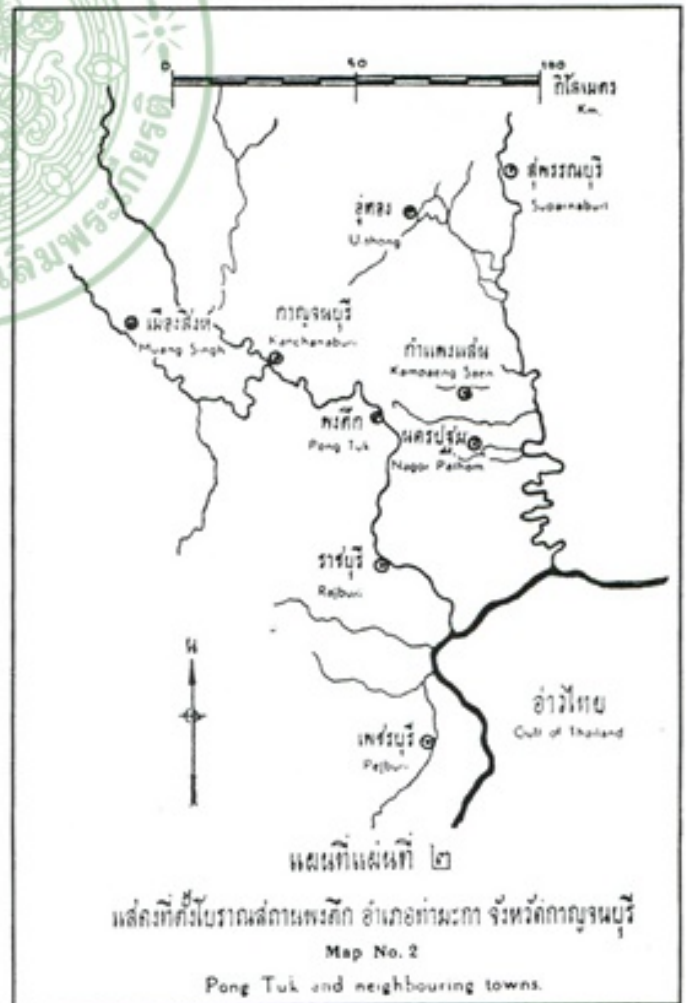

แผนที่โบราณแคว้นสุวรรณภูมิ

ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับดินแดนสุวรรณภูมิ มีปรากฏอยู่ในพระบาลีคัมภีร์มหานิกาย ได้ระบุชื่อสถานที่ต่างๆ ที่ชาวอินเดียในสมัยโบราณติดต่อค้าขายทางเรือ รวมทั้งสุวรรณภูมิด้วย ดังนี้ (ธนิต อยู่โพธิ์ ๒๕๑๐ : ๒๖ - ๕๔)

"เมื่อแสวงหาโภคทรัพย์ ย่อมแล่นเรือไปในมหาสมุทร ไปตักโกละ ไปตักกลีลา ไปชวา ไปกะมะลิ่ง (หรือตามตะมะลิ่ง) ไปวังกะ (หรือวังละ) ไปสุวรรณภูมิ ไป สวณณภูมิ ไปตัมพปณณิ ไปสุปปาระ ไปภุกะ (หรือภากุจจะ) ไปสุรัทระ (หรือสุรฎุระ) ไปโยนะ.... ไปอัลลันตะ"

หลักฐานทางเอกสารที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ทั้งภายในชาติดกฏฐกดา ที่ได้กล่าวไว้ในมหาชนกชาดก ความตอนหนึ่งว่า พระมหาชนกวิงวอนขอทรัพย์ครึ่งหนึ่งจากแม่ จะเอาไปเป็นทุนค้าขายในสุวรรณภูมิ แล้วจะไปยึดเอกราชสมบัติของพ่อ ครึ่งได้ทรัพย์ครึ่งหนึ่งแล้ว จึงทักท้วงพ่อนำไปขึ้นเรือกับพวกพ่อค้าที่จะไปยังสุวรรณภูมิ พระมหาชนกกราบลาแม่แล้ว หากกล่าวว่า "แม่จำ

แผนที่ที่ตั้งโบราณสถานพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

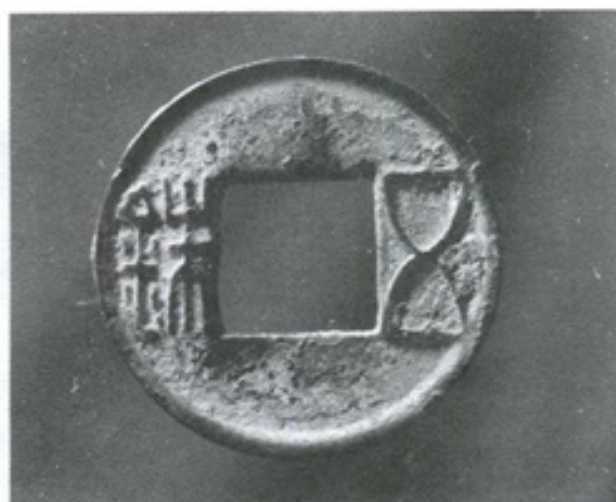
ฉันทจักไปสู่สุวรรณภูมิ-

ความเชื่อในเรื่องดินแดนสุวรรณภูมินั้น มีนักวิชาการถกเถียงกันว่าจะไปอยู่ที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศใดไม่ว่าจะเป็นประเทศพม่า เวียดนาม เขมร ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซียหรือไทยก็ตาม ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ช็อง บัวเซอร์ลีเยร์ เชื่อว่าเท่าที่ทราบจากหลักฐานต่าง ๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ เขาคิดว่าเมืองอุทองคงเป็นเมืองสุวรรณภูมิเมืองแรก คือ ราชธานีของอาณาจักรสุวรรณภูมิ (มนัส โอภาากุล ๒๕๓๔ : ๑๕) ในขณะที่เดียวกันมีการสอบค้น ณ เขิงที่ตั้งตามเส้นรุ้งเส้นแวงของนายมานิต วัลลิโกดม ที่กล่าวไว้ว่า เมืองสำคัญอันเป็นราชธานีของสุวรรณภูมินั้นอยู่ที่ไหนในจดหมายเหตุปโตเลมี (Ptolemy) กล่าวถึงเมืองบลังกา (Blanka) เมื่อตรวจจสอบบันทึกทางภูมิศาสตร์น่าจะอยู่แถวเมืองร้างอำเภออุทอง จะคลาดเคลื่อนก็ไม่รู้ทางไกลนัก (มานิต วัลลิโกดม ๒๕๑๐ : ๕๘)

จากการศึกษาแผนที่โดยสังเขป จากบันทึกของยุคเริ่มแรกของประเทศกรีก ละติน ฮินดู อาหรับและจีน ว่าด้วยเรื่องราวของกลุ่มอินโดจีนและอินโดมาเลย์ โดยเยรีนี (Gerini) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เมืองพันพัน (Pan - Pan) นั้น ตั้งอยู่บริเวณกับเมืองสุพรรณเก่าหรือควรจะเป็นเมืองอุทองนั่นเอง (Gerini, 1909 : Appendix) อาณาจักรพันพันตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแคว้นลินอี (Lin - I) หรือจำปา ตั้งอยู่ชายทะเลของอาณาจักรด้านทิศเหนือมีทะเลเล็กแยกจากลินอีแต่ก็สามารถเดินทางโดยเรือจากเฉียงชู (Chiang - Chou) หรือตองเกียง (Tong - King) โดยใช้เวลา ๔๐ วัน ดินแดนนี้อยู่ใกล้กับอาณาจักรลังเยเสียว (Lang - Ya - Hsiu) ประชาชนเรียนรูภาษาพราหมณ์ (Brahmanical) และนับถือพระธรรมคำสอนของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าช่วง ๙ ปีของสมัยพระเจ้าเชนกวาน (Chen - Kuan) ค.ศ. ๖๓๕ หรือ พ.ศ. ๑๑๗๘ ได้มีการส่งทูตราชสำนักจีน และทรงมอบสินค้าพื้นเมือง (Wheatley, Paul 1980 : 48) อาณาจักรพันพันยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนในสมัยราชวงศ์เหลียง (พ.ศ. ๑๐๔๕ - ๑๐๔๗)

ในราว พ.ศ. ๒๕๑๘ มีพระภิกษุชื่อ อาจารย์วีระแห่งวัดสมอลม ได้พบเงินอีแปะเงินที่วัดสมอลม ตำบลสนามคลี อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการขุดพบโดยบังเอิญในดินด้วยตนเอง พบว่าอีแปะนี้มีขนาดเท่าอีแปะขนาดเล็กทั่วไปแต่มีรูสี่เหลี่ยมกว้างถึง ๑.๒ เซนติเมตร กว้างกว่าอีแปะขนาดเล็กทุก ๆ เหรียญ เนื้อสัมฤทธิ์ปนเงิน (มนัส โอภาากุล ๒๕๓๔ : ๘๘) จากการศึกษาพบว่า เป็นเหรียญเงินอุจู้หรือฮั่นอุจู้เงิน เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๒๕ ติดต่อกันมานานหลายราชวงศ์จนถึงใน พ.ศ. ๑๑๖๔ ดินแดนสุวรรณภูมิยังเป็นจุดเชื่อมโยงทางการค้าระหว่างโรมัน อาหรับ อินเดีย และจีน เนื่องจากมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม การบันทึกของสตราโบ (Strabo) นักภูมิศาสตร์ชาวโรมัน ได้บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๕๖๓ ว่า ทุกปีมีเรือไม่น้อยกว่า ๑๒๐ ลำจากเมืองท่ามโยส ฮอร์โมส (Myos Hormos) เดินทางมายังอินเดีย ชาวโรมันซึ่งแสวงหาเครื่องเทศสำหรับปรุงอาหาร และเครื่องหอมสำหรับใช้กับพิธีกรรมอินเดียกับโรมันที่ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงมีศิลปะโรมันบางอย่างที่ชาวอินเดียนำมาจากดินแดนตะวันออกที่สำคัญได้แก่ ตะเกียงโรมัน พบที่พงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี (ธนิศ อยู่โพธิ์ ๒๕๑๐ : ๕๗ - ๕๙) จุดค้นพบนี้อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลองสามารถเชื่อมโยงต่อเนื่องมายังแม่น้ำสุพรรณบุรี และแม่น้ำจะเข้สามพันผสมผสานกับการเดินบกที่อำเภอ

เหรียญอีแปะเงินอุจู้ หรือ ฮั่นอุจู้เงิน ใช้ในช่วงปี พ.ศ. ๕๒๕ - ๑๑๖๔ พบที่ วัดสมอลม ตำบลสนามคลี อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบเหรียญกษาปณ์สมัยโรมันที่ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ในด้านการค้าทางทะเลระหว่างดินแดนตะวันตกกับเมืองอุทอง ซึ่งมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๘ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง ได้จัดแสดงเหรียญกษาปณ์โรมันอยู่ ๑ เหรียญ ที่พบในเขตอำเภออุทองเป็นเหรียญที่ทำขึ้นในรัชกาลพระเจ้าจักรพรรดิ-วิกโตรินุส ค.ศ. ๒๖๘ - ๒๗๑ ด้านหน้าเป็นรูปพระพักตร์ด้านข้างขวาพระเจ้าจักรพรรดิวิกโตรินุสที่ขอบเหรียญมีการลงพระนาม IMP VICTORINUS PP ACG มีพระนามเต็มว่า AMPERATOR CAESAR VICTORINUS PIUS FELEX AGOUSTUS แปลว่าพระเจ้าจักรพรรดิซีซาร์ วิกโตรินุส ศรีธธา ความสุข สง่า (ลอง देख, คริสเตียน ๒๕๒๕) ส่วนด้านหลังเป็นรูปเทพองค์อื่น ๆ

การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างโรมันกับดินแดนตะวันออกเฉียงใต้หรืออินโดจีนนั้น ได้ระบุไว้ว่าโรมันมีความต้องการทองคำมาใช้สอย จักรพรรดิเวสเปเซียน (Emperor Vespasian) ครองราชย์ระหว่างพ.ศ. ๖๑๒ - ๖๒๒ ได้ส่งนักผจญภัยออกไปยังดินแดน Golden Khersonese หรือที่นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า คือ สุวรรณภูมินั่นเอง (น.ณ.ปากน้ำ ๒๕๒๓ : ๒๘)

ความเชื่อในเรื่องดินแดนสุวรรณภูมิว่าอยู่ที่ใดนั้นมีการถกเถียงกันมากมาย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ ทรงมีมติว่าแคว้นสุวรรณภูมิอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและมีจังหวัดนครปฐมเป็นเมืองสำคัญทางศาสนา ส่วนนายมานิต วัลลิโภดม เชื่อว่าสุวรรณภูมิอยู่ภาคใต้ของประเทศไทยมีเมืองตรังหรือตะโกลาเป็นเมืองท่า ยอร์ช เซเดส์ เชื่อว่าสุวรรณภูมิอยู่ในภาคกลางของสยามโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือเมืองอุทอง โดยเสนอบทความตอนหนึ่งว่า

"จดหมายเหตุจีนเล่าว่า ฟันซีมัน (Fan Che Man) แต่ในจารึกไวกัน (Vocomh) เรียกว่า ศรีมาระ (Sri Mara) กษัตริย์ฟูนันทรงสิ้นพระชนม์ เนื่องจากการกวาดล้างของจีนหลิน (Chin lin) ที่แปลว่า ชายแดนทองในยุทธภูมิ เชื่อว่าจะเป็นสุวรรณภูมิ (แผ่นดินทอง) ในภาษาบาลี อันเป็นคัมภีร์พุทธ หรือคำว่า สุวรรณภูมิ (กำแพงทอง) ในคัมภีร์สันสกฤต"

สุวรรณภูมิ ได้รับพุทธศาสนาจากการเผยแพร่ของพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นศาสนาแบบหินยานเถรวาท ซึ่งเข้าใจว่าได้แพร่ขยายไปยังอาณาจักรต่างๆ และมีมาก่อนฟูนันเพราะฟูนันเริ่มมีบทบาทในเอเชียอาคเนย์เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๙ แต่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งทูตมายังสุวรรณภูมิเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ อาณาจักรฟูนันนั้นไม่เคยรู้จักกันเลย และที่เรียกว่าสุวรรณภูมินั้นจะเป็นชื่อแคว้นหรือประเทศยากที่จะเดาได้

อาณาจักรนี้รับพุทธศาสนาจากพระโสมณะเถระ และพระอุตตรเถระ จะมีความเจริญแต่ไหนก็เป็นเรื่องมีดมนอีก ในหนังสือศาสนาวงศ์ซึ่งเป็นคัมภีร์ประวัติ-พุทธศาสนา กล่าวถึง พระมหาเถระทั้งสองต้องไปปราบผีเสื้อน้ำก่อนจะประกาศพระศาสนา

ในช่วงยุคถึงประวัติศาสตร์นี้ มีการกล่าวถึงดินแดนสุวรรณภูมิ (Suvannabhumi) ว่าเกิดขึ้นท่ามกลางของกลุ่มชนที่มีความเชื่อทางฮินดูและพุทธศาสนาที่มีรากเหง้ามาจากประเทศอินเดีย มีการใช้ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์เป็นดินแดนที่บรรดาพ่อค้า นักบวช และผู้ชำนาญด้านอักษรศาสตร์ (Literature) เดินทางมาแสวงโชคในดินแดนนี้ (Wheatley, Paul 1980 : 185) การเดินเรือมายังสุวรรณภูมิของต่างชาตินั้น จะเป็นช่วงฤดูกาลที่ต้องอาศัยลมมรสุมเข้ามาช่วยเมื่อมาถึงดินแดน

เหรียญกษาปณ์โรมันเป็นรูปจักรพรรดิวิกโตรินุส และด้านหลังเป็นรูปเทพเจ้า อายุราวปี (ค.ศ. ๒๖๘ - ๒๗๑) พ.ศ. ๘๑๒ - ๘๑๔

แห่งนี้ จึงมีการค้าลูกปัด (Beads) เครื่องรางของขลัง (Magic amulets) ทองคำ ดีบุก งาม้าง การบูร (Canrpha) ยาสมุนไพร นอแรด เป็นต้น

จากหลักฐานทางด้านโบราณคดีและจากเอกสาร ได้ระบุชัดเจนว่าการที่วัฒนธรรมอินเดียเข้ามาเผยแพร่ยังดินแดนต่าง ๆ แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ประชาชนในยุคช่วงถึงประวัติศาสตร์ก็มีการจัดระบบทางเศรษฐกิจสังคม (Socio - economic organization) มาแต่ครั้งโบราณ อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ หรือพุทธศาสนาก็ตาม มักมาในรูปแบบอักษรศาสตร์ ด้านกายภาพ กวี หรือพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งจะเผยแพร่เข้ามายังกษัตริย์ผู้ปกครองก่อน จึงค่อยขยายไปสู่ประชาชนทั่วไป คลื่นวัฒนธรรมของอินเดียที่แพร่เข้ามายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคถึงประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ดร. เวลส์ (Dr. Wales) ได้เสนอไว้ในหนังสือ The Making of Greater India ไว้ ๓ ประการ ดังนี้-

๑. สมัยอมราวตี (Amaravati) ในช่วง ค.ศ. ๒๐๐ - ๓๐๐ หรือพ.ศ. ๗๕๓ - ๘๕๓
๒. สมัยคุปตะ (Gupta) ในช่วง ค.ศ. ๔๐๐ - ๖๐๐ หรือพ.ศ. ๙๔๓ - ๑๑๔๓
๓. สมัยปาละ (Pala) ในช่วง ค.ศ. ๗๕๐ - ๙๐๐ หรือพ.ศ. ๑๒๙๓ - ๑๔๙๓

การศึกษาขุดค้นทางด้านโบราณคดีของ ดร. ควอริช เวลส์ ที่แหล่งโบราณคดีบ้านท่าม่วงในพ.ศ. ๒๕๑๒ (ค.ศ. ๑๙๖๘) เพื่อพิสูจน์ทฤษฎีที่เขาเชื่อว่า จีนหลิน (Chin - lin) คือต้นเคาหรือบรรพบุรุษทวารวดี และได้พบหลักฐานเศษภาชนะดินเผาเพียงชิ้นเดียว (ในชั้นความลึก ๑.๓๕ เมตรจากผิวดิน) ที่ตกแต่งด้วยลาย พบลูกปัดมีเส้นลูกคลื่น ๓ เส้น เป็นลักษณะเฉพาะที่พบที่เมืองออกแก้ว (Oc - éo) ประเทศเวียดนาม

ต่อมาในพ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๖๙ - ๑๙๗๐) มีการขุดค้นโดยคณะปฏิบัติงานโบราณคดีไทย และสหราชอาณาจักร ทำการขุดค้นทางแหล่งโบราณคดีบ้านท่าม่วงอีกครั้ง โดยทางจากจุดที่ ดร. เวลส์ ขุดประมาณ ๑ กิโลเมตร ได้พบสิ่งที่เป็นศิลปะพูน้นมากบนผิวดิน และดินชั้นล่างสุดในระดับความลึก ๒.๑๐ เมตรจากพื้น ปัจจุบันพบหินบดและลูกกลิ้ง แต่ที่สำคัญก็มีในระดับความลึก ๒.๒๐ เมตรพบวัสดุที่ทำจากเหล็กจำนวนหนึ่ง พบชิ้นเหล็กที่เหลือจากการหลอม

จากการนำตัวอย่างของถ่านในชั้นดินต่างๆ ไปหาอายุโดยวิธีคาร์บอน ๑๔ (Carbon 14) ที่มหาวิทยาลัยออสเตรเลีย (A.N.U.) มีข้อสรุปผลดังนี้ (สิริกุล พิชัยชุมพล, ๒๕๒๗ : ๑๒๘ อ้างถึง ดร. ควอริช เวลส์ บทความ "หลักฐานทางโบราณคดีที่อุททอง")

ลักษณะรูปลูกปัดที่ตกแต่งเป็นลวดลายเส้นลูกคลื่น พบที่บริเวณเมืองโบราณอุททอง มีลักษณะคล้ายกับที่พบที่เมืองออกแก้ว (Oc - éo) ประเทศเวียดนาม

ตารางที่ ๑ ผลการหาอายุตัวอย่างภาชนะดินเผาจากที่แหล่งโบราณคดี บ้านท่าม่วง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ชั้น ระดับความลึกจากผิวดิน (เซนติเมตร)	ชื่อกลุ่มชุดค้น	หมายเลขตัวอย่าง	อายุ
60 - 70	F5	ANU 1184	1880 + 80 B.P. (ค.ศ. 70 หรือ 1800 - 1960 ปี มาแล้ว)
150 - 160	F5	ANU 1185	2160 + 110 B.P. (210 BC.) หรือ 2050 - 2270 ปีมาแล้ว หรือ พ.ศ. 271 - 491

*B.P. หมายถึง Before Present หรือนับอายุว่ากี่ปีมาแล้วจนถึงปัจจุบัน

หมายเหตุ แม้ว่าหลักฐานที่เป็นตัวอย่างภาชนะดินเผาที่ได้จากหลุม F5 ได้นำไปหาอายุโดยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ (Thermoluminescence) โดยมหาวิทยาลัยออสเตรเลีย (A.N.U.) ยังมีการหาอายุดังกล่าวข้างต้น โดยวิธีคาร์บอน 14 อีกด้วย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบการหาอายุทางหลักฐานทางด้านโบราณคดี

ระดับความสูงจากผิวดิน (ซม.)	วิธีคาร์บอน 14	เทอร์โมลูมิเนสเซนส์
60 - 70	A.D. 70	AD. 710
70 - 80		AD. 860
150 - 160	210 B.C	AD. 400 AD. 800
180 - 190	-	AD. 660 AD. 710 AD. 980 AD. 590
210 - 220	-	AD. 960

จากตารางที่ ๒ มีความขัดแย้งที่ไม่เป็นลำดับ ทั้งที่ชั้นดินไม่ได้ถูกรบกวน (Disturb) แต่อย่างใด โดยเฉพาะความลึก ลึกที่สุดคือ ระดับ ๒๑๐ - ๒๒๐ เซนติเมตร กลับมีอายุ A.D. 960 หรือพ.ศ. ๑๕๐๐ ซึ่งเป็นช่วงปลายของสมัยทวารวดีแล้ว ขณะเดียวกันความลึกระดับ ๑๕๐ - ๑๖๐ เซนติเมตร กลับมีอายุ A.D. 400 หรือพ.ศ. ๙๔๓ หรือเป็นยุคก่อน ก่อนการตั้งอาณาจักรทวารวดี อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องที่ควรจะได้มีการตรวจสอบและพิสูจน์ความถูกต้องในเรื่องการหาอายุโดยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ หรือการเก็บตัวอย่างหาอายุต่อไปในอนาคต

จากหลักฐานทางชั้นดินทางด้านโบราณคดีที่บริเวณเมืองอุทอง ดร. ควอริช เวลล์ (Quaritch Wales) ได้สรุปว่าดินแดนแถบนี้ก่อนที่จะอยู่ภายใต้อำนาจของพันซิมัน (Fan - Che - man) นั้น มีการพัฒนาไปตั้งแต่ระยะยุคหินใหม่ตอนปลาย หรือยุคโลหะตอนต้น มีการทำภาชนะดินเผาที่แตกต่างไปจากอินโดจีน

ดร. เวลล์ ยังตั้งทฤษฎีใหม่อีกว่าบริเวณนี้เป็นที่เกิดและที่ตั้งอาณาจักรฟูนัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่พัฒนาการมาจากยุคหินใหม่ตอนปลาย และยุคโลหะตอนต้น ผสมผสานกับอารยธรรมอินเดีย และพันซิมันได้ขยายอำนาจเข้าครอบครองประเทศใกล้เคียงในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ โดยบุกเบิกแนวชายฝั่งของชาวสยาม จนกระทั่งพระองค์สิ้นพระชนม์ในระหว่างความพยายามที่จะยึดครองจีนหลิน (Chin - lin)

ขณะเดียวกันก่อนที่การขยายอาณาเขตของอาณาจักรฟูนันมายังบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางสมัยก่อนทวารวดี ในบริเวณแม่น้ำจะเข้สามพันและแม่น้ำสุพรรณบุรี ดินแดนที่เป็นที่ตั้งของชุมชนวัฒนธรรมยุคโลหะ (Metal Age) ต่อมาได้พัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ มีการติดต่อสัมพันธ์ทางพุทธศาสนากับประเทศอินเดีย และมีการค้ากันขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการเปรียบเทียบหลักฐานการขุดค้นทางด้านโบราณคดีระหว่างแหล่งท่าม่วง ตำบลอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี กับเมืองออกแก้วตอนใต้ของประเทศเวียดนามแล้วระบุชัดเจนว่ามีลักษณะเหมือนกับเรื่องราวของอาณาจักรฟูนัน มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางไปบริเวณทางลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ประเทศเวียดนาม และในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะแถบบริเวณแม่น้ำสุพรรณบุรี รวมทั้งลุ่มแม่น้ำจะเข้สามพัน แม่น้ำท่าว่า การศึกษาที่สำคัญที่ให้ความ

กระจ่างในเรื่องนี้คือ ศาสตราจารย์ช็อง บัวเชอร์ลิเยร์ ที่เสนอบทความเรื่อง ความรู้ใหม่ทางด้านโบราณคดีจากเมืองอุทอง และความสำคัญของเมืองอุทองในประวัติศาสตร์ไทย (U - Thong et son importance pour l'histoire de Thailand) พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๐๙ โดยมีข้อสรุปในตอนหนึ่งว่า (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ๒๕๐๙ : ๒)

"การศึกษาค้นคว้าขั้นต้นของข้าพเจ้า (ศาสตราจารย์ช็อง บัวเชอร์ลิเยร์) ทำให้ทราบว่าเมืองอุทองได้มีมนุษย์อาศัยอยู่โดยไม่ขาดสาย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ลงมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ณ เมืองนี้ (อุทอง) ได้ค้นพบโบราณวัตถุ ซึ่งคงอยู่ในสมัยฟูนันโดยไม่ต้องสงสัย เป็นต้นว่า ลูกบิด ตราที่มีประทับตรา เครื่องประดับและโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผ่นอิฐจำหลัก ซึ่งแสดงว่ามีสิ่งก่อสร้างจริง ๆ เป็นหลักฐานที่บ่งถึงสถาปัตยกรรมพื้นเมือง ในขณะที่โบราณวัตถุอื่น ๆ ที่กล่าวถึงมาข้างต้น อาจนำมาจากที่อื่นก็ได้"

ความเชื่อในเรื่อง ที่ตั้ง ของอาณาจักรฟูนัน อาจอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ได้มีการนำเสนอโดยศาสตราจารย์ช็อง บัวเชอร์ลิเยร์ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ๒๕๐๙ : ๑๙ - ๑๙) ว่า จดหมายเหตุจีนกล่าวว่าในพุทธศตวรรษที่ ๘ พระเจ้าพันมัน (Fan Man) มหาราชแห่งอาณาจักรฟูนัน ได้ทรงปราบปรามอาณาจักรต่างๆ ลงมากกว่า ๑๐ แห่ง และมักเชื่อกันว่าในจำนวนนี้ควรมีดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย หมายความว่า การปราบปรามนี้ได้ตีวงแผ่จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก แต่หลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบันทำให้ ศาสตราจารย์ บัวเชอร์ลิเยร์ นำข้อสงสัยว่าการปราบปรามนี้แผ่ขยายจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกได้หรือไม่ แต่ในขณะเดียวกันที่อาณาจักรฟูนันได้ล่มสลาย เพราะถูกอาณาจักรเจนละเข้าโจมตีในระหว่าง พ.ศ. ๑๑๐๐ - ๑๑๕๐ นั้น ราชธานีอาณาจักรฟูนันคงย้ายไปตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขงแล้ว

ศาสตราจารย์ช็อง บัวเชอร์ลิเยร์ ตั้งทฤษฎีว่าอาณาจักรฟูนันดั้งเดิมอาจตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีเหตุผลดังนี้

ในแหลมโคชินไชน่า มีร่องรอยของเมืองเพียง ๓ - ๔ เมือง ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมแบบฟูนัน ในจำนวนนี้มีเพียงเมืองเดียว คือ เมืองออกแก้ว (Oc - éo) ที่ได้ศึกษากันแล้วแต่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีเมืองราว ๑๕

เมือง ที่มีแผนผังเช่นเดียวกัน และแสดงให้เห็นถึงวัตถุในวัฒนธรรมแบบฟูนันเช่นเดียวกับไปทรงแม่น้ำโขงหรือดินแดนตอนใต้สุดของแม่น้ำโขง ซึ่งอาจดำรงอยู่ได้โดยการขุดคลองหรือระบายน้ำ เพื่อการเพาะปลูกหรือเพื่อการคมนาคม ร่องรอยทางด้านก่อนประวัติศาสตร์หรือชั้นแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีอยู่น้อยและแยกกันห่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การเพาะปลูกก็อาจทำได้อย่างสะดวก ร่องรอยทางด้านก่อนประวัติศาสตร์และชั้นแรกเริ่มก่อนประวัติศาสตร์มีอยู่เป็นจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ามีศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมอันเก่าแก่หลายแห่งที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกันและเจริญอยู่สืบมา

วัฒนธรรมแบบฟูนันที่เมืองออกแก้ว ไม่ได้สืบต่อไปในวัฒนธรรมแบบเจนละแต่ขาดหายไป เครื่องประดับทำด้วยทองหรือดีบุก รวมทั้งลูกปัด ซึ่งค้นพบเป็นจำนวนมากที่เมืองออกแก้ว และเครื่องดินเผาที่ไม่ปรากฏมีในอาณาจักรเจนละ แต่ตรงกันข้ามอาณาจักรทวารวดีที่เป็นผู้สืบทอดโดยตรงจากอาณาจักรฟูนันกับใช้การก่อสร้างแบบเดียวกัน มีวัตถุอย่างเดียวกันลงไปถึงปลายสมัยทวารวดี และวัตถุเหล่านี้ก็มีวิวัฒนาการไปอย่างช้า ๆ จากประติมากรรมและภาพสลักนูนต่ำในศิลปะทวารวดี ทำให้ทราบวิธีใช้เครื่องอาภรณ์คล้ายกับที่ค้นพบที่เมืองออกแก้ว

แม้ว่าเมืองออกแก้วจะมีความสำคัญเนื่องจากโบราณวัตถุสถานที่ค้นพบ แต่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้ค้นพบร่องรอยของอิทธิพลอินเดียเป็นครั้งแรก อาจนำเข้ามาจากประเทศอินเดีย คือ พระพุทธรูปในศิลปะที่เรียกว่า แบบอมราวดี ที่ประทับตรามีจารึกตัวอักษรหรืออาภรณ์ เป็นวัตถุที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น และแสดง

ประติมากรรม พระภิกษุ ๓ รูป กำลังเข้าแถวยื่นบิณฑบาตร พบที่เขาพระ ทางทิศตะวันตกของเมืองโบราณอุทอง สมัยอมราวดี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดียในพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ วัตถุแห่งนี้เป็นต้นว่าแผ่นภาพดินเผาสลักนูนต่ำ ซึ่งได้ทำขึ้น ณ เมืองอุทอง ได้แก่ รูปกนิริสวศิริภรณ์แบบอินเดีย รูปพระภิกษุสงฆ์ครองจีวรแบบอมราวดี และพระพุทธรูปนาคปรกแบบอมราวดี นอกจากนี้มีเครื่องใช้ในบ้านเป็นต้นว่า ตะเกียง ที่เรียกว่าแบบโรมัน ตะเกียงแบบอานธระในศิลปะอมราวดี ประติมากรรมรูปศิลาปางสมาธิธรรมจักรและกวางหมอบ ที่เมืองอุทอง แสดงให้เห็นแน่ชัดถึงอิทธิพลทางศิลปะอินเดียแบบหลังคุปตะ

หลักฐานทางด้านโบราณคดี

ตามที่นักวิชาการได้กล่าวถึงทฤษฎีความเชื่อต่าง ๆ ของอาณาจักรฟูนัน ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองสุพรรณบุรี และใกล้เคียงนั้น เพื่อให้หลักฐานการตีความที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณวัตถุจำนวนหลายชิ้นที่จัดแสดงและอยู่ในห้องคลังอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นข้อมูลที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ได้แก่ ประติมากรรมดินเผา ตะเกียง ตราประทับ พระพุทธรูปศิลา เหยียน เป็นต้น

ประติมากรรมดินเผา เป็นรูปพระภิกษุ ๓ รูป กำลังเข้าแถวยื่นบิณฑบาตร ทรงจีวรเป็นริ้ว พบที่เขาพระ ทางทิศตะวันตกของเมืองโบราณอุทองมีขนาด ๑๖.๕๖ เซนติเมตร ในการกำหนดอายุนั้นกำหนดไว้อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ (บัวเชอร์ลิเยร์, ชีง ๒๕๐๙ : ๑๙)

ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา ปางสมาธิ นาคปรก เหลือเฉพาะพระพักตร์ พระบาทและส่วนของหัวนาค บางส่วนเท่านั้น ส่วนองค์ถึงพระเศียรชำรุดหักหายไป ประติมากรรมรูปนี้พบที่บริเวณภายในเมืองโบราณอุทอง สามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ฝาจุกภาชนะดินเผา พบที่ในเมืองอุทองเป็นรูปเทวีกบิลสิงห์ และมีคนพนมมืออยู่ข้างๆ ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นรูปคชลักษณ์ หรือพระลักษมีประทับนั่งขัดสมาธิ เพชรบนดอกบัวบานด้วยข้างซุงวงรดน้ำ รูปคชลักษณ์นี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์เป็นเครื่องหมายมงคลที่ใช้ทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในพระพุทธศาสนา กล่าวกันว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งปางประสูติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย ลักษณะประติมากรรมนี้คล้ายกับศิลปะอมราวดีของอินเดียที่ปรากฏภาพสลัก

การบูชาพระสฤป สามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘ - ๑๐

ตะเกียงอานธระ พบที่เมืองอุทองและบ้านดอนระมั่ง ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีสภาพชำรุดเหลือเฉพาะส่วนที่ใส่น้ำมันเท่านั้น ตะเกียงนี้ถือว่าเป็นของที่ใช้น้ำมันเพื่อให้แสงสว่าง รูปแบบคล้ายตะเกียงโรมัน จัดอยู่ในศิลปะอมราวดีอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ (บัวเชอร์ลิเยร์, ช็อง ๒๕๐๙ : ๑๙)

พระพุทธรูปหินสลักนูนสูง ปางสมาธิ มีธรรมจักรและกวางหมอบทำด้วยดินเผา พบที่เขาวพระอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาจากพุทธศิลป์แสดงให้เห็นแน่ชัดว่าได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดีย

แบบหลังคุปตะ กำหนดอายุได้พุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐ (บัวเชอร์ลิเยร์, ช็อง ๒๕๐๙ : ๑๙)

แผ่นภาชนะดินเผาสลักนูนรูปกนิริสวามิราภรณ์ เป็นแบบอินเดียพบในเมืองอุทองกำหนดอายุได้พุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ตราดินเผา เป็นรูปสิ่งหนึ่งชั้นชาหน้า รูปนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับรูปสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในภาพสลักพุทธบัลลังก์ในศิลปะอินเดียแบบอมราวดี ซึ่งมีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๘ รูปตราดินเผานี้ จึงควรมีอายุมาในรุ่นหลังราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ตราดินเผารูปคนต่อสู้ พบที่เมืองอุทอง มีลักษณะคล้ายเหรียญโรมันในคริสต์ศตวรรษที่ ๓ (พุทธ-

แผ่นภาชนะดินเผาสลักนูนรูปกนิริสวามิราภรณ์ พบในเมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตะเกียงอานธระ พบที่อุทองและบ้านดอนระมั่ง ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ตราดินเผารูปคนต่อสู้ พบที่เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ศตวรรษที่ ๘) จึงกำหนดอายุตราดินเผาอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๐

ลูกปัด (BEADS) เป็นหลักฐานที่พบทางด้านโบราณคดีที่สำคัญ ที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรม ทางการค้า ประเพณีและความเชื่อของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ลูกปัด ตามความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า "เม็ดแก้ว" เป็นต้น มีรูตรงกลางสำหรับร้อยเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ แต่ในความหมายทางด้านโบราณคดีแล้ว ลูกปัดให้หมายรวมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่นำมาใช้ในลักษณะเดียวกับลูกปัด โดยใช้วัสดุต่างกัน เช่น ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน ลูกปัดดินเผา ลูกปัดหอย กระดุกสัตว์ และโลหะ หรือแร่รัตนชาติต่าง ๆ เป็นต้น

ลูกปัดแก้วและหิน มีมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่ยุคสำริด (Metal Age) ยังคงนิยมถึงทุกวันนี้ อันเนื่องจากการใช้สอยของลูกปัดมีดังนี้ (ชิน อยู่ดี ๒๕๐๙ : ๕๑ และจุฑพร เทียมทันกฤตและคณะ ๒๕๓๕ : ๑๐๐)

๑. เครื่องประดับ โดยร้อยเชือกหรือวัสดุอื่น ๆ ร้อยเป็นพวงติดกันผูกไว้ที่ข้อมือ เป็นสายพันรอบเอว และร้อยคล้องคอ เจาะติดจุมูกใส่เป็นต่างหู พันไว้บนศีรษะ ร้อยไว้รอบผม แล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น และบางครั้งใช้เป็นเครื่องบอกฐานะทางสังคม

๒. เครื่องรางของขลัง (amulet and talisman) บางครั้งใช้ประกอบพิธีกรรมเพราะในความหมายของคำว่า ลูกปัดในภาษาไทยอาจหมายถึง "ปัดรังควาน" หรือ "ปัดเสนียด จัญไร หรือสิ่งชั่วร้าย" เมื่อเทียบกับความหมายในภาษาอังกฤษ คำว่า "BEAD" มาจากคำว่า "BEDE" ในสมัยกลาง แปลว่า "การสวดมนต์" (Prayer) ซึ่งน่าจะเกี่ยวกับพิธีกรรมนั่นเอง

๓. เครื่องมือในการรักษาโรคบางอย่างได้ ในทวีปยุโรปเชื่อกันว่าลูกปัดช่วยถอนอมส่ายตา ลูกปัดอำพันใช้แก้โรคปวดท้องได้

๔. ใช้แทนเงินตรา ในการแลกเปลี่ยนทางการค้า เพราะลูกปัดมีขนาดที่เหมาะสม ง่ายต่อการนำติดตัวไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าในทวีปเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา พบลูกปัดเป็นจำนวนมากรวมอยู่กับสินค้าอื่นๆ

โดยเฉพาะในยุคที่มนุษย์เริ่มมีความสัมพันธ์ทางการค้า

ความเป็นมาของลูกปัด

มนุษย์รู้จักการทำลูกปัดจากเปลือกหอย ดินเผา และหินสีต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินเก่า (Palaeolithic) โดยการนำเปลือกหอย กระดุกสัตว์ และงาช้างมาตัด เจาะรูนำมาร้อยเป็นเครื่องประดับสำหรับห้อยคอ ต่อมาในยุคหินกลาง (Mesolithic) พบหลักฐานการฝังศพที่มีการนำเอาเครื่องประดับ และเครื่องมือเครื่องใช้อยู่ด้วยกัน ซึ่งพบจากการขุดค้นที่ถ้ำพระอำเภอยะโฮง จังหวัดกาญจนบุรี ในยุคหินใหม่ (Neolithic) ได้พบหลักฐานที่บ้านเก่า อำเภอมะนัง จังหวัดกาญจนบุรี พบลูกปัดที่ทำด้วยกระดุกสัตว์เป็นแผ่นกลมแบน เปลือกหอยแครงเจาะรู ลูกปัดทำด้วยหินเป็นแท่งกลมยาวคล้ายกระดุก (ชิน อยู่ดี ๒๕๐๙ : ๕๕) การค้นพบลูกปัดที่สำคัญในยุคนี้ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบลูกปัดดินเผา ลูกปัดหินทำจากหินคาร์เนเลียนสีส้ม มีรูปกลมคล้ายผลส้ม รูปไข่ และรูปทรงลูกมะกอก ส่วนลูกปัดแก้วสีฟ้า สีน้ำเงินเข้ม และสีเขียว มีรูปทรงเป็นแบบทรงตั้งเบียร์ทรงกระบอก และแบบแท่งยาว คล้ายตะกรุดโทน

การขุดค้นทางด้านโบราณคดีที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ พบลูกปัดในยุคโลหะ มีลูกปัดหลายชนิด หลายแบบ เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียนสีส้ม ลูกปัดหินอาเกต (Agate) มีสีดำสลับขาว โดยมีการตกแต่งด้วยการลงยา สีขาวทำให้มีลวดลายสวยงามทำเป็นลวดลาย เช่น ลายเส้นรอบวง ลายซิกแซก และลายคดโค้ง นอกจากนี้ยังพบเครื่องประดับสำริด ภาชนะสำริดที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงพบร่วมกันอีกด้วย ซึ่งแหล่งโบราณคดีที่บ้านดอนตาเพชร กำหนดไว้ ๒,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ลูกปัดเมืองสุพรรณบุรี

ในเมืองสุพรรณบุรี พบลูกปัดกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยพบในเขตอำเภออู่ทอง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอสองพี่น้อง อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชูก และอำเภอเดิมบางนางบวช แต่จากการสำรวจและขุดค้นทางวิชาการ พบว่าที่อำเภออู่ทองนั้น มีการพบลูกปัดที่มากและหนาแน่น (มนัส โอภาสกุล ๒๕๔๐ : ๔๕ - ๔๖)

ลักษณะรูปแบบของลูกปัดแบบต่าง ๆ ที่พบบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง และในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี

๑. อำเภออุทุมพร โด่แก้ว ตัวเมืองเก่าอุทุมพร บ้านโคกลำโรง ตำบลหนองโอง บ้านยางยี่แสง ตำบลเจดีย์ บ้านนาลาว ตำบลอุทุมพร บ้านดอนคา ตำบลดอนคา บ้านไข่ง ตำบลพลับพลา และบ้านดอนอิก้อย ตำบลสระยายโสม

๒. อำเภอเมืองสุพรรณบุรี โด่แก้ว บ้านดอนระกำ ตำบลสวนแดง บ้านสวนแดง ตำบลสวนแดง บ้านศาลาขาว ตำบลศาลาขาว บ้านปลายน้ำ ตำบลสระแก้ว บ้านหนองปรือ ตำบลสระแก้ว บ้านหนองขาม ตำบลตลิ่งชัน บ้านม่วงงาม ตำบลตลิ่งชัน บ้านท่าว่า เขาดิน ตำบลสระแก้ว บ้านผังโคก ตำบลสนามคลี บ้านทุ่งประดู่ ตำบลตลิ่งชัน และบ้านดอนระฆัง ตำบลตลิ่งชัน

๓. อำเภอดอนเจดีย์ โด่แก้ว ห้วยหนองพันดี ตำบลสระกระโจม บ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย บ้านหนองปล้อง ตำบลดอนเจดีย์ วัดสระศรีเจริญ ตำบลดอนเจดีย์ บ้านบางโกรก ตำบลดอนเจดีย์ และวัดบ้านบางกรวด ตำบลหนองสาหร่าย

๔. อำเภอศรีประจันต์ โด่แก้ว วัดสัปรดเทศ ตำบลมดแดง วัดเสาธงทอง ตำบลมดแดง และหนองไร่ (วัดบางแก้ว) ตำบลศรีประจันต์

๕. อำเภอสามชุก โด่แก้ว วัดนางพิมพ์ ตำบลสามชุก วัดลำพระยา ตำบลยานยาว และบ้านทางพระ ตำบลบ้านสระ

๖. อำเภอเดิมบางนางบวช โด่แก้ว บ้านท่าไชย ตำบลหัวโพธิ์ บ้านกึ่งทอง ตำบลหัวโพธิ์ วัดหัวโพธิ์ ตำบลหัวโพธิ์ วัดทุ่งเจริญ ตำบลเนินพระปรารค์ และบ้านซอชนก ตำบลศรีสำราญ

จากการศึกษาลูกปัดที่เมืองอุทุมพร สามารถแบ่งตามชนิดของวัสดุที่ใช้ทำ มีดังนี้

ลูกปัดหิน ทำจากหินคาร์เนเลียน (Carnelian) หินควอตซ์ (Quartz) สีต่าง ๆ หินอมethyst (Amethyst) หินแคลเซโดนี (Chalcedony) หินจำพวกโมรา (Agate) หินออนิกซ์ (Onyx) หินเจสเพอ (Jasper) หินโอปอล (Opal) หินซิลิกซ์ (Silix) หินหยก หินเชอคอน (Zircon) นิล (Beryl) มุศราคำ โกเมน หินเชอเพนไทน์ (Serpentine) เป็นต้น

ลูกปัดแก้ว ทำจากแก้วที่สีทึบและสีใสสีที่พบได้แก่ สีแดง สีเขียว สีน้ำเงิน สีส้ม สีเหลือง สีเขียวอ่อน

สีอำพัน สีฟ้า

ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ กรมศิลปากร ได้ส่งตัวอย่างให้กรมวิทยาศาสตร์วิเคราะห์ลูกปัดสีเขียวขุ่นพบที่อำเภออุทุมพร มีสีส่วนผสมดังนี้ (ชิน อยู่ดี ๒๕๐๙ : ๕๓)

- ซิลิกา	๖๑.๘๐%
- โซดา	๒๑.๔๐%
- โบรอน	๐.๕๕%
- ปูน	๕.๒๐%
- อลูมินา	๘.๒๐%
- เหล็กออกไซด์	๒.๒๐%

จากการศึกษาตัวอย่างของลูกปัดที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ามีรูปร่างเป็นแบบต่าง ๆ มีจำนวนมากถึง ๔ กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมหรือรูปรี โด่แก้ว

- รูปลูกมะกอก
- รูปคล้ายลูกอมันต์ (Amygdaleid) หรือคล้ายเม็ดถั่วลิสง
- รูปกลมคล้ายผลส้ม
- รูปกลมแบน (disc bead)
- รูปกลมติดกันตั้งแต่ ๒ ลูกขึ้นไป (segment bead)
- รูปทรงกลมมีตาเป็นวงสีต่าง ๆ

กลุ่มที่ ๒ มีลักษณะเป็นรูปทรงเหลี่ยมต่าง ๆ โด่แก้ว

- รูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
- รูปลูกบาศก์
- รูปแปดเหลี่ยม
- รูปแท่งสี่เหลี่ยมผืนผ้า
- รูปหลายเหลี่ยม
- รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปลายข้างหนึ่งเป็นรูปคล้ายมงกุฎฝรั่ง

กลุ่มที่ ๓ มีลักษณะรูปทรงกระบอก โด่แก้ว

- รูปทรงกระบอกสั้นและยาว
- รูปทรงถังเบียร์ (barrel) สั้นและยาว
- รูปทรงกระบอกมีลวดลายสีต่าง ๆ เป็นลายสลักสีทางดิ่ง หรือเรียกลูกปัดโรมัน (Roman bead)

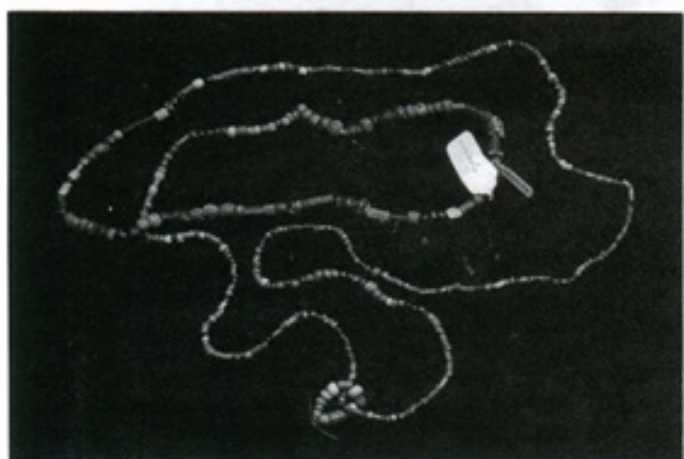
กลุ่มที่ ๔ มีลักษณะเป็นรูปทรงพิเศษรูปร่างต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจาก ๓ กลุ่มแรก โด่แก้ว

- รูปกรวยฐานซ้อน
- รูปคล้ายกระสวย
- รูปคล้ายตะกรุด
- รูปตัดเป็นแฉกคล้ายดาว
- รูปพระจันทร์เสี้ยว
- ลูกปัดทองทำคล้ายลูกตะกร้อ

ลูกปัดที่พบในบริเวณเมืองสุพรรณบุรี มีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ขนาด ๓ มิลลิเมตร ถึง ๑๗ มิลลิเมตร และขนาดยาวตั้งแต่ ๖ มิลลิเมตร ถึง ๓๑ มิลลิเมตร

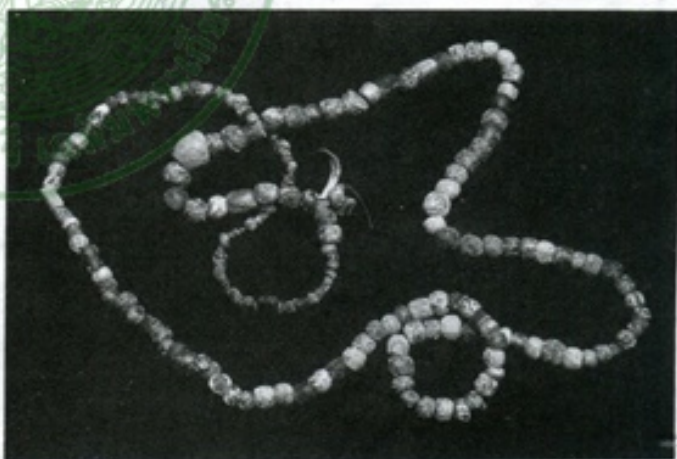

ชิ้นส่วนของวัตถุძიპในการผลิตลูกปัด พบในเขตอำเภอรูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะลูกปัดที่เด่นที่พบในเขตอำเภอรูทอง หรือลูกปัดที่เรียกกันว่า ลูกปัดโรมัน (Roman bead) มีหลายสี มีสีแดง - ดำ สีดำ - แดงและขาว สีดำ - ขาว - เขียวและ แดง สีแดง - ดำและเหลือง สีขาว - เขียว - แดงและเหลือง เป็นต้น ส่วนลูกปัดอีกชนิดหนึ่งที่พบซึ่งเรียกกันว่า ลูกปัดมีตา (eye bead) โดยทำเป็นรูปวงกลมที่บออยู่ในสุด และมีสีอื่นๆ เป็นวงรอบดูคล้ายดวงตามีสีต่างๆ ได้แก่ พื้นดำตาสีม่วง พื้นน้ำเงินตาสีขาว และพื้นขาวตาสีน้ำเงิน

สำหรับในประเทศไทย ได้พบลูกปัดรูปแบบเดียวกันกับที่อำเภอรูทองมีกระจัดกระจายอยู่ในเกือบทุกภาค

ลูกปัดหลากหลายชนิดในรูปแบบต่างๆ พบที่บริเวณเมืองโบราณรูทอง และบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนี้-

ภาคกลาง ได้แก่ บ้านเก่า ตำบลจระเข้มือ อำเภอมือง และตำบลลุ่มสุม อำเภอไทรโยค บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ภาคตะวันออก ได้แก่ เมืองพระรถ อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ภาคใต้ ได้แก่ เขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน อำเภอท่าชนะ แห่มโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เขาสามแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ควนลูกปัด อำเภอกระบุรี จังหวัดกระบี่ อำเภอสังขะ จังหวัดสงขลา

สำหรับในดินแดนต่างประเทศมีการพบลูกปัดลักษณะเช่นเดียวกับที่พบอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกปัดหินแบบฝังเส้นสี (etched bead) ทำด้วยหินคาร์เนเลียน (Carnelian) และโอนิกซ์ (Onyx) คล้ายกับที่ผลิตในอินเดีย มีการส่งค้าขายที่เมืองอริกาเมดู (Anikamedu) อยู่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศอินเดีย โดยเมืองนี้เป็นเมืองเก่าที่พวกโรมันเข้ามาตั้งสถานีค้าขายเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว

ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้พบลูกปัดแบบอุทอง เช่น ที่ประเทศมาเลเซีย กัวลาเซลินซิง รัฐเปรัก ที่ต้นหยงราวาบริเวณใกล้โจโฮลามา และมาอาคัมซูลตานใกล้โคตาติงกิ (Kota tinggi) และที่เพงคาลัน บูจิง (Pengkalan Bujang) ประเทศอินโดนีเซีย พบในหลุมฝังศพที่เกาะชวา เกาะสุมาตรา เกาะบาหลีและเกาะบอร์เนียว ประเทศฟิลิปปินส์ พบในภาคกลางที่คาลาเนย์ (Kalanay) และที่เบา (Bau) ประเทศลาว พบที่บ้านอ่าง บ้านโชคและบ้านเสือ สำหรับประเทศเวียดนาม พบที่เมืองออกแก้ว (Oc - eo) ใกล้เมืองไฮจิมนท์ซิดี (ไฮงอนเดิม)

ในด้านการกำหนดอายุของลูกปัดที่อำเภออุทอง น่าจะมีอายุตั้งแต่ ๔๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยมีการพิจารณาเปรียบเทียบกับลูกปัดแบบเดียวกันที่ทราบอายุแล้ว ในประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้อายุแล้ว

มีดังนี้

๑. คาลาเนย์ ประเทศฟิลิปปินส์ภาคกลาง มีอายุตั้งแต่ ๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาลถึง ๑๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือพ.ศ. ๒๔๓ - ๔๔๓

๒. กัวลาเซลินซิง ประเทศมาเลเซีย มีอายุราวคริสต์ศตวรรษที่ ๘ - ๑๐ หรือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๖

๓. เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ซึ่งนายหลุยส์ มาเลอเรท์ (Louis Malleret) เป็นผู้ขุดค้นพบ กำหนดว่าเป็นสมัยฟูนันมีอายุราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑ - ๓ หรือพุทธศตวรรษที่ ๗ - ๑๑

สมัยประวัติศาสตร์ (History)

อาณาจักรทวารวดี

คำว่า "ทวารวดี" เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า "ประกอบด้วยประตู" มักใช้หมายถึง "เมืองเก่า" และชื่อนี้ได้ถูกหยิบยกมาตั้งเป็นชื่อของรัฐแรกบนผืนแผ่นดินสยามประเทศโบราณ (ธิดา สารยา ๒๕๓๔ : ๔๐)

การรู้จักชื่อของศรีทวารวดีนั้น เนื่องจากการพบจารึกศรีทวารวดี ที่ปรากฏในเหรียญเงิน พบอยู่ในเขตอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นต้น

ผู้ที่ศึกษาจารึกทวารวดีคนแรกนั้น คือ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านแปลจารึกทั้งหมดว่า ศรีทวารวดี สุวปฺนยะ แปลว่า นายปญญะผู้เป็นใหญ่แห่งทวารวดีหรือในฐานะเป็นกษัตริย์ ก็แปลว่า พระเจ้าปญญะผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองทวารวดี หมายถึงว่า กษัตริย์แห่งเมืองทวารวดีในสมัยนั้นทรงพระนามว่า ปญญะหรือปุนย (ชะเอม แก้วคล้าย ๒๕๓๔ : ๕๙)

จากการศึกษาด้านจารึกศรีทวารวดีของชะเอม แก้วคล้าย ได้เสนอคำจารึก ศรีทวารวดี สุวปฺนยะ แยกศัพท์เป็น ศรี + ทวารวดี + อิศฺวร + ปฺนยะ สรุปแปลว่าพระเจ้าทวารวดีผู้มีปญญะ หรือพระเจ้าทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๐ จากการขุดค้นทางวิชาการของกรมศิลปากรโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี ได้พบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงินสมัยทวารวดี จำนวน ๙ เหรียญ ในจารึกจำนวนนั้นมีเหรียญเงิน ๓ เหรียญ ที่ปรากฏ

เศียรพระพุทธรูปสมัยทวารวดี

สิงห์ปูนปั้นสมัยทวารวดี

จารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต จำนวน ๒ บรรทัด ซึ่งจากการศึกษาของนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้อ่านว่า ศรีทวารวดี ศิวรปุณยา แปลว่าการบุญของพระเจ้าศรีทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

การรู้จักชื่อ "ทวารวดี" นั้น เริ่มต้นจากการแปลจดหมายเหตุการเดินทางของพระภิกษุชาวจีนชื่อ เหียนจิง (Hiuan Tsang) หรือพระถังซำจั๋ง ได้เดินทางโดยทางบกจากจีนไปยังอินเดียในระหว่าง พ.ศ. ๑๑๙๒ - ๑๑๙๘ เป็นเวลาถึง ๑๙ ปี เพื่อศึกษาพระธรรมในพระพุทธศาสนา เส้นทางที่เดินทางผ่านและแวะ ได้แก่ อาณาจักรสามาตาตา (Samatata) ปัจจุบันอยู่ในแคว้นเบงกอล และที่สำคัญเขาได้เขียนบรรยายถึงอาณาจักรต่าง ๆ ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของอินเดียหลายแห่ง โดยเฉพาะการกล่าวถึงอาณาจักรทวารวดีด้วยดังนี้

"จากอาณาจักรสามาตาตา (Samatata) ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คือ อาณาจักรชิลิดาตาโล (Shi - li - ch'a - ta - lo) ต่อจากนั้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้อยู่ทางชายฝั่งของมหาสมุทรเป็นอาณาจักรเจียโมลังเจีย (Chia - mo - lang - chia) ต่อไปทางทิศตะวันออกเป็นอาณาจักรโกโลโปตี (To - lo - po - ti) ถัดไปทางทิศตะวันออกเป็นอาณาจักรอิชางนาบุโล (I - shang - na - pu - lo) และต่อไปทางทิศตะวันออกเป็นอาณาจักรโมโฮซานโป (Mo - ho - chan - po) ซึ่งเป็นทางชื่อเดียวกับอาณาจักรลินอี (Lin - i)"

การเรียกชื่อในภาษาจีนของอาณาจักรต่าง ๆ ของพระภิกษุเหียนจิงนั้น พอล วีทลีย์ (Wheatley, Paul 1980 : 256 - 257) ได้ให้ความหมายของชื่อต่าง ๆ ไว้ดังนี้

สามาตาตา (Samatata) เป็นชื่อของอาณาจักรที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลด้านทิศเหนือของเมืองจิตตะกอง (Chittagong)

ชิลิดาตาโลเป็นชื่ออาณาจักรศรีเกษตรา (Srikshestra) เป็นอาณาจักรโบราณของพม่า

เจียโมลังเจีย คือ อาณาจักรคามลังกา (Kamalan'ka)

โกโลโปตี คือ อาณาจักรทวารวดี (Dvaravati)

เป็นอาณาจักรในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

อิชางนาบุโล คือ อาณาจักรอิสานปุระ (Isanapura)

โมโฮซานโป คือ อาณาจักรมหาจัมปา (Mahacampa)

ต่อมาพระภิกษุชาวจีนอีกผู้หนึ่งนามว่า อี้จิง (I - ching) เดินทางไปศึกษาพระธรรมที่ประเทศอินเดีย ในระหว่าง พ.ศ. ๑๒๑๔ - ๑๒๔๘ เดินทางออกจากกวางตุ้งโดยทางเรือในระหว่างการเดินทางนั้นได้บันทึกจดหมายเหตุการเดินทางไว้ดังนี้

"ห่างไปทางทิศตะวันออกของนาลันทา (Nalanda) ออกไป ๕๐๐ โยชน์ (Yojanas) เป็นดินแดนเรียกว่า เขตติดต่อดินแดนตะวันออก (Eastern March) มีเทือกเขาใหญ่สีดำ ติดต่อกันตอนใต้ของตูฟาน (Tu - Fan) หรือทิเบตอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดชู่ (Shu) หรือช้วน (Shu - Chuan) มีภูมิประเทศเป็นภูเขาต้องใช้เวลาเดินทางข้ามใช้เวลามากกว่า ๑ เดือนถัดไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ อยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลเป็นอาณาจักรชิลิดาตาโล (Shi - li - ch'a - ta - lo) หรือ ศรีเกษตรา (Srikshestra) ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นของอาณาจักรลังเจียชู่ (Lang - chia - shu) ส่วนทางด้านทิศตะวันออกเป็นอาณาจักรเฉโฮโปตี (She - ho - po - ti) ส่วนด้านทางทิศตะวันออกสุดเป็นอาณาจักรลินอี (Lin - i) หรือจัมปา (Campa) ซึ่งมีประชาชนเลื่อมใสในพระรัตนไตร (Three Jewels) หรือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์"

ในการเรียกชื่อของดินแดนต่าง ๆ นั้น พอล วีทลีย์ ได้ระบุไว้ดังนี้ ลังเจียชู่เป็นดินแดนเกี่ยวข้องกับลังกาสุกะเป็นอาณาจักรโบราณ ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย ในเขตอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน แต่เชราน (Charannes) และตากากูสุ (Takakusu) ได้ลงความเห็นไว้ว่า อาจเป็นชื่อเดียวกับเมืองเกียโมลังเกียในบันทึกของพระภิกษุเหียนจิง คือ รัฐพะโค หรือรัฐในลุ่มแม่น้ำอิรวดี เฉโฮโปตีเป็นชื่อเดียวกับ โกโลโปตี อันหมายถึงทวารวดี ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับ ทวารวดี (Dvaravati) ที่พระภิกษุเหียนจิง กล่าวถึง (Wheatley, Paul 1980 : 256)

จากหลักฐานทางด้านเอกสารจดหมายเหตุจีนแสดงให้เห็นว่า โกโลโปตีกับทวารวดี นั้นเป็นชื่อเดียวกัน ซึ่งหมายถึงรัฐที่มีอำนาจอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พัฒนาการของบ้านเมืองในสยามประเทศ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคต้น (ธิดา สาระยา ๒๕๓๘ : ๒๐)

ร่องรอยของหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับทวารวดีนั้น

มีอาณาจักรกว้างขวางครอบคลุมอาณาบริเวณ อันมีร่องรอยของศิลปะทวารวดีตลอดภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือและภาคใต้ เมื่อพิจารณาถึงหลักฐานทางด้านโบราณคดีทำให้การมองถึงการพัฒนาการของบ้านเมืองบริเวณดินแดนสามเหลี่ยมของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทางด้านทิศตะวันตกของลุ่มแม่น้ำ เป็นแหล่งชุมชนหนาแน่น และเป็นบริเวณแกนแห่งอำนาจของรัฐ (ศรี) ทวารวดี ซึ่งมีเครือข่ายความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม อุททอง และคูบัว เกิดบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของรัฐ (ศรี) ทวารวดีสัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญ ของชายฝั่งทะเลตรงดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ซึ่งมีชื่อในเอกสารจีนว่า ฟูนาน (อิตา สารยา ๒๕๓๘ : ๒๑)

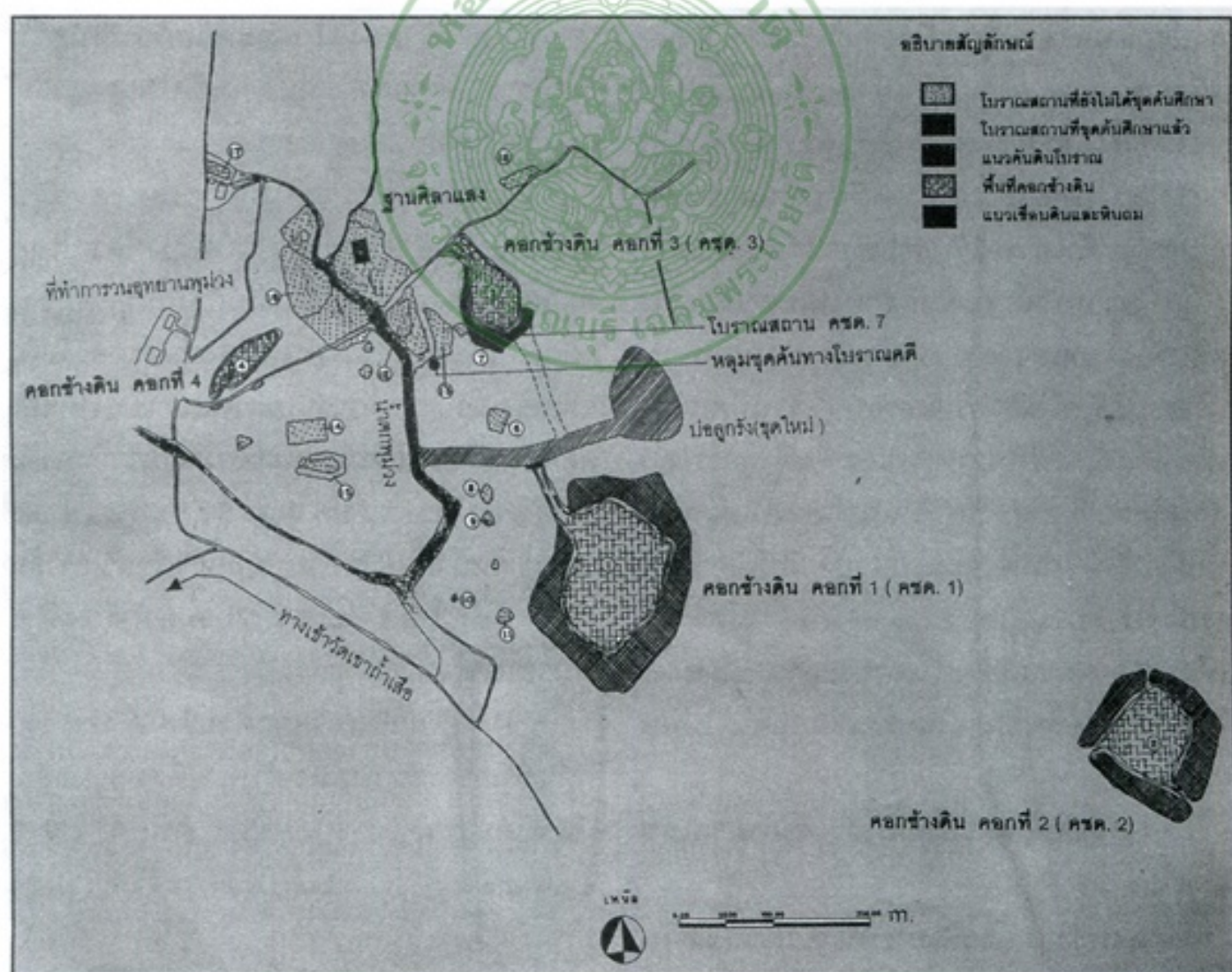
ชุมชนโบราณอุททอง มีปรากฏร่องรอยการเติบโตที่สัมพันธ์กับเมืองโบราณนครปฐม มีการพัฒนาการใน

ทิศทางเดียวกับฟูนาน โดยต่างก็เป็นเมืองท่าชายฝั่งสำคัญ อยู่ตรงท่าเลที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคม จากหลักฐานทางด้านโบราณคดี เช่น สำริด ลูกปัด ต่างหู กำไล ที่เป็นแบบเดียวกันกับการที่พบในประเทศเวียดนาม และการปรากฏชื่อในเอกสารจีนทำให้เชื่อว่าเมืองอุททองเป็นต้นเค้าของรัฐ (ศรี) ทวารวดีที่เติบโตขึ้นมาอย่างมีขั้นตอน มิได้เกิดขึ้นเพราะการแพร่กระจายของอารยธรรมอินเดีย แต่เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างจากชุมชนขนาดเล็ก ขนาดใหญ่มาเป็นเมืองท่าชายฝั่งเช่นเดียวกับฟูนาน

ในด้านสังคมและความเชื่อของสมัยทวารวดี จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาแบบเถรวาทเข้ามามีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตรูปแบบ และการสร้างสรรค์ศิลปกรรม ทวารวดี

หลักฐานทางด้านโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับทวารวดี

จารึก เป็นหลักฐานที่สำคัญในการพิสูจน์อย่าง

แสดงที่ตั้งโบราณสถานในพื้นที่ "คอกข้างดินเมืองอุททอง" ตำบลจระเข้สามพัน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

แน่ชัดถึงชื่อของรัฐทวารวดีอย่างชัดเจน

๑. จารึกปรากฏบนเหรียญเงินทวารวดี ได้จากการขุดค้นทางด้านโบราณคดีครั้งแรกของประเทศไทย ที่ดำเนินการโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร โดยดำเนินการขุดค้นศึกษาในพื้นที่โบราณสถานคอกช้างดิน ในเขตตำบลจระเข้สามพัน อำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี ห่างจากเมืองโบราณอุททองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๓ กิโลเมตร

การขุดค้นครั้งนั้น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาพิเศษตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ นายณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ การสนับสนุนในการจัดสรรงบประมาณจาก ฯพณฯ บรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรี และนายชุมพล ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น

ผลการขุดค้นครั้งนี้ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ คือ พบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงิน สมัยทวารวดี จำนวน ๙ เหรียญ ในจำนวนนั้นมีเหรียญเงิน ๓ เหรียญที่ปรากฏจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตจำนวน ๒ บรรทัด (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และสุภมาศ ดวงสกุล ๒๕๔๑ : ๑๘ และกองแก้ว วีระประจักษ์ ๒๕๔๑ : ๙๐ - ๙๕) ดังนี้

เหรียญที่ ๑ เหรียญเงินขนาดเล็ก มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๓๐ มิลลิเมตร หนา ๑.๑๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๒.๑๐ กรัม ด้านหนึ่งของเหรียญมีอักษรจารึก ๒ บรรทัดเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ความว่า

บรรทัดที่ ๑ ศรีทวารวดี

บรรทัดที่ ๒ ศุวบุญยะ

แปลว่า การบุญแห่งพระเจ้าศรีทวารวดี

อีกด้านหนึ่งเป็นลายนูนต่ำรูปแม่โค และลูกโคคู่หนึ่งยืนหันหัวไปทางด้านข้างของเหรียญแต่คนละทาง โคลูกกำลังดูดนมโคแม่อยู่ การวางรูปโคในเหรียญเงินนี้ เมื่อหันด้านที่มีจารึกขึ้นวางตัวอักษรในอยู่ปกติ แล้วพลิกเหรียญจากซ้ายไปขวา หรือจากขวาไปซ้าย จะพบว่าส่วนหัวโคแม่หันสู่เบื้องบนในทิศทางเดียวกันกับตัวอักษรจารึก

เหรียญที่ ๒ เหรียญเงินขนาดเล็ก ขนาดเส้น

ผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๗๐ มิลลิเมตร หนา ๑.๓๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๒.๑๕ กรัม ด้านหนึ่งของเหรียญมีจารึก ๒ บรรทัดเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เช่นเดียวกับเหรียญที่ ๑ ส่วนอีกด้านหนึ่งมีลายนูนต่ำรูปแม่โค และลูกโคคู่หนึ่งยืนหันหัวไปทางด้านข้างของเหรียญ แต่ลูกโคหันหน้าไปทางเบื้องหางของโคแม่ การวางรูปโคในเหรียญเงินเหรียญนี้ เมื่อหันด้านที่มีจารึกขึ้นวางตัวอักษรให้อยู่ในทางปกติ แล้วพลิกเหรียญจากซ้ายไปขวา หรือจากขวาไปซ้ายจะพบว่าโคทั้งคู่ยืนกลับทิศกับตัวอักษรจารึก กล่าวคือ ปลายเท้าโคชี้ขึ้นไปในทิศทางเดียวกับตัวอักษรจารึก

เหรียญที่ ๓ เหรียญเงินขนาดเล็ก มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๓๐ มิลลิเมตร หนา ๑.๓๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๒.๑๐ กรัม ด้านหนึ่งของเหรียญมีจารึก ๒ บรรทัดเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เช่นเดียวกับเหรียญที่ ๑ และเหรียญที่ ๒

อีกด้านหนึ่งของเหรียญมีลายนูนต่ำรูปแม่โคและลูกโคคู่หนึ่งยืนหันหัวไปทางด้านข้างของเหรียญ แต่คนละทาง โคลูกกำลังดูดนมโคแม่อยู่ การวางรูปโคในเหรียญเงินเหรียญนี้ เมื่อหันด้านที่มีจารึกขึ้นวางจากขวาไปซ้ายจะพบว่าส่วนหัวโคแม่หันสู่เบื้องล่างไปในทิศทางตรงกันข้ามกับตัวอักษรจารึกเหรียญเงินที่มีจารึก และอีกด้านของเหรียญเป็นรูปแม่โค และลูกโค้นั้น ได้มีการพบที่เมืองดงดอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี และในเขตจังหวัดนครปฐม (เมธิณี จิระวัฒนา ๒๕๓๔ : ๗๔ - ๗๕) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหรียญที่พบในเขตจังหวัดนครปฐมนั้น ได้มีการอ่านแปลโดย ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านว่า

“ศรีทวารวดี ศุวบุญยะ” แปลว่า บุญกุศลของพระราชาแห่งศรีทวารวดี

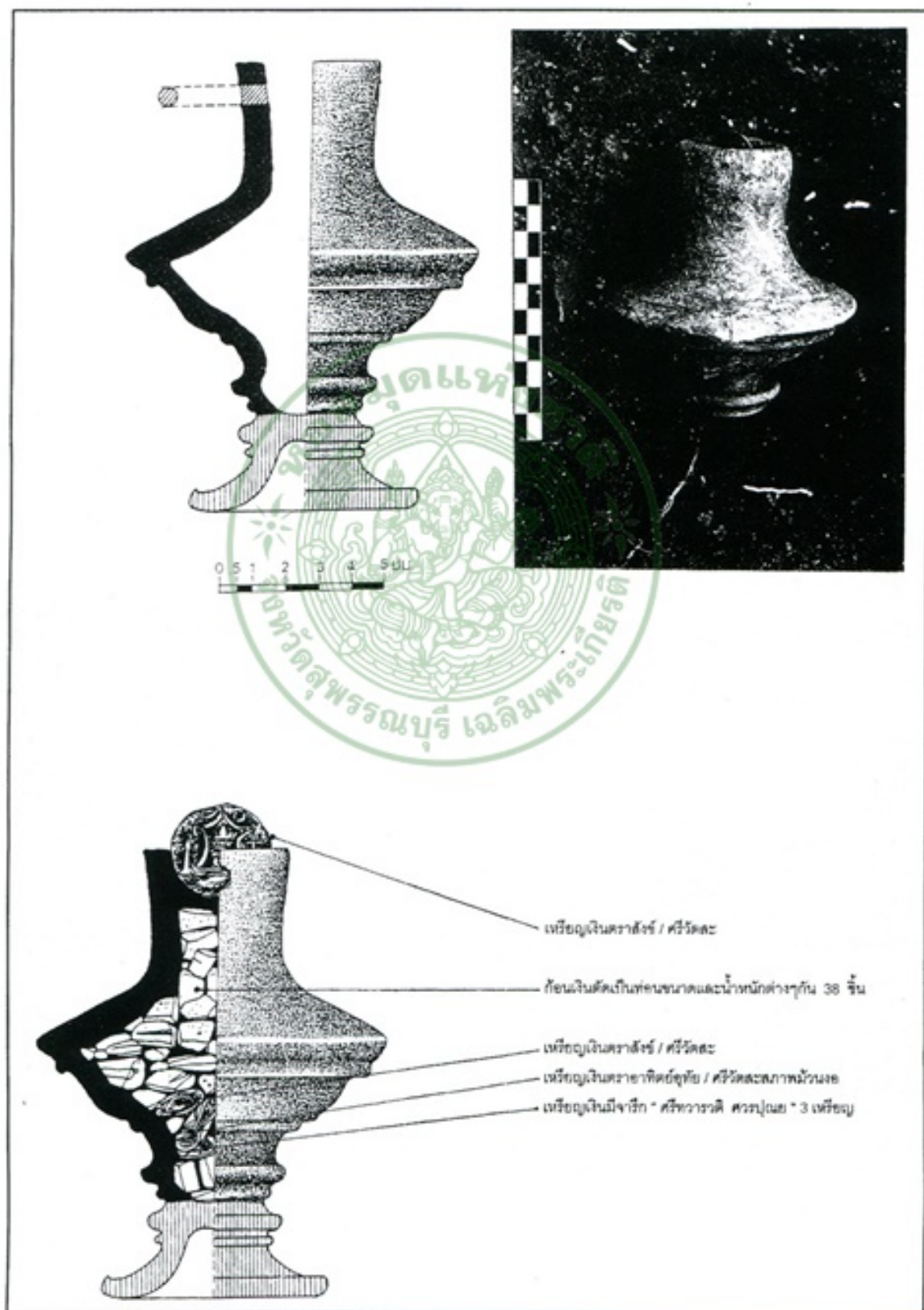
จากหลักฐานดังกล่าวทำให้ถือกันว่าเป็นหลักฐานยืนยันถึงอาณาจักรทวารวดี และจังหวัดนครปฐม คือ บริเวณศูนย์กลางของอาณาจักร (กรมศิลปากร ๒๕๒๙ : ๑๑๒) อย่างไรก็ตามการพบเหรียญที่มีจารึกดังกล่าว นั้นมิได้จากการขุดค้นทางด้านโบราณคดีแต่อย่างใด

ส่วนลักษณะเหรียญเงินรูปลักษณะคล้ายคลึงกัน พบที่บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๗ เซนติเมตร พบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ แต่ไม่ได้มาจากการขุดค้นเหรียญนี้ เดิมเป็น

ของชาวบ้านที่อยู่บริเวณตำบลห้วยชัน อำเภอนิคมบุรี แล้วขายให้คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เหยียญดังกล่าวนี้ด้านหน้าของเหยียญเป็นรูปว้ามีโหนดกับลูกว้า ส่วนด้านหลังมีจารึกเป็นตัวอักษร อ่านได้ว่า ศรีทวารวดีศวร ปุณยะ แปลว่า บุญของผู้เป็นเจ้าแห่งทวารวดี โดยผู้อ่านคือ นางสาวดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์ ผู้แปลคือ นางสาวอุไรศรี วรศรีน (กรมศิลปากร ๒๕๒๙ :

๑๒๘)

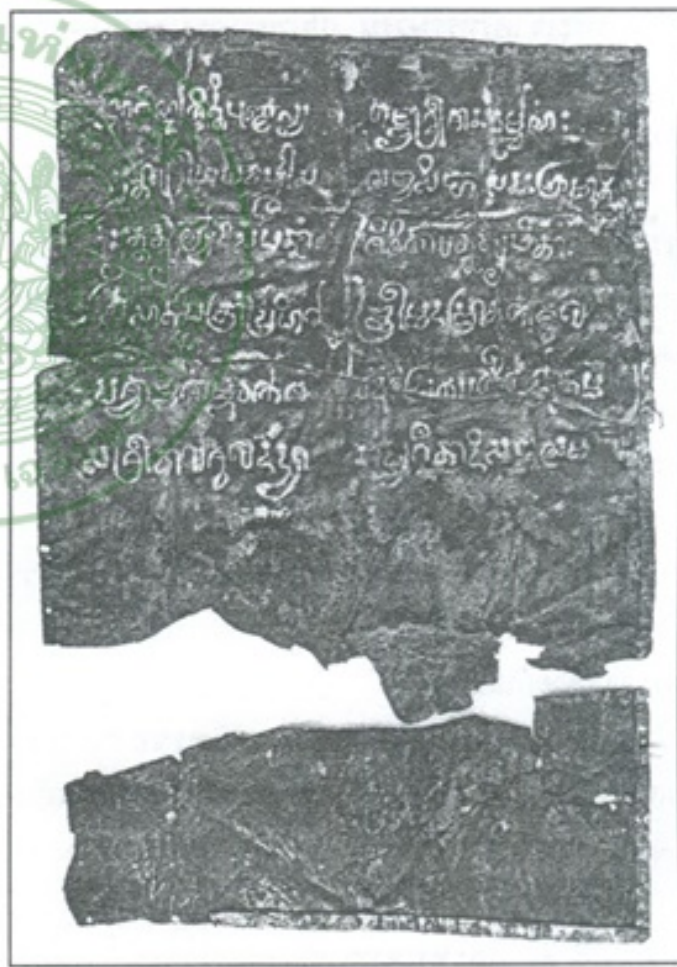
๒. จารึกบนแผ่นทองแดง นางแถม เลือคำ เป็นผู้ขุดพบได้ในที่ดินตนเองบริเวณเมืองอุทองเก่าตรงข้ามกับโรงเรียนอุทองศึกษาลัย อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี นายเจริญ ฆานูช อดีตหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๒ ได้ติดต่อนางแถม เลือคำ มอบจารึกแผ่นทองแดงให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร เมื่อวันที่ ๒๐

ภาษาพื้นถิ่นเผาตรงคนโทขนาดเล็ก บรรจุเหรียญเงินสมัยทวารวดี ๙ เหรียญ และก้อนเงินขนาดต่าง ๆ ๓๘ ชิ้น พบในการขุดค้นศึกษาโบราณสถานบริเวณคอกช้างดิน อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

เหรียญเงินขนาดเล็ก สมัยทวารวดี จำนวน ๓ เหรียญ หนึ่งหน้าของเหรียญมีลายนูนต่ำรูปแม่โคและลูกโคคู่หนึ่ง อีกหน้าหนึ่งมีจารึกอักษร
 บัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ จำนวน ๒ บรรทัด ความว่า
 บรรทัดที่ ๑ ศรีทวารวดี
 บรรทัดที่ ๒ ศุวรปุณย
 แปลว่า การบุญแห่งพระเจ้าศรีทวารวดี

จารึกบนแผ่นทองแดง พบในเมืองโบราณอุทองเป็นอักษรบัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ มีการกล่าวถึง
 พระเจ้าศรีธรรมวาริน

กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ (กรมศิลปากร ๒๕๒๔ : ๒๒๙) ต่อมากรมศิลปากร ได้ย้ายมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง ในพ.ศ. ๒๕๐๙ จนถึงปัจจุบัน

จารึกดังกล่าวนี้จารบนแผ่นทองแดงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๒๘ เซนติเมตร ยาว ๔๒ เซนติเมตร จารึกมีจำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด ตัวอักษรเป็นหลัง บัลลวะ ภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้อ่านแปล ดังต่อไปนี้

คำจารึก

๑. อากิรณณากิรุตติปัญชสย ราชญศุ ศรีศาน วรุมณะ
๒. นปตา ศรีทรรษวรมาสุ ลพฺหสิหสณะ กร มาตุ
๓. นฤตตตฤยยาทิสปนนํ ศิวีกา รตนาทิจิตตา
๔. ส ลาตปฺตรํ ปฺรทีโน จ จุริมทุมราตเกศวเร
๕. ปศฺจจ จ คามภวโกศํ วรุปรกร ไณรยฺยตม
๖. ส ศรีธารศวร ทพฺยา นนาญยิตาทิสกุลม

คำแปล

พระเจ้าศรีทรรษวรม เป็นพระราชบิดาของพระเจ้าศรีอิสานวรม ผู้ทรงพระเกียรติอันแผ่ไพศาลได้รับสิ่งหาสมณะมาโดยลำดับ

พระองค์ได้ส่งสิวิกา อันประดับด้วยรัตนะเป็นต้น พร้อมด้วยพ่อน้ำและดนตรีเป็นอาทิ เป็นทักษิณาวลายแด่พระศรีมัตถมราตเกศวร และภายหลังท้าวเธอได้ถวายของควรแก่การอุปการอันประเสริฐ และหมู่คนมีความสามารถในพ่อน้ำและขับร้อง เป็นต้น แด่พระศิวลึงค์ ซึ่งแทนองค์ศรีธารศวร

ในเรื่องของพระนามกษัตริย์ที่ปรากฏในจารึกบนแผ่นทองหลักนี้ ศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ ได้ระบุไว้ว่ามีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระนามว่า "อิสานวรม" อยู่ ๒ พระองค์ด้วยกันคือ

อิสานวรมที่ ๑ เป็นพระราชนุตรของพระเจ้ามเหศวร (จิตรเสน) เสวยราชย์อยู่ที่อิสานปุระ (สัมบอ ขอสทิงแสน) เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๑๕๙ - ๑๑๖๙

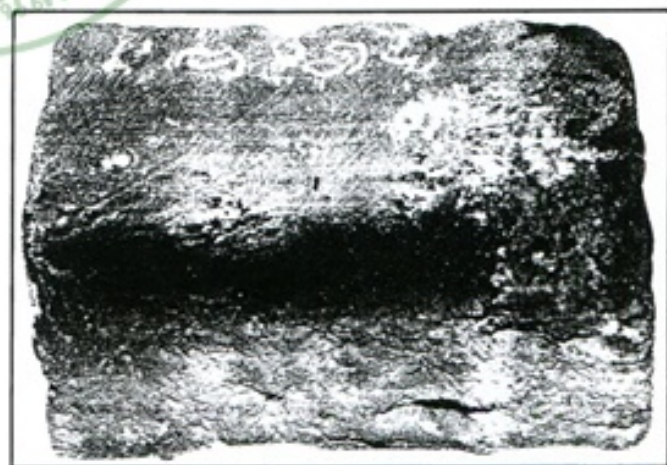
อิสานวรมที่ ๒ เป็นพระราชนุตรของพระเจ้ายโศวรมที่ ๑ และพระอนุชาของพระเจ้าทรรษวรมที่ ๑ เสวยราชย์อยู่ที่พระนครหลวงเสียมราฐ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๔๖๕ - ๑๔๗๑

ศาสตราจารย์ เซเดส์ ให้ความเห็นว่าพระนามของกษัตริย์ที่กล่าวถึงนั้น เป็นพระนามของกษัตริย์เจนละ

สันนิษฐานว่าแผ่นทองแดงนี้น่ามาจากประเทศกัมพูชา และเป็นจารึก โดยใช้ตัวอักษรขอมโบราณ มีอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งอิสานวรมัน น่าจะหมายถึง พระเจ้าอิสานวรมันที่ครองราชย์อยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๑๕๘ - ๑๑๗๘ ส่วนชื่ออมราตเกศวรนั้น น่าจะเป็นนามของศิวลึงค์ที่มีชื่อเสียงที่สุดองค์หนึ่งของประเทศกัมพูชา ในช่วงสมัยก่อนเมื่อพระนครหรือก่อนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๕

ศาสตราจารย์ช็อง บัวเซอร์ลีเยร์ ได้เสนอว่าพระนามของพระเจ้าทรรษวรมันที่ปรากฏจารึกบนจารึกแผ่นทองแดงเป็นพระนามของกษัตริย์ที่ครองเมืองอุทอง ซึ่งเป็นคนละองค์กับกษัตริย์แห่งอาณาจักรเจนละ แต่มีชื่อพ้องกัน ดร. ควอริช เวลล์ กล่าวว่า พระเจ้าทรรษวรมันเป็นนามของกษัตริย์ที่ครองเมืองอุทอง ซึ่งมีการนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย แต่น่าจะมีการสร้างเทวสถานถวายพระอิศวรด้วย

๓. จารึกบนใบ ทุทอายุ บนแผ่นอิฐ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ นายเขมชาติ เทพไชย ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี ร่วมกับนายอรุณ วงศ์ชัย สำนวญโบราณสถานร้างนอกเมืองอุทองไปทางทิศตะวันออก พบจารึกบนแผ่นอิฐสมัยทวารวดี แผ่นอิฐนี้มีสภาพชำรุดมาก แตกหักจากแผ่นใหญ่ทำให้ส่วนที่มีอักษรจารึกอยู่ตรงริมขอบบนของ

จำลองอักษรจารึก

ร ๒๕๔๗

ร ๒๕๔๗
ป ๒๕๔๗

ร ๒๕๔๗
ป ๒๕๔๗

จารึกบนแผ่นอิฐพบที่เนินโบราณสถาน นอกเมืองโบราณอุทอง เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๔๐ เป็นอักษรบัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

แผ่นอิฐพоди

ลักษณะสภาพปัจจุบันของแผ่นอิฐ มีขนาดกว้าง ๑๓ เซนติเมตร ยาว ๒๒.๕ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร เมื่อพิจารณาจากร่องรอยที่เห็น ปรากฏว่าแต่เดิมอิฐชิ้นนี้น่าจะมีขนาดใหญ่มากและคงจะใช้เป็นแผ่นอิฐก่อเพราะยังมีคราบปูนฉาบผิวติดอยู่บ้างเล็กน้อย

จากการศึกษาของ นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ (ภาษาโบราณ) โดยพิจารณาจากรูปอักษรที่ปรากฏมีลักษณะเป็นลายมือหวัด จารึกอักษรขณะที่ยังเป็นดินดิบก่อนเผา จารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งได้จำลองอักษรอ่าน และแปลข้อความจารึก และจำลองจารึกไว้ดังต่อไปนี้ (ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ๒๕๔๑ : ๔๕ - ๔๖)

คำจารึก นโม วุฑฺธาย

คำแปล ขอน้อมเคารพต่อพระพุทธ

๔. จารึก เยธมฺมาฯ บนแผ่นอิฐ พบที่บ้านทวมวัง ตำบลระเซสามพัน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยนายวีระ ปานทุ้งคานนท์ ชื่อนี้มาจากชาวบ้านแล้ว มอบให้หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๖

จากจารึกบนแผ่นอิฐสีเหลี่ยม กว้าง ๑๖ เซนติเมตร

ยาว ๓๑ เซนติเมตร หนา ๖ เซนติเมตร จารึกดังกล่าวนี้ อ่านโดยนายประสาร บุญประคอง ผู้แปลคือศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร และ นายเชเมม แก้วคล้าย วิจารณ์รูปอักษรและกำหนดอายุ (กรมศิลปากร ๒๕๒๔ : ๑๐๑ - ๑๐๒) ดังนี้

คำจารึก

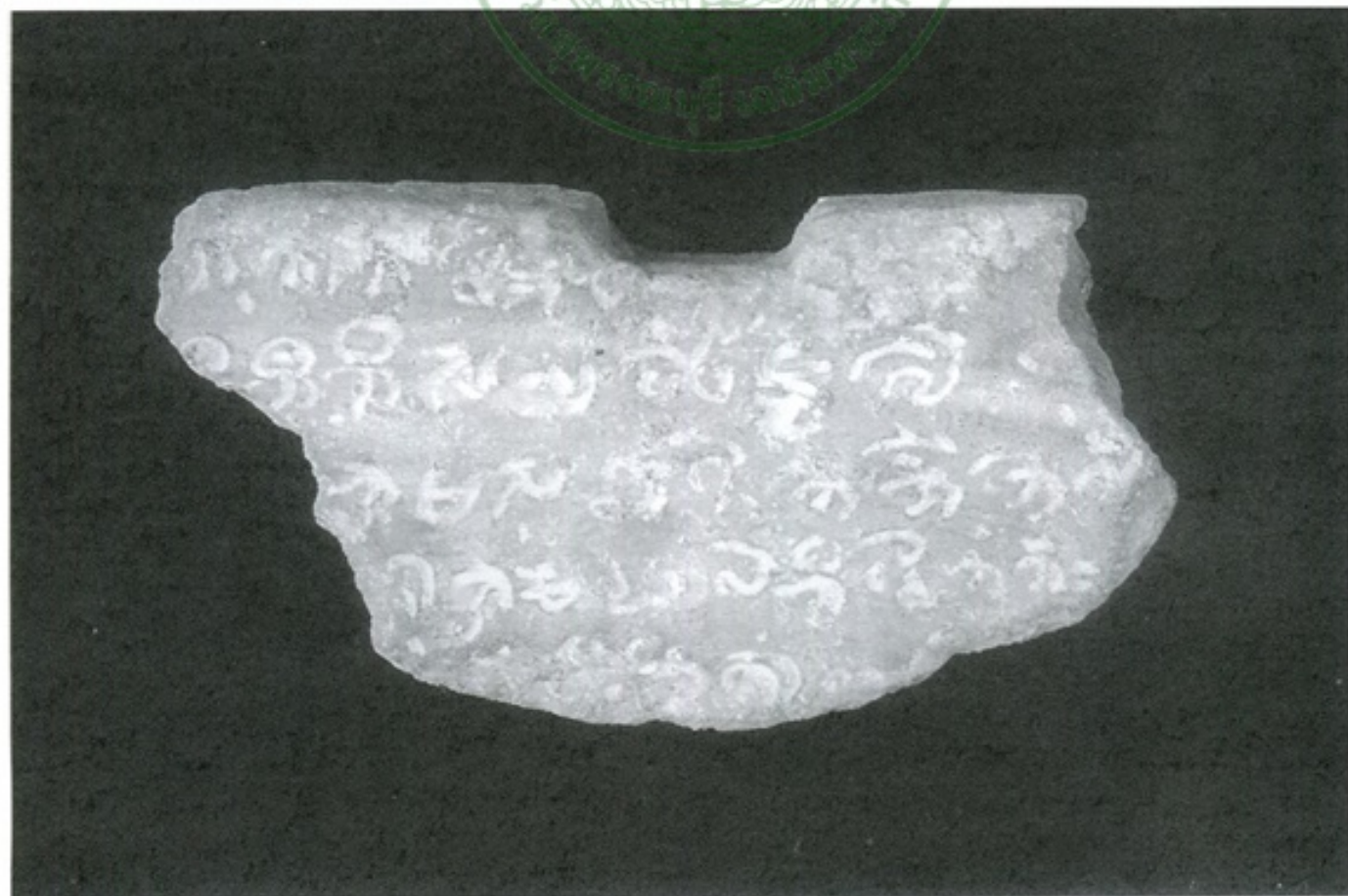
เยธมฺมา เหตุปฺปภา
เยสํ เหตุํ ตถาคโต อาห
เตสญฺจ โย นิโรธํ จ
เอวํ วาที มหาสมณฺदि

คำจารึกเรียงตามคาถา

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
เยสํ เหตุํ ตถาคโต อาห
เตสญฺจ โย นิโรธํ จ
เอวํ วาที มหาสมณฺदि

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของธรรมเหล่าใด และความดับใด ของธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และความดับนั้น พระมหาสมณะเจ้ามีลัทธิอย่างนี้

จารึกเยธมฺมาฯ บนแผ่นอิฐ พบที่อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๕. จารึกบนพระพิมพ์ดินเผา พบจากการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๑๑ ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาทำเทียมทางด้านทิศตะวันตกของเมืองโบราณอู่ทอง ปรากฏคำจารึกเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอยู่ทางด้านหลังของพระพิมพ์ดินเผา ที่ทำเป็นรูปพระภิกษุปางสมาธิ อ่านว่า สาริปุตโตและเมตเตยโก ซึ่งเป็นชื่อของพระอัครสาวกของพระโคตมมะ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายสรวาสวาทิน หรือ สวากยาน จากการศึกษาวิเคราะห์ของจารึกนั้น อาจกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ (ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ๒๕๔๑ : สัมภาษณ์)

๖. จารึกบนเหรียญเงินและเหรียญทองแดงของอาหรับ พบในเมืองอู่ทองเป็นจารึกอักษรอาหรับที่ระบุศักราชตรงกับจารึกบนเหรียญเงิน และเหรียญทองแดงของอาหรับ พบในเมืองอู่ทองเป็นจารึกอักษรอาหรับที่ระบุศักราชตรงกับพ.ศ. ๑๓๑๐ ลักษณะเหรียญนี้คล้ายกับเหรียญที่พบที่ดอนสรานุรมย์ อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เหรียญเงินสมัยทวารวดี ได้จากการขุดค้นทางด้านโบราณคดี ของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี บริเวณคอกช้างดินที่ได้พบเหรียญเงินสมัยทวารวดี จำนวน ๔ เหรียญ บรรจุอยู่ในภาชนะดินเผา มีลักษณะการวาง ซึ่งมีเหรียญอันหนึ่งเสียบค้างอยู่ที่ปากภาชนะดินเผาทรงคนโท และอีก ๓ เหรียญ บรรจุอยู่ในภาชนะดินเผา (สายันต์ ไพเราะญัตติ และ สุภมาศ ดวงสกุล ๒๕๔๑ : ๒๗ - ๒๘)

๑. เหรียญเงินประทับตราสังขศรีวัดสะ มีจำนวน ๔ เหรียญ ดังนี้

เหรียญที่ ๑ เหรียญเงินประทับตราสังขศรีวัดสะ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๖.๕๐ มิลลิเมตร หนา ๑.๒๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๘.๕๐ กรัม มีขนาดใหญ่กว่าเหรียญอื่นในกลุ่มเดียวกัน สภาพแอ่นกลางเล็กน้อย ผิวมีสีน้ำตาลดำคล้ายสีสนิมเหล็กฉาบอยู่ทั้งสองด้าน ลวดลายบนตัวคัมภีร์เงิน ด้านที่โค้งนูน (Convex) มีลายสังข์ (Sankha) แบบทักษิณาวรรตอยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยเส้นรอบวง

จารึกบนพระพิมพ์ดินเผา เป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

จารึกบนเหรียญทองแดงภาษาอาหรับ พบในเมืองอู่ทอง ระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๓๑๐

และลายจุดกลมอีกด้านหนึ่งเป็นรูปสัญลักษณ์ของวัตถุ
มงคลต่าง ๆ ประกอบด้วย ศรีวัตสะ (Srivatsa) หรือ
ปราสาท (Temple) มีวัชระ หรือตรีศูล (Vajra/trisula)
ประดิษฐานอยู่ตรงกลาง ทางเบื้องขวาศรีวัตสะเป็นรูป
ขอช้าง (Ankusa/elephant Goad) ทางเบื้องซ้ายเป็น
หอกหรือจามร เบื้องบนศรีวัตสะมีพระอาทิตย์อยู่ทางขวา
พระจันทร์อยู่ทางซ้าย ส่วนทางเบื้องล่างใต้ฐานศรีวัตสะ
มีรูปปลาใหญ่หันหัวไปทางขวา ขณะชุดค้นพบเหรียญเงิน
อันนี้เลียบคางอยู่ที่ปากภาชนะดินเผาทรงคนโทขนาดเล็ก
ในลักษณะตั้งให้เหรียญคางอยู่ตรงขอบปากภาชนะจริง ๆ
ตำแหน่งและลักษณะการวางเหรียญ พิจารณาทาง
ด้านที่มีรูปศรีวัตสะ จะเห็นว่าขอบเหรียญด้านล่างใต้
ศรีวัตสะเลียบคางอยู่เพียงแนวเส้นขอบฐานศรีวัตสะพอดี
ส่วนที่เป็นรูปปลาจมลึกลงไปในปากภาชนะ ส่วนที่เป็น
ตัวปราสาทหรือศรีวัตสะ ลอยอยู่เหนือขอบปากภาชนะ
และอีกด้านหนึ่งที่เป็นรูปสังข์

เหรียญที่ ๒ เหรียญเงินตราสังข์ศรีวัตสะ มีขนาด
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๘๐ มิลลิเมตร หนา ๐.๘๐ มิลลิเมตร
น้ำหนัก ๒.๒๐ กรัม สภาพแอ่นกลางเล็กน้อย ลวดลาย
นูนต่ำคมชัดเจน ด้านที่โค้งนูนมีลายสังข์แบบทักษิณาว
รรตอยู่ตรงกลาง อีกด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุมงคลต่าง ๆ
ประกอบด้วย ศรีวัตสะหรือปราสาท มีวัชระหรือตรีศูล
ประดิษฐานอยู่ตรงกลาง ทางเบื้องขวาของศรีวัตสะเป็น
รูปขอช้าง ทางเบื้องซ้ายเป็นหอกหรือจามร ส่วนเบื้องบน
ศรีวัตสะมีพระอาทิตย์อยู่ทางขวาพระจันทร์อยู่ทางซ้าย
ส่วนเบื้องล่างใต้ฐานศรีวัตสะมีรูปปลาใหญ่หันหัวไป
ทางขวา

เหรียญที่ ๓ เหรียญเงินตราสังข์ศรีวัตสะ มีขนาด
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๐๐ มิลลิเมตร หนา ๐.๕๐ มิลลิเมตร
น้ำหนัก ๒.๒๐ กรัม สภาพแอ่นกลางเล็กน้อย ลวดลาย
นูนต่ำคมชัดเจน ด้านที่โค้งนูนมีลายสังข์แบบอุตรา
วรรตอยู่ตรงกลาง อีกด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุมงคลต่าง ๆ
ประกอบด้วย ศรีวัตสะ หรือปราสาทมีวัชระหรือตรีศูล
ประดิษฐานอยู่ตรงกลางเบื้องล่าง ใต้ฐานศรีวัตสะทำ
เป็นรูปปลาใหญ่หันหัวไปทางขวา เบื้องขวา เบื้องซ้าย
และเบื้องบนมีตราสัญลักษณ์มงคลต่าง ๆ ล้อมรอบ แต่
ลวดลายด้านนี้ไม่ค่อยชัดเจนมากนัก จึงไม่สามารถระบุได้
ว่าเป็นตรามงคลชนิดใด

เหรียญที่ ๔ เหรียญเงินตราสังข์ศรีวัตสะ มีขนาด

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐.๑๐ มิลลิเมตร หนา ๐.๕๐ มิลลิเมตร
น้ำหนัก ๒.๔๐ กรัม สภาพม้วนงอ ลวดลายนูนต่ำคม
ชัดเจน ด้านที่โค้งนูน (Convex) มีลายสังข์ (Sankha)
แบบทักษิณาวรรตอยู่ตรงกลาง อีกด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุ
มงคลต่าง ๆ ประกอบด้วยศรีวัตสะหรือปราสาท มีวัชระ
หรือตรีศูลประดิษฐานอยู่ตรงกลาง เบื้องขวาของศรีวัตสะ
เป็นรูปขอช้าง ทางเบื้องซ้ายเป็นหอกหรือจามร เบื้อง
บนศรีวัตสะมีพระอาทิตย์อยู่ทางขวา พระจันทร์อยู่ทาง
ซ้าย ส่วนทางเบื้องล่างใต้ฐานศรีวัตสะมีรูปปลาใหญ่
หันหัวไปทางขวา

๒. เหรียญเงินตราอาทิตย์อุทัยศรีวัตสะ จำนวน

๑ เหรียญ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐.๘๐ มิลลิเมตร
หนา ๑.๒๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๙.๒๐ กรัม เป็นเหรียญใหญ่
ที่สุดในบรรดาเหรียญเงินที่พบทั้งหมด จะมีสภาพม้วนงอ
จนขอบด้านตรงข้ามเกือบชิดกัน ลวดลายนูนต่ำคม
ชัดเจน ด้านในมีตราพระอาทิตย์อุทัยครึ่งดวงสดแสง
เจิดจ้าเป็นประกายล้อมรอบด้วยลายจุดกลม อีกด้าน
หนึ่งเป็นรูปวัตถุมงคลต่าง ๆ ประกอบด้วยศรีวัตสะ
อยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยตราสัญลักษณ์มงคลต่าง ๆ
ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ทวีปทั้งสี่
สวัสดิกะและกลองสองหน้า (Damaru)

๓. เหรียญเงินตราสังข์ปุณณะกลศ (หมอน้ำ)

จำนวน ๑ เหรียญ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๙.๑๐
มิลลิเมตร หนา ๐.๓๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๒.๒๐ กรัม

เหรียญเงินตราสังข์ศรีวัตสะ ด้านหน้าโค้งนูนมีลายสังข์ แบบ
ทักษิณาวรรตอยู่ตรงกลาง อีกด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุมงคลต่าง ๆ
ประกอบด้วยศรีวัตสะ หรือปราสาท

สภาพมันงอเล็กน้อย ลวดลายบนตัวคมชัดเจน ด้านในตราสัญลักษณ์วารวต อีกด้านหนึ่งเป็นรูปวัตถุมงคลต่างๆ ประกอบด้วยศรีวิไลอยู่ตรงกลางอยู่ในศรีวิไลจะมีปฐะกลศ หรือหมอนำรอบๆ ศรีวิไลจะมีตรามงคลต่างๆ ล้อมอยู่ ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์อยู่เบื้องบน แต่ไม่ชัดเจนนัก เมืองขวามือรูปของช้าง เมืองซ้ายมือเป็นแซ่ (หรืออาจเป็นจามร) เมืองล่างใต้ฐานศรีวิไลเป็นรูปปลา

๔. เหรียญเงินเสี้ยว จำนวน ๒ ชิ้น เป็นชิ้นส่วนของเหรียญเงินที่ถูกตัดออกเป็นเสี้ยวขนาดประมาณ ๑/๔ ของเหรียญ

๕. ก้อนเงินคัตเป็นท่อน มีขนาดและน้ำหนักต่างกัน ตั้งแต่ ๑.๐ - ๒๐.๐ กรัม จำนวน ๓๘ ชิ้น น้ำหนักรวม ๒๓๓.๘๕ กรัม ก้อนเงินลักษณะเดียวกันนี้ ได้พบอีก ๘ ชิ้น ใกล้กับบริเวณที่พบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงินดังกล่าว

ภาชนะดินเผา ซึ่งจากการขุดค้นคอกข้างดินเช่นกัน พบในชั้นดินที่ ๒ ซึ่งเป็นชั้นดินที่อยู่อาศัยของมนุษย์ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน หนาเฉลี่ย ๖๐ เซนติเมตร พบภาชนะดินเผา กระสุนดินเผา ตุ๊กตาดินเผา เครื่องถ้วยจีน ชิ้นส่วนเตาดินเผา ก้อนหินถูกเผาไฟ ดินเผาไฟ และถ่านปะปนอยู่ในดินจำนวนมาก โดยมีชิ้นถ่านและขี้เถ้าแทรกอยู่ในชั้นดินนี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. กุณที (Kendi) หรือภาชนะมีพวย พบกระจาย

อยู่ในชั้นดินอยู่เป็นจำนวนมาก มีสองรูปแบบ คือ แบบปากผายและปากแคบสูงแบบปากขวด ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเนื้อละเอียด มีสีส้มหรือสีแดง ทาด้วยน้ำดินแดง และขัดมันที่ผิวด้านนอก บางใบมีการทาสีขาวรองไล่ภาชนะ

ภาชนะที่เรียกว่ากุณที นี้เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า "กุณท" แปลว่า หมอน้ำหรือกระโหลกน้ำของนักธรรม

หม้อกุณที น่าจะมีการพัฒนาการจากภาชนะดินเผาพื้นเมืองและมีการเพิ่มส่วนต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมและการใช้งาน แต่นักวิชาการบางท่านเชื่อว่ามีต้นแบบมาจากหมอน้ำโบราณของอินเดีย เนื่องจากได้มีการขุดค้นพบหมอน้ำมีพวย แบบหม้อกุณทีนี้จากแหล่งโบราณคดีของอินเดีย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ว่ามีอายุราว ๒,๐๐๐ ปีมาแล้วก่อนคริสตกาล จนถึงแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ และพบว่าเป็นรูปแบบหมอน้ำที่มักแพร่หลายมากในประเทศอินเดียทั้งภาคเหนือและภาคใต้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล (๖๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ (คริสต์ศตวรรษที่ ๕) และมีนักโบราณคดีชาวอินเดียตั้งข้อสังเกตว่าอินเดียอาจรับรูปแบบหมอน้ำมีพวยมาจากเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) แต่มาดัดแปลงรูปแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง โดยมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ ของดินแดนเมโสโปเตเมีย มีรูปร่างคล้ายจอยปากนก ในขณะที่ของประเทศไทยมีพวยเป็นรูปทรงกระบอก

เหรียญเงินสมัยทวารวดี

ก้อนเงินคัตเป็นท่อนขนาดและน้ำหนักต่างๆ กัน เดิมอยู่ในภาชนะดินเผาทรงคนโทขนาดเล็ก พบในการขุดค้นโบราณสถาน บริเวณคอกข้างดิน อำเภอดุสิต จังหวัดสุพรรณบุรี

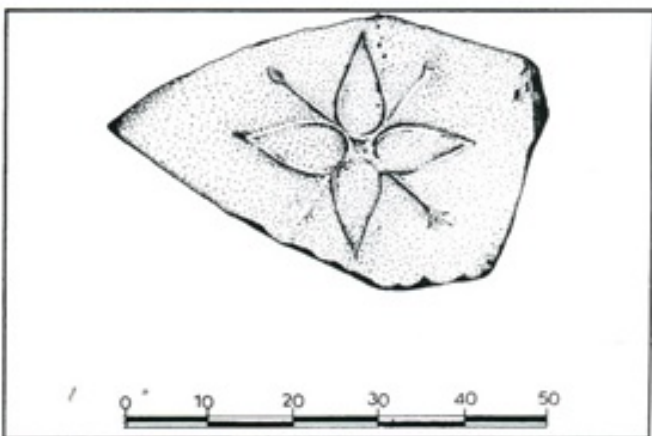
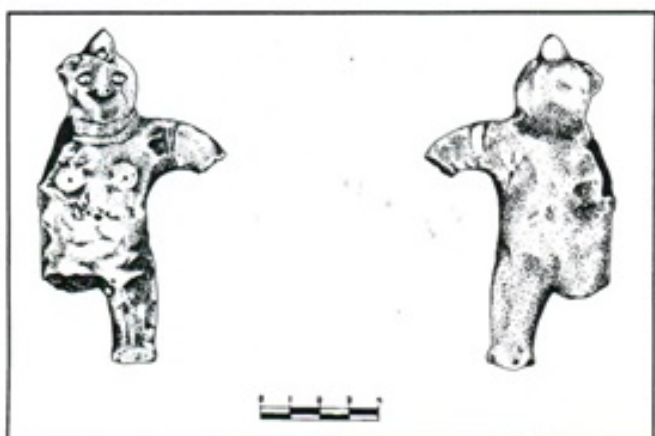
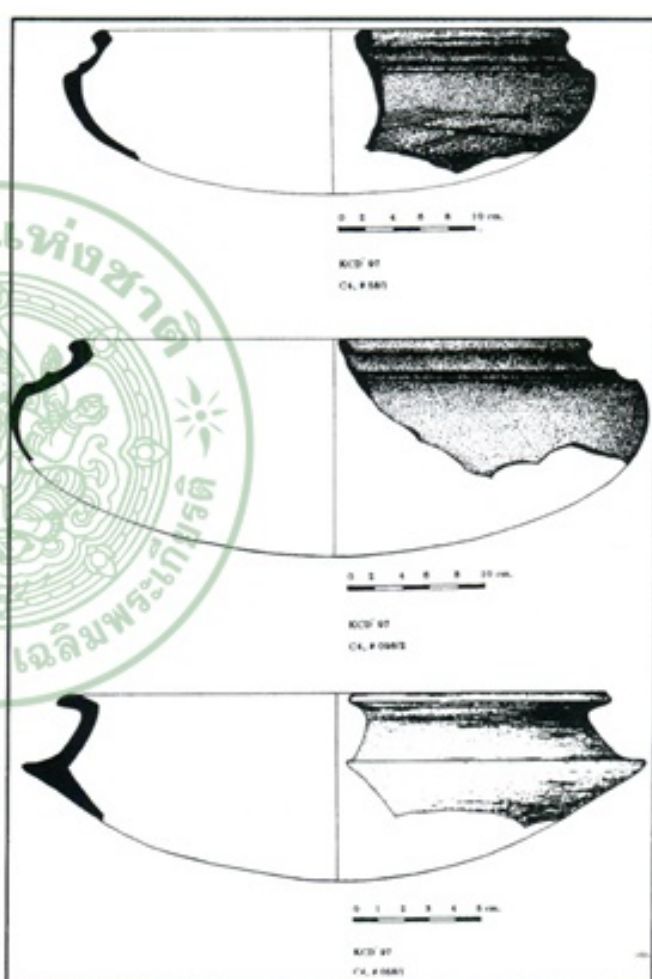
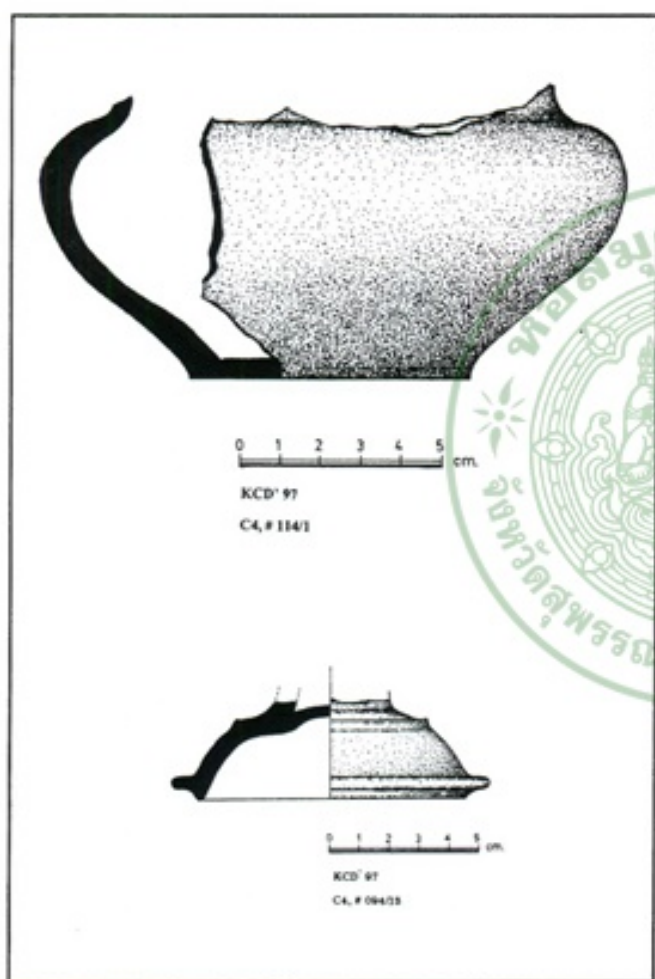
หรือรูปกรวย (Singh, Prasad K.C. 1969 : 118 - 123)

สำหรับประโยชน์ใช้สอยของหม้อม้ามมีพวย ของอินเดียนั้นใช้ประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวัน และใช้ในพิธีกรรม (ผาสุข อินทราวุธ ๒๕๒๗ : ๑๐๖) แบบที่ใช้ในชีวิตประจำวันจะเป็นแบบที่มีคอสั้น รูปร่างคล้ายชาม หรือหม้อม้ามคอสั้น ปากกว้าง แต่มีพวยติดอยู่ที่บริเวณปาก ใช้สำหรับใส่อาหารเหลว มีทั้งแบบที่มีหูจับ และแบบที่ไม่มีหูจับ ส่วนแบบที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้น มักจะใช้หม้อม้ามแบบคอสูง ปากแคบแบบคอขวด และปากกว้างแบบแจกัน ซึ่งชาวอินเดียเรียกว่า

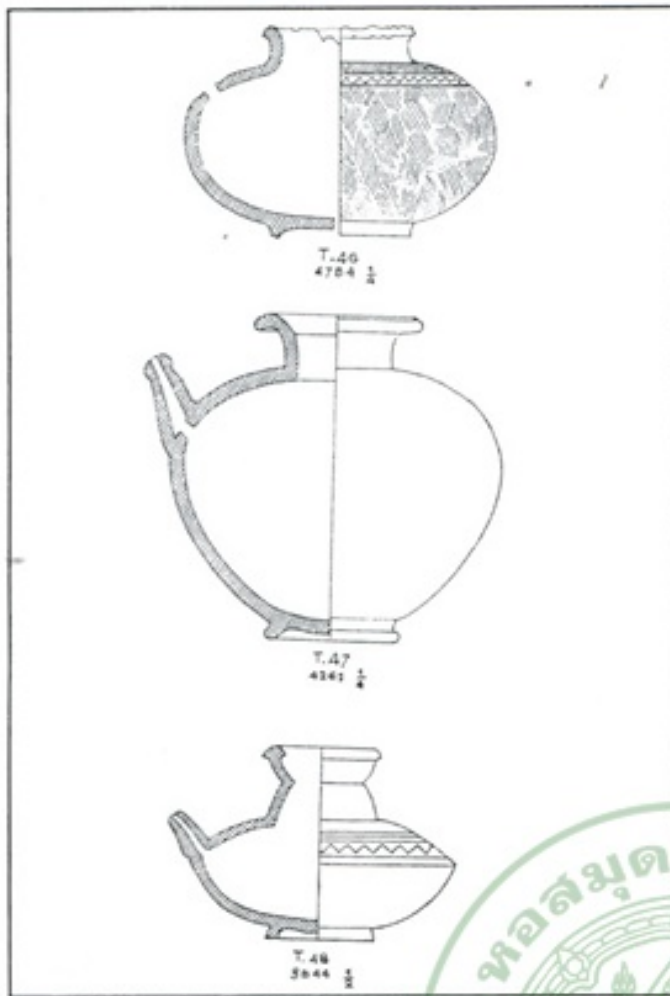
"กัมณฑล" จัดเป็นหม้อม้ามของนักบวชชาวอินเดีย ทั้งในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ หม้อม้ามอีกแบบหนึ่งก็จัดเป็นหม้อม้ามศักดิ์สิทธิ์ของอินเดีย ที่เรียกว่า "กลศ" เป็นหม้อม้ามทรงน้ำเต้า คอสูง ปากแคบคล้ายขวด ไม่มีพวย และเป็นแบบที่นิยมใช้ประดับยอดวิหารในอินเดียด้วย

กุนที หรือภาชนะมีพวย มีการสำรวจขุดค้นพบในชุมชนต่าง ๆ ในดินแดนใกล้เคียงหลายแห่งด้วยกัน ที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

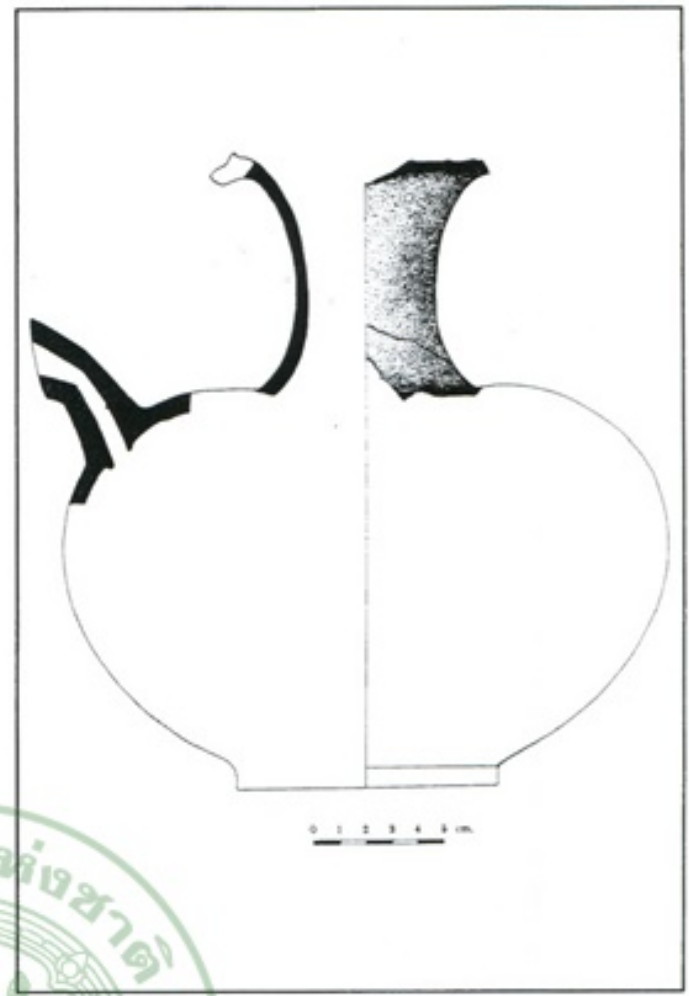
เมืองออกแก้ว ปากแม่น้ำโขง (Malleret, Louis 1960 : PP. 161 - 164 PES XXXV- XXXVII and LXIV)

รูปแบบภาชนะดินเผา ตุ๊กตาดินเผา ที่ได้จากการขุดค้นบริเวณคอกช้างดิน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะกุ่มที่พบที่เมืองออกแก้ว ปากแม่น้ำโขง ประเทศเวียดนาม

กุ่มหรือภาชนะมีพวย (Kendi) ได้จากการขุดค้นบริเวณคอกช้างดิน อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ เนื้อแกร่งเคลือบสีเขียวอ่อน พบในการขุดเทวาลัย ตรงกลางเนินโบราณสถาน

รอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก ตำบลดอนคา อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอายุสมัยทวารวดี (ตอนปลาย) ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗

ซึ่งเป็นเมืองท่าที่รุ่งเรืองในวัฒนธรรมฟูนัน (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๑๑) ได้พบกาน้ำทรงมีพวยไม่มีหูจับ มีทั้งแบบคอสั้นปากผายออกและคอสูงปากผาย มีทั้งผิวเรียบไม่มีการตกแต่ง และแบบที่มีลวดลายตกแต่ง ซึ่งแต่งด้วยลายขีดขีด ส่วนมากมักทำเป็นลายพื้นปลา อยู่ระหว่างเส้นคันทวน ในบางครั้งก็มีร่องรอยของการเขียนสีแดงบนพื้นผิวด้านนอกบริเวณคอปากไหล่ และปากด้านใน ส่วนลายตกแต่งอื่นๆ จะประดับบริเวณปากภาชนะ

ที่สมโบร์ ไพรกุก (Bronson B. 1976 : 701 - 702) เป็นราชธานีช่วงต้นของอาณาจักรเจนละ (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒) พบกาน้ำมีพวยตกแต่งผิวนอกด้วยลายเส้นขนานสีแดงสลับขาว บริเวณปากและไหล่ภาชนะ

ส่วนในประเทศไทย พบกุกหรือกาน้ำมีพวย ในบริเวณชุมชนโบราณภาคกลางและภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ ซึ่งเป็นชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีหรือร่วมสมัย (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๖) และในบริเวณภาคใต้ จะมีเทคนิคการผลิตสูงกว่าภาคกลางและภาคอีสาน (ผาสุข อินทราวุธ ๒๕๒๙ : ๑๐๘ - ๑๐๙)

จากการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่ากุกหรือหม้อน้ำมีพวยอาจจะแพร่มาจากอินเดีย ในสมัยโบราณ โดยเข้ามาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อมกับความเชื่อทางศาสนาฮินดู และพุทธศาสนาเถรวาท ในการกำหนดอายุนั้นน่าจะอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ พบในบริเวณเดียวกับเหรียญเงินทวารวดี

๒. หม้อมีสัน (Carinated pots) เป็นรูปแบบภาชนะที่พบมากที่สุดในการขุดค้นที่บริเวณคอกช้างดิน ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยพบตั้งแต่ชั้นดินบนสุดลงมาถึงชั้นดินตอนล่าง ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเนื้อหยาบ รูปทรงคล้ายกับบาตร ปากผายก้นกลม ไหล่ทำเป็นหรือจอยยื่นออกมา ส่วนลำตัวและช่วงล่างมักตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ลายขีดขีด ลายจักสานหรือไม่มีลาย มีร่องรอยการใช้งานเป็นเขม่าสีดำจับที่ผิวด้านนอก เป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป และพบแพร่หลายในเมืองโบราณสมัยทวารวดีเกือบทุกแห่ง

๓. เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง (T'ang Dynasty) จากการขุดค้นบริเวณคอกช้างดินใน พ.ศ. ๒๕๔๐ พบในระดับความลึก ๑๐๐ เซนติเมตร จากผิวดิน

เป็นรูปชาม โห่มีหู และพวยกา (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และสุภาส ดวงสกุล ๒๕๔๐ : ๓๕ - ๓๖)

สำหรับเครื่องถ้วยจีนนี้ เมื่อมีการศึกษาต่อให้เป็นรูปร่างแล้ว จะมีรูปลักษณะเป็นรูปโห่ และมีสีเขียวมะกอกแบบยั่ว (Jar With an Olive Green Glaze) บางครั้งเรียกว่า โห่ตุซุน (Dusun jar) มีแหล่งผลิตในมณฑลกวางตุ้ง ลักษณะของโห่มีหูและมีพวยทำเป็นรูปทรงไข่หรือคล้ายลูกแพร์ (Oval or pear shaped body) ขอบปากสั้นและเป็นสันหนา หูอยู่ในแนวนอน มีประมาณ ๔ - ๖ หู เนื้อค่อนข้างหยาบสีเทาหรือสีครีม การเคลือบเป็นวิธีการเคลือบใสเหมือนแก้ว (Transparent glazed) สีเขียวมะกอก

ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเขียวมะกอก สมัยราชวงศ์ถังนี้ พบอยู่ทั่วไปในภาคใต้ของไทย เช่น แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกาะคอเขา อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (เขมชาติ เทพไชย ๒๕๓๑ : ๔๑) ส่วนในต่างประเทศนั้น พบที่ประเทศอินโดนีเซีย คาบสมุทริหรานในบริเวณอ่าวเปอร์เซีย ศรีลังกา เป็นต้น

การพบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังที่เมืองอุททอง ซึ่งสามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ นั้น (ราชวงศ์ถัง มีอำนาจอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๖๑ - ๑๙๕๒) แสดงให้เห็นว่าเมืองอุททองในอดีตนั้น ได้ทำการค้าขายทางทะเลกับจีนในสมัยทวารวดี ในขณะเดียวกันก็ติดต่อกับประเทศอินเดียที่ได้นำความเชื่อทางศาสนาพุทธและฮินดูเข้ามาอีกด้วย

รอยพระพุทธรูปวัดเขาตีสลัก ปัจจุบันตั้งอยู่ในพระมณฑปวัดเขาตีสลัก ตำบลดอนคา อำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักษณะของรอยพระพุทธรูปนั้นเป็นรอยเดี่ยว สลักลงบนหินทรายสีแดง มีขนาดกว้าง ๖๖ เซนติเมตร ยาว ๑๔๒ เซนติเมตร ลักษณะเด่นของรอยพระพุทธรูปนั้นก็คือมีการสลักลวดลายมงคล ๑๐๘ ประการ อยู่ในรูปวงกลมเป็นดวง ๆ เรียงเป็นแถว ๆ ละ ๘ ดวง ตรงกลางมีภาพธรรมจักร ๑๖ ซี่ เป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะแตกต่างกับรอยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่นิยมสลักเป็นรูปดอกบัว

บริเวณนี้พระบาทนั้น จะทำเป็นรูปก้นหอยรี และดัดแปลงมาทำเป็นลายก้นขดที่ขื่อนิ้วพระบาท ซึ่ง

ลักษณะลวดลายกับลวดลายเศษภาชนะดินเผาเป็นสมัยทวารวดีซึ่งพบที่พระประโทน จังหวัดนครปฐม และเศษภาชนะดินเผาที่บ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี (ผาสุข อินทรารุณ ๒๕๒๘ : ๙๔ - ๙๗) ในส่วนของผ้าพระบาทนั้น ทำเป็นส่วนลวดลายมีภาพสัตว์กินนร สัญลักษณ์ทำเป็นดอกไม้ เหนือเข้ามาทำเป็นรูปปลา คน ลิง เสือ ส่วนเหนือสุดจนถึงเนื้อพระพุทธรบาทเป็นภาพเทวดาอยู่ในลักษณะท่าเหาะและทำนั่ง ในการกำหนดอายุสมัยของรอยพระพุทธรบาทวัดเขาตีสลักนี้ มีนักวิชาการหลายท่านให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม ได้ให้ความเห็นพระพุทธรบาทแห่งนี้ไม่ได้ใหม่ไปถึงสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะมีลวดลายเก่าที่ดูคล้ายลวดลายทวารวดีอยู่ เช่น ท่าทางของเทวดา แต่อย่างไรก็ตามลวดลายเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นแบบท้องถิ่นแล้ว และมีอายุสมัยอยู่ในราวประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๑๙

ศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงให้ความเห็นว่า เป็นพระพุทธรบาทที่มีลวดลายที่แปลก มีลวดลายบางอย่างคล้าย ๆ กับสมัยทวารวดี แต่มีลักษณะที่แปลกไปมากและไม่ได้อยู่ในสมัยเดียวกับสมัยทวารวดีคงไม่ได้ลักษณะที่มีลายเล็ก ๆ อาจมีอิทธิพลจีนเข้ามาผสมด้วย ส่วนลวดลายวงกลมเล็ก ๆ ซึ่งเป็นลวดลายที่แปลก ดังนั้นพระพุทธรบาทนี้น่าจะเป็นสมัยอยุธยา

รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ให้ความเห็นว่า รอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาตีสลัก คงไม่ได้สร้างขึ้นหลังสมัยสุโขทัย หรือแม้แต่ร่วมสมัยสุโขทัย แต่น่าจะเป็นของที่มีอายุเก่ากว่าเพราะลวดลายศิลปกรรมที่พบรอยพระพุทธรบาทไม่ว่าจะเป็นลายมงคล ๑๐๘ ประการ หรือลวดลายอื่น ๆ ล้วนแสดงให้เห็นว่าเป็นศิลปะทวารวดีอย่างชัดเจน โดยกำหนดอายุอย่างคร่าว ๆ เมื่อเปรียบเทียบรอยพระพุทธรบาทที่เมืองพุกามของพม่าแล้ว คงมีอายุไม่ต่ำกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๑๙

รอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาตีสลักนี้ คือรอยพระพุทธรบาทที่มีลวดลายมงคล ๑๐๘ ประการ ที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองไทย เป็นรอยพระพุทธรบาทที่คนในดินแดนนี้สร้างขึ้น มีลักษณะการสืบทอดและต่อเนื่องของสิ่งที่เป็นรูปแบบศิลปกรรมทวารวดีนี้ ทำให้เชื่อได้ว่าเป็นของในสมัยทวารวดีตอนปลาย ซึ่งน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๙ (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๓๔

: ๘๒)

กู่ มีการพบหลักฐานกู่ กู่ หรือช่วงประตูปรูปึกออกมาในเมืองอุทองเป็นภาพสลักนูนต่ำ ภายในมีหน้าบุคคลมองออกมาด้านนอก บุคคลมีหน้าตาค่อนข้างกลม สัน มีลักษณะของคนพื้นเมือง ท่าทรงผมมัดเชื่อมต่อกันเป็นรูปวงโค้งตามรูปของศีรษะ สวมต่างหูเป็นห่วงกลม ขนาดค่อนข้างใหญ่ ส่วนโดยรอบมีลวดลายพันธุ์พฤกษาขึ้นจากฐานกู่ทั้ง ๒ ด้าน

ลักษณะเช่นนี้ในศิลปะอินเดียแบบคุปตะ ซึ่งมีวิวัฒนาการจากกู่ในศิลปะของอินเดียโบราณน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

ศิระบุคคลต่างชาติ ทำด้วยดินเผา มีลักษณะนูนสูงหันด้านข้าง พบที่เจดีย์หมายเลข ๕ เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะการสวมหมวกทรงกรวยแหลมเป็นลักษณะของชาวอาหรับ หรือชาวตะวันออกกลาง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประติมากรรม ที่พบที่อำเภอคูบัว จังหวัดราชบุรี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นรูปทรงของพ่อค้าที่มามีติดต่อค้าขายระหว่างตะวันออกกลางกับดินแดนแถบนี้ ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

เอกามุขลึงค์ ได้มีการขุดค้นโดยบังเอิญ ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองโบราณอุทอง ทำด้วยหินปูน มีขนาดสูง ๗๓ เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐ เซนติเมตร มีลักษณะทำเป็นพระพักตร์ที่มีทรงผมเป็นขมวดสูงขึ้นไป ๓ ชั้น มีกมล (ตุ้มหู) ยาวที่พระกรรณทั้งสองข้าง ส่วนด้านล่างต่อจากพระศอกทำเป็นแท่งกลม

ลักษณะของเอกามุขลึงค์ สามารถทำการศึกษเปรียบเทียบได้กับเอกามุขลึงค์ที่พบที่เมืองโกสัมพี รัฐอุตตรประเทศ ปัจจุบันแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลางกัฏฐา ประเทศอินเดีย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๕ (C.5 th Century A.D.) ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ สันนิษฐานว่าเอกามุขลึงค์องค์นี้น่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

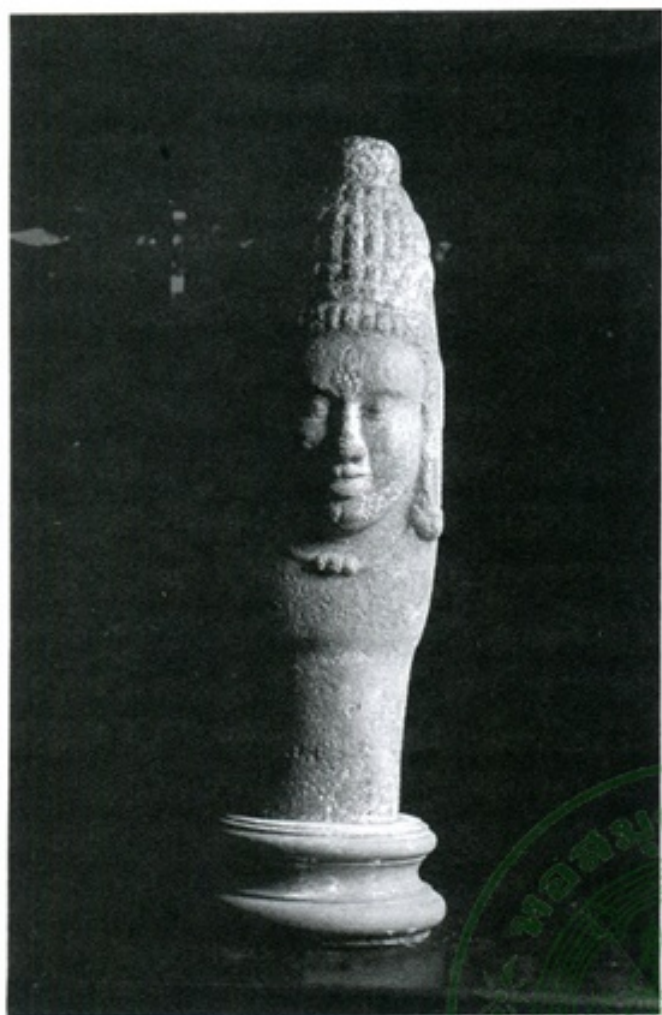
กู่หรือประติมากรรมเกือกม้า
พบในเมืองโบราณอุทอง

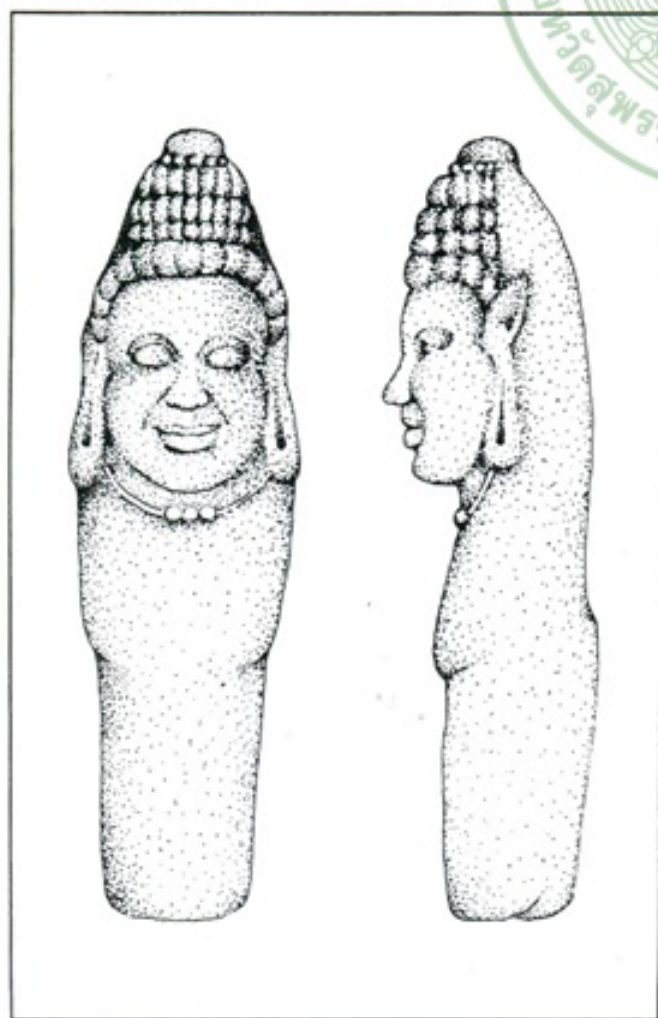
ศิระบุคคลต่างชาติทำด้วยดินเผา มีอายุราวพุทธ-
ศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

เอคามุขลึงค์จากโกสัมพี รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย
ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ ประเทศไทย

เอกามุขลึงค์ทำด้วยหินปูนมีขนาดสูง ๗๓ เซนติเมตร
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐ เซนติเมตร พบทางด้านทิศ
ตะวันตกของเมืองโบราณอุทอง มีอายุราวพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๒ - ๑๓

เมืองโบราณและโบราณสถานเมืองอุททอง

เมืองโบราณอุททอง ตั้งอยู่ที่เส้นละติจูด (Latitude) ที่ ๑๔° ๒๒' ๑๐" เหนือ เส้นลองจิจูด (Longitude) ที่ ๙๙° ๕๓' ๑๒" ตะวันออก (กรมแผนที่ทหาร ๑ : ๕๐,๐๐๐ ลำดับชุด L ๗๐๑๗ ระวัง ๔๘๓๔ I)

ลักษณะของเมืองเป็นรูปวงรี หันไปตามแนวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันตกเฉียงใต้ ด้านทิศเหนือมีรูปร่างแหลมมน ส่วนด้านทิศใต้เป็นรูปวงโค้ง ด้านทิศตะวันตกจะเป็นแนวเส้นตรง และด้านทิศตะวันออกจะโป่งออก เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับลำน้ำจะเข้สามพัน มีขนาดกว้างประมาณ ๗๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๑,๖๕๐ เมตรมีเนื้อที่ประมาณ ๙๗๖ ไร่เศษ

สภาพภูมิประเทศของเมืองโบราณอุททอง ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจะเข้สามพัน ไหลมาจากทิศใต้และโค้งออกทางตะวันออกเฉียงสู่ที่ราบต่ำทางทิศตะวันออกของเมือง จะเป็นที่ยาตราคู่ว่าที่ตั้งของตัวเมือง มีร่องรอยของทางน้ำเก่าหลายแห่ง ส่วนทางทิศตะวันตก ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ เป็นที่เว้ายาวในแนวเหนือจรดใต้ ได้แก่ เขาทุ่งดินดำ เขาพุทอง เขาตาเกา และเขารางกะเบ็ด ซึ่งอยู่ใต้สุดด้านตะวันออกเป็นพื้นที่ลาดต่ำลงมาถึงแม่น้ำท่าจีน และต่อเนื่องถึงบริเวณซึ่งเป็นที่ราบลุ่มต่ำ มีหลักฐานแสดงว่าเป็นทะเลมาก่อน และในตัวเมืองปัจจุบันมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๖ เมตร (ทิวศุภจรรยา ๒๕๓๐ : ๑๐)

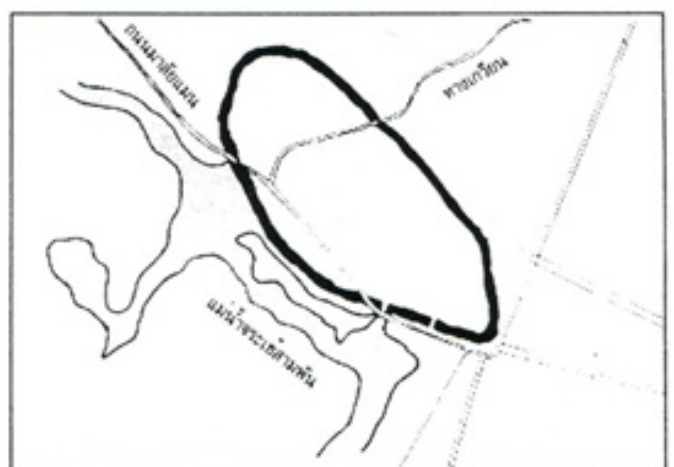
จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ แสดงให้เห็นแนวของแม่น้ำจะเข้สามพันไหลผ่านตัวเมืองอุททองไปทางทิศเหนืออ้อมมาจากทิศตะวันออก มีร่องน้ำเปิด

กว้างเป็นปากแม่น้ำที่บริเวณกำหนดให้เป็นแนวชายฝั่งทะเลที่บรรจบกับคลองสองพี่น้อง ซึ่งต่อเชื่อมมาจากแม่น้ำท่าจีน มีร่องรอยคลองเก่าขุดขึ้นเป็นแนวตรงยาวประมาณ ๙ กิโลเมตรจากตัวเมืองอุททองจนถึงบริเวณวัดม่วง คาดว่าน่าจะเป็นชายฝั่งทะเลหรืออาจเป็นร่องน้ำกว้างจากฝั่งทะเลลึกเข้ามาในแผ่นดิน

ส่วนด้านทิศตะวันตกและทิศเหนือ เป็นแนวเขาหินปูนนั้น พบร่องรอยของตัวเพิงผาอยู่หลายแห่ง เช่น ถ้ำละมุด ถ้ำประทุน บริเวณเขาตีสลักในปัจจุบันในบริเวณใกล้เคียง ได้พบรอยพระพุทธรูปบาทสมัยทวารวดีตอนปลายอีกด้วย

เมืองโบราณอุททอง ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากการบุกรุก และการตัดถนนมาลัยแมนผ่านตัวเมืองทำให้มีการตัดแบ่งคูเมืองออกจากแนวเดิม แต่จากหลักฐานที่ได้บันทึกเรื่องเมืองอุททองของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรีทรงบรรยายถึงสภาพเมืองอุททอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ. ๑๒๒) ไว้ดังนี้ "...มีเมืองโบราณเมืองหนึ่งอยู่ในแขวงสุพรรณบุรี ทางตะวันตกเฉียงใต้ใกล้กับเทือกเขา ซึ่งเป็นเขตแดนสุพรรณบุรีต่อกับเมืองกาญจนบุรี และมีแม่น้ำเก่าย่านหน้าเมืองโบราณนี้เรียกว่าลำน้ำจะเข้สามพัน แต่ทุกวันนี้ดินเขินเป็นห้วยเป็นดอนเสียแล้ว..."

เมืองโบราณนี้ พวกราษฎรที่อยู่ในแคว้นนั้น เรียกว่าเมืองท้าวอุททอง มีเรื่องราวเล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณว่า ท้าวอุททองได้ครอบครองเมืองนี้ มาจนกาลครั้งหนึ่งเกิดไข้ทำ ราษฎรล้มตายมากนัก ท้าวอุททอง จึงอพยพผู้คนจากละจากเมืองนี้หนีทำ ไปทางทิศตะวันออก..."

ภาพถ่ายและภาพถ่ายเส้นแสดงลักษณะของเมืองโบราณอุททองที่มีลักษณะเป็นรูปวงรีและมีแนวแม่น้ำจะเข้สามพันอยู่ด้านทิศใต้

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรง
บรรยายถึงเมืองอุททองไว้อีกตอนหนึ่งว่า

เมืองท้าวอุททอง เมืองตั้งอยู่ทางฟากตะวันตก
ลำน้ำจะเซสามพัน คูเป็นเมืองเก่าแก่ใหญ่โตเคยมี
ป้อมปราการก่อด้วยศิลา แต่หักพังไปเสียเกือบหมดแล้ว
ยังเหลือคงรูปอยู่แต่ประตูเมืองแห่งหนึ่งกับป้อมปราการ
ต่อจากประตูนั้นข้างละเล็กน้อย แนวปราการด้านหน้า
ตั้งบนที่ดอน คูเป็นตระพัง สูงราว ๖ คอก แล้วเป็น
แผ่นดินต่ำต่อไปสัก ๕ เส้น ถึงริมลำน้ำจะเซสามพันมี
รอยถนนจากประตูเมืองตรงไปถึงท่า เรียกว่า ท่า
พระยาจักร พิเคราะห์ดูลำน้ำจะเซสามพัน เดิมเห็น
จะเป็นแม่น้ำใหญ่ที่สูง ซึ่งสร้างปราการจะเป็นตลิ่ง
ครั้งนานมา เกิดมีช่องทางเขาสายน้ำไหลไปเสียทางอื่น
แม่น้ำเดิมก็ตื้นเขินแคบเข้าโดยลำดับ...” (กรมศิลปากร
๒๕๐๙ : ๓๗)

เมืองโบราณอุททอง มีโบราณสถานอยู่ ๔ กลุ่ม
ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ โบราณสถานภายในเมืองโบราณเก่าที่มี
หลักฐานมีอยู่ ๔ แห่ง ได้แก่ โบราณสถานหมายเลข
๓, ๔, ๕ และ ๘

กลุ่มที่ ๒ โบราณสถานอยู่นอกเมืองด้านทิศ

ตะวันออกและทิศตะวันตก มีจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่
โบราณสถานหมายเลข ๑, ๗, ๑๓ และ ๑๔

กลุ่มที่ ๓ โบราณสถานอยู่นอกเมืองด้านทิศ
ตะวันตกเชิงเขาทำเทียมและเขาพระ มีจำนวน ๔ แห่ง
ได้แก่ โบราณสถานหมายเลข ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒

กลุ่มที่ ๔ โบราณสถานบริเวณคอกข้างดินซึ่งอยู่
ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ห่างจากเมืองโบราณอุททองราว ๗
กิโลเมตร มีโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี จำนวน
๓๔ แห่ง

การเริ่มต้นสำรวจโบราณสถานเมืองอุททองนั้น
กรมศิลปากรได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙
โดยได้จัดสำรวจทำแผนผังบริเวณเมืองโบราณอุททอง พบ
เป็นเนินโบราณสถานตั้งอยู่เป็นกลุ่มๆ กระจายกระจาย
อยู่ภายในเมืองและบริเวณรอบ ๆ พบคอกข้างดินจำนวน
๓ คอก และโบราณสถานที่ทำด้วยศิลาแลง จำนวน ๔ -
๕ แห่ง (กรมศิลปากร ๒๕๐๙ : ๒๕)

ต่อมาสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน-
แห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี ได้ทำการสำรวจเพิ่มเติม
พบว่าโบราณสถานกระจายตามบริเวณรอบ ๆ
คอกข้างดิน เชิงเขาคอก และบริเวณใกล้ลำน้ำตก
อุทยานพุม่วง ประมาณ ๓๐ แห่ง

โบราณสถานในเขตอุททองที่จัดอยู่ในสมัยทวารวดี มีดังต่อไปนี้

เจดีย์หมายเลข ๑ (วัดปราสาทร้าง) ตั้งอยู่นอกเมืองโบราณอุททองทางไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๕๐๐ เมตร โดยตั้งอยู่ริมแม่น้ำจระเข้สามพัน นับเป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีขนาดกว้างยาวด้านละ ๓๖.๕๐ เมตร สูงประมาณ ๙ เมตร

เจดีย์องค์นี้กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่งในระหว่างพ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๙ ได้พบหลักฐานการก่อสร้างมี ๓ ระยะ (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๒๔) คือ

๑. ฐานสมัยทวารวดี ระยะที่ ๑ คือ ฐานภายในตั้งอยู่บนพื้นดิน ประกอบด้วย ช่องซุ้มสี่เหลี่ยมตั้งอยู่บนฐานทั้งด้านทิศใต้ และทิศตะวันออก

๒. ฐานสมัยทวารวดีระยะที่ ๒ คือ ผนังก่อทับมุขและซุ้มเจดีย์สมัยทวารวดี ระยะที่ ๑ ก่อทับเป็นแนวยาวไปตลอดทั้งทางด้านใต้ และด้านตะวันออก ใต้ผนังได้ขุดพบแผ่นอิฐ มีลายภาพเขียนสีลายก้นขด และลายเรขาคณิต เขียนด้วยสีขาว สีดำ และสีแดง เจตนาของการทำอิฐเหล่านี้ก็เพื่อใช้ในการวางศิลาฤกษ์

๓. ฐานสมัยอยุธยา คือ ฐานที่ก่อสร้างขึ้นบนแท่นอิฐหักของเจดีย์สมัยทวารวดี นับเป็นการก่อสร้างระยะที่ ๓ ในสมัยอยุธยา

จากการศึกษาโบราณสถานดังกล่าว พบว่าลักษณะของฐานก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ เรียงเป็นผนังสูง ๑ เมตร ฐานที่ขุดพบมีลักษณะเป็นกำแพงกันดิน มีให้องค์เจดีย์พังทลาย ลักษณะการเรียงอิฐเป็นแบบเรียงอิฐหน้ายาว สลับกับหน้าตัดในแนวเดียวกันสอดด้วยดิน ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ตอนต้น อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๑ (ประยูร อุลุชาฎะ ๒๕๒๔)

โบราณวัตถุที่ขุดพบที่สำคัญ มีดังนี้

โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบนั้น มีความแตกต่างกันตามยุคสมัยขององค์เจดีย์นี้ โดยจะพบหลักฐานใหญ่ที่สุดในสมัยอยุธยาจนกระทั่งถึงสมัยทวารวดี ดังหลักฐานสำคัญดังนี้ (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๒๒ - ๒๓)

๑. โบราณวัตถุสมัยอยุธยา จากการขุดแต่งระยะที่ ๑ พบเครื่องใช้ต่าง ๆ สมัยอยุธยา ทางมุขด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ขององค์เจดีย์เป็นเครื่องใช้สำริด ได้แก่ ครอบพาน กังสดาล ครอบเต้าปูน ขันตักน้ำ ขันกรองน้ำ

และกระปุกลายครามจีนสมัยราชวงศ์หมิง (อายุพุทธศตวรรษที่ ๒๑) โบราณวัตถุเหล่านี้จัดอยู่ในสมัยอยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๑ (ณัฐภัทร จันทวิษ ๒๕๔๑ : ๘๒)

๒. โบราณวัตถุสมัยทวารวดี ได้แก่ พระพุทธรูปสำริด ขนาดสูง ๔ เซนติเมตร ปางเสด็จจากดาวดึงส์และแผ่นอิฐ ตกแต่งลวดลายธรรมจักรและจารึก จัดอยู่ในราวอายุพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒

การค้นพบโบราณวัตถุใน ๒ สมัยดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยานั้น นิยมสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ครอบเจดีย์สมัยทวารวดีขึ้นเป็นชั้น ๆ โดยก่อเป็นผนังซ้อนกันขึ้นไป ไม่ได้สร้างตรงตามทิศทางไประดับเดียวกับฐาน แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์อยุธยามีได้ทรงลืมนึกถึงเมืองอุททอง เป็นสถาปัตยกรรมองค์เดียวที่ได้รับการซ่อมแซมในสมัยอยุธยา และอาจจะเป็นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (บัวเชอร์ลิเยร์, ช็อง ๒๕๐๙ : ๙)

เจดีย์หมายเลข ๒ ตั้งอยู่ห่างจากคูเมืองด้านทิศเหนือประมาณ ๓๐ เมตร กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่งบูรณะใน พ.ศ. ๒๕๐๖ (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๑๙) พบว่าองค์เจดีย์มีฐานเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๒๘.๓๕ เมตร สูง ๑ เมตร ฐานชั้นล่างแต่ละด้านก่ออิฐย่อมุมทั้ง ๔ ด้าน มีเจดีย์ที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตั้งอยู่ทั้ง ๔ มุม เจดีย์องค์กลางตั้งอยู่บนฐานมีเนื้อที่เป็นฐานกว้าง ๔ เมตร สำหรับประตักษณโดยรอบทั้ง ๔ ด้าน องค์เจดีย์แต่ละด้านก่อด้วยอิฐผสมแลงด้านหนึ่ง แบ่งออกเป็นบัวเหนือฐานบัวก่อเป็นช่องซุ้ม คือ มุขกลาง ๓ ซุ้ม มุขริมข้างละ ๖ ซุ้ม

โบราณวัตถุที่ขุดพบที่สำคัญ มีดังนี้

เศียรพระพุทธรูปทองคำ มีขนาดสูง ๕ เซนติเมตร และพระบาทพระพุทธรูปทองคำ ขนาดยาว ๓.๕ เซนติเมตร โดยขุดพบบริเวณด้านทิศตะวันตกขององค์เจดีย์

ธรรมจักรศิลา ขำรดเหลือเพียงครึ่งซีกเท่านั้น ทำด้วยปูนสีเขียวแก่ (Bluish limestone) มีลวดลายจำหลักอยู่ทั่วไป คือ ที่ฐานติดล้อ จำหลักเป็นรูปบัวหงาย มีกลีบยาวคล้ายเปลือกหอย ตั้งบนแท่นสี่เหลี่ยมที่ทำเป็นลายวงกลมในกรอบสี่เหลี่ยม เหนือบัวหงายทำเป็นลายก้นขดต่อเนื่องเป็นรูปสามเหลี่ยมถึงกระดุมล้อมรอบ ๆ กระดุมล้อมจำหลักเป็นรูปกลีบบัวซ้อนกันโดยรอบ ธรรมจักรสลักเป็นลวดลายกนกคล้ายบัวหัวเสารับทองกลส่วนของกลล้อหรือขอบของธรรมจักรจำหลักเป็นลาย

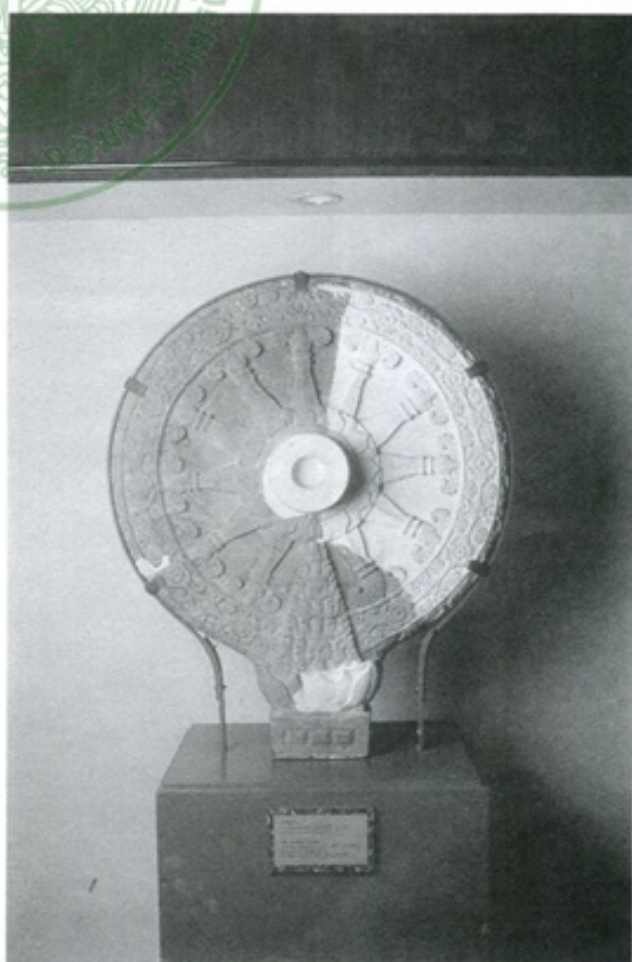
พระพุทธรูปสำริด ปางเสด็จจากดาวดึงส์ ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

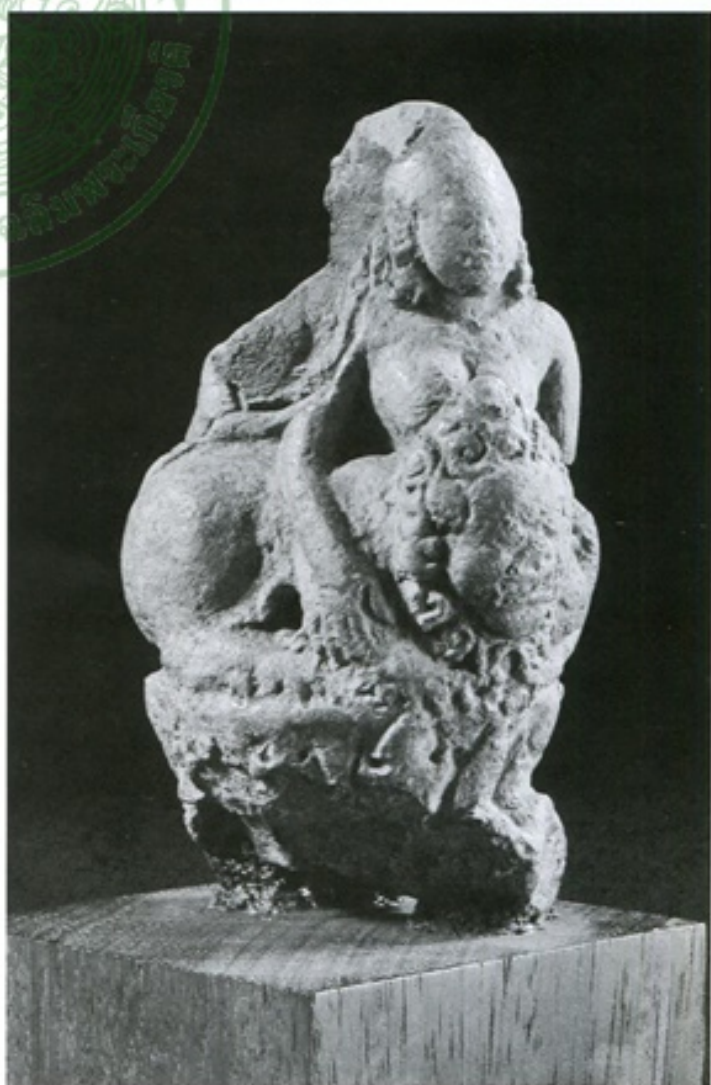
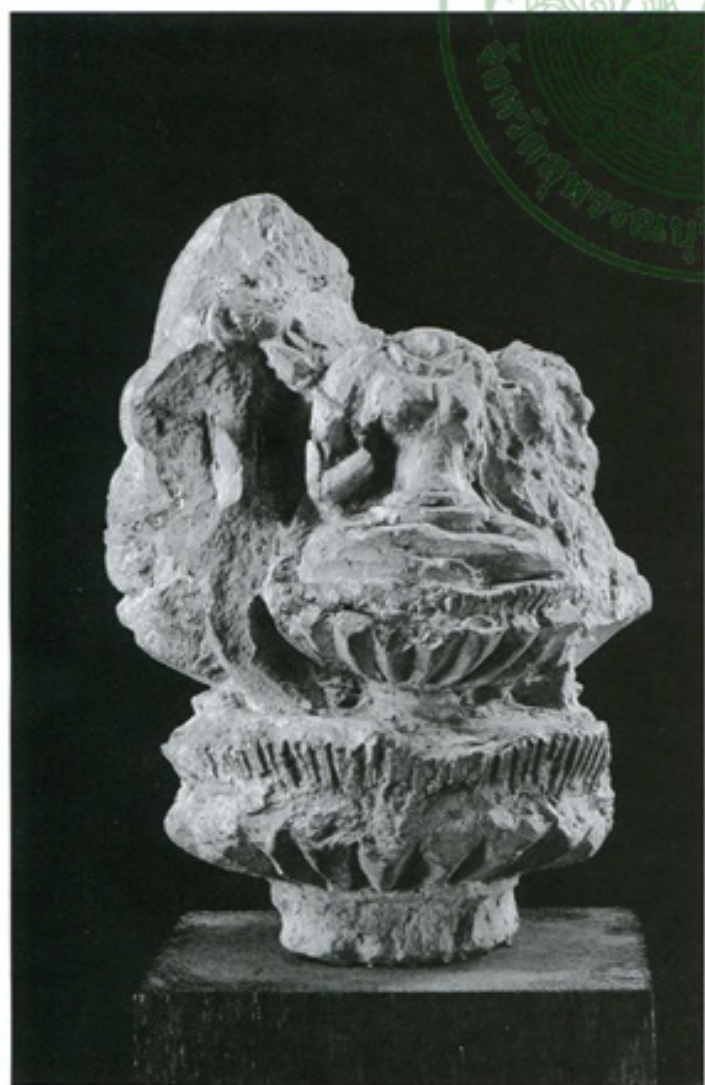
พระพุทธรูปและพระพิมพ์ดินเผา ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๒

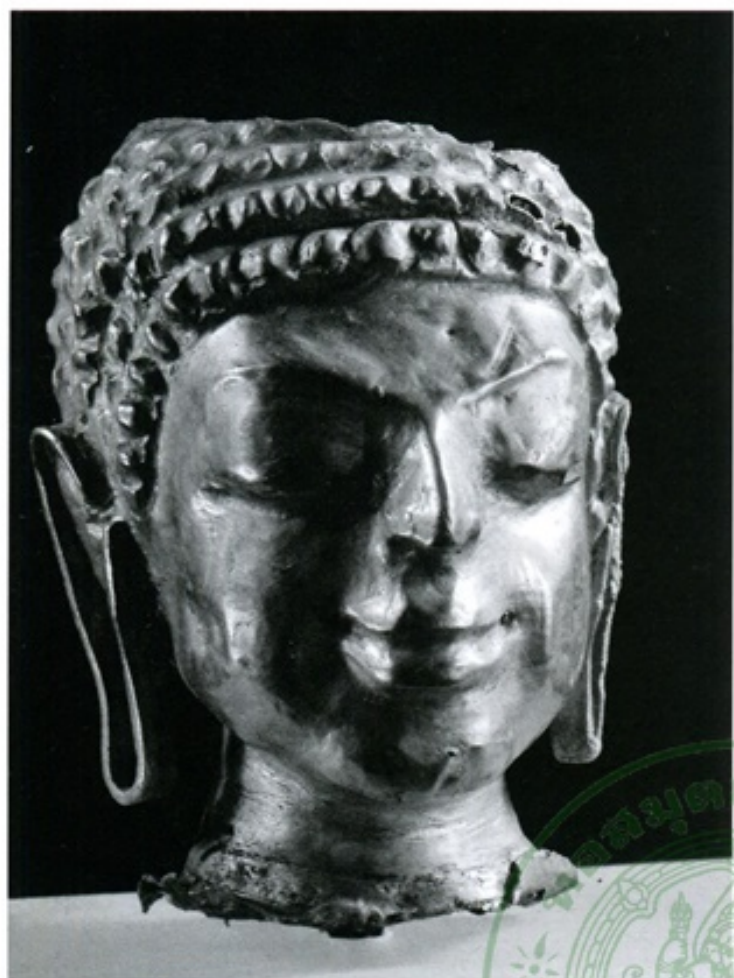

แผ่นอิฐตกแต่งลวดลายธรรมจักรและจารึก ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๒

ธรรมจักรศิลา ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๒

ดอกไม้ประจำยาม เชื่อมต่อเนื่องด้วยลายก้านต่อดอก โดยรอบ น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

รูปกิริณินเฒ่า ขุดพบได้ทางด้านทิศเหนือ ส่วนเศียรและลำตัวส่วนบนชำรุดอยู่ในลักษณะกำลังพ้อนรำ

พระพิมพ์ดินเผา ปางเสด็จจากดาวดึงส์ ขุดพบทางด้านทิศตะวันออกขององค์เจดีย์

จากการศึกษาวิเคราะห์โบราณวัตถุที่พบนั้น แสดงให้เห็นว่าเจดีย์หมายเลข ๒ นี้ มีความสำคัญในแง่ของผู้สร้าง ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์สำคัญขององค์หนึ่งในสมัยทวารวดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพบเศียรและพระบาทของพระพุทธรูปทำด้วยทองคำ นับได้ว่าเป็นโบราณวัตถุที่สละสลวยงามอีกชิ้นหนึ่ง การพบธรรมจักรและกิริณากำลังพ้อนรำสามารถเทียบเคียงในด้านศิลปกรรมอินเดียสมัยราชวงศ์คุปตะ ที่ได้แพร่อิทธิพลมายังแคว้นทวารวดี เมืองอุทองอาจกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

เจดีย์หมายเลข ๓ ตั้งอยู่ภายในบริเวณคูเมือง ด้านทิศตะวันตก ห่างออกไปประมาณ ๕๐ เมตร โบราณสถานแห่งนี้ได้รับการขุดค้นเป็นร่อง (Trench) ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ โดย ดร. ควอริท เวลล์ โดยขุดเป็นแนวยาวผ่ากลางองค์เจดีย์จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ต่อมาในพ.ศ. ๒๕๐๖ กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งพบหลักฐานเจดีย์เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๑๖.๖๐ เมตร ประกอบด้วยมุขยื่น ๓ มุข กว้างมุขละ ๓.๖๐ เมตร ความสูงขององค์เจดีย์ที่เหลืออยู่ประมาณ ๓.๔๐ เมตร ฐานแต่ละด้านประดับด้วยพระพุทธรูป และเทวรูปประทับนั่งอยู่ภายในซุ้ม แต่เห็นชัดเจนเพียง ๒ ด้าน คือ ด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ เท่านั้น (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๑๐)

โบราณวัตถุที่ขุดพบที่สำคัญมีดังนี้

๑. พระพุทธรูปสำริดประทับยืน ปางประทานธรรม จำนวน ๓ องค์ มีขนาดสูง ๕๐, ๕๓ และ ๕๕ เซนติเมตร องค์แรกมีลักษณะการทรมจิรวแบบท่มคลุมสองไหล่ พระหัตถ์ทั้งสองยกขึ้นเสมอพระอังสา องค์ที่สองมีลักษณะท่มจิรวเฉียงบ่า พระหัตถ์ซ้ายยกจีบ หันพระหัตถ์ออกจากพระองค์ พระหัตถ์ซ้ายหงายปล่อย ปลายพระหัตถ์ลงทางด้านล่างพระโสณิ แต่พระหัตถ์

ชำรุด ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปยกพระหัตถ์ ขวากีบเสมอพระอังสา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายชำรุด

พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ ดังกล่าวเป็นรูปแบบของศิลปะทวารวดีที่มีการพัฒนาการมาเป็นของตนเองแล้ว สามารถกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

๒. แผ่นอิฐดินเผา จำหลักเป็นรูปเทวดาหะชารุฑ ขุดพบทางด้านทิศตะวันออกเช่นกัน ลักษณะของเทวดานั้นแสดงการหะชาในลักษณะที่อ่อนช้อย โดยมีลักษณะชันเข่า และทอดขาไปอีกทางหนึ่ง มีรูปแบบคล้ายศิลปะอินเดียสมัยราชวงศ์คุปตะ สามารถกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

เจดีย์หมายเลข ๔ ตั้งอยู่เชิงเขาพระ ห่างจากเมืองอุทองไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๓ กิโลเมตร ลักษณะเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวด้านละ ๑๐ เมตร ฐานชั้นล่างสูง ๑.๓๐ เมตร ฐานตอนบนก่ออิฐย่อมุมเป็นมุข และมีช่องซุ้มประดับเป็นช่วง ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนในด้านทิศใต้ ส่วนด้านอื่น ๆ ได้เสื่อมสภาพไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีเจดีย์กลมตั้งอยู่บนมูมทั้ง ๔ ทิศ

พระพุทธรูปประทับยืนปางประทานธรรม ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๓

ขนาดขององค์เจดีย์ทิศ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕๐ เซนติเมตร

ในการขุดแต่งนั้น กรมศิลปากรร่วมกับศาสตราจารย์ช็อง บัวเซอร์ลิเยร์ นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ได้ดำเนินการในพ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗ (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๑๒)

โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่ง ได้แก่ พระพิมพ์ดินเผา ปางเสด็จจากดาวดึงส์ประทับยืนอยู่ในซุ้มจำนวน ๒ องค์ ครองจีวรห่มคลุมถึงพระขม มีขอบจีวรโค้งมน พระหัตถ์ขวายกจีบในระดับพระอุระ ส่วนพระหัตถ์ซ้ายจับชายจีวร โดยรอบพระเศียรมีรัศมี

ลักษณะพระพุทธรูปดินเผาแบบนี้ จัดเป็นศิลปะทวารวดีที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดีย สมัยราชวงศ์คุปตะ สามารถกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

เจดีย์หมายเลข ๑๐ ตั้งอยู่เชิงเขาพระ ห่างไปทางด้านทิศใต้ของเจดีย์หมายเลข ๙ ประมาณ ๖๐๐ เมตร กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่ง ในพ.ศ. ๒๕๐๖ พบหลักฐานที่สำคัญขององค์เจดีย์ว่าฐานเป็นรูปทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๖ เมตร สูง ๒ เมตร ก่ออิฐขึ้นไปตรง ๆ ไม่ย่อเป็นขั้น ๆ คล้ายกับเจดีย์ที่สามัญ และสถาปนาในรัชสมัยในรัชสมัยของเจ้าเมือง ซึ่งมียุทธพรหมศตวรรษที่ ๓ - ๔ และ ๗ - ๘ ตามลำดับ

โบราณวัตถุที่พบได้จากการขุดแต่งที่สำคัญ คือ หัวกวางหินทำด้วยหินเขียว ยาว ๙ เซนติเมตร

เจดีย์หมายเลข ๑๑ ตั้งอยู่เชิงเขาท่าเหี่ยม อยู่ห่างจากด้านทิศใต้ของเจดีย์หมายเลข ๑๐ ประมาณ ๕๐๐ เมตร จากการขุดแต่งของกรมศิลปากร ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ พบว่าองค์เจดีย์มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๑๐.๖๐ เมตร สูง ๒.๕๐ เมตร ก่ออิฐขึ้นไปตรง ๆ ไม่มีมุขแต่อย่างใด

โบราณวัตถุที่ขุดพบที่สำคัญ มีดังนี้

๑. พระพุทธรูปสำริด ปางเสด็จจากดาวดึงส์ ๔ องค์ มีขนาดสูง ๒๒, ๒๔, ๒๘ และ ๓๒ เซนติเมตร ตามลำดับ มีลักษณะการแสดงของปางและองค์ประกอบแตกต่างกัน คือ

องค์ที่ ๑ ขนาดความสูง ๒๒ เซนติเมตร ประทับยืนบนฐานระฆังคว่ำ ปางประทานธรรม ครองจีวรห่มคลุมถึงพระขม ชายจีวรด้านหน้าเป็นเส้นโค้ง อยู่เหนือชายสรวง พระหัตถ์ทั้งสองจีบนิ้วอยู่ระดับพระอุระ มีประภาณทล หรือรัศมีอยู่โดยรอบพระเศียร ตรงกลางโป่งโดย

รอบมีรัศมีเป็นรูปเปลว

องค์ที่ ๒ ขนาดความสูง ๒๔ เซนติเมตร มีลักษณะการครองจีวรเช่นเดียวกับองค์ที่ ๑ พระหัตถ์ทำเป็นปางห้ามสมุทร

องค์ที่ ๓ ขนาดความสูง ๒๘ เซนติเมตร ปางประทานธรรม พระหัตถ์ทั้งสองจีบนิ้วอยู่ระดับพระอุระ มีประภาณทลหรือรัศมีอยู่โดยรอบพระเศียร โดยเปลวพระเพลิงเชื่อมต่อกันโดยรอบ

องค์ที่ ๔ ขนาดความสูง ๓๒ เซนติเมตร ปางประทานธรรมเช่นกัน แต่พระหัตถ์ขวาจีบต่ำกว่าพระหัตถ์ซ้าย ส่วนประภาณทลหรือรัศมี จะอยู่โดยรอบพระเศียร และมีเปลวออกจากวงโค้งขึ้นไปแต่ละเปลวไม่เชื่อมต่อกัน

พระพุทธรูปปางประทานธรรมและปางห้ามสมุทรที่ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑๑ นั้น จัดเป็นศิลปะทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔

๒. ธรรมจักรศิลา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๐๐ เซนติเมตร เป็นแท่นหินสี่เหลี่ยมจำหลักและเสาทินแปดเหลี่ยมจำหลักลวดลายนั้น ได้จัดเป็นโบราณวัตถุชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่ทำให้สามารถศึกษารูปแบบการประดิษฐ์ฐานธรรมจักร ประกอบกับเจดีย์ได้เป็นอย่างดี ตามคตินิยมในพุทธศาสนานั้น คือ ธรรมจักรกับถวามหมอบเป็นเครื่องหมายปางปฐมเทศนา

ลักษณะของธรรมจักรที่พบนั้น ตั้งอยู่บนฐานบัวมิกลิม มีแท่นรูปสามเหลี่ยมเชื่อมกับตัวธรรมจักร ส่วนรอบกระดุมลวดลายหลักเป็นลวดลาย เป็นรูปเจียงและกลีบบัวโดยรอบ ถัดมาเป็นธรรมจักรมีลักษณะพิเศษคือ เจาะทะลุ มีจำนวน ๑๕ ซี่ ส่วนปลายของซี่นั้นสลักเป็นรูปปลายกระหนกคล้ายบัวหัวเสารับท้องถุง ถัดไปเป็นส่วนวงจำหลักเป็นลายดอกไม้ และก้านขด ส่วนของแท่นหินสี่เหลี่ยมมีรูตรงกลางจำหลักเป็นลวดลายไม้ดอกและก้านขดอยู่ ๒ ช่วง คือ ช่วงบน และช่วงล่างโดยมีการทำหน้ากระดาน และเจาะช่องสี่เหลี่ยมอยู่ตรงกลาง ส่วนล่างสุดจำหลักเป็นลวดลายสี่เหลี่ยมเป็นวงซ้อนกัน ๓ ชั้นอยู่โดยรอบ สำหรับเสาทินแปดเหลี่ยมจำหลักเป็นลวดลายก้านขด และข้ออุบะเป็นวงโค้ง ฐานส่วนล่างจำหลักเป็นรูปหงส์กำลังกางปีกล้อมด้วยลายก้านขดประกอบทั้งสองด้าน

เมื่อทำการศึกษาดังกล่าวแล้วทั้งสามมาประกอบกัน

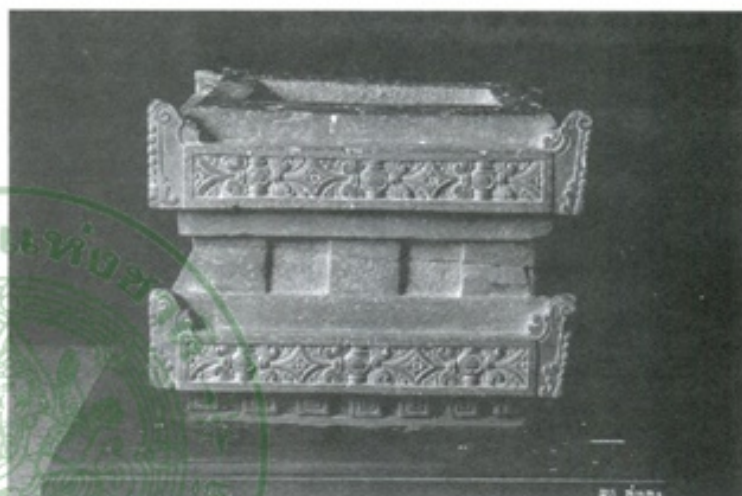
พระพิมพ์ดินเผา ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๓ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓

หัวกวางทำด้วยหินเขียว ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑๐

พระพุทธรูปสำริด ปางเสด็จจากดาวดึงส์ จำนวน ๔ องค์ ได้จากการขุดแต่งฐานด้านทิศใต้ของเจดีย์หมายเลข ๑๑ ศิลปะทวารวดี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔

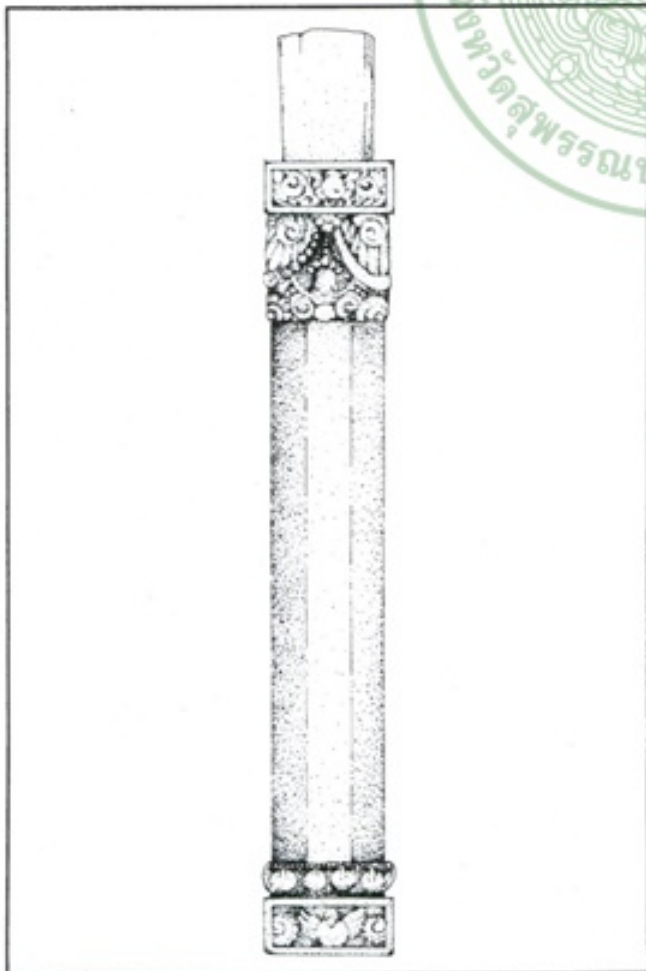

ธรรมจักรศิลา แท่นหินสี่เหลี่ยม และเสาแปดเหลี่ยมจำหลักกลดลาย ได้จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข ๑๑ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

ทำให้ได้รูปแบบสันนิษฐานโดยตั้งอยู่หน้าองค์เจดีย์ หมายเลข ๑๑ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลจากธรรมจักรในแคว้นโกปาล (Bhopal) ภาคกลางของอินเดีย ที่ประดิษฐานที่ด้านหน้าสถูปเมืองสาญจี ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ ๕ หรือราว พ.ศ. ๔๐๐ ถึง พ.ศ. ๕๕๐ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ๒๕๓๔ : ๔๔) ต่อมาได้ปรักหักพังจมดินเพิงขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ แล้วยังล่องธรรมจักรเสียหายที่ฐานกลมรองรับเหนือบัวหัวเสา ที่ตรงเท่าสิงโตทั้งสองข้างมีวงล้อจำหลักอีก ๔ วง ประจำทั้งสี่ด้านระหว่างวงล้อ จำหลักเป็นรูปสัตว์คันช่วงล้อละตัว รวม ๔ ตัว คือ รูปช้าง รูปวัว รูปม้า และรูปสิงโต ภาพของสัตว์ที่ไล่นี้ มิได้ยืนนิ่งแต่มีท่าวิ่ง หรือเดินทุกตัว อันแสดงให้เห็นว่าวงล้อเหล่านี้กำลังหมุน มิได้หยุดเฉย (ธนิต อยู่โพธิ์ ๒๕๐๘ : ๑๒ - ๑๓) ในบริเวณริมประตู หรือโคธรรณด้านทิศใต้ของพระมหาสถูปสาญจีอีกเสาหนึ่ง ก็มีการตั้งธรรมจักรจำหลักอยู่เหนือเสาประตู มีอายุอยู่ในราวระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๔ - ๕

ธรรมจักรศิลาชิ้นนี้ จัดอยู่ในสมัยทวารวดีและ

เสาแปดเหลี่ยมจำหลักลวดลาย

สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ (จิรา จงกล ๒๕๐๙ : รูปที่ ๑๘, ๑๙, ๒๐)

๓. พระพิมพ์ดินเผา รูปพระสงฆ์ประทับนั่งปางสมาธิ พบจำนวน ๓ องค์ ขุดพบทางด้านทิศเหนือขององค์เจดีย์ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านหลังของพระพิมพ์ปรากฏมีจารึก ไม่สามารถอ่านได้ ๑ องค์ เนื่องจากตัวอักษรหักหายไป ส่วนที่อ่านออกนั้นปรากฏว่าเป็นอักษรหลังปัลลวะ ภาษาบาลี อ่านว่า เมตเตยโยโก เป็นการทำรูปพระโพธิสัตว์อริยมะตไตร หมายถึงพระพุทธเจ้าในอนาคต ส่วนอีกองค์หนึ่งนั้นจารึกเป็นอักษรหลังปัลลวะและภาษาบาลีเช่นกัน อ่านว่า สาริปุตโต หมายถึงพระสาริบุตร คืออัครสาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๔. พระโพธิสัตว์ดินเผา ขุดพบทางด้านทิศเหนือขององค์เจดีย์อยู่ในอาคารประทับนั่ง พระหัตถ์อยู่ระหว่างพระอุระ พระพักตร์กลมมน พระขนง (คิ้ว) เชื่อมต่อกัน พระโอษฐ์และพระกรรณสวมกุดทล (ตุ้มหู) ห้อยเลยพระอังสา ส่วนพระเศียรทรงศิราภรณ์ มีขอบไรพระศกเป็นเส้นนูน

เมื่อพิจารณาทางด้านประติมากรรมวิทยาแล้ว พระโพธิสัตว์ดินเผานี้ มีเค้าพระพักตร์ของความเป็นพื้นเมืองอยู่มาก โดยมีลักษณะคล้ายกับประติมากรรมรูปคนปูนปั้นที่พบในบริเวณเมืองอุทอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสวมกุดทล ห้อยยาวถึงพระอังสานั้นเป็นลักษณะที่พบมาในเมืองนี้เช่นกัน และน่าจะมียุขราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ แต่อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า เป็นศิลปะแบบศรีวิชัยอิทธิพลทวารวดี อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ (ณัฏฐภัทร จันทวิษ ๒๕๔๑ : ๙๑)

เจดีย์หมายเลข ๑๓ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของคูเมืองโบราณอุทอง ห่างออกไปประมาณ ๒๐๐ เมตร กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่ง ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ (สมศักดิ์ รัตนกุล ๒๕๐๙ : ๘)

ลักษณะขององค์เจดีย์เป็นทรงแปดเหลี่ยมฐานชั้นล่างแต่ละเหลี่ยมยาว ๕ เมตร สูง ๑ เมตร แต่ละด้านแบ่งเป็นช่องซุ้มด้านละ ๒ ช่อง ไม่มีลวดลายประดับอยู่ภายในซุ้ม ส่วนฐานชั้นบนทำเป็นฐานย่อมุม ล้อมฐานด้านล่างองค์เจดีย์นี้ เหลือสภาพความสูงเพียง ๓.๕๐ เมตรเท่านั้น

โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดพบที่สำคัญ มีดังนี้

๑. พระพุทธรูปหินทราย ปางเสด็จจากดาวดึงส์ มีลักษณะพระพักตร์ยาวเป็นแบบพื้นเมือง หรือเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธรูปสมัยทวารวดีในยุคต้น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลของศิลปะคุปตะ น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒

๒. พระพุทธรูปสำริด ปางปฐมเทศนา จำนวน ๓ องค์ มีขนาดสูง ๑๕.๕, ๒๑ และ ๒๓ เซนติเมตร ตามลำดับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์ที่ ๑ พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ขนาดสูง ๒๑ เซนติเมตร อยู่ในลักษณะตรีกังค์ หรือเอียงสะโพก พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานธรรม จีบพระหัตถ์ระดับเดียวกับพระอุระ เมื่อพิจารณาลักษณะพระพักตร์แล้ว พบว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะคุปตะทางอินเดีย ซึ่งอาจกำหนดอายุพุทธรูปองค์นี้ได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒

องค์ที่ ๒ พระพุทธรูปปางประทานธรรม ขนาดสูง ๑๕.๕ เซนติเมตร ครองจีวรเป็นวงโค้งถึงพระขมับ พระหัตถ์ขวาหักหายไป ส่วนพระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอังสา

องค์ที่ ๓ พระพุทธรูปปางประทานธรรม มีพระหัตถ์ขำรัดเล็กน้อย แต่แสดงให้เห็นว่าพระหัตถ์ทั้งสองจีบนิ้วอยู่ในระดับพระอุระ พระเศียรเป็นรูปบัวตูมกลมมน เห็นได้ชัดเจน

๓. เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร นับเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญแสดงให้เห็นว่าในสมัยทวารวดีของอุททองแห่งนี้ มีความเชื่อในพุทธศาสนาหายานและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับศรัทธาที่พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระพุทธรูปที่เป็นความเชื่อทางมหายานอยู่หลายองค์ พระโพธิสัตว์องค์นี้น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔

๔. ยอดสถูปทำด้วยศิลาแลง สถาปัตยกรรมแต่สามารถศึกษารูปแบบได้ว่าองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์นี้มีส่วนยอดที่ทำเป็นลักษณะเป็นยอดคล้ายฉัตร แต่มีความมนและป้อมกว่าคล้ายหมอนน้ำฉาบด้วยปูนปั้นและทำเป็นลวดลาย

สุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่

๑๗ - ๑๘

หลังจากที่อาณาจักรทวารวดีได้ล่มสลายไปในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ แล้ว มีเขมรที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพระนครหลวง (อังกอร์ธม) ก็ได้ขยายอำนาจการปกครองแพร่ผ่านมาทางตะวันตก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย) เข้ามายังที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยา

การพบจารึกปราสาทพระขรรค์ที่เมืองพระนครหลวง หรือ Angkor Thom โดยนายเกลซ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ทำให้การมองเมืองสุพรรณบุรีในระยณนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จารึกนี้มีลักษณะเป็นแท่งสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีลวดลายที่ฐานและลวดลายดอกบัวสลักอย่างคร่าว ๆ อยู่บนยอด มีขนาดสูง ๑.๘๕ เมตร กว้างด้านละ ๕๕ เซนติเมตร จารึกมีอยู่ด้านละ ๗๒ บรรทัด ใช้ตัวอักษรรูปเหลี่ยม ซึ่งเป็นตัวอักษรสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โดยโปรดให้จารึกไว้ใน พ.ศ. ๑๙๒๔ เป็นภาษาสันสกฤตมีทั้งสิ้น ๑๙๙ บท โดยเฉพาะในบทที่ ๑๑๙ - ๑๒๑ ได้กล่าวว่า ...พระราชา (พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗) โปรดให้เจ้าหลักพระชัยพุทธมหานาค นำไปประดิษฐานไว้ในปราสาทหินต่างๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้แก่ ลโวทยะปุระ (ละโว้หรือลพบุรี) สุวรรณปุระ (สุพรรณภูมิ หรือสุพรรณบุรี) สัมพูกัมภฏนะ (ไม่ทราบแน่นอน) ชยราชบุรี (ราชบุรี) ศรีชัยสิงห์บุรี (ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี) ศรีชัยวัชรบุรี (เพชรบุรี) ศรีชัยทิบุรี (ศรีวิชัย นครปฐม)

พระชัยพุทธมหานาคนี้ พบที่โบราณสถานหลายแห่งด้วยกัน อาทิ

ปราสาทหินพิมาย ชาวบ้านเรียกว่า "ท้าวพรหมหัตถ์" มีขนาดความสูง ๑.๓๕ เมตร ส่วนพระกรหักหายไป ทั้งสองเบื้องพระขานู (เข้า) เบื้องซ้ายแตกไป (สงวนรอดบุญ ๒๕๓๓ : ๑๓๕ - ๑๓๗)

วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย มีความสูง ๑.๐๓ เมตร หน้าตักกว้าง ๑.๒๓ เมตร ไม่มีพระเศียรและพระอุระเบื้องขวาแตกหักหายไป พระกรหักทั้งสองเบื้องพระขมับคั่น ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง

ปราสาทเมืองสิงห์เป็นปราสาทองค์เดียว ก่อด้วย

ศิลาแลง ตั้งอยู่ตรงกลางมีมุขยื่นออกไปด้านตะวันออก และมีระเบียงคดก่อด้วยศิลาแลงล้อมรอบ มีประตูซุ้มอยู่ทั้ง ๔ ทิศ ได้พบประติมากรรมในศิลปะขอมวางอยู่บนปราสาท (สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ๑๕๑๐ : ๑๒ - ๑๓)

ลักษณะของพระชัยพุทธมหานาคนี้ เชื่อกันว่าเป็นพระรูปเหมือนของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งพระองค์โปรดฯ ให้สร้างขึ้นและส่งไปยังวัดหรือเมืองต่าง ๆ มีจำนวนถึง ๒๓ องค์ เป็นการสร้างขึ้นตามคติ "พุทธราชา" ก็เป็นได้ (สงวน รอดบุญ ๒๕๓๓ : ๑๓๕)

สำหรับพระพุทธรูปดังกล่าวนี้ รองศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภดม ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ไม่น่าจะเป็นรูปของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แต่พระชัยพุทธมหานาคนี้น่าจะเป็นพระพุทธรูปนาคปรก (สงวน รอดบุญ ๒๕๓๓ : ๑๓๖)

ในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบแหล่งโบราณคดีเขมร ศิลปะแบบขอมที่สำคัญ คือ เนินทางพระ ตำบลบ้านสระ อำเภอลำลูกนก

เนินโบราณสถานแห่งนี้ ตั้งอยู่กลางที่ราบลุ่มระหว่างแม่น้ำท่าเคยทางทิศตะวันตกกับแม่น้ำสุพรรณบุรี ทางทิศตะวันออกก่อนที่หน่วยศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร จะดำเนินการขุดแต่งในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ เนินโบราณสถานแห่งนี้ได้ถูกขุดทำลายจนกระทั่งเหลือเพียงเนินดินรูปสี่เหลี่ยม ขนาดกว้างยาว ๕๐ เมตร สูงประมาณ ๒ เมตร การขุดค้นครั้งนั้นพบโบราณวัตถุที่สามารถกำหนดอายุทางประวัติศาสตร์ศิลปะตามคติความเชื่อทางศาสนาและอิทธิพลของเขมรต่อดินแดนแถบนี้ได้

ประติมากรรมสำคัญที่ค้นพบ

สำหรับประติมากรรมสำคัญที่ค้นพบที่เนินทางพระ ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีเขมรแบบขอมในจังหวัดสุพรรณบุรี (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. ๒๕๓๐ : ๒๓ - ๓๑) มีดังนี้

๑. รูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বর สลักจากหินทราย ประทับยืนในท่าตรีกังค์ มีสี่กร พระพักตร์ขำรุดตั้งแต่พระนลาฏ พระเนตรขำรุด ส่วนพระนาสิกและพระโอษฐ์ยังคงอยู่สภาพเดิม พระโพธิสัตว์เกล้าเกล้าเป็นรูปทรงกระบอกผายออก เบื้องหน้าประดับด้วยพระธยานิพุทธอมิตาภะ พระหัตถ์ทั้งสอง ได้แก่ พระหัตถ์ขวามือทรงถือ

อักษมาลา พระหัตถ์ซ้ายบนทรงถือคัมภีร์ พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงถือหม้อน้ำ และพระหัตถ์ขวาล่างทรงถือดอกบัวตามลำดับ

ประติมากรรมรูปนี้ทรงคุณทูล (ตุ้มหู) รูปตุ้มทรงกรวยสอดรูปลามเหลี่ยม มีอุษะขนาดสั้นห้อยประดับทรงพาดูรีด และทรงภูษาสมพัตสันจีบเป็นริ้ว สมพัตนี้มีชายรูปหางปลาขนาดสั้น ห้อยทางเบื้องหน้าและคาดทับด้วยสายรัดทองคำลายดอกไม้ โดยมีบันหน่ง (เข็มขัด) สลักเป็นรูปดอกไม้แปดกลีบ

พระโพธิสัตว์โลกेश্বরองค์นี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะเขมรแบบขอม สกุลช่างราชธานีในประเทศกัมพูชา ซึ่งพบที่ประตู่ผี เมืองพระนครหลวง

๒. เศียรทวารบาล ทำด้วยศิลาทรายสีเทา มีรูปพระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระขนงแยกห่างกัน พระเนตรเบิกกว้าง พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์กว้าง มีร่องแบ่งกลางพระหนุกับมีพระมัสสุอยู่เหนือริมฝีพระโอษฐ์บน มีพระเนตรที่สามวางอยู่กึ่งกลางพระนลาฏ ศิราภรณ์ที่ทรงเป็นมงกุฎ อันประกอบด้วย อุณหิส และรัดเกล้าเป็นชั้นเดียวกัน

เศียรประติมากรรมดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับเศียรของทวารบาลศิลาที่โคปุระชั้นที่สาม ทางด้านใต้ของปราสาทพระขรรค์ที่เมืองพระนครหลวง รวมทั้งรูปทวารบาลสำริดบางรูปในศิลปะเขมรแบบขอม ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในวัดพระมหาชัยมุณี เมืองอมรปุระในประเทศพม่า

อย่างไรก็ตาม เศียรทวารบาลจากเนินทางพระนี้อาจเทียบเคียงได้เป็นอย่างดีกับเศียรทวารบาลเศียรหนึ่งจากปราสาทเมืองสิงห์ อำเภอกาญจนบุรี ในลักษณะของพระเนตรเบิก และการมีพระเนตรหรืออุณาโลกกลางพระนลาฏ

๓. พระพุทธรูปนาคปรก ปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ที่วัดวังหิน อำเภอลำลูกนก จังหวัดสุพรรณบุรี พระพุทธรูปองค์นี้ ประทับนั่งขัดสมาธิราบแบบปางชยานะ (สมาธิ) เหนือขนดขนาดสามชั้น โดยมีเศียรนาคเจ็ดเศียรแผ่พาดเบี่ยงหลัง พระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระขนงต่อกันเลื้อยเป็นเส้นตรง เศียรประกอบด้วยขมวดพระเกศาขนาดเล็กเหนือพระศก โดยมีเกตุมาลาทรงกรวย ประดับด้วยลายกลีบบัวซ้อนกัน ๒ ชั้น และมีรัศมีคล้ายลูกแก้ว หรือรูปบัวตูมประดับยอดสุด

พระโพธิสัตว์โลกेश্বর สลักด้วยศิลาทราย พบที่โบราณสถานเนินทางพระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

พระพุทธรูปขนาดปรก พบในจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะคล้ายกับที่พบที่เนินทางพระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ทำด้วยปูนปั้น พบที่เนินทางพระ
อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

เศียรบุคคลทรงมงกุฎทรงเทริด พบที่เนินทางพระ อำเภอสามชุก

องค์พระพุทธรูปครองอุตรสงค์ (จีวร) ห่มเฉียง
เปิดพระอังสาขวา โดยมีสังฆาฏิขนาดใหญ่ยาวจรด
พระนาภีปลายตัดเป็นเส้นตรง พาดอยู่บนพระอังสาซ้าย

พระพุทธรูปดังกล่าว มีลักษณะใกล้เคียงกับพระ
พุทธรูปขนาดปรกของศิลปะเขมร ในประเทศกัมพูชา
เป็นต้นว่า พระพุทธรูปขนาดปรกจากปราสาทนครวัด
ในพิพิธภัณฑสถานกรุงพนมเปญ จากลักษณะโดยส่วน
รวมสามารถกำหนดได้ว่าพระพุทธรูปขนาดปรกจากเนิน
ทางพระนี้ สร้างขึ้นในศิลปะแบบบายนสกุลช่างใน
ประเทศไทย และคงมีอายุอยู่ในราวครึ่งแรกถึงกลาง
พุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔. ประติมากรรมปูนปั้นรูปแบบต่าง ๆ ที่ค้นพบ
เป็นจำนวนมาก ซึ่งมี ๓ รูปแบบ คือ ประติมากรรม
รูปบุคคล รูปสัตว์ และพระพิมพ์ เป็นต้น ลวดลายพันธุ์
พฤกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ ประติมากรรมรูปบุคคล ได้แก่

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ แสดงปาง
สมาธิบนบัลลังก์ ภายในซุ้มเรือนแก้วรูปสามเหลี่ยม
ซึ่งมีลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับอยู่โดยรอบ พระพุทธรูป
มีพระพักตร์เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม มีพระศกครอง
อุตรสงค์ห่มเฉียง และมีสังฆาฏิพาดบนพระอังสาซ้าย

ประติมากรรมนี้คงสร้างประดับสถาปัตยกรรม
เช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่สลักบนศิลาเป็นภาพปูนต่ำ
เรียงรายบนศาสนสถาน ดังเช่นที่ปราสาทบันทายฉมาร์
และปราสาทพระขรรค์ หรือสลักบนเสาที่ปราสาทบายน
ในประเทศกัมพูชา พระพุทธรูปองค์นี้จัดเป็นศิลปะแบบ
บายนตอนปลาย อายุราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๘

พระวิษณุศรีวิกรมในตอนวามนาวตาร เป็นภาพ
พระวิษณุสี่กรประทับยืนยกพระบาทซ้ายขึ้น โดยมีรูป
สตรี อันได้แก่ พระลักษมี และพระกมุเทวี ซึ่งเป็นพระ
ชายาของพระองค์ ประกอบอยู่สองข้าง พระวิษณุนั้น
ทรงมงกุฎทรงกระบองและครองศอรูปสามเหลี่ยม
ทรงสมพตชกขาวยออกมาเป็นวงโค้ง ทางด้านขวา
และมีพระภูษารูปสามเหลี่ยมอีกขาวยหนึ่งห้อยลงมา
เบื้องหน้า

จากการศึกษารูปแบบของภูษาทรงของพระวิษณุ
นั้น พบว่าเป็นแบบของศิลปะเขมร กำหนดอายุในครึ่ง
หลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘
(สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. ๒๕๓๐ : ๒๘)

เศียรบุคคลทรงมงกุฎทรงเทริด เป็นที่นิยมกันมาในศิลปะอินเดียแบบปาละ และศิลปะพุกามของพม่าเป็นส่วนใหญ่ สำหรับในศิลปะเขมรนั้น มงกุฎทรงเทริด ได้ปรากฏในศิลปะเขมรแบบบายนเป็นหลัก อาจกำหนดอายุว่าเศียรปูนปั้นนี้ คงสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙

รูปสตรียกขาและแขนขึ้นทั้งสองข้าง รูปลักษณะเช่นนี้มักพบบ่อยครั้ง ในลักษณะของนางอัปสรทั้งบนภาพสลักปูนต่ำ เช่น บนหน้าบันชั้นลดของทั้งบนปราสาทบันทึบสำเภา และบนหน้าบันของปราสาทหินทรายฉมร ในประเทศกัมพูชา เป็นต้น การมีเครื่องประดับกาย ได้แก่ กรองคอ และกุดทอล แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเครื่องประดับพื้นเมือง ในศิลปะทวารวดี ประติมากรรมนี้ กำหนดอายุอยู่ในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔.๒ พระพิมพ์หล่อด้วยสำริด เรียกกันว่า "พระร่วงรางปืน" พระพิมพ์เหล่านี้แสดงพระพุทธรูปประทับยืนทรงเครื่อง ปางประทานอภัยด้วยพระหัตถ์ขวา และพระหัตถ์ซ้ายทอดไปตามพระองค์ทางด้านข้าง พระพิมพ์ดังกล่าวอาจเปรียบเทียบทางด้านศิลปกรรมได้กับพระพิมพ์ในศิลปะเขมร มีอายุราวครึ่งหลังพุทธ-

ศตวรรษที่ ๑๘ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙

การพบโบราณวัตถุปูนปั้นอีกหลายชิ้นที่เนินทางพระนี้ ซึ่งจัดอยู่ในศิลปะขอมหรือเขมรแบบบายน ทำให้ทราบว่าศาสนสถานแห่งนี้ คงเป็นปราสาทในพุทธศาสนาเถรวาทที่หายาก ที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศกัมพูชาตั้งแต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๙๗๔ - ๑๙๖๓) ลงมา ศาสนสถานในลัทธิมหายานแห่งนี้เป็นของร่วมสมัยกันกับศาสนสถานที่ยังพบในเขตเมืองโบราณที่บ้านไร่ไรด์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองโกสินารายณ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ปราสาทวัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี และวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๖ : ๔๖)

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความเห็นว่าปราสาทเนินทางพระน่าจะคงเป็นพระมหากษัตริย์ในเขตดินแดนสุพรรณภูมิ ซึ่งรับนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน กัมพูชา ทรงสร้างขึ้นโดยการนำเอาแบบอย่างศิลปกรรมของบ้านเมืองที่เคยยิ่งใหญ่ และรุ่งเรืองมาก่อนเป็นแบบอย่างนั้น ทว่าได้แสดงถึงครอบงำของอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใดไม่

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ทำด้วยปูนปั้น พบที่เนินทางพระ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี

สุพรรณบุรีในยุคสุโขทัย

จากการปรากฏหลักฐานที่สำคัญโดยกล่าวถึงเมืองสุพรรณภูมิอันเป็นชื่อเมืองโบราณในจารึกหลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๒๐ - ๒๑) ได้จารึกข้อความว่า

“...พ่อขุนรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวพระยาหาเป็นครูอาจารย์... หากคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงช้างเล็ก มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเมืองตะวันออก รอดสรลง เบ็(อ)ง ห้วนอนรอดคนที่ พระบาง แพรก **สุพรรณภูมิ** ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผังทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว...”

จากจารึกดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนั้น ทรงปราบไปได้ทั้งสี่ทิศ ขยายพระราชอาณาเขตอย่างกว้างขวาง โดยทางทิศตะวันออก ทรงครอบครองเมืองสระหลวง หรือเมืองพิจิตร ส่วนด้านทิศใต้หรือเบื้องหัวนอน ทรงขยายถึงเมืองคนที พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (เมืองสรรค์ในเขตท้องที่อำเภอสรรค์บุรี จังหวัดชัยนาท) เมืองสุพรรณภูมิ หรือสุพรรณบุรี เมืองราชบุรีและเมืองเพชรบุรี ส่วนที่ยังมีชื่อเรียกสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช) และไปจรดคาบสมุทรมลายู (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ๒๕๓๙ : ๒๕๗)

นอกจากนี้การพบจารึกหลักที่ ๔๘ ศิลาจารึกลานทอง วัดสองคืบ พบในเจดีย์วัดร้างอยู่ในเขตท้องที่อำเภอเมืองชัยนาทเป็นจารึกสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้น ได้ระบุจารึกไว้ใน พ.ศ. ๑๙๕๒ หรือปลายรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี (พ.ศ. ๑๙๓๘ - ๑๙๕๒) ได้กล่าวไว้ว่า

“...แม่นางบัวผู้มีคุณ แม่นางผู้ใจบุญ บุญของแม่ทั้งหลาย มาตราหนึ่ง แด่ ฐ เจ้าเมือง กระทำกุศลมาแต่กระโน้น ใน**สุพรรณภูมิ** ฐ ให้ทานเรือนอัน ฐ กระทำกุฏิพิหารในศรีอยุธยา ให้ข้าสองคนแม่ลูก พระสงฆ์สี่คนเล็ก”

ข้อความในจารึกหลักที่ ๑ กับจารึกวัดสองคืบนั้น ได้ปรากฏชื่อสุพรรณภูมิที่แสดงให้เห็นว่าเมืองนี้ยังคงอยู่ต่อเนื่องตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยไม่ได้ร้างแต่อย่างใด

มีเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกเล่มหนึ่งคือ

ชินกาลมาลีปกรณ์ แต่งโดย พระรัตนปัญญาเถระ ภิกษุชาวล้านนาใน พ.ศ. ๒๐๖๐ ได้เล่าเรื่องพระสิทธปฎิมา หรือพระพุทธรูปที่ชื่อว่า “วัดตเคชอำมาตย์ ซึ่งครองเมือง **สุพรรณภูมิ**...”

วัดตเคชอำมาตย์นี้ ตามเรื่องราวหมายถึงขุนหลวงพ่องั่ว ขณะที่ครองอยู่เมืองสุพรรณบุรีก่อนที่จะเสวยราชสมบัติกรุงศรีอยุธยาในพระนามสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ๒๕๓๙ : ๒๕๘)

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ที่กล่าวมานี้ แสดงว่าเมืองสุพรรณภูมิในศิลาจารึกหลักที่ ๑ นั้น คือเมืองเดียวกันกับเมืองสุพรรณบุรีนั่นเอง

เมืองสุพรรณภูมิที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงให้ความสำคัญและให้ความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างมาก โดยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๖ (พ.ศ. ๑๒๒) พระองค์ได้เสด็จไปตรวจโบราณวัตถุสถานในบริเวณเมืองเก่าอู่ทองตามที่ชาวบ้านเรียกว่า เมืองท้าวอู่ทอง ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณว่าเป็นเมืองที่ท้าวอู่ทองครองเมืองอู่ทอง หรือเมืองสุพรรณภูมิมาแต่เดิม ต่อมาเกิดโรคระบาด (ไข้ทำ) ราษฎรล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงอพยพผู้คนละทิ้งเมืองไปทางทิศตะวันออก (ไปสร้างพระนครศรีอยุธยา) (กรมศิลปากร ๒๕๐๙ : ๒๙ - ๒๘)

สมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงเห็นว่าเมืองนี้เป็นเมืองใหญ่ มีกำแพงเมือง ๒ ชั้น มีสระใหญ่ๆ ขุดไว้หลายสระคล้ายกับเมืองสุโขทัยเก่า มีเจดีย์เป็นโบราณสถานอยู่หลายแห่งพบพระพุทธรูปที่เป็นฝีมือเดียวกับพระปฐมเจดีย์พบเหรียญเงินตราสังข์อย่างเดียวกับที่ขุดได้ที่พระประโทน สันนิษฐานว่าเมืองนี้จะเป็นเมืองสมัยเดียวกัน

สำหรับพระเจ้าอู่ทององค์ดังกล่าว ทรงเป็นพระราชบุตรเขยของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิองค์ก่อน ตั้งตัวเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองกรุงสุโขทัย เมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงย้ายมาสร้างพระนครศรีอยุธยา ก็โปรดให้ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นพี่พระมเหสีและพระโอรสของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิองค์เดิมปกครองเมืองสุพรรณบุรีแทนเมืองสุพรรณบุรีจึงกลายเป็นเมืองสำคัญของกษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณภูมิเรื่อยมา (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๖ : ๔)

เมืองสุพรรณภูมิ มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

ก่อนที่จะมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๙๓ มีรูปแบบในการเกิดจากระบบเมืองคู่ คือ การรวมเมืองสองเมืองเข้าด้วยกันภายใต้การปกครอง หรืออำนาจของผู้นำคนเดียว มีขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการของเมืองที่เป็นพื้นฐานให้อำนาจทางการเมือง แล้วขยายขอบเขตต่อไปเป็นแคว้นหรือรัฐ ซึ่งมีกรุงหรือนครเป็นศูนย์กลาง (ธิดา สาระยา ๒๕๒๖ : ๑๓ - ๑๔) ในกรณีดังกล่าวนี้ ที่เห็นได้อย่างชัดเจน อาทิ เมืองสระหลวงสองแควเขตลุ่มแม่น้ำน่าน อันเป็นต้นเคำของพิษณุโลก ซึ่งจะเป็นเมืองสำคัญในรัฐสุโขทัย อยุธยา สุพรรณภูมิ แพรกศรีราชา รู้จักกันในฐานะเมืองสุพรรณบุรี เมืองสำคัญเมืองหนึ่งในสมัยอยุธยาตอนต้นเมืองนี้เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในลุ่มน้ำท่าจีนก่อนจะขึ้นกับอยุธยา

สุพรรณบุรี - แพรกศรีราชา ปรากฏในนามของชื่อเมืองสุพรรณภูมิตั้งแต่สมัยลพบุรี มีการขยายอำนาจทางการเมืองออกไปในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างบนพื้นฐานของเมืองคู่ ตามที่ปรากฏในจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช) เอยถึงเมืองนี้ เรียก แพรก - สุพรรณภูมิ และในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ซึ่งถูกเรียกในนาม "สุพรรณบุรี" (ธิดา สาระยา ๒๕๒๖ : ๑๙)

สุพรรณบุรีในสมัยอยุธยาตอนต้น

ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. ๑๘๙๓ - พ.ศ. ๑๙๔๒) สุพรรณภูมิเป็นรัฐอิสระอีกรัฐหนึ่งในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จนกระทั่งเมื่อมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ทรงพยายามขยายอาณาเขตของอยุธยาไปยังสุโขทัยและเขมร แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการขยายอาณาเขตมายังสุพรรณภูมิแต่อย่างใด กลับโปรดให้ขุนหลวงพะงั่วครองเมืองสุพรรณภูมิและยังมีอำนาจควบคุมกับอยุธยา ซึ่งปรากฏหลักฐานที่สำคัญ ดังนี้ -

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ เป็นพงศาวดารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชใน พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นการเขียนขึ้นในสมัยอยุธยาที่มีข้อมูลน่าเชื่อถือ และจดบันทึกอย่างตรงไปตรงมา ไม่เป็นการพรรณารายละเอียดปลีกย่อยมากมาย หรือ

มีการเขียนเสริมเติมแต่งเหมือนกับพงศาวดารบางฉบับ พงศาวดารฉบับนี้นับเป็นหลักฐานชิ้นแรกทีกล่าวถึงชื่อ "สุพรรณบุรี" เพราะเอกสารหรือจารึกก่อนหน้านี้กล่าวถึงสุพรรณบุรีในนามของสุพรรณภูมิทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นศิลาจารึกหลักที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช) และจารึกหลักที่ ๔๘ หรือจารึกวัดสองคม จังหวัดชัยนาทก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ชื่อ "สุพรรณบุรี" ได้รับการกล่าวถึงในพระราชพงศาวดารฉบับนี้อยู่หลายครั้ง นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรี จนกระทั่งได้ไปยึดครองกรุงศรีอยุธยา และมีการตั้งราชวงศ์สุพรรณภูมิครองราชสมบัติในฐานะกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องกันตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๑๓ (ยกเว้นช่วงพ.ศ. ๑๙๓๑ - ๑๙๕๒) ถึง พ.ศ. ๒๑๑๒ หรือการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ นับเป็นเวลาถึง ๑๙๙ ปี ดังเหตุการณ์ที่กล่าวถึง ดังนี้

"...ครั้นถึงศักราช ๗๓๒ จอศก (พ.ศ. ๑๙๑๓) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า (ขุนหลวงพะงั่ว) เสด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติ พระนครศรีอยุธยา และท่านจึงให้สมเด็จพระรามศวรเจ้า เสด็จไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี"

ส่วนเรื่องการขยายพระราชอำนาจของพระบรมราชาธิราชเจ้า (ขุนหลวงพะงั่ว) ได้ทรงยกกองทัพไปตีเมืองเหนือ ซึ่งแต่เดิมอยู่ในอำนาจของสุโขทัย ได้แก่ ขากังราว (กำแพงเพชร) พิษณุโลก ลำปาง เชียงใหม่ (ราชธานีของล้านนา) มาอยู่ในอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยา

ปีศักราช ๗๕๗ จอศก (พ.ศ. ๑๙๓๘) สมเด็จพระรามศวรเจ้า เจ้านฤพาน จึงพระราชกุมารท่านเจ้าพระยารามเสวยราชสมบัติ

ปีศักราช ๗๗๑ จอศก (พ.ศ. ๑๙๕๒) สมเด็จพระยารามเจ้ามีความพิโรธแก่เจ้าแสนาบดี และท่านให้กุมเจ้าแสนาบดี ๆ หนีรอด (และข้ามไป) อยู่ปากปทุคจามัน และเจ้าแสนาบดีจึงให้ไปเชิญสมเด็จพระอินทราชาเจ้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรีว่าจะยกเข้ามาเอาพระนครศรีอยุธยาถวาย ครั้นสมเด็จพระอินทราชาเจ้าเสด็จมาถึงไซ้ จึงเจ้าแสนาบดียกพลเข้าไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้ จึงเชิญสมเด็จพระอินทราชาเจ้าขึ้นเสวยราชสมบัติ และท่านจึงให้สมเด็จพระยา-

รามเจ้าไปกินเมืองบาศูจาม

ในช่วงที่สมเด็จพระอินทราชาเจ้าจากเมืองสุพรรณบุรีเสวยราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา นั้น ทำให้ความเป็นปึกแผ่นเกิดมากขึ้น โดยโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าอ้ายพระยา กินเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายักษ์เมืองแพรงศรีราชา หรือเมืองสรค เจ้าสามพระยา กินเมืองชัยนาท (พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ๒๕๑๖ : ๑๑๙) นั้น ถือได้ว่าเป็นการให้พระโอรสไปกุมเมืองสำคัญของกลุ่มสุพรรณบุรี และขยายอำนาจของอยุธยาขึ้นไปทางเหนือ เป็นการคุมอำนาจเฉพาะในเชื้อสายสกุลเดียวกันกับผู้มีอำนาจอยู่ในเมืองหลวงเวลานั้น ซึ่งเชื้อสายเดียวกันนี้ได้อำนาจสืบต่อมาหลายองค์ สันนิษฐานว่าสถาบันเมืองลูกหลวงได้ถูกสร้างขึ้นเป็นทางการแต่นั้นมา และเพื่อมุ่งกระจายอำนาจของเมืองหลวงให้อยู่ในหมู่เชื้อสายเดียวกันล้มล้างอำนาจของเจ้าเมืองสำคัญที่มาแข่งขันกันอยู่เดิมหรือเคยขัดแย้งแย่งชิงอำนาจจากเมืองหลวง (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๖ : ๒๔ - ๒๕)

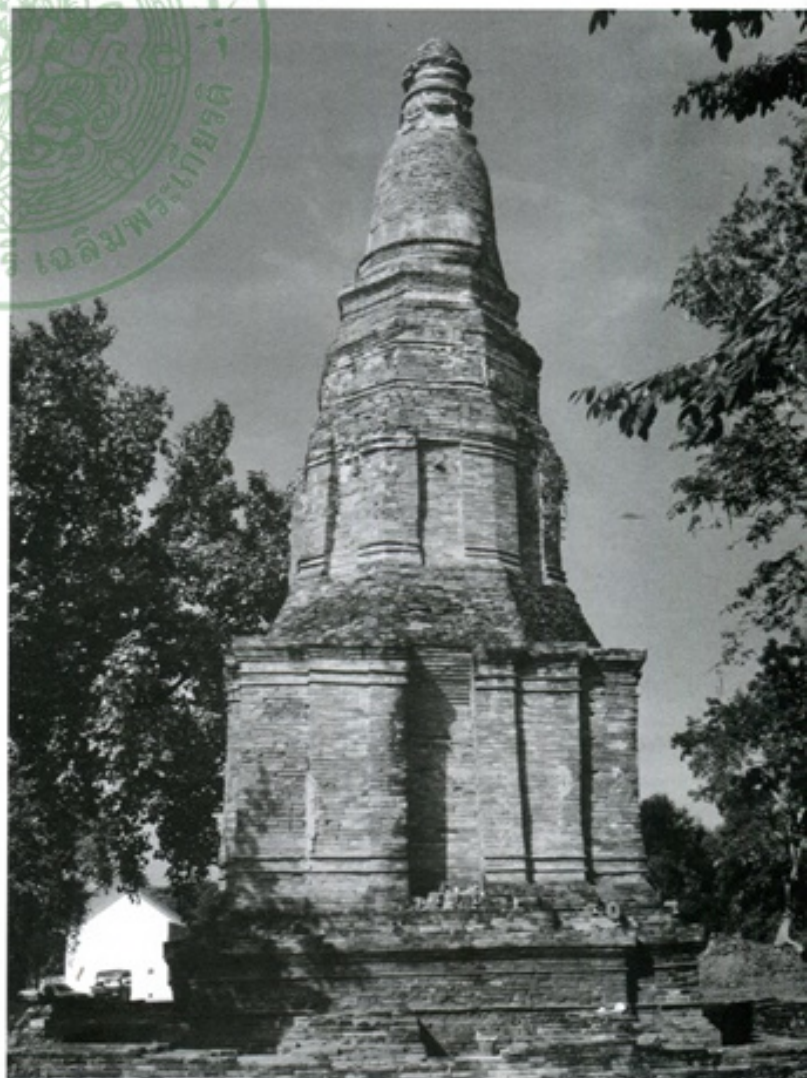
พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นพงศาวดารที่กล่าวความตั้งแต่สร้างกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ และจบความเพียงจุลศักราช ๑๑๕๒ (พ.ศ. ๒๓๓๓) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีรับสั่งให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิทชำระแล้วนำต้นฉบับขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตรวจและทรงแก้ไข

พระราชพงศาวดารฉบับนี้มีการกล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์มากขึ้น ทำให้บางครั้งสามารถมองเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนขึ้น โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ดังนี้

"ศักราช ๓๑๒ ปีชวด โทศก (พ.ศ. ๑๘๙๓) วันศุกร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ เวลา ๓ นาฬิกา ๙ นาที สถาปนากรุงพระนครศรีอยุธยา..... แล้วสร้างพระที่นั่งไพฑูริย์มหาปราสาทองค์หนึ่ง สร้างพระที่นั่งไพฑูริย์มหาปราสาทองค์หนึ่ง สร้างพระที่นั่งไอศวรรย์มหาปราสาทองค์หนึ่ง และพระเจ้าอู่ทองเสด็จเข้ามาเสวยราชสมบัติพระชนมได้ ๓๙ พรรษา ชีพพอราหมณ์ถวายพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีสุนทรบรมพิตร แล้วโปรดให้ขุนหลวงพะงั่วซึ่งเป็นพี่พระมเหสี และตรัสเรียกว่า พระเชษฐานั้นเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ในครอง

วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี

ราชสมบัติ ณ เมืองสุพรรณบุรี จึงให้สมเด็จพระเจ้า-
ลูกเธอพระราเมศวร ขึ้นไปครองราชสมบัติในเมืองลพบุรี

ครั้นถึงศักราชได้ ๗๓๒ ปีจอ โทศก (พ.ศ. ๑๙๑๓)
สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเข้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี
เสนาบดีทูลว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จเข-
มาถวายราชสมบัติ แล้วถวายบังคมลาขึ้นไปเมืองลพบุรี
ดังเก่า

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ได้ระบุ
อย่างชัดเจนว่า สมเด็จพระรามธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)
ทรงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับขุนหลวงพะงั่ว
ที่เป็นพี่เลี้ยง และทรงนับถือเป็นพระเชษฐา (พี่ชาย)
ทั้งเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในการโปรดให้ไปครอง
สุพรรณบุรี ซึ่งคงเป็นเมืองที่มีสถานะเป็นเมืองอิสระ
และเป็นเมืองที่มีความสำคัญควบคู่กับอยุธยา

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๔ จดหมายเหตุวัน-
วลิต เดิมหนังสือนี้เรียกว่า "จดหมายเหตุวันวลิต" เป็น
เรื่องราวที่เยเรเมียส ฟอน ฟลิต (Jeremis Van Vliet)
ได้เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๓ โดยเขาได้รับการแต่งตั้งให้
ดำรงตำแหน่งผู้จัดการห้างฮอลันดาประจำกรุงศรีอยุธยา
ตั้งแต่พ.ศ. ๒๑๗๙ โดยในปีนั้นเขาเขียนหนังสือเรื่องราว
พรรณนา เรื่อง ราชอาณาจักรสยาม (Description of
the Kingdom of Siam) ต่อมาในพ.ศ. ๒๑๘๓ ฟอนฟลิต
ได้เขียนหนังสือสำคัญเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาอีก ๒ เรื่อง
คือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (Chronicles of the
Ayuthian Dynasty) และจดหมายเหตุวันวลิต (The His-
torical Account of the War of Succession following
of the death of King Pra Interaxatsia, 22nd King
of Ayuthin Dynasty)

พงศาวดารฉบับนี้ ได้กล่าวถึงสุพรรณบุรีไว้ดังนี้
"...พระองค์เป็นโอรสของพระราเมศวรขึ้นเสวย-
ราชย์ เมื่อพระชนมายุได้ ๒๑ พรรษา และมีพระนามว่า
พระราม พระองค์เสวยราชย์อยู่ได้เกือบ ๓ ปี พระองค์
ได้ทรงพระปรีชาสามารถและตัดสินพระทัยไม่ดี พระองค์
จึงตั้งพระเชษฐาของพระเจ้าทองจัน (ซึ่งพระราเมศวรฆ่า
ตาย) ไปเป็นผู้ปกครองสุพรรณบุรี (Soupanna Boury)
และปล่อยให้มีอำนาจมากจนทำให้ยกทัพมาโจมตี และ
ได้รับชัยชนะว่าพระองค์ได้ และสถาปนาตนเองเป็น
พระเจ้าแผ่นดิน..."

"...เจ้าเมืองสุพรรณตามที่ได้อ้างมาแล้ว เพราะ

พระโอรสของเจ้าขุนหลวงพะงั่ว และพระเชษฐาของ
พระทองจันได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อพระชนมายุได้ ๗๐
พรรษา ทรงพระนามว่า พระนครอิน..." (ประชุมพงศาวดาร
ภาคที่ ๗๔ จดหมายเหตุวันวลิต ๒๕๑๖)

จากประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๔ จดหมายเหตุ
วันวลิต ได้ระบุถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
กับเมืองสุพรรณบุรีว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เป็นพระโอรสของสมเด็จพระราเมศวร แต่ในส่วนที่กล่าว
ว่า สมเด็จพระอินทราชา (สมเด็จพระนครินทราธิราช) นั้น
เป็นพระเชษฐาของพระเจ้าทองจัน (ทองลัน) และเป็น
พระโอรสของขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งผิดกับพงศาวดารฉบับอื่น
และอาจมีความสับสนในการบันทึก เพราะพระราช-
ประเพณีในการครองราชสมบัติของกษัตริย์นั้น เมื่อ
กษัตริย์พระองค์ใดสวรรคตแล้ว พระเชษฐาย่อมเป็นผู้
ขึ้นครองราชย์แทน เพราะฉะนั้นหากสมเด็จพระนคริน-
ทราธิราชทรงเป็นพระเชษฐาของพระเจ้าทองลันแล้ว
เหตุใดพระองค์จึงไม่ได้ขึ้นครองอยุธยา หลังจาก
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ เสด็จสวรรคต เพราะ
พระเชษฐาควรมีสืบทอดราชย์ก่อน (รัตน หนูน้อย
๒๕๒๘ : ๓๕) นอกจากนั้นยังปรากฏหลักฐานเอกสาร
จีนที่ระบุว่าเจ้านครอินทร์ส่งทูตไปยังราชสำนักจีนเพื่อ
แจ้งข่าวว่าพระราชบิดาสวรรคต ในพ.ศ. ๑๙๓๘ (สืบแสง
พรหมบุญ ๒๕๒๕ : ๙๕) ซึ่งไม่ตรงกับที่พระราชพงศา-
วดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ระบุว่า
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ เสด็จสวรรคตใน พ.ศ.
๑๙๓๑ ดังนั้นพระราชบิดาของสมเด็จพระนครินทราธิราช
จึงเป็นคนละองค์กับสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑
แต่อยู่ในราชตระกูลสุพรรณภูมิ จึงกล่าวได้ว่าข้อความ
ในจดหมายเหตุวันวลิตยังคลาดเคลื่อนในช่วงนี้

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพัน-
จันทนุมาศ (เจิม) และพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)
เป็นพงศาวดารที่มีการชำระ และเขียนขึ้นในสมัยกรุง-
ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ทาง
เครือญาติระหว่างกรุงศรีอยุธยากับสุพรรณภูมิ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในช่วงหลังการสถาปนากรุงศรี-
อยุธยาของสมเด็จพระรามธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)
แล้วโปรดให้ พระราชโอรส คือ พระราเมศวร ในฐานะ
ที่ทรงเป็นพระมหาอุปราช ยกทัพไปปราบกัมพูชา
ดังนี้

“.... พระมหาอุปราชาก็ยังออกใจมดีทัพหน้า
ยังไม่ทันตั้งค่าย ก็แตกฉานมาปะทะทัพหลวง เสียพระ-
ศรีสวัสดิ์ แก่กัมพูชาธิบดี มีข่าวเข้ามาถึง พระนครมี
พระราชโองการให้ ขุนตำรวจออกไปเชิญ สมเด็จพระ-
บรมราชาธิราชเจ้า ผู้เป็นพระเชษฐาอยู่ ณ เมืองสุพรรณ-
บุรี ครั้นเสด็จมาถึงพระนครแล้ว พระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า
ให้เชิญท่านออกไปช่วยหลานท่าน สมเด็จพระบรม-
ราชาธิราชเจ้า จึงยกทัพรีบออกไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี
ได้รับเอาชัยชนะได้ ให้กวาดเอาครัวชาวกัมพูชาธิบดี
เข้ามาพระนครเป็นอันมาก” (พระราชพงศาวดารกรุงศรี-
อยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์
(ชาติ) ๒๕๐๙ : ๓)

เหตุการณ์ในช่วงนี้ได้ระบุชัดเจนว่า สมเด็จพระ-
รามาธิบดีที่ ๑ ทรงขอกองทัพจากขุนหลวงพะงั่ว
มาช่วยปราบกัมพูชา ซึ่งพระราเมศวรไม่อาจสู้กำลังของ
กัมพูชาได้ จนกระทั่งประสบความสำเร็จยึดกัมพูชา
พร้อมทั้งกวาดต้อนผู้คนกลับกรุงศรีอยุธยามากมาย และ
เมื่อครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เสด็จสวรรคต
สมเด็จพระราเมศวรขึ้นครองราชสมบัติแทน แต่ก็ถูก
ขุนหลวงพะงั่วยกทัพจากสุพรรณบุรีและขึ้นครองราชย์
สถาปนาเป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาทรงพระนามว่า
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ นับได้ว่าเมืองสุพรรณบุรี
เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งราชวงศ์สุพรรณภูมิ เป็น
เมืองที่มีผู้นำอยู่เหนือเมืองอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
และเป็นเมืองที่มีความสำคัญในสถานะเดียวกันกับกรุง-
ศรีอยุธยา

เอกสารจีน ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต
ระหว่างไทย - จีน ในพ.ศ. ๑๘๒๕ - ๒๓๙๕ มีการบันทึก
เรื่องราวการติดต่อสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสุพรรณบุรี
กับจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นว่า

“... (พ.ศ. ๑๙๑๙) ปีที่ ๗ ในรัชกาลหงหวู่ เดือน ๑๑
เจ้าลูฉินอิง (เจียงล่งคองเอง) (เจ้านครอินทร์) รัชทายาท
เจ้าผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี ส่งทูตมาถวายพระราชสาส์น
แก่มกุฎราชกุมาร พร้อมด้วยถวายของพื้นเมือง ได้
พระราชทานเลี้ยงต้อนรับที่วังตะวันออก และประทานสิ่ง
ของแล้วให้ส่งกลับ” (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์-
ไทยเกี่ยวกับจีน ในเอกสารภาษาจีน ๒๕๒๓)

ในเอกสารจีน มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัย
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ครอง-

ราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๑๒ - ๑๙๑๓ และ พ.ศ.
๑๙๓๑ - ๑๙๓๘) ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าสุพรรณบุรีเป็นอิสระ
จากกรุงศรีอยุธยา จึงสามารถดำเนินการส่งทูตไปเจริญ
สัมพันธไมตรีกับจีนในลักษณะเป็นเอกเทศได้

พระราชพงศาวดารราชวงศ์หมิง รวมจำนวน
๓๓๖ บรรพ เรียบเรียงโดยจางอิงอื่กับคณะแห่งรัชสมัย-
ชิงในบรรพที่ ๒๑๐ ว่าด้วยประวัติเสียนหลอ ได้บรรยาย
ถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางของอาณาจักร
อยุธยา เช่น กล่าวถึงการสถาปนาอาณาจักรอยุธยาว่า
(ตวนลี่เซิง และประพฤทธิ์ ศกุลรัตนเมธี ๒๕๒๙ : ๑๙
- ๑๘)

“..เนื่องจากหลอหู่ มีแสนยานุภาพสูง จึงได้ผนวก
เอาดินแดนของเสียน และเรียกชื่อว่า เสียนหลอหู่”

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงว่าเมื่อปีที่ ๑๐ แห่ง
รัชกาลหงหวู่ (พ.ศ. ๑๙๒๐) เจ้านครอินทร์มาเข้าเฝ้า
ตามพระบัญชาของพระราชบิดาพระจักรพรรดิ ทรงพระ-
โสมนัส จึงรับสั่งให้ทวงเหิงซึ่งเป็นขุนนางฝ่ายพิธี
การทูตให้จัดสิ่งของพระราชทาน และพระราชทาน
“ตราภักดิ์เรียกเสียนหลอ” แก่เจ้านครอินทร์พร้อมทั้ง
พระราชทานพระภูษาและเงินทองรวมทั้งค่าใช้จ่าย ใน
การเดินทางแก่พระองค์ นับแต่นั้นมาอาณาจักรแห่งนี้
ได้ปฏิบัติตามพระประสงค์ของราชสำนักหมิง โดยเรียก
ชื่อว่า “เสียนหลอ” เจ้านครอินทร์ คือ พระนครอิน-
ทราธิราช ในประวัติศาสตร์ทรงเป็นโอรสของกษัตริย์
สุพรรณบุรี การที่เสด็จไปประเทศจีนเพื่อประกอบกรณีย-
กิจทางการทูต จึงมีผลให้ราชสำนักหมิงมีความไว-
วางใจมีอำนาจปกครองสุพรรณบุรี ยิ่งกว่าสมเด็จพระ-
ราเมศวรซึ่งปกครองอยุธยา ดังนั้นการเรียกชื่อว่า “เสียน-
หลอ” แต่เดิมจึงหมายถึงอาณาจักรสุพรรณบุรี เพื่อให้
แตกต่างจากคำว่า “เสียนหลอหู่” ซึ่งหมายถึงอาณาจักร
อยุธยา อย่างไรก็ดีใน พ.ศ. ๑๙๕๒ เมื่อเจ้านครอินทร์
ได้รับการปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์แห่งอยุธยา คำว่า
“เสียนหลอ” จึงหมายถึง อาณาจักรอยุธยา

จากเหตุการณ์ที่ปรากฏในเอกสารจีน ชี้ให้เห็นว่า
สมเด็จพระนครอินทราธิราช หรือเจ้านครอินทร์ในฐานะ
เป็นราชโอรสของเจ้าเมืองสุพรรณบุรี และจีนเรียกว่า
“รัชทายาท” ได้เดินทางไปจีนด้วยพระองค์เอง ทำให้
จีนรับรองว่าเป็นตัวแทนแห่งสยาม จึงเป็นการยืนยันได้ว่า
ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีนั้นเป็นรัฐอิสระ มิได้ขึ้นอยู่

กับกรุงศรีอยุธยาแต่อย่างใด จนกระทั่งใน พ.ศ. ๑๙๕๒ สมเด็จพระนครอินทราธิราช ทรงยกพลจากสุพรรณบุรี แล้วเสวยราชสมบัติเป็นกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา นับเป็นการสถาปนาราชวงศ์สุพรรณภูมิขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ได้ตั้งราชวงศ์ขึ้นมาครั้งแรกใน พ.ศ. ๑๙๑๓ และราชวงศ์นี้ได้ปกครองกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระมหินทราธิราช เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒

จารึกลานทอง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๖ โดยในครั้งนั้นพระยาสุนทรสงคราม (อี กรรณสูตร) ผู้ว่าราชการเมืองสุพรรณบุรีได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำการขุดกรุโบราณวัตถุในองค์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ โดยมีขุนบวรเวชกิจแพทยจังหวัด นายเสถียร (ไม่ทราบนามสกุล) แพ่ง ขุนวิมลธูประมาณ สุขาภิบาล และนายเปล่ง สุพรรณโรจน์ โดยในช่วงแรกพบพระเครื่องบูชาพระกำแพงศอกมากมาย ได้นำไปเก็บรักษาไว้ที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัดทั้งหมด ต่อมามีชายสองคนอาสาจะไปขุดกรุแล้วได้ลานทองมาแผ่นหนึ่ง แต่คิดมีข้อจี้จี้ได้ยกยกออกไว้โดยฉีกแบ่งคนละครึ่งซีก เดิมนั้นตรวจค้นได้เพียงครึ่งซีก ส่วนอีกครึ่งซีกติดตามได้ในขณะที่กำลังหลบหนีที่สถานีรถไฟวังราย จังหวัดนครปฐม

พระยาสุนทรสงคราม (อี กรรณสูตร) จึงได้ส่งลานทอง ๒ แผ่นให้กรมศิลปากร ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส ทรงอ่านแปลอักษรในจารึกลานทองนั้น แล้วส่งสำเนาคำแปลกลับมายังผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ต่อมานายมนัส โอภาณกุล ได้คัดสำเนาต่อจาก นายเปล่ง สุวรรณเลิศ ปราชญ์คำอ่าน และคำแปลดังนี้ (มนัส โอภาณกุล ๒๕๓๖ : ๘๔ - ๘๙)

ลานทองแผ่นที่ ๑

ศุภมัสสุ ๑๒๖๕ ศกกระษ นักษัตร ปีกัด ปุสย ปลูกศปติวาร ศุภมูติ ประมร ประสิทธิ์ (เจ้า) รัตนมรสิ ศรีไตร โลกยนาม กร อย.

(เจ้า) นตรย

รัตนนาม.

ลานทองแผ่นที่ ๒

ศุภมัสสุ ๑๒๖๙ ศกเกาะนักษัตรปิยนต พระราช

บันทพาร มารันนทูลพระราชโองการสมเด็จพระบรมราชาธิบดี ศรีมหาจักรพรรดิราชานุพระรามศวรราช สุจริต ศรีทธา อนุโมทนานุ พุทธฎีกา เสด็จพระครูทเทา (ติ) (ศรี) สังฆราชนายกคิลกัธตมหาสวามิบรมราชาจารย์ พระพร ประสิทธิ์ พระมหาเถรปิยทัตศรี ศรีสารบุตร นามกร วย.

มหาเถรสารี

บุตรนามา

ลานทองแผ่นที่ ๓

สิทธิธัสต์ โยโยธมราชปรโม ประเมรุจักวัดติ นามวิทิต อิมเมตตูป การาปย ฐปยิมาระชิธาตุนโต อัสสาปี กาลวิกโล อยมสิณูป

ตัสโสโรโส สกลภูตลราชาโช ราชธาธิราช ปวตา ปุนการยาโน ฐป ปุราธิกตร อิมมัสสจันโต ศัตถาเปติ มุนิโน วราธาตุมมา

ดูแปลสันโน วรราชราชา เหมาธิ ปุตาภิภูษียเต ปญญณเมเตน อนาคเตห์ พุทโท ราเวย์ยันติ วังกุโรติ มีอยู่แผ่นหนึ่งแปลเป็นภาษาไทยแล้ว นายมนัส โอภาณกุล ได้คัดลอกไว้ ดังมีใจความต่อไปนี้

“ของจงสำเร็จปณิธานเถิด สมเด็จพระราชาเจ้าพระองค์ใด ทรงนามว่าพระบรมมหาจักรพรรดิเจ้าเป็นพระบรมกษัตริย์ครองกรุงอโยธยราชได้ก่อสอุปองค์นี้ บรรจุพระมาริธาตุนภายในไว้ ในที่นี้สมเด็จพระโอรสของพระบรมราชพระมหาจักรพรรดินั้น ได้สนององค์พระราชบิดาเป็นพระเจ้าราชาธิราชตลอดภูมิมนทล พระยาสะกลราช ได้ให้ก่อพระสอุปเก่าคร่ำคร่าขึ้นใหม่ แล้วบรรจุพระวราตุนของสมเด็จพระมุนิเจ้าไว้ในกรุภายในสอุปนี้อีก

พระวราชราชาเจ้า ได้ทรงเลือกใสในพระสอุปนี้ ได้บูชาพระสอุปด้วยอภิบูชา ขอให้เราได้สำเร็จ พระสรอยสรรเพชญ์ตาญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคตกาลโน้นเถิด”

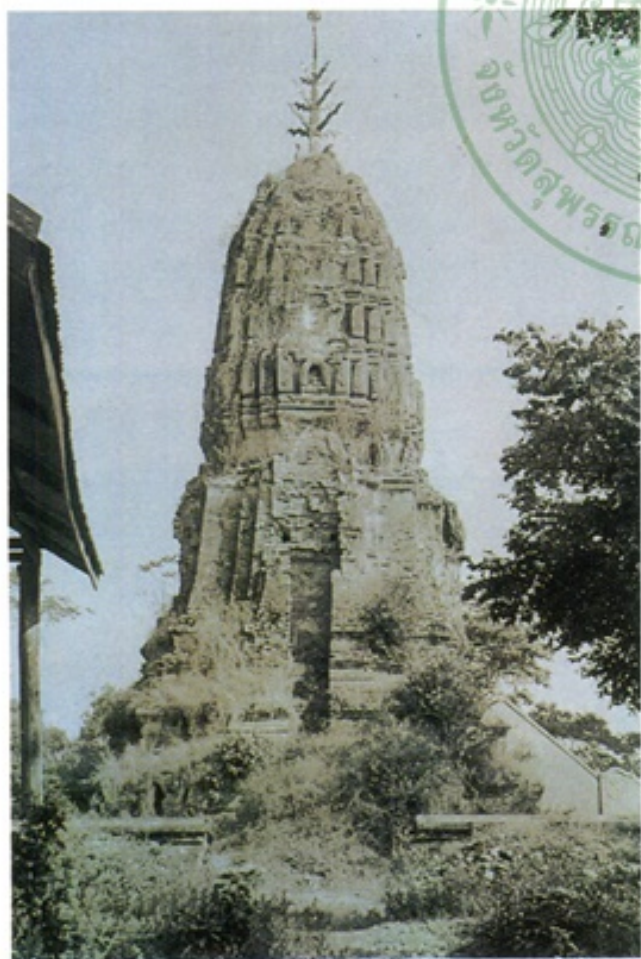
ลานทองแผ่นที่ ๓ นี้พบบนยอดนภศูล นายจ่าทองคำวรรณ ผู้เชี่ยวชาญอักษรโบราณยุคหลังของกรมศิลปากร อ่านดังนี้

สิทธิ ธัสตุโย โยช ฌราชปรโมรุ จกุก วุตติติ นามวิทิต อิมเมตต ฐป การาษย ฐปยิมา วชิธาตุนโต อัสสาปี กาลวิกโล อยมาสี ฐโปฯ

ตัสโส รส สกลภูตลราชาโช ราชธาธิราชปโร ปุน การยาโน ฐป ปุราธิกตร อิม มัสส จันโต ศพเภา

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ก่อนการบูรณะ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ก่อนการบูรณะ

สวดลายปูนปั้นประดับองค์พระปรางค์

ฐเปติ มุณีโน วรธาตุ เยมาฯ ตูเป ปสนโน วรราช
 ราช เหมทธิบูชาหิภุชียะติ ปญญะเนน เมเตน อนาคต
 เตหํ พุทฺโธ ราเวยฺย ยนฺติ วรฺกโรติ ฯ

และแปลเป็นภาษาไทย มีความคล้ายคลึงกัน
 ดังนี้

“ความสำเร็จจะมี”

พระราชผู้ยิ่งใหญ่กว่าพระราชทั้งหลาย ใน
 อโยธยาทรงพระนามว่าจักรพรรดิ โปรดให้สร้างพระสถูป
 องค์นี้ขึ้นไว้ และทรงบรรจุพระบรมธาตุ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๘ คณะกรรมการจัดพิมพ์
 เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี
 สำนักนายกรัฐมนตรีได้จัดพิมพ์หนังสือประชุมศิลาจารึก
 ภาคที่ ๓ โดยรวมจารึกลานทอง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
 จังหวัดสุพรรณบุรีไว้ด้วย ได้จัดเป็นจารึกหลักที่ ๔๙
 พร้อมทั้งได้กล่าวถึงความเป็นมาของจารึกลานทองสั้นๆ
 ว่า เดิมพระยาสุนทรสงคราม (อี กรรณสูตร) ผู้ว่าราชการ
 จังหวัดสุพรรณบุรี ได้จากกรพระปรางค์วัดศรีรัตนมหาธาตุ
 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี แล้วได้นำ
 มาถวายสมเด็จพระ ๙ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ครั้นดำรง

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยสภา สมเด็จพระยา
 ดำรงราชานุภาพ โปรดให้นำมาทูล ทองคำวรรณ อ่านอักษร
 และแปลภาษาสมัครที่ปรากฏบนจารึกลานทอง และทำ
 สำเนาไว้จนกระทั่งได้นำมาตีพิมพ์ในประชุมศิลาจารึก
 ภาคที่ ๓ (วินัย พงศ์ศรีเพียร ๒๕๓๐ : ๓)

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของจารึก
 ลานทองหลักที่ ๔๙ ว่า พบในยอดนภศูล องค์พระศรี-
 รัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี จึงเห็นว่าเป็นจริงดัง
 ที่พงศาวดารพม่าจดไว้ องค์พระศรีรัตนมหาธาตุที่
 สุพรรณบุรีนั้นเป็นพระมหาธาตุทรงปรารงค์ ฝีมือช่าง
 แบบศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น หรือก่อนกรุงศรี-
 อยุธยาเล็กน้อยเป็นแบบเดียวกับพระปรางค์ที่วัดพุทไธ-
 สวรรย์ วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ แห่ง
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งในระยะ พ.ศ. ๑๘๙๖ -
 ๑๙๖๙ (จิตร ภูมิศักดิ์ ๒๕๒๖ : ๒๔๘ - ๒๕๔)

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะกรรมการชำระประ-
 วัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ประสานงาน
 และเป็นผู้นำเสนอผลการนำจารึกลานทอง วัดพระศรี-
 รัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี มาพิจารณาใหม่อีกครั้ง

องค์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

จารึกลานทองวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

การวินิจฉัยนี้ทำให้เกิดความกระจ่างชัดของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงสร้างและผู้บูรณะปฏิสังขรณ์พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พอจะประมวลความคิดเห็นของนักประวัติศาสตร์ และผู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะได้ดังนี้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร ๒๕๓๐ : ๓๔๗ - ๓๔๙)

การวินิจฉัยที่สำคัญอันสืบเนื่องจากการพบจารึกลานทองทั้ง ๓ แผ่นนี้ ทำให้มีการศึกษาตีความ และมองประเด็นของปัญหาดังนี้

ผู้ทรงสร้างองค์พระปรางค์ ผู้ทรงปฏิสังขรณ์ และการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุพรรณภูมิกับอโยธยา รวมถึงความเคารพนับถือและความเคารพสูงสุดต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังปรากฏข้อความว่า

“ขอความสำเร็จจงมี พระราชาแห่งอโยธยา ผู้เป็นใหญ่สุด ผู้ทรงมีพระนามว่า บรมจักรพรรดิโปรดให้สร้างสถูปองค์นี้ไว้และทรงบรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ในภายใน แต่พระสถูปของพระองค์ชำรุดทรุดโทรมไปเป็นกาลเวลา พระเจ้าราชาธิราชผู้ประเสริฐ ผู้เป็นพระราชาเหนือพระราชาทั้งหลายในสากลโลก ซึ่งเป็นพระราชาโอรสทรงพระราชาข้างต้นนั้น โปรดให้ปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนดี และทรงบรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ในพระสถูปนั้น พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระสถูป จึงทรงบูชาด้วยเครื่องบูชาที่มีทอง เป็นต้น แล้วตั้งความปรารถนาว่าด้วยบุญกรรมแห่งตัวเรานี้ จงให้ตัวเราพึงเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลทุกเมื่อ”

จากข้อความในคำแปลจารึกดังกล่าว สามารถระบุตัวราชที่สร้างและกษัตริย์ผู้ทรงสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์มีอยู่ ๒ พระองค์คู่กัน คือ ระหว่าง สมเด็จพระนครินทราธิราช กับเจ้าสามพระยา (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒) พระปรางค์ควรได้รับการก่อสร้างใน พ.ศ. ๑๙๖๗ - ๑๙๙๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) กับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การสร้างพระปรางค์ และจารึกเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑ (วินัย พงศ์ศรีเพียร ๒๕๓๐ : ๔๐ - ๔๑) แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงช่วงเวลาแห่งการสร้างและการซ่อมแล้วพบว่าหากสมเด็จพระนครินทร์ เป็นผู้ทรงสร้างแล้ว เจ้าสามพระยาเป็นผู้ทรงซ่อม ระยะเวลาจะห่างกันเพียง ๓๙ ปี (พ.ศ. ๑๙๕๒ และ พ.ศ. ๑๙๙๑) แต่ถ้าเจ้าสามพระยาเป็นผู้ทรงสร้างและสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงซ่อม ระยะเวลาห่างกัน ๖๔ ปี (พ.ศ. ๑๙๖๗ และ

พ.ศ. ๒๐๓๑) ซึ่งประเด็นหลังนี้นั้นมีโอกาสและเป็นไปได้มากเพราะเป็นระยะเวลาห่างกันถึง ๖๔ ปี

เมื่อมองเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ที่มีการกล่าวถึงในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ได้รับเหตุการณ์ว่าเมื่อสมเด็จพระนครินทร หรือสมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ ๑ เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าอัยพระยากับเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายักษ์เมืองแพรกศรีราชาคือ เมืองสรรค์ เจ้าสามพระยากับเมืองชัยนาท (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑, ๒๕๑๖ : ๑๑๙) และเมื่อสมเด็จพระอินทราชาสวรรคตเจ้าอัยพระยากับเจ้ายักษ์พระยาทรงแบ่งราชสมบัติขึ้นข้างที่สะพานป่าด่าน และถึงแก่พิราลัยทั้ง ๒ พระองค์ ทำให้เจ้าสามพระยาได้เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า (คำให้การชาวกรุงเก่าฯ และพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ ๒๕๑๕ : ๔๔๖)

การตีความว่าพระปรางค์ที่เมืองสุพรรณบุรี ผู้ทรงสร้างเป็นเจ้าสามพระยา ซึ่งทรงครองเมืองชัยนาทมิใช่ครองสุพรรณบุรีแต่อย่างใด ย่อมไม่มีความผูกพันเท่าใดนัก ประกอบกับในช่วง ๑๗ ปีแห่งการครองราชย์ตั้งแต่พ.ศ. ๑๙๙๔ - ๑๙๙๑ นั้น พระองค์ทรงสร้างวัดมเหยงค์ และเสด็จไปปราบหัวเมืองเหนือ และเมืองพระนครหลวง (เขมร) เป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นประเด็นแรก ที่พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ผู้ทรงสร้าง คือ สมเด็จพระนครินทร์ ทรงครองเมืองสุพรรณบุรีมาก่อน ต่อมาเสด็จไปครองกรุงศรีอยุธยา ในฐานะที่สุพรรณบุรีเป็นเมืองสำคัญ ต่อมาเจ้าสามพระยา หรือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ในฐานะทรงเป็นพระราชาโอรสองค์ที่สาม ก็ทรงปฏิสังขรณ์เพราะเข้าใจว่าหลังจากทรุดโทรมเพราะขาดการดูแล แม้เวลาจะไม่นานนักก็ตาม

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ได้มีความเห็นในเบื้องต้นว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) เป็นผู้สร้าง และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นผู้ซ่อม (วินัย พงศ์ศรีเพียร ๒๕๓๐ : ๔๙) จากการศึกษาลวดลายปูนปั้นบนชั้นหน้ากระดาน หรือ เรือนธาตุพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี ระบุว่าลวดลายปูนปั้นดอกไม้ฉันทันเหมือนกับลายดอกไม้ของจีนในสมัยราชวงศ์หมิง

ซึ่งจากการเปรียบเทียบเช่นนี้ อาจกำหนดอย่างกว้างๆ ว่า ประมาณสมัยอยุธยาตอนต้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนครินทราธิราชลงมา ซึ่งรวมทั้งลวดลายคอเสื้อในชั้นหน้ากระดานถัดไปกลับขนุนด้วย เมื่อทำการศึกษาลวดลายร่วมกับจารึกลานทองทั้งสามแผ่นด้วยกันสามารถกำหนดอายุลวดลายบนปรากฏว่าเป็นลวดลายสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ หรือเจ้าสามพระยา (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ๒๕๓๓ : ๙๕)

เมืองสุพรรณบุรีในสภาพต่างๆ

ในฐานะเมืองลูกหลวงของอยุธยา พ.ศ. ๑๙๖๒ - ๑๙๖๙ มีการกล่าวถึงเมืองลูกหลวงในสมัยสุโขทัยว่าเมืองลูกหลวง คือ เมืองหน้าด่านที่อยู่ทั้งสี่ด้านของสุโขทัย ได้แก่ สองแควอยู่ทางด้านทิศตะวันออก สระหลวงอยู่ทางทิศใต้ กำแพงเพชรอยู่ทางทิศตะวันตก และเมืองสวรรคโลกอยู่ทางทิศเหนือ โดยเมืองเหล่านี้จะอยู่ห่างจากราชธานีในระยะเวลา ๒ วันในการเดินทางถึงกัน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการปกครองในลักษณะเช่นเดียวกัน โดยมีเมืองลูกหลวงเป็นหน้าด่านอยู่ทั้งสี่ด้านคือ เมืองลพบุรีอยู่ด้านเหนือ เมืองนครนายกอยู่ด้านตะวันออก เมืองพระประแดงอยู่ด้านใต้ และเมืองสุพรรณบุรีอยู่ด้านตะวันตก (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๔ : ๖๘ - ๖๙)

เมืองสุพรรณภูมิ ในฐานะเป็นเมืองลูกหลวงนั้น สมเด็จพระนครินทราธิราช โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอายุ-พระยา พระราชโอรสองค์แรกไปครอง (ส่วนพระโอรสองค์รอง คือ เจ้ายี่กินเมืองแพรกศรีราชา (คือเมืองสรวง) และเจ้าสามพระยาขึ้นเมืองชัยนาท (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ๒๕๑๖ : ๑๑๙) แต่ฐานะเมืองลูกหลวงนั้นมักไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับพระราชโบายของกษัตริย์แต่ละพระองค์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนครินทราธิราชและสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เสด็จสวรรคตแล้ว เมืองพิษณุโลกจึงกลายเป็นเมืองลูกหลวงโดยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงส่งพระราชโอรสคือ พระราเมศวร ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์พระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในพ.ศ. ๑๙๙๑ ไปปกครองแทน

เมืองลูกหลวง น่าจะเป็นเมืองใหญ่ที่ทำหน้าที่เป็น

ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การคมนาคม และมีอำนาจในการปกครองตนเองและที่สำคัญก็คือ มีคูเมือง กำแพงเมือง ป้อมปราการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางป้องกันข้าศึกศัตรู เมืองนี้จึงเป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์ โปรดให้พระราชโอรส พระราชนัดดา หรือเชื้อพระวงศ์ที่ไว้วางพระทัยไปปกครอง (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๔ : ๖๘ - ๖๙)

การสลายตัวของเมืองลูกหลวง

เดิมทีนั้นความสัมพันธ์ของเมืองลูกหลวงและราชธานีเป็นไปในลักษณะของเครือญาติ เมื่อพระมหากษัตริย์สิ้นพระชนม์ทำให้เกิดความขัดแย้ง และการแย่งอำนาจกันระหว่างกษัตริย์พระองค์ใหม่กับเจ้าผู้ครองเมืองลูกหลวง หรือเกิดการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างเมืองลูกหลวงด้วยกันเอง เพื่อจะได้อำนาจในการครองราชย์แต่ผู้เดียว

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากพระมหากษัตริย์ทรงกระจายอำนาจให้แก่เมืองลูกหลวงมากเกินไป ลักษณะการกระจายอำนาจนี้จึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบริหารบ้านเมืองที่ขยายใหญ่โตอันเป็นผลจากการรวมเมืองกับพม่าและเมืองสุโขทัย ทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของอยุธยาได้ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เพราะจะเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันเองของบรรดาเมืองลูกหลวงได้ง่ายขึ้น เนื่องจากราชธานีไม่สามารถควบคุมได้ทั่วถึง ดังนั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ซึ่งครองราชย์อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑ จึงทรงเลิกการปกครองแบบลูกหลวงเสีย และนำระบบราชการมาใช้ในการบริหารแทน ด้วยการจัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นหัวเมืองชั้นเอก โท ตริ และจัตวา และแต่งตั้งขุนนางที่มีตำแหน่งยศชั้นตามความเหมาะสมไปปกครอง โดยมีระเบียบแบบแผน มีการควบคุมให้ขึ้นตรงอย่างเป็นทางการต่อเมืองราชธานี (รัตน หนูน้อย ๒๕๒๘ : ๕๖ - ๕๗)

เมืองลูกหลวง ได้ปรากฏขึ้นมาอีกครั้งในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑ - ๒๑๑๑) โดยพระองค์ได้พระราชธิดาพระนามว่า พระวิสุทธิกษัตริย์ อภิเษกกับพระมหาธรรมราชาไปปกครองเมืองพิษณุโลก (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ๒๕๑๖ : ๕๔๓) แต่เมื่อเกิดศึกสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยา

กับพมามีเมืองลูกหลวงคือ พิษณุโลก แต่กลับเข้าข้างพม่า เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างสมเด็จพระมหินทราธิราชกับสมเด็จพระมหาธรรมราชา ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้ต้องเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ แก่พม่า

ใน พ.ศ. ๒๑๑๒ เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๑๑๓ การปกครองเมืองลูกหลวงก็สลายไปด้วยเพราะไม่มีการแต่งตั้งเจ้านายผู้ใกล้ชิดไปครองเมืองต่างๆ อีก (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๕ : ๙๘) ในขณะเดียวกันเมืองสุพรรณภูมิก็ไม่ได้ปรากฏว่ามีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง นับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ แล้ว และอยู่ในฐานะหัวเมืองหนึ่งในการปกครองของราชธานีเท่านั้น

สุพรรณภูมิในฐานะของหัวเมืองชั้นใน หรือหัวเมืองชั้นจัตวาของอยุธยา หลังจากที่เจ้าอ้ายพระยาลิ้นพระชนม์ในพ.ศ. ๑๙๖๙ แล้วไม่ปรากฏว่ามีการส่งมาเป็นผู้ปกครองอีก แต่อยู่ภายใต้การปกครองของราชธานีโดยตรง ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงการปกครองใน

รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้เมืองต่างๆ ที่เคยเป็นเมืองใหญ่เป็นที่ตั้งของราชสำนักมาก่อน เช่น สุพรรณภูมิ ลพบุรี และเมืองลูกหลวง หลานหลวง จนถูกลดฐานะความสำคัญลงไป เนื่องจากราชธานีจะขยายอำนาจเข้าไปครอบคลุม และในที่สุดก็ขึ้นตรงต่อราชสำนักโดยตรง

ต่อมาสุพรรณภูมิลดฐานะเป็นหัวเมืองชั้นในหรือหัวเมืองชั้นจัตวา ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หลังจากนั้นฐานะของเมืองสุพรรณภูมิก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่ก็ปกครองในฐานะเมืองหน้าด่านในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางและตอนปลาย อันเป็นผลจากการทำศึกสงครามกันระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่า จนถึงสิ้นสุดสมัยอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ (รัตนานูน้อย ๒๕๒๘ : ๙๒)

โดยสรุป สถานภาพและพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยานั้น ตามแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิแสดงการพัฒนาของเมืองสุพรรณบุรี

เมืองสุพรรณบุรีในช่วงของปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการสงครามไทยพม่าทำให้เมืองสุพรรณบุรีซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านทำให้ถูกทำลายไปเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา และไม่สามารถที่จะฟื้นคืนอยู่ในสภาพดั้งเดิม จนกลายเป็นเมืองร้างไป มีการกล่าวถึงในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า “ผู้คนที่ย้ายอาศัยอยู่ตามหัวเมืองฝ่ายตะวันตกของกรุงศรีอยุธยาพากันทิ้งเมืองหนีข้าศึกไปยังที่ปลอดภัยกว่า”

ในสมัยพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรีที่ทรงกู้เอกราช และรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ขึ้นหลังจากสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี เมืองต่างๆ รอบเมืองสุพรรณบุรีได้รับการฟื้นฟูขึ้นแต่กลับไม่ปรากฏเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์ช่วงนี้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองสุพรรณบุรียังไม่มีปรากฏในการจัดระเบียบหัวเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่โปรดให้มีหัวเมืองฝ่ายตะวันตกขึ้นกับฝ่ายกลาโหม มีแต่เมืองกาญจนบุรี เมืองไทรโยค และเมืองเพชรบุรี ส่วนที่ขึ้นกับกรมท่าที่เมืองนนทบุรี เมืองสมุทรปราการ เมืองสาครบุรี และเมืองสมุทรสงคราม จนกระทั่งรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้งเป็นชุมชนอยู่ใกล้แม่น้ำสุพรรณบุรี และใกล้วัดสำคัญต่าง ๆ อยู่มากขึ้น ซึ่งได้มีการบันทึกเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงที่สุนทรภู่เดินทางมาเมืองสุพรรณบุรี เพื่อเล่นแร่แปรธาตุใน พ.ศ. ๒๓๗๔ สภาพเมืองปรากฏตามคำพรรณนาในโครงนิราศเมืองสุพรรณบางบท ดังต่อไปนี้

ตะวันเป็นเห็นหาดหน้า	ท่ามี
เมืองสุพรรณบุรี	รกร้าง
ศาลตั้งฝั่งนี้	ที่หาด ลาดแะ
โรงเหล้าเข้าต้มค้าง	ชอบคั่งหุงสุรา
วัดกระโกรใกล้บ้าน	ศรีประจันต์
ตามเหล่าชาวสุพรรณ	เพื่อนซี
ทองประศรีที่สำคัญ	ข้างวัด แะแะ
เดิมสนุกทุกวันนี้	รกร้างเสื่อคะแนน
สงสารวัดบ้านร้าง	แรมโรย
เสียงแต่นกทกไทย	ฉ่ำเข้า
อกพี่ที่เดียวโดย	ด้วยแก็ แม่เอย
เข้าเรื่องเมืองร้างเศร้า	โคกขำรำจวน

ต่อมาเมืองสุพรรณบุรีได้รับการยกให้เป็นจังหวัด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลเมืองสุพรรณบุรีก็รวมอยู่ในมณฑลนครชัยศรี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดสุพรรณบุรีแต่นั้นมา

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพถ่ายทางอากาศ เมืองโบราณสุพรรณบุรี

บทที่ ๕

อุสาสุ

จากผลการศึกษาค้นคว้าทางด้านโบราณคดี และ ประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรี ได้ปรากฏหลักฐาน อย่างชัดเจนว่า สภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมนั้น เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มาตั้งแต่สมัย ก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคหินใหม่ (Neolithic) มีอายุ ประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว การรู้จักใช้ขวานหินขัด ผลิต ภาชนะดินเผา และเป็นผู้ผลิตอาหาร มีการตั้งถิ่นฐานเป็น หลักแหล่ง ต่อมาได้มีการพัฒนาเข้าสู่ยุคเหล็กและยุค โลหะ (Metal and Iron Age) ที่รู้จักการใช้เทคโนโลยี ในการผลิตสำริดและเหล็กเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และเครื่องประดับ เช่น ลูกปัด กำไลสำริด และต่างหู เป็นต้น

การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีสำคัญที่ อำเภอบางช้างหรือ อำเภอบางแพ เป็นรูปสลัก ๒ หัว ที่เรียกว่า ลิง-ลิง-โอ (Ling - Ling - O) คล้ายกับที่พบบ้านดอน- ตาเพชร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี หรือ ในถ้ำคูยง หรือ อูยอ ประเทศฟิลิปปินส์ และเมือง สำฮุน (So Huynh) ประเทศเวียดนาม ซึ่งรูปดังกล่าวนี้ค้น กำนันอายุได้ราว ๒,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว นับเป็น หลักฐานแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อาจมีการติดต่อ ทางด้านการค้า หรืออาจรับเอาแนวคิดจากแหล่งเดียวกันได้

การพบลูกปัดมากมายกระจายอยู่ไปทั่วทั้ง จังหวัดสุพรรณบุรี และพบหนาแน่นที่บริเวณในเมือง และนอกเมืองโบราณอู่ทอง ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า มีวัตถุทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเป็น ลูกปัด แบบลายเส้นสีขาว (etched bead) ลูกปัดตา (eyed bead) ลูกปัดโรมัน (Roman bead) และรูปทรง ต่าง ๆ มากมาย แสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งและมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่สูงมีไข่น้อย และเป็นตัวบ่งชี้ ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นการติดต่อทางการค้ากับ ภายนอก ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย อาหรับ โรมัน จีน ดินแดน ที่เป็นเกาะต่างๆ มหาสมุทรแปซิฟิกและอินเดีย

ในช่วงต้น ๆ พุทธศตวรรษของเมืองสุพรรณบุรี นั้นมีหลักฐานหลายอย่างที่ทำให้นักวิชาการหรือว่าดินแดน

ส่วนนี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เรียกว่า "สุวรรณภูมิ" ซึ่งเป็น ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอัญมณี และธัญญาหาร ที่มากมาย เป็นสถานที่ที่นักเดินเรือต่างๆ ต้องการเดิน ทางมาทำการค้าขาย ขณะเดียวกันเป็นจุดสำคัญในการ เผยแพร่พุทธศาสนาในช่วงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ด้วย นอกจากนั้นก็มีความเชื่อทางฮินดูทั้งลัทธิไศวนิกาย และไวษณพนิกายแพร่ขยายในช่วงหลังจากนั้นอีกด้วย เมืองสุพรรณบุรีมีการติดต่อกับจีนเช่นกัน การพบ หลักฐานเหรียญจีนอูจู หรือ ฮั่นอูจู เหรียญโรมันเป็น รูปจักรพรรดิวิคโตรินุสที่มีการกำหนดอายุตั้งแต่พุทธศต- วรรษที่ ๕ - ๙ นั้น แสดงว่าเมืองสุพรรณบุรีมีการติดต่อกับภายนอกอย่างต่อเนื่อง

การพบหลักฐานโบราณวัตถุที่เป็นพระพุทธรูป ศิลปะอมราวดี ศิลปะคุปตะและหลังคุปตะที่เมืองสุพรรณ- บุรีนั้น พบหลักฐานอยู่มากมายในบริเวณเมืองโบราณ อู่ทองแสดงให้เห็นว่ามีการติดต่อเผยแพร่พุทธศาสนากับ อินเดียอย่างกว้างขวาง

จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ ได้ปรากฏชื่อ "ทวารวดี" สืบเนื่องการขุดค้นทางด้านโบราณคดีของ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากรใน พ.ศ. ๒๕๔๐ พบเหรียญเงินที่จารึกว่า ศรีทวารวดี ศวรูปญปะ หรือที่แปลว่า การปฐมนิเทศของ พระเจ้า "ศรีทวารวดี" เป็นจารึกอักษรปัลลวะ ภาษา สันสกฤต มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นับเป็นการ พบเหรียญทวารวดีที่ได้จากการขุดค้นเป็นครั้งแรก นอกจากนั้นยังพบเหรียญมีตราพระอาทิตย์ และศรีวิชัยซึ่ง เดิมเข้าใจกันว่าเป็นเหรียญพูนัน พบอยู่ร่วมกันอีกด้วย และที่สำคัญพบเครื่องถ้วยราชวงศ์ถังสีเขียวมะกอกใน บริเวณเดียวกัน

นอกจากนี้การพบจารึกบนแผ่นทองแดงบริเวณ เมืองโบราณอู่ทองเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต และ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เช่นกัน ปรากฏชื่อของ กษัตริย์ทรงพระนามว่า พระเจ้าศรีธรรมวรมัน ซึ่งทรง มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติในฐานะเป็นพระราชนัดดา

ของพระเจ้าศรีวิศานวรมันที่แสดงให้เห็นว่ามีกษัตริย์ปกครอง และมีความรูปแบบการคำพระนามแบบอินเดีย และ ปรากฏชื่อดังกล่าวอย่างกว้างขวางในประเทศเขมรเช่นกัน

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ นั้น อาณาจักรทวารวดีเริ่มอ่อนแอลงไป ปรากฏชัดว่าขอมเข้ามามีอำนาจอยู่ในแถบทางตะวันตก รวมทั้งเมืองสุพรรณบุรี ดังพบหลักฐานที่เป็นโบราณสถานและศิลปกรรมเขมรกระจายไปทั่วโดยเฉพาะบ้านเนินทางพระ อำเภอสามชูก ปรากฏอยู่มากมาย

การปรากฏชื่อของ "สุพรรณภูมิ" ซึ่งได้ปรากฏขึ้นในช่วงที่อาณาจักรขอมเริ่มเสื่อมอำนาจ ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แคว้นดังกล่าวแสดงให้เห็นเป็นเมืองอิสระอย่างแท้จริงเป็นเมืองที่ได้รับการวางพระทัยจากราชนานี้ คือ กรุงศรีอยุธยา

ต่อมา มีการสร้างกำลังทางการทหารเป็นของตนเองอย่างเช่น เมื่อครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) โปรดให้พระราเมศวรยกทัพไปตีเขมร แต่ไม่อาจสำเร็จได้ จึงโปรดให้ขุนหลวงพะงั่วยกกองทัพจากสุพรรณภูมิไปช่วยจึงปราบได้สำเร็จ และเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เสด็จสวรรคต ขุนหลวงพะงั่วก็ยกทัพไปยังราชธานีและทรงสถาปนาพระองค์เป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ทั้งทรงตั้งราชวงศ์สุพรรณภูมิ ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีการผลัดเปลี่ยนการครองอำนาจระหว่างราชวงศ์อู่ทองกับ

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

ครั้นถึงรัชสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช (เจ้านครอินทร์) เป็นการเริ่มครองอำนาจของราชวงศ์สุพรรณภูมิอย่างแท้จริง จนกระทั่งถึงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ ขณะเดียวกันในรัชกาลของพระองค์ มีการเปลี่ยนฐานะจากเมืองอิสระมาเป็นเมืองลูกหลวง และเป็นหัวเมืองชั้นในของอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

เมืองสุพรรณบุรีนั้น เป็นเมืองสำคัญในการรบระหว่างไทยกับพม่า ในระยะ ๒ ช่วงสมัย คือ สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้รื้อกำแพงเมือง โดยพระองค์มีพระราชประสงค์จะรับศึกพม่าที่พระนครศรีอยุธยาเป็นหลัก จึงรื้อป้อมกำแพงเมืองอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบกรุงศรีอยุธยา เพื่อป้องกันมิให้พม้ายึดไว้เป็นฐานสู้รบกับกรุงศรีอยุธยา เป็นระยะเวลานานข้ามปี

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมืองสุพรรณบุรียังคงอยู่ในฐานะเมืองหน้าด่านป้องกันราชธานีทางทิศตะวันตกที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในการทำสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระมหาอุปราชาใน พ.ศ. ๒๑๓๕

เมืองสุพรรณบุรี ในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้นมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อยู่ในสภาพที่เป็นเมืองร้างผู้คนอาศัยอยู่น้อยมาก ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สุพรรณบุรีเป็นเมืองหนึ่งอยู่ในมณฑลนครชัยศรี และเป็นจังหวัดสุพรรณบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๐๙
- กรมศิลปากร, **โบราณวิทยา เรื่อง เมืองอุทอง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙
- กรมศิลปากร, **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙
- กรมศิลปากร, **รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ม.ป.ป.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "การศึกษาวิเคราะห์จารึกบนเหรียญเงินสมัยทวารวดี." **ศิลปากร** ๔๑, ๒ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๔๑)
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "จารึกบนทศมัสการบนแผ่นอิฐสมัยทวารวดี." **ศิลปากร** ๔๑, ๔๔ (กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๔๑)
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. สัมภาษณ์โดยนายเชมชาติ เทพไชย (มีนาคม ๒๕๔๑)
- เชมชาติ เทพไชย. **แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๓๑
- คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารจีน. **ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - จีน พ.ศ. ๑๘๒๕ - ๒๓๙๕**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๓
- คำให้การชาวกรุงเก่าคำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕
- จตุพร เทียมทันกฤต และคณะ. **การศึกษามหาบทการเมืองโบราณอุทองความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณใกล้เคียง ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙**. เอกสารประกอบการสัมมนาหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕
- จังหวัดสุพรรณบุรี, สำนักงาน. **บรรยายสรุปจังหวัดสุพรรณบุรี**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๑
- จิตร ภูมิศักดิ์. **สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไม้งาม, ๒๕๒๖
- จิรา จงกล. **นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี**. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙
- ฉ่ำ ทองคำวรรณ. "คำจารึกภาษาสันสกฤตบนแผ่นทองแดง" **โบราณวิทยา เรื่องเมืองอุทอง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙
- ชะเอม แก้วคล้าย. "ศรีทวารวดี." **กรมศิลปากร** ๓๔, ๒ (๒๕๓๔)
- ชิน อยู่ดี. "เรื่องก่อนประวัติศาสตร์ที่อำเภออุทอง" **โบราณวิทยา เรื่องเมืองอุทอง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙
- ณัฐภัทร จันทวิช. "การศึกษาเกี่ยวกับอาณาจักรทวารวดีที่เมืองอุทอง." **ศิลปากร** ๔๐, ๕ (กันยายน - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐)
- ณัฐภัทร จันทวิช. "อารยธรรมโบราณที่อุทอง." **ศิลปากร** ๔๐, ๔ (กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๔๐)

ตำราขนานภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "เรื่อง เมืองอุทอง" รายงานเสด็จตรวจราชการ-
เมืองสุพรรณบุรี. นิทานโบราณคดี เรื่องที่ ๑๘ อ้างถึงในโบราณวิทยา เรื่อง เมืองอุทอง กรุงเทพฯ
กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

ตำราขนานภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "เรื่อง เมืองอุทอง นิทานโบราณคดี โบราณวิทยา-
เรื่องเมืองอุทอง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

ถ้วนลีเซิง และประพจน์ ศกุลรัตนเมธี. "เอกสารโบราณของจีนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย" รวบรวม-
บทความประวัติศาสตร์. ฉบับที่ ๘ (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙)

ทิวา ศุภจรรยา. "สภาพภูมิประเทศ แหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณ จังหวัดสุพรรณบุรี" เอกสารประกอบการ-
สัมมนาทางวิชาการ เรื่องสุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม. ม.ป.ท., ๒๕๓๐

ธนิต อยู่โพธิ์. ธรรมจักร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๘

ธนิต อยู่โพธิ์. สุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๐

ธิดา สาระยา. (ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนัก-
พิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๘

ธิดา สาระยา. "สร้างบ้านแปงเมือง ระบบเมืองอุทอง สถาปนเมืองลูกหลวง." เมืองโบราณ ๙๒ (มิถุนายน -
กันยายน ๒๕๑๙)

น.ณ. ปากน้ำ. มุลเหตุของพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในสยามประเทศ. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการ-
พิมพ์, ๒๕๒๓

น.ณ. ปากน้ำ. "ศิลปะพูนัน เจนละในสยาม." เมืองโบราณ ๓๑ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๑๙)

บัวเชอร์ลีเยร์, ซ็อง. "ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับอาณาจักรพูนัน" โบราณวิทยา เรื่อง เมืองอุทอง. ทรงเก็บความ
เรียบเรียงโดย ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

บัวเชอร์ลีเยร์, ซ็อง. "เมืองอุทองและความสำคัญของเมืองอุทองในประวัติศาสตร์ไทย" โบราณวิทยาเรื่อง
เมืองอุทอง แปลโดย อุไรศรี วรตะริน. (จากบทความ "U - thong et son importance pour
l'histoire de Thaïlande") กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

บุญครอง คันธธานุรักษ์ และรัตนมณี คันธธานุรักษ์. สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและวัฒนธรรม-
ท้องถิ่น. สุพรรณบุรี : ออฟเซทอาร์ทอโตเมชั่น, ๒๕๔๐

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๔ และจดหมายเหตุวันวลิต (ฉบับสมบูรณ์). (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในวันฉา-
ปนกิจศพ นางเจิม ลุประสงค์ ณ เมรุวัดราชบุรณิยม จังหวัดนนทบุรี ๒๕๑๖)

ประยูร อุลุชาฎะ. ศิลปกรรมโบราณในสยามประเทศ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, ๒๕๒๔

ผาสุข อินทราวุธ. "หม้อกุนที ในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย." เมืองโบราณ ๑๐.๑ (มกราคม - มีนาคม
๒๕๒๓)

พรชัย สุจิตต์. "ลูกปัดอินเดียนและที่พบในประเทศไทย." เมืองโบราณ ๑๕.๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๒)

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. "การรวมอาณาจักรสุโขทัยกับอยุธยา." เมืองโบราณ ๑,๒ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๑๘)

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. "นครินทราธิราชในจารึกลานทอง ๓ แผ่น จากกรุพระปรางค์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี" ศิลปวัฒนธรรม ๑๑, ๑๐ (สิงหาคม ๒๕๓๓) ๘๖ - ๙๕

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. "สุพรรณภูมิ , เมือง" สารานุกรมสุโขทัยศึกษา เล่ม ๒ มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช สาขาศิลปศาสตร์ โครงการศูนย์ศึกษาสุโขทัย. (๒๕๓๙)

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่มที่ ๒. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๖

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด). กรุงเทพฯ : อักษรบริการ, ๒๕๐๗

ภูธร ภูมะธน. "ทวารวดี." ศิลปวัฒนธรรม ๑๑,๗ (พฤษภาคม ๒๕๓๓) : ๑๐๔ - ๑๑๖

ภูธร ภูมะธน. "โบราณคดีท่าม่วง อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี" ศิลปากร ๓๐,๓ (กรกฎาคม ๒๕๒๙)

มนัส โอภาณกุล. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณ. กรุงเทพฯ : จินตาสานการพิมพ์, ๒๕๒๗

มนัส โอภาณกุล. ประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี : สุพรรณการพิมพ์ ๒๕๔๐

มนัส โอภาณกุล. ลูกบัตินเมืองสุพรรณฯ เกี่ยวกับอาณาจักรฟูนันเพียงใด. ศิลปวัฒนธรรม ๓,๑๐ (สิงหาคม ๒๕๒๕)

มนัส โอภาณกุล. อุโมงค์กับพระพุทธรูปวัดเขาศิลก. สุพรรณบุรี : ออฟเซทอาร์ทอโตเมชั่น ๒๕๓๗

มานิต วลลิโถม. "สุพรรณภูมิอยู่ที่ไหน." เมืองโบราณ ๑,๔ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๑๘)

มานิต วลลิโถม. "เมืองอู่ทอง" โบราณวิทยา เรื่อง เมืองอู่ทอง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

เมธินี จิระวัฒนา. "เหรียญตราเงินเก่าที่พบในประเทศไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๕." ศิลปากร ๓๔,๒ (๒๕๓๔)

รัตนปัญญาเถระ. ชินการมาลีปกรณ์. แปลโดย แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๑

รัตนา หนูน้อย. ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่าง พ.ศ.๑๘๙๓ ถึง พ.ศ.๒๒๓๑.

วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘

ลองเดช, คริสเตียน "เหรียญสมัยโรมันพบในที่เมืองอู่ทอง." แปลโดย ภูธร ภูมะธน. ศิลปากร ๒๖,๑ (มีนาคม ๒๕๒๕)

วินัย พงศ์ศรีเพียร. "จารึกลานทอง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี" ปัญหาในประวัติศาสตร์-ไทย ๒, ๑ (ธันวาคม - สิงหาคม ๒๕๓๐)

ศรีศักร วลลิโถม. "ความก้าวหน้าและข้อคิดเห็นใหม่" ในการศึกษาโบราณคดีลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา." เมืองโบราณ ๑๐,๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๒๗)

ศรีศักร วลลิโถม. "พระพุทธรูปพบใหม่ที่สุพรรณ." เมืองโบราณ ๑๗,๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๒๗)

ศรีศักร วัลลิโภดม. "เส้นทางพระ : พุทธสถานมหายานที่สามชุก." เมืองโบราณ ๙.๒ (เมษายน - กรกฎาคม ๒๕๒๖)

ศรีศักร วัลลิโภดม. "แคว้นสุพรรณภูมิ." เมืองโบราณ ๙.๒ (เมษายน - กรกฎาคม ๒๕๒๖)

ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, กรุงเทพฯ ๒๕๓๔

สงวน รอดบุญ. พุทธศิลปสุโขทัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓

สมศักดิ์ รัตนกุล. "การขุดแต่งโบราณสถานด้านทิศเหนือของคอกช้างดิน อำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี" ศิลปากร ๑๑.๖ (มีนาคม ๒๕๑๑)

สมศักดิ์ รัตนกุล. รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณสถานเมืองอุททอง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และสุมาศ ดวงสกุล. "หลักฐานและความรู้ใหม่ทางโบราณคดีเกี่ยวกับโบราณสถาน-คอกช้างดินเมืองอุททอง." ศิลปากร, ๔๑.๔ (กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๔๑)

สิริกุล พิชัยจุมพล (แปล) ก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายและประวัติศาสตร์ตอนต้น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เอกสารโรเนียว) ๒๕๒๗

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. "บทวิจารณ์เรื่อง เมืองอุททอง ของนายมานิต วัลลิโภดม" โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙

สุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์, ม.จ. ศิลปะอินเดีย. กรุงเทพฯ : ศิลปา, ๒๕๓๔

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. "เนินพระ : แหล่งโบราณคดีเขมรแบบบายนในจังหวัดสุพรรณบุรี" เมืองโบราณ ๑๓.๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๐)

สืบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕

Beck, Horace C. Classification and Nomenclature of beads and pendants. York, Pennsylvania : George Shumway Publisher, 1981.

Bronson, B. Excavation at Chansen and the Culture Chronology of Protohistoric Central Thailand Part II. London, 1976

Bronson, B. and Dales. Excavation at Chansen. 1968 - 1969. Silpakorn, XIX (May, 1970)

Fox, Robert B. "A Preliminary observation ancient beads from Philippines Archaeological Site" SPAFA Consultative Workshop on Maritime Shipping and Trade Networks in Southeast Asia (I-W7) Obarua, West Java, Indonesia November, 1984.

Gerini , Colonel G.E. **Ptolemy's Geography of Eastern Asia** Vol. 1 London : Royal
Artatic Society , 1909

Geological Map of Thailand. 1976

Loffs , H.H.E. "Problems of Continuity between the Pre Buddhist and periods"

Malleret , Louis. **L'ARCHÉOLOGIE DU DELTA DU MÉKONG** Volume XLIII. 'Ecole
Française D' extreme - Orient. PARIS , 1960

Singh , Prasad K.C. "Spoutea Vessles in India" **Potteries in Ancient India** Patna :
Patna University , 1969

Wales, Quaritch. **The Making of Greater India.** London , 1951

Wheatley , Paul. **The Golden Khersonese.** Kuala Lumpur : The University of Malaya
Press , 1980

